MUSEULU LITERARIU

edatu de

Christ. Tonnini & Romanowu.

ISTORIA
LUI
CESARŬ.

Traducție
de
D. P. TEULESCU.

BUCUREST
Librăria Scălelarŭ Publice strada Lipscanilarŭ.

II 179502

A. DE LAMARTINE.

ISTORIA
LUĬ
CESARŬ.

Tradusă
de
D. P. TEULESCU.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCUREȘTI.
Tipografia Națională a lui I. Romanov & C-nie.
1856.

BIBLIOTECA *ACADEMIEI* ROMÂNE

Două ambițiuni punŭ în mișcare această mare machină ce se numește lume; ambițiunea subalternă, ca să ne servimŭ cu espresiunea D. Delamartine, și ambițiunea superioră. Cea din tăiŭ purcede dintr'o invidie personală, și dintr'acelŭ egoismŭ sterpŭ cu care se nutrescŭ inimile celle de răndŭ. Cea de a duoa creadă individe ce prin allŭ lorŭ devotamentŭ pentru totŭ ce e bunŭ și dreptŭ, descidŭ callea progresuluĭ și facŭ fericirea națiunilorŭ.

Dintr'acestŭ punctŭ de vedere D. Delamartine a scrisŭ *Istoria luĭ Cesaru.*

E de doritŭ ca aceartă istorie să fie unŭ obiectŭ de studiŭ pentru ceĭ ce voescŭ a-și face o idee dreaptă, despre acelle caractere, care suptŭ deosebite privințe, arată că îmbrățișadă causa poporuluĭ.

P. Teutescu.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

ISTORIA
LUĬ
CESARŬ.

Annulŭ Romeĭ 710.

I.

Sъ fimŭ ne-ndъraцĭ nentrъ glorie, aveastъ mare korъmпъtoare a jъdekъцĭi neamъlъĭ omeneskŭ, kъndŭ nъ ne-nfъцiшeazъ reflektarea adevъrateĭ virtцĭ. Asta e prima reflekцiune ce se înfъцiшeazъ, kъndŭ, dъпъ ce s'a stъdiatŭ kъ nepъrtinirea distanцeĭ, цenиlŭ, virkonstanцele, epoka, patria, esploatъrile, politika Cesaruluĭ, se întreprinde a se deskrie vellŭ maĭ komplektŭ, vellŭ maĭ plъkътŭ, vellŭ maĭ strikatŭ dintre Romanĭ, шi poate, dintre oamenĭ.

Dar ъrmeazъ a kъпpoaпte Roma ka sъ înцelleцemŭ pe Cesarŭ.

Прinvinъlŭ ce s'a nъmitŭ *Republica romană* în sekolile în kare ziverea *Republică* însemna nъmaĭ *Statulŭ*, nъ era nivĭ jъstъlŭ, nivĭ onestъlŭ: era patriotismъlŭ.

Patriotismulŭ se konfundъ kъte o datъ kъ justulŭ mi onestulŭ, kъndŭ se mъrginemte în a isbi, a anъra, a konserva patria, adikъ, avea norgisne eriditarie de nъmîntŭ, patrimoniŭ allŭ norgisnii familliei smane, ve se nъmemte ngisne. Însъ patriotismulŭ ambigiosŭ, kъtronitorŭ mi nesъgiosŭ, kare nъ rekъnnoamte altŭ drentŭ în lume de kъtŭ interesulŭ sъŭ nersonalŭ, kare nesokotemte mi kalkъ în nivioare velle-alte drentъri alle nagionalitъgilorŭ, kare sunt egale la togi oameniĭ, mi kare nrin kulkarea lorŭ îmĭ fave o glorie nentrъ nosteritate, astŭ patriotismŭ nъ è de kъtŭ snŭ egoismŭ kolosalŭ, snŭ nrinvinŭ skъrtŭ, asnrъ, nekъratŭ, avindŭ kiarŭ în sъvvesele salle osъnda mi germulŭ rsinъriĭ lŭĭ.

II.

Veĭ d'intъiŭ Romanĭ, xorde de tulxarĭ maĭ nainte d'a fi nonorŭ, fiindŭ nevoigĭ nrin esnatriarea mi isgonirea lorŭ, a se refugia în mgngi Lagislŭĭ, a zidi avi o vetate, mi a konkuista snulŭ kъte snulŭ toate konrinsъrile veninilorŭ lorŭ ka sъ-mĭ lъgeaskъ natria, nrin orignea lorŭ, fъrъ redsmĭ a fave din astŭ ferosŭ patriotismŭ, snikulŭ nrinvinŭ, virtutea mi kiarŭ divinitatea Romeĭ. Ka toate virtugile

velle minvinoase, avestŭ patriotismŭ legitimase krimele salle prin aksiome. Konkvista nemъrginitъ, ne-nvetata svbjvgare a lvmii, depradarea vniversvlvi, nervminatele trivnfvri în kare nagivnea îmi arъta, în lokŭ d'a romi, predъrile salle, fvsese din sekolŭ în sekolŭ, konsekvinga avestvi prinvinŭ; resbellvlŭ îi era mijlokvlŭ. Norokvlŭ, mi asta' se întîmplъ adesea, ka kvmŭ arŭ voi sъ-nverve kredinga mi sъ desmingъ Providenga, fъkvse ka o mare parte din vniversvlŭ kvnnoskvtŭ atvnvi la Romanî, sъ devie sklava Romei.

Nelegitima origine a avestvi ponorŭ, kare esplikъ nesagivlŭ konkvistelorŭ salle, esplikъ assemenea natvra vea amestekatъ a gvvernvlvi sъŭ; egalŭ în krime, esiliŭ mi tъlxъrie în vizvina sa kare deveni vetatea eternъ, egalitatea servitvdinii între învinui se sъpase adъnkŭ în svffletvlŭ lorŭ. Nv nvtvrъ svfferi mvltŭ timpŭ disvinlina regilorŭ lorŭ; monopolisaserъ într'vnŭ senatŭ nvterea, prin drentvlŭ averii mi allŭ prenonderengii, între mъdvlarele prinvinalelorŭ lorŭ famillii, fvrъ a se îngriji de drentvrile velleî alte pъrgi a ponorvlvi.

Kv învetvlŭ ponorvlŭ împvlgindsse reklamase, kv armele în minъ, partea sa din nvtere. Îi akordase komigivrile, tribvnii, drentvrî de allegere, magistratvrî sneviale kare-lŭ

fiyica egalъ kъ senatolъ; darъ avestъ honorъ astъ-felъ de egoistъ mi ama de nъrtinitorъ sieui ka mi vei mari, nъrginise in ellъ inseui esersitarea drentъrilorъ de vetъgeni romani.

Era doue oligarxii rivale, una in Senatъ, vea altъ in Forum, kombatъndъse ka sъ mi smalgъ nrivelejierile, saъ imnъkъndъse ka sъ imise imnrecuъ jegalъ lorъ plebei mi nrovinciilorъ; asta nъ era o republikъ dunъ kumъ o ingelegemъ in zilele noastre, kъ unъ guvernъ reprezentativъ organisatъ de honorabili intregъ. Astъ idee de egalitate, de reprezentare in nsterea nolitikъ ka sъ assigure egalitatea drentuluі in ordinea civilъ, nъ era lukъ nъskutъ in lumea romanъ. Ea nrima sъ naskъ dintr'o religijune mai bunъ, distrebuitoarea ekzitagii divine intre klasse. Singurъ sklavagialъ, nriimitъ atunci nretutindini, nrotesta in kontra restabilirii adevъratei demokragii.

III.

Roma avea vei dzoi tribъni aі ei, velle dzoe aristokragii, vei dzoi konsuli annuali, komigierile, tribъnii, senatus-consultu, nlebivistii, amatorii de suffraje, luptele salle intestine, resbellele salle civile, diktaturele, tirania la trebuingъ ka sъ imise nsterea intre anarxie,

fesese o eternъ fortunъ. Darъ astъ fortunъ vaninditse asзura lemiĭ vea mai frumoasъ razъ de clokzingъ, penиš, kzrapiš mi virtzte. Ile kztš Roma fesese mikъ, in Italia, saš avzsese a konkzista in Sirilia, Spaniа, Grecia in Asia de mijlokъ, in Egipetš, la Kartagena, nesezitatea salvzriĭ kommзne, saš intinderea ambigizuei kommзne, amъnase lzntele celle mari, zngzrele kazse kare omoarъ nagiznile.

Inaъ kzndš Kartagena fz konkzistatъ de Scipioni, eltima virtzte a Rezmbliceĭ, penizlš soldatešk nstritš urin Roma in legiznile salle ka sъ konkziste zniversalzĭ, se intoarse in kontra ei. E legea-talionš' in kontra nonoarelorš libere kare in anellauĭ timnš voeskš sъ fiъ nonoare konkerante; se vatъmъ mai kzrzndš saš mai tzrziš mi se omoarъ kz sabia ce aš skosš in kontra lemiĭ. Senatzlš mi nonorzlš avz a se nemъra kz legioanele mi generaliĭ, obiunziuĭ a kommenda la alnĭi. mi nemtiindš a se szmzne legilorš natriei lorš.

IV.

Timnzlš mi mai mzltš desvoltase in intrzlš Italiei mi kiarš in konstitzgia Remzbli-

1 Astъ lege voemte a se trata snš kriminalš in kimzlš kz kare ellš a voitš sъ trateze ne alnĭi.

чеї не înţelleţerї organiче ші kestiяnї soчiale kare nя le яstea lъmяri de kъtъ urin resbellslъ чivilъ. Este jъdekata kaяselorъ nedeslegate. Чea maї serioasъ din aчeste kestiяnї era *leţea agrarie*.

Leţea agrarie, nъrgie abiчnsitъ a tstъlorъ tribяnilorъ kare voia sъ reskoale noporъlъ ші nlebea, de la Craccнї nъnъ la Clodius, Catilina ші Cesaru, nя era aчellъ vissъ nerealisabilъ allъ înmъrţiriї arbitrare a nъmъntъlъї în norţiяnї agale, чe Procustū saъ leţislatorї kimeriчї nretindea neînчetatъ a nivela чeea чe natъra чere a inegalisa dяnъ mяnkъ, ekonomie, nъmъrъlъ ші disnosiţiяnea intellektъalъ ші fisikъ a familliеї. Bяnъlъ simţъ romanъ, kя totъlъ leţislativъ ші agrikolъ, n'avea assemenea sminтirї desnre jъstъ ші nъtinчiosъ. Leţea agrarie însemna nъmaї înmъrţirea, saъ gratis familliilorъ veterane, saъ la liчitaţie familliilorъ kъmnene, a lokяrilorъ de mяnkъ konkяistate ші nossedate de totъ în Italia saъ în altъ narte. ші kare se nъmia *ager publicus*, bяnяrile statъlъї. Assemenea lokяrї, чe înkъ nя era înmъrţite saъ vîndste чetъţenilorъ, era arendate ne lяngъ termenъ de kъtre renяblikъ la koloniї kъltivatoare, kare voia sъ skimbe arendarea ne ънъ titlя ne skimbatъ de nronrietate.

Патрічіі чеї авуџї, le konrinsese nrin abъzъ, sъbtъ titlъ de ъsъrnare, ni le kъltiva nrin mъnvitorї, arendaшіі lorъ, saъ nrin nъmeronіі sklavї ve aveaъ. Se îmnrotiveaъ a da îndъrъtъ aste bъnъrї ne kare în adevъrъ nъ le stъnъnea de kъtъ nrin obiчeї ni nrin linsъ de mountenitorї. Поnorъlъ, nleba ni leџioanele voia sъ sileaskъ ne senatъ ka sъ-ї esnronrieze nrin indemnitate, snre a se da bnъ kъrsъ liberъ la astъ bogъџie de lokъrї ъsъrnate saъ sterne. Tribъnіі, aџъџъtorіі nonorъlъї, demagoџіі, kondъktorіі nlebeї, ambiџiomіі, lingъmitorіі mъlџimeї, џeneralіі fъkъndъ voia leџioanelorъ ka sъ-mї attragъ favoarea în lagъre, sъsџinea nartida nonъlarъ în kontra senatъlъї.

Eatъ toatъ leџea agrarie. În fondъ kassa era џъstъ ni resъltatele salъtarіі; însъ, denosedarea natrivііlorъ ni a bogaџilorъ era foarte tъrbъrъtoare. Kiarъ tribъna simџia îndoita greъtate d'a nemъlџъmi aristokraџia lъndъї fъrъ indemnitate o nossesibne eridetarъ întemeiatъ kъ mіі de alte nossesibnі de esnloatare, saъ de a înъsnri ne nonorъ чerъndъї a vota aveastъ indemnitate. Averile nroskrimilorъ resbellelorъ чivile, fъчea narte din astъ *ager publicus*. A le îmnъrџi saъ ale vinde nonorъlъї, n'arъ fi fostъ altъ, de kъtъ a eternisa nroskrinџibnea saъ konfiskarea. Fie-kare se sfia

de avеastъ irevokabilitate a esilslеĭ ші de sъrъvia uroskrisslеĭ de crĭ kare uştea fi uroskrintorslъ de a dşoe zi. Ssbtъ avestъ ranortъ, asta semъna kъ diskuişnea assura indemnitъuĭi emigranilorъ ssbtъ restaxrare, în Franvia; mъssrъ sъnъrştoare ші înnъvіştoare totъ de o datъ, ne kare gъvernъlъ reetaxrъrіі avъ îndrъsneala a o întrerinde ш'a o resslta fъrъ resbellъ vivilъ, notolindъ astъ-felъ o skintee de neinuelleuerĭ ші ъrъ. Astъ leue agrarie a Franvieĭ, nъsse nonorslъ în mimkare ші-lъ skъnъ fъrъ voia lъĭ, dъnъ kъmъ indemnitatea verştъ nonorslеĭ romanъ înaintea leuіі agrarie, arъ fi skъnatъ Roma.

O kaъsъ de ne-nuelleuere kare se konfsnda kъ leuea agrarie, era întinderea titlslеĭ de vetъueanъ romanъ, ve sъ verea kъ totъ drentslъ de loksitori vetъuilorъ libere, ші nъ se uriimea de mъndrie saъ se akorda kъ sgъrvenie de kътre senatъ ші nonorъ.

V.

Ne lъngъ nimte assemenea elemente de tъrbъrare ve se afla în inima renъbliveĭ, katъ sъ adъouimъ monstrъasa strikare a nъravъrilorъ, skandaloasa îmbogъuire a unorъ familliĭ, nrekъmъ aъ fostъ Gracchiĭ saъ Lucullus, no-

sedъndŭ urourietъцї întreцї ші nъnъ la natrъ zeчї mії sklavї; sъrъчia altora, vînzъndŭ totŭ nъnъ ші kiarŭ konstiinца ші sъffraцele lorŭ, la orї чine voia sъ le kъmnere; reliціъnea, simnlъ inokrisie de statŭ, nъstrъndŭ nentrъ nonorŭ aъgъrъrї, nreoцї ші zeї ka niшte obiчeiъrї saŭ snektakole, ka sъ netreakъ nonъlaціъnea; o kanitalъ nemъrцinitъ, allŭ kъria tesaъrŭ nъblikŭ nъtria gratis o nlebe de natrъ sъte de mії nroletarї, armatъ, leneшe, gata totŭ d'aъna nentrъ servitъdine saŭ tъrbъrъrї; kornoraціъnї de treї sъte de mії lъkrъtorї formъndŭ maї atъtea fakціъnї deliberante, kъte meштemъgъrї se afla în Roma, ateliere naцionale în nermanenцъ, ънde fie-kare nartidъ merцea sъ rekrъteze ne sъsцiitori saŭ lъntъtorіі sъї; jokъrї nъbliчe, teatre, чirkъrї, tъrme de dobitoaчe sъlbatiчe, armate de gladiatorї sъsцinъte kъ keltъiala statъlъї saŭ a чetъцenilorŭ; nonorъlŭ într'o sgomotoasъ trъndъvie; tribъne deskise la fie-kare rъsnъntie aціцъtorilorŭ чetъціі, nentrъ mъrmъre, nlъnцerї, kalomnіі; reskъlarea чetъцenilorŭ, a nlebeї, a liberaцilorŭ ші kiarŭ a sklavilorŭ; în fine leцioane nenъmerate de soldaцї saŭ veteranї, adevъrate чetъцї în чetate, formъndŭ o klientelъ la kъtare цeneralŭ nentrъ trebъinца gloriei saŭ ambiцiъnіі salle, ші viindŭ ne

rъndъ sъ imnse senatъlъĭ mi nonorъlъĭ kare-ĭ nlъtea, ordine smilitoare saъ tъrbъrъrĭ sъuţeroase.

Astъ-felъ era sitsaţisnea rensbliveĭ ne timnslъ kъndъ Cesarŭ kreutea ka sъ o dъranene.

Se nъskuse între nroskrinţiile lъĭ Marius, kъlъslъ nobililorъ, mi nroskrinţiile lъĭ Sylla, kъlîslъ nlebeĭ. Astъ dattъ, esnlikъ ambiţisnile salle mi imnietatea lъĭ kъtre o astъ-felъ de libertate. Uellъ dintîiъ simtimentъ ne smeazъ sъ se fi nъskutъ în sъffletslъ sъъ, a smatъ sъ fie, negremitъ, a se desnera de rensblikъ. Snъ mare omъ virtsosъ s'arъ fi gъnditъ kumъ sъ o reformeze mi sъ o întemeeze; snъ mare omъ strikatъ, sma sъ se gъndeaskъ kumъ sъ o sънnse mi sъ m'o anronrieze.

VI.

Mi natъra mî averea fasonase omslъ nentrs astъ rolъ; avea totъ ne amъţeute ne oamenĭ mi totъ ne-ĭ ssbjsgъ: snъ mare nume, o mare frsmuseţe, snъ mare ţeniъ, snъ mare karakterъ. Numaĭ desnre dъnsslъ se noate ziue kъ era nъskutъ nonslarъ.

Familia sa era din uelle maĭ vekĭ în Roma, snde antikitatea neamslъĭ era o konsakra-

re ncntrъ voinꙗa nonorъlъї: Sъnꙗele sъъ se konfъnda kъ avella allъ zeilorъ. Kъndъ vorbi în nъblikъ ncntrъ nrima oarъ, la înmormъntarea mъtъueseї, nъmъrъ însъuї kъ mъndrie ne strъbъnii sъї, ka niute titlъrї la bъgarea de seamъ nъblikъ: „Ъnkislъ meъ maternъ „zise ellъ, se trꙗea din Ancus Martius viꙗa „reꙗilorъ Romeї; famillia Julia, kъ kare ne „rъdimъ, se traꙗe din kiarъ Vénus. Amъ în „sъnꙗele meъ veva din maestatea reꙗilorъ, a„tъtъ de nъternicї între oamenї, uї din maes„tatea zeilorъ, kare sъntъ stъnъnii reꙗilorъ.“

Averile avemtii familliї, korrъsnъndea kъ antikitatea sa. Nosseda nemъrꙗinite domenъrї în Latiu, k'o nъmeroasъ klientelъ în Roma, serviꙗiъrile velle marї din vekime le nъstra, avea ne nronrietъꙗile salle miї de sklavї, snъ nalatъ uї grъdinї mъreꙗe în *Via Suburra*, kvartierъlъ senatorialъ allъ bъtrinilorъ natriчii. Tatъsъъ kare mъri jone, îllъ lъsъ ssbtъ enitronia mъmъ-seї, stъnъnъ n'o libertate u'o avere nrekoче. La uaї-sure-zeче annї înveniъ a traꙗe bъgarea de seamъ asъura nъmelъї sъъ, nrin figъra, keltъelile neregъlate uї nrin familliaritatea sa nobilъ kъ nonorъlъ. Ne-n vinsa amъꙗire a lъї Venus, din kare nretindea kъ se traꙗe, nъrea kъ se gъsemte în karaktere maї bъrbъtemtї ne trъsъrile salle. Era innaltъ,

sъbgire mi mlъdiosъ; smbla maĭ mъltъ ne josъ ne stradele Romeĭ de kъtъ în litierъ, ka sъ-lъ noatъ admira femeile mi sъ nlakъ nonorъlъĭ nrin astъ nrefekъtorie de egalitate. Kostъmъlъ lъĭ elegantъ în ne-ngrijireĭ, era kalkъlatъ ka sъ dea imnortengъ frъmъsegeĭ figъreĭ salle; o ving̊toare slabъ allъ kъria nodъ desnrinsъ kъdea ne nivoareĭ ka o ving̊toare femeiaskъ, îĭ da avellъ aerъ de sъsъringъ ve oameni veĭ asnri din Roma imnsta jsnilorъ volsntsomĭ, *oameni ks ving̊toarea desnodatъ (homines decincti)*. Ellъ kredea kъ astъ livengъ de obiveisъrĭ în jsnegъ ns desnlъvea nonorъlъĭ, kare avea gъstъ saŭ indъlgengъ nentrъ Alcibiadi, ka kъmъ în grangia favorigilorъ sъĭ srmeazъ a intra mi ngginъ vigiŭ. Asnrimea nъravъrilorъ nsnea nrea mъltъ distangъ între nlebeans mi natrigiŭ; livengа îĭ asnronia, ea da snora okasia d'a fi îndъlgengĭ, mi vellorъ algĭ drentъlъ de familliaritate.

Jsnele Cesaru nrin instiktъlъ sъŭ givi astъ misterъ allъ nonslaritgilorъ konsomate. Isbirea nlъverilorъ mi vanitatea adolesvengieĭ îllъ ajsta ka sъ joave astъ rolъ delikatъ între nonslaritate mi disnregglъ în kare adesea alsnekъ nonslaritatea. Îmĭ îngrijea frъmъsegea ns nsmaĭ ka o atrakgisne, vi ka o nstere. Illetele nъrъlъĭ sъŭ, tots d'asna notrivite kъ

nientenĭ de baga, narfămate kă ăntă mirositoră, addăse din krentetălă kanălăĭ ne frănte ші ne tămnle, ші săsninste astă felă nrintr'o kordea, askăndea singărălă defektă allă figăreĭ salle; frăntea'ĭ nleuăvise inainte de timnă. Astă frăn-te era astă felă modălată ka kămă ară fi e-mită din măna statăarălăĭ; nerfekta armonie a fakăltăniloră îndenlinea toate granile, în kătă nă lăsa să se vază nivĭ asnrime, nivĭ vre o sbărvitără: se găndea fără a se vedea kăuetăndă, atătă de renede ші natărală ші snontană ĭi era găn-direa. Albenea sa se-ndintea kă rafinare ne nientă, ne obrajĭ ші kiară ne nivoarele-ĭ goale.

Okiĭ eraă negri în răpaosă; în emoniănĭ, zikă niktori săĭ, lăaă diferite năanne ші skăn-tec de fokă kare le da o koloare nexotărită. Părea kă arănkă nrivirea ka o săueată, orĭ kătă de denarte ші kătă de adănkă voia. Obrajiĭ lăĭ aveaă gălbencala stădiălăĭ saă a volănătănĭ obosite. Găraĭ, kamă deskisă ші zămbitoare, n'avea nivĭ asnrime, nivĭ aurindere, nivĭ disnreuă, era sorțentea vorbeloră velloră maĭ granioase; vocea lăĭ sonoră ші timbrată se aăzia kă-nlesnire de denarte, bănavoinnă ĭi temnera akventălă. Gestălă săă nartivina din avea sniversală dorinnă d'a nlăcea: întindea măna kă kordialitate avellora kare-lă salăta ne năme, orĭ kare le-ară fi fostă

rangulŭ, mi o strămpca kă oare-kare tărie dămă konveninţă saŭ amicie.

Astă-felŭ era Cesaru la mcante-sure-zeve annĭ, trăgăndŭ nrivirea bătrînilorŭ, invidia jămilorŭ, idolatrisatŭ de femeĭ, măgălitŭ de nonorŭ, împinsŭ în nrekomile fonkţiuni alle înnaltelĭ magistraturĭ, studiosŭ, litteratŭ, elokuentŭ, desfrînatŭ, asnirîndŭ la toate superioritățile, kiarŭ mi la alle vigilelĭ, păskutŭ nentru salvarea saŭ neirea natrielĭ.

VII.

Era în veĭ din urmă annĭ aĭ diktaturelĭ bătrînului Sylla, kare nă fukuse să triumfe o ordine durabilă, vi o tiranie neste altă tiranie. Tărbările agîţate de Cracchĭ, natrivĭ de fatrie ve trekuse în mînkările nonorului mi fură nărăsigĭ de komplivĭĭ lorŭ în resbunarea natrivilorŭ; diktatura lui Marius, demagogŭ soldatesckŭ fură ţeniĭ mi fură virtute, mortŭ de vinŭ dămă ve înnotase în sănţele nobleţeĭ, ostenise kiarŭ ne nonorŭ de smăvinările salle. Sylla, ţeneralŭ ferivitŭ, natriviĭ ne-nblănzitŭ, usese măna ne diktatură, fără a kăsta a navifika saŭ a reforma renublika. Sylla, răsbunare vie în kontra lui Marius, lăase tărcea drentŭ toată nolitika sa.

Însъ omorîse ne demagogĭi ui ulcbea în lokŭ d'a omorî ne senatorĭ ui ne nobilĭ. Diktatura nu era de kătŭ o lungъ suvĭnъtare a partidei învinse. Republika nefiindŭ în stare a trăi prin virtute, trăia prin snaĭnъ.

O altъ răsbunare, dupъ moartea lui Sylla, kăta su vrmeze dupъ răsbunarea astui aristokratŭ allŭ senatului. Kiarŭ subtŭ mina vca de ferŭ a lui Sylla, prima simptomъ a unei reakţiuni nopulare lъsa su se vazъ o ferbere vivilъ. Kъdĭ va jurĭ nobilĭ, imitъndŭ ne Cracchĭ prekumŭ Dolabella, Lepidu, Crassu, Césaru, Catilina, împrumutъ vorca lorŭ nonorului abătutŭ, ui alergъ dupъ nopularitate în kontra ordinii lorŭ. Nonorulŭi ii plave fremte tribunii kare-i vinŭ de susŭ ui kare-i narŭ ţenerosĭ centru kъ îmbrăţişeazъ kassa lorŭ. Ne demagogii cmiţĭ din nonorŭ, ii bъnъeste kъ arŭ kăta su se înavuţeaskъ saŭ su-ui dea importanţъ prin revoluţiuni; aristokraţii nopulari addukŭ nonorului în pstere ui prestiţiŭ maĭ multŭ de kătŭ le vere, ui inkъ ii impune snŭ respectŭ ve nu-i insuflъ proprii săĭ aţiţătorĭ. Orĭ ve s'arŭ fave, însъ numele fave veva în omŭ; trekutului se afla în presentŭ.

Omului vellŭ nuoŭ fărъ voiei simte nevoia dà se lega ku omului vekiŭ. Ili asta n'o fave

niчĭ leџile, niчĭ nrejъdiџiъrile, natъra a formatъ astъ nobleџъ. Vedeџĭ ne Cracchĭ, vedeџĭ de Cesaru la Roma, vedeџĭ ne Mirabeau, vedeџĭ ne Lafayette în Franчia, este totъ o mînъ de aristokratъ întinsъ de sъsъ kare ridikъ, reskoalъ mi înfrînъ nonorъlъ.

VIII.

Jъnele Césaru mtiea totъ, nrin intъiџiъne. De la чea dintîiъ zi a vieџeĭ salle nъbliчe, se џinea în aчellъ nъuktъ nexotъrîtъ din kare natriчiĭ senatъlъĭ nъtea sъ vazъ în ellъ unъ konservatorъ allъ nrivileџelorъ lorъ, mi nonorъlъ sъ snere în aчestъ jъne natriчiъ unъ urmъtorъ allъ Cracchiloru mi unъ konkъrentъ lъĭ Marius, unъ tribъnъ allъ drentъrilorъ salle. Astъ atitъdine ekъivokъ, rъъ akoneritъ nrin renътaџiъnea de desfrînatъ, keltъitorъ, enikъristъ, чe mi o fъkъse într'o konillъrie afemeiatъ mi nerъminatъ, îllъ skanъ de bъnъelile lъĭ Sylla. O întъmnlare kasnikъ îllъ dette de faџъ.

La maĭ-snre-zeчe annĭ Césaru fъsese logoditъ de mъmъ-sa k'o avъtъ montenitoare, fata unъĭ simnlъ kavalerъ Romanъ nъmitъ Cossutia. Ajъngîndъ în vъrstъ se-namorć de Julia, fata lъĭ Cinna, mi ne maĭ voindъ sъ se kъsъtoreaskъ, se kъnъnъ kъ Julia. Cinna kare fъsese dik-

tatorŭ, era unŭ nume urîtŭ ui bunuitŭ de Sylla. Orĭ ce ginuse de nartida nonulară îi era inemikŭ; se uunură de aveastă legămînte a lui Cesaru, kare înfăgina atătea sneranțe ui atătea temerĭ; voi să sileaskă ne Cesaru, nrin amăgirĭ ui amenințărĭ ka să lase ne Julia. Amorulŭ fă nrima insurekțiune a suiritului lui Cesaru în kontra diktatorului. Îi simția tirania nănă kiară în inima sa. Se amărî, nu voi să ui sakrifice soția ce adora, dună kaurințiulŭ lui Sylla; înfrunță mai bine nroskrierea ui moartea, de kătă să-ui nesokoteaskă amorulŭ său.

IX.

Fiindŭ nevoitŭ a părăsi Roma ka să skape de goana lui Sylla, se refugi în munții Sabinieĭ, adănostindu-se kătră în kortulŭ unĭ amikŭ, kătră ne mușia altsia, ka să resănădeaskă soldații diktatorului. Într'o noapte kătră rătăcia astă-felŭ din asilŭ în asilŭ, abătută de frigurile ce-i slăbia nanii, fă ajunsă de soldații. Skănă de moarte, kămărătră kă treĭ sute de mii de *sesterții* tăcerea mi mila centurionului kare-i kommanda. Sylla îl konfiskase toată averea, ui-lă deklarase inkana-

bilŏ de orĭ ve însĕrvinare. Intervenirea familiei, a amicilorŏ ŭi a Vestaleloru, rĕgătoare sakre, kĕrora Sylla nŏ le tĕgădăia nimikŏ. îndĕnlekĕ maĭ mĕltŏ de kătŏ konvinse ne diktatorŏ. Ilresimţise ne sŏkvesorălŏ lăĭ Marius în astŏ jĕne volĕntĕosŏ, kŏ ningătoarea desnodatĕ ŭi kŏ xaĭna largĕ; rĕgămintele illŏ îndĕnlekĕ maĭ mĕltŏ de kătŏ klemenţa. Tirania are okĭ kare ţiteskŏ în ŏmbra viitorălăĭ, maĭ denarte de orĭ ve nrivire. Sylla era ŏnŏ omŏ kare grăŭmădise în kontra sa nrea măltĕ rĕsbĕnare, ka sĕ nŏ-ŭĭ nrofetiseze lăĭ însĕŭĭ ŏnŏ rĕsbĕnătorŏ? darĕ îmbătrânea, ŭi avea indiferenţa tiranălăĭ ne kare moartea are sĕ-lŏ skane de anĕsarea tiranieĭ. Ilrea nĕţinŏ îi nĕsa kĕ Roma dĕnĕ dĕnŏălŏ o sĕ aîbĕ ŏnŏ fakţiosŏ maĭ mĕltŏ saŏ maĭ nĕţinŏ.

„O voiţĭ“ zisse ellŏ Vestaleloru ŭi nroţriilorŏ sĕĭ amicĭ kare-lŏ assigŏra desnre desĕvirŭita liniŭtire a lăĭ Cesaru, „nriimeskŏ, „darĕ sĕ vĕ addŏveţĭ aminte kĕ o sĕ vĕ „kăiţĭ, ŭi kĕ în avestŏ jĕne este maĭ mĕltŏ „de kătŏ ŏnŏ Marius!“

Astŏ nŏme de Marius nŏ venia din întimnlare ne bŏzele lăĭ Sylla, nentrŏ kĕ bătrânălŏ Marius se-nsŏrase kŏ Jălia, mătĕŭa lăĭ Cesaru, ŭi'astĕ rădenie kŏ omălŏ allŏ kĕrăla nŏme fĕvea sĕ se kătremŏre natrivii, addă-

ꝛea firemte asꝺnra nenotꝺlꝺï lꝺï Marius bꝛnꝺiala desnre vre ꝺnꝺ mꝛvelꝺ de nartidꝛ.

X.

Orï kꝺmꝺ, Cesaru iertatꝺ se-ntoarse în Roma mi îmnreꝺnꝛ kꝺ averea sa lꝺꝛ kꝺrsꝺlꝺ keltꝺelilorꝺ mi allꝺ desfrꝺnꝛrilorꝺ salle. Пꝛrea kꝛ voemte ka tiranꝺlꝺ natrieï salle sꝛ ꝺite frika ꝛe avꝺsese de dꝛnsꝺlꝺ, nrin eleganna, datoriile mi skandalꝺlꝺ sꝛꝺ. Kasa sa deskisꝛ la toate lꝺkrꝺrile mi la toate nlꝛverile, era întꝛlnirea ꝛea de rꝛndꝺ a tꝺtꝺlorꝺ desfrinanilorꝺ din Roma. Se nrofesa avi doktrinele Enikꝺriene. Îmï bꝛtea jokꝺ de obiveiꝺrï, de leni mi de zeii renꝺbliveï. Cesaru era totꝺ o datꝛ mi oasnele mi modelꝺlꝺ avesteï jꝺnimï; ellꝺ da tonꝺlꝺ, la Roma, desnre gꝺstꝺ mi vienꝺiri; era vitatꝺ ka omꝺlꝺ kare mtie mai bine sꝛ dea la toate liveneele, grania ꝺnꝺrinneï mi eleganneele aristokranieï.

Пe ꝺꝺbtꝺ minꝛ însꝛ migꝺlia nartida nonꝺlarꝛ, însꝛ o mꝛgꝺlia nrin ꝛelle mai rele instinkte, mi în lokꝺ d'a o attrane nrin inokrisia virtꝺnii, o lingꝺnia nrin imitarea desfrinꝛrilorꝺ ei. Nꝺ era desfrinatꝺ, nivï imniꝺ, vre ꝺnꝺ ꝛetꝛneanꝺ nerdꝺtꝺ nrin obiveiꝺrile salle, vre ꝺnꝺ debitorꝺ kꝺfꝺndatꝺ în datorii, vre ꝺnꝺlꝺ din a-

ceĭ desnerauĭ de norokŭ mi renastaŭine, ka
na se notŭ ridika de kătŭ nrin restarnarea
talorŭ lakrarilorŭ, nentra kare în sekretŭ, C
saru, să na fie o sneranță săŭ anŭ amikŭ.
vea klientela tatalorŭ viŭilorŭ. Într'anŭ timu
de koranmere asta era o matere: mărea kă ell
însămĭ voia să dea astorŭ desnerauĭ de ordine
assigararea aneĭ rainărĭ kommane, rainîndu-se
ka dămmiĭ, mi nemăstrăndŭ drentŭ avere de
kătŭ răstarnarea ŭărreĭ salle. Datoriile lăĭ
mrovenite maĭ toate din dărnivia ce făvea
cellorŭ ce kondavea nonoralŭ, se arka la outŭ
millioane moneta noastră, ka o sămă ne a-
tanvĭ de natra-zecĭ millioane.

XI.

Suétoniŭ, istorikalŭ săŭ îllŭ remresentă în astă enokă a vieŭeĭ salle ka Alcibiadele romanŭ, însă ka anŭ Alcibiade kare n'avea Socrate.

„Kostamalŭ săŭ, zive ellŭ, era afemeiatŭ, „vizkarii ce broda marŭinea xaĭneĭ salle îĭ „kădea ne miĭnĭ. Totŭ d'aana ne aveastă xaĭnă îmĭ innoda vingătoarea răŭ nasă. Îĭ nărvea ka nassiane lakralŭ, manifivenŭa. Zidise ne vîrfalŭ cellŭ deliviosŭ de la *Laricia* (lăngă Albano) o kasă de ŭarră a kăria konstrakŭiane mi de-

korare îllă kostase sume nenumărate; o derîmă mai 'nainte d'a medea în ea nentre oare kare amănunte ne-nsemnate. În voiagele salle, lua ku sine narkete de lemnă mirositoră ni navagiări de mosaikă, ka să nu kalve ku nivioarele de kătă ne obiekte de arte. Nu krăga nimikă ka să korrumpă ku bani ne femeile ne kare frumuseţea ni velebrilatea sa nu le amăgea. Înainte d'a avea dsoe-zevi de anni, rămase de la bărbatu său ne Posthumia, femeia lui Servius Sulpicius, ne Lollia, femeia lui Cabinius, Tertullia, femea lui Crassus, Mucia femeia marelui Pompeiu, Servillia în fine, muma lui Brutus, vea mai skumpă din konkuistele salle. Îi dărui nuă mărgăritară de mai multe millioane de sesterţii."

Se glorifika de amăgirile salle, ni mai 'nainte d'a asnira la alte velebrităţi, asnira la velebritatea desordiniloră salle; ku kătă era mai illustră saă natriviană familia ve desonora, ku atătă mai multă glorie îmi da. Din toate esvesele, numai la avella allă vinului se nourria, nentru kă vinulă turbură intelligința, ni voia să se nossede ne sine ka să noată nosseda ne alţii. Caton, kare arăta în virtute esvesele ve Cesaru afekta în skandală, îi da ku ironie aveastă drentate: „Din „toţi aveia kare aă întreurinsă să răineze renu-

Кътъ despre oninismile salle religioase, era ast-felъ kumъ se kade ale avea snъ omъ kare din konilъria sa ns-ш ironisne de kътъ dose sfirmitsrї in viaцъ, volsntatea ui ambiцisnea. Ирofesa in moralъ aveastъ aksiomъ kare kondamnъ kriminile celle miчї ui skъzъ ne celle marї: kъ orї kъndъ ns e vorba de imnerisъ se kade a se mъrцini cineva in datoriile salle ui in virtste, insъ e datorъ a le kъlka in niчioare kъndъ nreцъlъ krimeї are valoarea sa! in religisne nrofesa de faцъ ateismъlъ ui egalitatea dsnъ moarte intre binele ui rъulъ sъvirnitъ de mъritorї. „Moartea „ns e de kътъ snъ somnъ eternъ“ kstezъ a zice in senatъ in diskursulъ sъъ nentrъ komnliчii lsї Catilina; „ea è sfъrmitslъ tstslorъ; „dinkolo de mormintъ ns e niчї feriчire niчї „kinъ!“

„Se utie in adevъrъ, ii resnsnde Caton, „kъ nriveutї ka niute fabsle ceca ce se snsne „despre cerъ ui iadъ, despre diferita soarte „ce ascteantъ ne ceї drenцї saъ rъї dsnъ „moarte, despre lokzinga cea intsnekoasъ, „groasnikъ, insnъimintъtoare in kare kriminalii „imї snalъ neleцisirile.“

Cesaru ns desminцi nrin vre snъ semnъ saъ vre o vorbъ oninisnea ce Catonu avea despre ateismъlъ sъъ. Kredinga kare imnakъ

mъstrarea de kъцetъ era aчeea чe se kъvenia ambiцiъniĭ salle.

XIII.

Înaltele maцistratъrĭ alle kъltъlъĭ era kъ totъlъ esklъsive la Roma înkътъ Cesaru, kъ toatъ neaskъnsa sa imnietate mi jъneцъ, kъtezъ a alerga dъnъ sъfraцe nentrъ sъberanъlъ nontifikatъ, însъrчinare onorifikъ kare kondъчea la nrima demnitate mi de kare se bъkъraserъ ъniĭ din strъbъniĭ sъĭ. Se kredea sigъrъ d'a o dobîndi, kъndъ Sylla se sъnъrъ de îndrъsneala astъĭ neнotъ allъ lъĭ Marius, mi nimiknivi kъ asnrime kandidatъra sa.

Cesaru konbinsъ kъ ne kътъ ва fi Sylla, nъ ва nътea dobîndi nivĭ înaintare nivĭ assigъrare în Roma, nlekъ în Asia de mijlokъ ka sъ se formeze nentrъ resbellъ sъbtъ цeneralъlъ romanъ kare kombътea ne Mitridate, astъ Annibal asiatikъ. Galera kare-lъ dъчea în Asia fъ nrinsъ lъngъ koasta de Milet, de kътre niraцiĭ din Cilesia kare denrъda Arxinelagъlъ. Niraцiĭ dъnъ чe kondъserъ ne jъnele natrivis într'o narte dosnikъ a Cilesieĭ, kare mi nънъ astъzĭ servi de adънostire astorъ tъlxarĭ maritimĭ, detterъ drъmslъ galereĭ snre

Milet kaѕъ addѕkъ reskѕmnъrarea mrisonierѕlѕĭ lorš.

Libertatea sniritslsĭ, grauia, mi kiarš obrъsmivia kѕ kare Cesaru îĭ înfrѕntъ, înkъntarъ n'amtĭ tъlxarĭ. Maĭ mѕltš lingѕmiuĭ de kъtš insѕltauĭ de atъta îndrъsncalъ, îllš tratarъ ka ne ѕnš oasme illѕstrѕ earъ nѕ ka ne ѕnš sklavš, sѕfferindš orĭ ve de la dъnsѕlš, kiarš mi glѕmeuele ameninuѕrĭ de a-ĭ rъstigni dѕnъ ve se va reskѕmnъra, daka îĭ va întslni în kъlъtoriile salle; mirauĭi trevea toate kѕ vederea nentrѕ veselia, kofienua mi jѕnena lsĭ.

Galera lsĭ Cesaru se întoarse de la Milet dѕnъ natrѕ-zevĭ de zille, addѕse veĭ vinvĭ-zevĭ *talantĭ* ve singѕrš Cesaru xotѕrîse în lokš de dѕoe-zevĭ ve verѕse mirauĭi, sѕmъ mrea mikъ nentrѕ anmreuiarea ve mtiea sъ fakъ nѕmelsĭ sъš. Darъ abia debъrkъ în Bitini, mi armś la Melos o eskadrъ în kontra miraulorš; îĭ mrinse totš în rada în kare îĭ lъsase; le lъъ sѕma ve nlъtise nentrѕ reskѕmnъrare, mi dѕkѕndѕ-ĭ legauĭ la Pergama, îĭ krѕvifikъ dѕnъ kѕmš le fъgъdѕise, mrin astoritatea lsĭ Nicomede, reuele Bltinieĭ, mrinvine alliatš mi vasalš allš Romanilorš.

XIV.

Mederea sa la kurtea regelŭi Nicomede mi komplesenga ce i se impută kă a avută putere astă jume regе asiatikă, înkăntată de frumusegea lŭi, îi puse putere totă d'auna rezistangenea. Bănuelele desure avestă komerviă infamă, între jucle Romanĕ mi jucle regе allă Pergamei, ustrunserĕ unu în sarkasmele lŭi Cicerone medăndă în kontra lŭi Cesaru la senată, unu kiarĕ în kăutevele soldangilorĕ sŭi kare-i urma karălă de triumfă. Numele de regină a Bitinieĭ fă putere multă timpă infamălă sunranume allă favoritălŭi lŭi Nicomede. Cesaru, katĕ să se konstateze aivi, desminge totă-d'auna astă bărfire publikĕ. Ellă kare se dekora kă toate viniorile, romi vellă ungină de avesta.

XV.

După ce urmă ka volintirĕ armata uretorălŭi Junius în kăte-va kampanii în kontra lŭi Mitridate, kare insulta staturile regelŭi Bitinieĭ, se sŭi pe flota kare merge să konkŭiste putere Romanĭ insula Mytilenè, mi urin îndrăsneala sa meritĕ la asaltălă vetăgii urima

sa dekoraţiune militară, o cununa de laur. Când de femeiaţă ară fi fostă în obiceiurile sale, mica ei la Roma gloria armelor era, ca elocuinţa, semnală ce destinuea ne oamenii ce era să tragă în viitoru bărbatea de seamă mi sufragiele poporului. Stima nea mâltă nu-terea de vreme ce credea că merită a-mi da mine-va viaţa pentru ca să o dobândească. Astă mărturisetată dispreţă pentru moarte deveni baza îndrăsneţei sale ambiţiuni.

I se skriea de la Roma că Sylla îmbătrânită mi obosită de tiranie, era să abdice sau să moară; dinktatorulă slăbise jugulă; Cesaru se nutrea întruna în Roma fără mimejdie; kandidaturi înalte i se oferia. Avu statornicia d'a se stăpâni. Voi să se desăvârşească în filosofie, în littere, mi mai cu osebire în elocuinţă, în fine ca să vie a se lupta cu mai mâltă superioritate în kontra marilor săi rivali de triumfă, Hortensius mi Cicerone.

XIV.

Insula Rodos, astă kolonie a Ateneî kare mai trăia dână patria-mumă, era atunci pentru Greci, pentru Asiatici mi pentru Romani, ceea ce fu Roma modernă, subt Leon X, pentru Occidentă: skoala artelor mi a litterelor,

ıientrъ ъniversъ. Чeї din ъrmъ Greчї, a kъ-rora ıatrie konkъistatъ ıi libertatea ıerdъtъ nъ le maї lъsa altъ imneriъ de kъtъ avella allъ sniritъlъї; ırofesa avi statъъria, niktъra, filosofia, retorika, artea tribъneї, a vovїї ıi a ɥestъlъї. Cesaru nъ se krezъ ъmilitъ dъkъn-dъ-se sъ stъdieze, ka ъnъ disчenolъ semi-barbarъ, lekɥiъnile disчenolilorъ lъї Platone ıi Demosthene.

Stъdiь retorika чivilъ ıi retorika nolitikъ sъbtъ чelebrъlъ ırofessorъ Molon, ne kare îllъ maї avъsese ırofesorъ Cesaru. Învъɥъ totъ чe ıoate faчe sъ înveɥe o aша de avъtъ natъrъ, ka sъ îndenlineaskъ kɔɥetarea ırin vorbъ, ordinea diskъrsъlъї, simetria esıressiъnїї, aleɥerea ıi kъmnъtarea imaɥinilorъ, transiɥiъ-nile, avelle frase variate alle avellъiaшї raɥio-namentъ, disnъnerea argъmentelorъ, mишkъrile, avelle kommoɥiъnї alle sъffletъlъї, kreskinda ardoare ırodъsъ ırin ırogressiъne, ıeroraɥiъ-nile, astъ modъ allъ kъvъntъri kare ъneшte toate firele diskɔɥiъnїї într'ъna, kare le addъnъ kъ vigoare în ɥiъrlъ konvikɥiъnilorъ resъmate alle oratorъlъї, ıi kare nъ lasъ ne aъditorї alle treчe kъ nebъgare de scamъ, în fine, la-titъdinea, avчentlъ, ɥestlъ, ırivirea, astъ e-lokъinɥъ a figъreї kare sfъrıeшte elokъinɥa sniritъlъї. Stъdiь avi ıi istoria, astъ maestrъ

allŭ tътълорŭ esпeriinцelorŭ ши allŭ orĭ kъrĭĭ nolitiчĭ. Grечiĭ deцeneraцĭ, întrebъinцa atъnчĭ, dъnъ kъmŭ se vede, toatъ sъnerioritatea lorŭ intellektъalъ a-mĭ forma anъsъtorĭ maĭ nrimejdiomĭ!

Tokmaĭ dъnъ maĭ mълte lъnĭ întrebъingate la aчestŭ stъdiŭ, sъbtŭ Melon, Cesaru aflъndŭ desnre moartea lъĭ Sylla, se îmbъrkъ nentrъ Italia.

XVII.

Нentrъ ънŭ momentŭ, se întъmnlъ atъnчĭ în Roma o lakъnъ de tiranie kare fъчea lokŭ ambiцiъnilorŭ чellorŭ marĭ nъbъmite sъbtŭ nъterea lъĭ Sylla. Singъrълŭ omŭ kare domina kъ renъmirea, kreditълŭ, ши armele salle nartidele чe staŭ gata a se mъsъra din nъoŭ, era marele Pompeiŭ.

Averea maĭ mълтŭ de kътŭ meritълŭ sъŭ, îllŭ fъkъse arbitrълŭ Romanilorŭ. Namterea sa чea modestъ nъ-ĭ insnira niчĭ orgoliълŭ natriчiilorŭ, niчĭ ъra nlebeilorŭ; edъkaцiъnea sa nolitikъ sъbtŭ Sylla, kъrъia-ĭ fъsese elevŭ ши lokoteninte, îĭ da înkrederea senatълъĭ; slъbiчiъnea karakterълъĭ sъŭ ши lenevirea snirităълъĭ lъsa tътълорŭ nartidelorŭ sneranцa d'a-lŭ întoarчe dъnъ kanriчiъrile lorŭ. Viktoriile salle

în kontra lui Mitridate în Asia, mi marea kъrъgatъ mrin ellъ de mirangi kare ameninga aprovizionarea de grîŭ, îllъ ridikase mrin marî serviciurî la unъ gradъ de autoritate superiorъ, în kъtъ nu-i linsea de kъtъ titlu de diktatorъ. Guvernulъ sъu în Snania mi numeroasele legiunî ce senatulъ îllъ autorisase a întregine akolo, nusese în mînile salle toate armatele republicei. Resbellulъ în fine, în kare norokulъ mi întъmularea îmi konservъ adesea totъ atъta lokъ ka mi genialъ, îllъ înkonjurase înkъ june fiindъ, de unъ prestigiŭ, d'o maestate de omъ mare, a kъria diskugie numai, arъ fi nъrutъ ka o blasfemъ saŭ imnietate în kontra natrieî. Sunt ast-felъ în toate timpurile mi în toate pъrtile, oameni ferigingî, konsfingingî de întъmplъrile resbellelorъ, a kъrora superioritate se mriimeute în deobute, pъnъ ce norokulъ îi ia de gъtъ mi-i rъstoarnъ dupъ niedestalulъ lorъ.

Ast-felъ era atunci Pompeî. Inegalъ la difikultъgile celle marî alle guvernului Romeî, de kъndъ nerise Sylla, se ginea la o narte mrin instinktulъ slъbiciuneî salle. Se mulgumia a domni de departe mrin numerulъ legionarelorъ salle în Snania, mrin întinderea koloniilorъ veteranilorъ sъi; în Italia, mrin kredetulъ nartizanilorъ în senatъ, mi mai kъ ose-

bire urin balanga nartidelorŭ ne kare nernetsa nexotъrire a suiritъlsĭ sъŭ mi ekivoka lsĭ attitъdine intre nonorŭ mi senatŭ, le ginea in atъrnare.

Se gъsia in toate ne-ngelleţerile dintre nsnorŭ mi nobili, imitъvsindŭ-i ks destslъ eksitate, adonerъndŭ transakţisnĭ, nъstrъndŭ astŭfelŭ renstaţiznea de omŭ vekiŭ in senatŭ, de omŭ nsoŭ in Forum, mi intemeindŭ in folosslŭ sъŭ astъ narte mijlovie, kare nare onestъ darъ mai adesea ns e de kътŭ dibavc. Astŭ-felŭ oameniĭ kare narŭ kъ amînъ solsţiznile sentŭ foarte bsnĭ a le fave ka sъ ns se maĭ desleţe; însъ eĭ dominъ mi narŭ a fi arbitri aĭ lskrsrilorŭ, în vreme ve ns sent de kътŭ nimte jskъrii.

XVIII.

Omslŭ lsĭ Pompei la Roma în linsa sa era Cicerone.

Daka s'arŭ kъntъri oameni nsmaĭ dsnъ intelliţenţъ, iar ns dsnъ karakterŭ mi avere, nimini în Roma, mi noate în toatъ antikitatea ns arŭ fi asa de mare ka Cicerone. Însъ natterea, averea mi vigoarea sŭffletslsĭ ns-i fs seşerъ asa de favorabile ka ţenislŭ. Nъskst la Arpium, tъrgŭ în Latium, de nъrinţĭ

josŭ, illustratŭ numaĭ prin noesie, prin littere, prin severana elokvinţă în tribunale, ajunsŭ la senatŭ ši la servivisrile velle marĭ alle republiceĭ, prin favoarea patriviilorŭ, fiindŭ tratatŭ de dumniĭ maĭ multŭ ka omŭ folositorŭ kasseĭ lorŭ, de kătŭ ka egalŭ. Cicerone avea în aristokraţie avea sobalternitate a unŭi *omŭ noŭ*, dunŭ kumŭ se numia la Roma, ši earŭ în partida plebee invidia ši nenomolaritatea ce traţe kŭ sine unŭ omŭ împinsŭ în aristokraţie. Elokvinţa sa îlŭ fŭcea sŭ trisnfe neste aveste duoc nediviĭ, în zilele de tribunŭ, ši daka avea unŭ karakterŭ totŭ alta de tare ka spiritolŭ, ustea, între Marius, Sylla, Pompeiu, Césaru, sŭ iea asnura patrieĭ salle diktatura intelliţinţeĭ ši a politiveĭ, ši sŭ skaue libertatea de diktatura armelorŭ.

Deosebitŭ de talentele salle, Cicerone era în toatŭ usterea kovîntolŭi, unŭ omŭ bunŭ. Isbia virtutea nu numaĭ ka bellŭ, darŭ ka sŭntŭ; ambiţiosnea sa sosţinutŭ de oare-kare vanitate, asnira sŭ se ridive, însŭ prin kallea onestŭ; n'arŭ fi kumpŭratŭ nivĭ o mŭrire kŭ mreţolŭ krimeĭ; avea o mare nevoie de stima altora, earŭ înainte de toate de stima sa însŭși. Litterele, ce le kultiva kŭ nassiune din konillŭrie, nu numaĭ îlŭ noleiserŭ, darŭ îlŭ nerfekţionaserŭ; voia sŭ se manţie prin obiveiurile

mi aktele lor, la înălțimea ideală a modelelor sale în antikitate; cuvinte, vorbia, înțelepciunea înaintea zeilor mi a nostrității. Gloria sa ară fi fost de ajuns ca să-l fi făcut mare; dar nu voia să se arate înaintea viitorului ca cea mai mică parte a aceea măreț; se credea responzătoriu înaintea sekolilor. Religiunea sa, de mi o luminează Romanii luminați dându timpul său, însă grozolanele superstiții alle Olimpului său, îi guverna viața. Ea sta în avea credință nășcută, superioare totalor dogmelor lokale, între divinitate atât de providențială, pe cât e de înțeleasă mi dreaptă, de la care vine totul mi în sîngele curia carnii se întorc toate dând misterioasele cerc, când are să mi ica nedeauna sau să fie resplătit fie care dând fantele salle. Zeul lui Socrate mi Platone era zeul lui Cicerone; îmi konforma sufletul dând avest tin divin.

Nimic dar nu liusia astă komplekt oratori, de cât mașkiul kare pine în nicioare statua cea vie a omului. Era supus la desgraț. Avea nevoie de un reazem afar din sine; era de minune a fi all doilea în universul roman, nu era în stare să fie primul

Astă simțiment ce avea desire sine îll fukuse să caste un reazem în Pompeiu, ne

kare Cicerone îllŭ uredomina kŭ kaunălŭ, înse era uredominatŭ de avesta uriu norokslŭ sŭlŭ. Eŕa narola lsĭ în senatŭ.

XIX.

Catone era allŭ treilea din avestĭ oamenĭ urinvinalĭ asŭura kъrora Roma îmĭ întorvea urivirea în nenorovirile salle vivile. Însъ Catone avea esvesŭlŭ karakterslsĭ, în vreme vc Cicerone avea nsmaĭ slъbiviŭnea; era snŭ desnotŭ de urinvinŭ, snŭ tiranŭ de virtste, snŭ omŭ de avcia kare nŭ ieartъ nimikŭ timnslsĭ. virkonstanŋelorŭ, nimikŭ slъbiviŭnilorŭ omenemtĭ, mi kare fave ne nonorŭ a nŭ nstea sъ praktiveze virtstea totŭ înъsmindŭ-ĭ mreventele. Birtstea nolitikъ este ka asrslŭ; ka sъ se noatъ fasona nentrŭ monetъ în ajstorslŭ kommervinslsĭ omeneskŭ, trebŭe mlъdiatŭ urin nŭŋinъ amestekъtsrъ.

Catone tsrna moneta sa kŭ massime, mi urea nŭŋinŭ îi nъsa de era uriimitъ saŭ nŭ în Roma; nŭ nŭnea întrînsa nivĭ o komnosiŋiŭne, mi deklara de korsntŭ saŭ kriminalŭ ne kare nŭ se îmnъka kŭ strъmnivia sa: vorbia bine, însъ borbia în darnŭ: dъndŭ totŭ d'asna konsiliŭrĭ, verkъndŭ-se a konsilia velle kŭ nenŭtinŋъ; stimatŭ de toŋĭ, d'o stimъ

ştearnъ; neîndъulekъiosъ mъnъ într'atъtъ kъ debenia feroce prin asprimea sa; nu omъ de aceia ne kare nosteritatea îi amenzъ în mъzerile salle, mi ne kare naiъsnile îi iea ka de esemnlъ în konsiliъrile lorъ; vellъ maĭ neîntatъ, darъ mi vellъ maĭ nefolositorъ dintre oamenii nirtъomĭ!

Ast-felъ Catone auea anulekare kъtre Pompeiu, neutrъ kъ Pompeiu era onestъ mi uretindea sъ ridice antika maiestate a senatъlъĭ asъura nonatorilorъ, kare se verka a înjosi senatъlъ ninъ la nonorъ.

Unъ nъmъrъ însemnatъ de oameni sekondarĭ, de la oratorъlъ Hortensius ninъ la aŋîŋъtorii Clodius mi ninъ la demagoŋii Cethégus mi Catilina, însî imnъrgia kreditъlъ asъura senatъlsî, a nonorъlsî mi a plebeî, dъnъ Pompeiu, Catone mi Cicerone.

Cesaru ajъnse în timnъlъ vellъ maĭ ironice neutru unъ ambiţiosъ, kъndъ nimikъ nu e xotъritъ în evenimente mi partide mi kabalele oamenilorъ. K'o nrivire de vsltъrъ, nътrъnse în fondъlъ avestei anarxii mi zъri diamantъlъ: usterea sъveranъ kъzътъ în gъnoiъlъ norodъlsî, remъnea ka vellъ maĭ dibaviъ, maĭ rъbdъtorъ mi maĭ nъŋinъ skrъnъlosъ sъ nъe mъna ne dinsa. S'a vъzътъ kъ dibъvia sa era instinktivъ, kъ jъneŋa sa îî

fъgъdъia viitorъlъ, kъ virtъtea nъ-ї пъnea stavile, kъndъ era vorba de imneriъ mi kъ ateismъlъ sъъ illъ sumъra de orї ce mъstrare de kъyetъ.

XX.

Se arъtъ kъ avelleamї viginrї nїkъste mrin kare kъutigase favoarea honorъlъї mi ambiginsnea fireaskъ mi moderatъ ce autorisa întrinsъlъ nauterea sa. Nъ voi sъ addъkъ sumbrъ nivї lъї Pompeiu, nivї lъї Cicerone, nivї kiarъ lъї Clodius; însъ stъdiindъ yermenїї fakginsnilorъ ce se klovea în Senatъ, în kanitalъ, în mroving, kъsta sъ menayeze ne velle ce era amroame d'a mъri mi sъ aging ne velle ce avea sъ se naskъ, ka kъ kinъlъ avesta sъ noatъ servi de transakginsne între elle, mi anoї sъ le nimivcaskъ ne toate de odatъ mrin surijinirea ce-ї dedese fie-kare ne rъndъ.

Ventrъ avella kare stъdie kъ intelliginъ aste învcunъtъrї alle lъї Césaru, nъ e kъ nъtinъ d'a vedea altъ de kътъ snъ Machiavel formatъ ssbtъ maska lъї Alcibiade, mi snъ nolitikъ ssbtъ erob. Nivї snъ omъ, kъ toatъ anъsrsta sa sumringъ, n'avъ snъ nlanъ ama de demsltъ nremeditatъ; nimini nъ legъ de maї mslte rъdъvinї tarї saъ slabe firele kъrseї în

kare medita a mînde libertatea natrieĭ salle. Daka arĕ fi fostĕ onestĕ ne kътĕ era de dibavițĕ, s'arĕ fi fъkътĕ disvenolъlĕ lъĭ Catone, konkъrentъlĕ lъĭ Cicerone, klientъlĕ marelъĭ Pompeiŭ, ornamentъlĕ senatъlъĭ, moderatorъlĕ nonorъlъĭ, idolъlĕ leŋioanelorĕ, mi ne ъrmele astorĕ rътmъşiŋe alle virtъŋiĭ romane, nъ arĕ fi skъnatĕ, darъ arĕ fi nrelъnŋitĕ mi onorifikatĕ, vellĕ nъŋinĕ, renъblika.

Aste kъŋetъrĭ era aşa de natъrale mi natriotive, în kътĕ mъltĕ timnĕ se krezъ îndatoratĕ a le manifesta ka sъ dobîndeaskъ nonъlaritatea mi stima; darъ mijloavele întrebъinŋate îĭ desminŋea aktele. Gъsi kъ era maĭ simnlъ a aŋîŋa korъmnerea renъbliveĭ, de kътĕ a o kombate. Holitiviĭ kare nъ kredĕ în *zei* sъntĕ konsekъinŋĭ rîzîndĕ-mĭ de oamenĭ. Césaru la întoarverea sa în Roma, n'avъ de kътĕ o idee kare se resъmeazъ în toatъ vieaŋa lъĭ, idea oamenilorĕ kare n'aĕ altъ divinitate de kътĕ ne eĭ însimĭ: *a se mъri!* Toatъ istoria sa moralъ s'arĕ nътea skrie într'astъ singъrъ vorbъ.

XXI.

Trebъia sъ învealъ a amъŋi ne nonorĕ nrin bogъŋia avestei elokъinŋe kare înkъntà

maĭ mъltъ de kъtъ чelle alte darъrĭ, пe пoпorъlъ romanъ allъ kъrъia suektakolъ nernetъъ era Forulŭ. Maĭ trebъia înkъ sъ se akrediteze în provinчie arъtъndъ kъ se intereseazъ la kaъsele lorъ; trebъia în fine sъ desvoalte oare-kare nrobitate kare nЪчea kiarъ deurъdъtorilorъ suiversalĭ, fъkъndъ-se kamnionalъ neinteresъrii ui allъ jъstiцieĭ, în kontra kъtorъ-va illъstrĭ jefъitorĭ. Aчeste akъsъrĭ în nъmele nrovinчiilorъ era ka o satisfaчere чe kinъita konutiinцъ a nonorъlъĭ îmĭ da din kъndъ în kъndъ, ka unъ inokritъ omaцiъ la virtute.

Akъsъ пe Dolabella ui Antoniu anъsъtorii ui jefъitorii Greчieĭ, dъnъ kъmъ Cicerone akъsase пe Verres, jefъitorъlъ Siчilieĭ. Aste dъoe akъsaцiъnĭ îllъ fъkъrъ sъ kъutiцe klientela Greчieĭ, anulaъdarea nonorъlъĭ, stima чetъцenilorъ чellorъ bъnĭ. Roma nъrъ miukatъ la astъ desemnare a nronriilorъ salle krimine. Amъ vъzutъ în zillele noastre, intr'unъ gъvernъ analogъ kъ senatъlъ Romeĭ, Anglia, miukъndъ-se ui nassionъndъ-se nentrъ akъzъrile oratorilorъ Burke ui Cheridan, în kontra asnrimilorъ lъĭ Hastings în India. Honoarele îngrъuate de jafъlъ lъmii, vorъ sъ aĭbъ dreutъlъ d'a arъnka ui a defъima instrъmentele lorъ.

XXII.

Harola elegantъ, greakъ ші sъbstanţioasъ a jъnelъї oratorъ natrivіš, înkъntъ noporъlъ romanъ, kъnnoskъtorъ aша de bine în maniera d'a sпъne lъkrъrile bine. Hortensius ші Cicerone remaserъ în mirare vъzîndъ kъ aъ вnъ egalъ. Césaru îmmъlţi sъvvesele oratorie ші klientela sa пledъndъ gratis, ka avokatъ, toate kaвsele ponъlare de kare favoarea пъblikъ era legatъ. Forulъ era atъnvї marea kandidatъrъ la sъffraţele nolitive alle mъlţimiї. Honorъlъ resnlъtia nrin votъrile ѕalle clokъinţa ve se nъnea astъ-felъ în serviviъlъ sъъ nrin oratorї. Renъtaţiъnea вnъї diskъrsъ sbъra în toatъ Italia totъ aша de iъte ka ші vorba.

Césaru konfirma astъ favoare a vetъţenilorъ nentrъ dinsъlъ, nrin liberalitъţї kare rъina din ve în ve ші maї mъltъ averea sa nrivatъ, darъ kiarъ aveastъ rъinъ era maї mъltъ o sistemъ de kъtъ o risinire: îmmъlţinda-ші kreditorіi în Roma, îmmъlţia nъmerъlъ oamenilorъ ve se interesa la înъlţarea lъї ka sъ-ші noatъ nriimi fondъrile kъ вsъrъ, ші totъ de odatъ adъogia ші nъmъrъlъ avellora ve le fъvca bine ші kare drentъ rekъmmontinţъ îї

assigъra sъffraцele lorъ. Че-і пъsa de millioanele че skъrцea din пъпцile kreditorilorъ sъі ші kъ kare kъmпъra reпъblika, ші kъrora drentъ assigъrare kiarъ ellъ le arъ fi datъ reпъblika? A kointeresa kъtъ маі mъlці четъцепі se va пъtea la ambiцiъnea lъі, urin împrъmъtъrі ші keltъelі nesfârmite, asta nъ era пътаі вnъ lъksъ, era uolitika sa.

Cicerone înчepea o bъпъі astъ skoпъ profъndъ sъbtъ prefъkъta risinъ a jпelъі favoritъ allъ поporъlъі. „În toatъ пъrtarea aчestъі omъ, skrica ellъ amiчilorъ sъі, kredъ kъ întrevъdъ skoпъrі de tiranie kiarъ asвma цъrreі salle; însъ kъndъ vъzъ kъ kъtъ îngrijire îmі пentenъ kaпъlъ, kъ se skarninъ în пъrъ kъ vîrfъlъ deцitelorъ ka femeile, o mъrtъriseskъ, mі e greъ a krede kъ вnъ omъ aша de вnorъ ші volъntъosъ nътremte în sъffletъlъ sъъ вnъ aша de profъndъ ші primejdiosъ skoпъ, d'a restъrna reпъblika!“

XXIII.

În astъ поmiъ însъ, Cèsaru пъnea чelle d'intîiъ baze alle skoпъrilorъ salle. Поporъlъ îllъ nъmia *tpiвsnslъ soldaцilorъ*, însъrчinare dъпъ kare alerga în kontra lъі Pompiliu. Astъ nъmire îі deskidea kariera пentrъ kommandele

ɥelle marĭ militare, ɥe se konfɜnda în Roma, ɜnde nɜ se kɜnnoɯtea abssɜrda deosebire a fakɜltɜŋilorɜ, kɜ fɜnkŋiɜnile ɥelle marĭ ɥivile. Natɜra n'a fɜkɜtɜ ɥetɜŋenĭ militarĭ ɯi ɥetɜŋenĭ ɥivilĭ, ea a fɜkɜtɜ oamenĭ. A onri ne ɜnɜ militarɜ ka sɜ fie omɜ saɜ ne ɜnɜ oratorɜ sɜ fie eroɜ, nɜ va sɜ zikɜ a kreɯte nɜterea natrieĭ, ɥi a o ɜmili.

În momentɜlɜ kɜndɜ trisɯfa astfelɜ de Pompiliu, Cesaru nerdɜ femeia sa ɥea d'intĭiɜ, ne kare kɜ toate desordinile lsĭ, o isbi nrea mɜltɜ. Orĭ ka sɜ-ɯĭ îmnaɥe dɜrerea, saɜ ka sɜ intereseze nonorɜlɜ kɜrɜia îĭ nlaɥe lakrɜmele ɯi snektakolele, Cèsaru în kontra obiɥeisleĭ d'a nɜ se faɥe îngroɯɜɥisnĭ nɜbliɥe ɯi oraŋisnĭ fɜnebre de kɜtɜ nentrɜ femeĭ în vɜrstɜ, mɜme de familliĭ illɜstre, ɯonɜnŋɜ ellɜ însɜɯĭ înaintea nonorɜleĭ, în xaĭna de doliɜ ɯi întrerɜntɜ de sɜsnine, fɜnebra laɜdɜ a jɜneĭ salle femeĭ. Ilrin astɜ simŋibilitate strɜleɥitɜ, însɜ adevɜratɜ, intrɜ ɯi maĭ mɜltɜ în inima nonorɜleĭ. Doliɜlɜ sɜɜ kiarɜ, de ɯi adevɜratɜ, era o kandidatɜrɜ.

XXIV.

Nonorɜlɜ, ka sɜ-lɜ konsole, îĭ dette sɜfraŋele salle, nentrɜ fɜnkŋiɜnea de kɜestorɜ în

Snania, magistratsrъ ne jsmъtate civilъ mi jsmъtate militarъ, kare nregъtia nentrъ fsnkgisnea de *pretoru* saŭ de gsvernatorŭ în nrovinciile romane. Aceste nrovincii, se mtie, kъ era regate saŭ rensblicĭ.

Treĭ annĭ îndemlini aceste fsnkgisnĭ de jsdekъtorŭ ssmremŭ în Snania kъ ekzitatea mi smanitatea snsĭ omŭ kare ns se josora a anъra nimte simnli ssmmsmĭ aĭ Romeĭ, mi kare asmira a domni maĭ de sssŭ de kъtŭ din tribsnalslŭ snsĭ kŭestorŭ. Era învederatŭ kъ i se zîse în astъ relegagisne lenemъ din Snania, mi era mъxnitŭ de nemъsarea norokolsĭ sъŭ. Nerъbdarea sa o askendea rъŭ inemicilorŭ sъĭ; noate înkъ se nrefъcea kъ le înkredingeazъ asnirъrile salle ka sъ-ĭ fakъ a-ĭ înasgsra de demarte mъrirea. Akolo se konssma de astъ boalъ a glorieĭ ce se kiamъ emslagisne în ssffletele celle marĭ, invidie în celle micĭ, în kъtŭ se snerić kъ vieaga era skzrtъ în komnarare kz nemъrginirea visselorŭ salle.

Într'o zi kъndŭ vizitъ la Cadix temnlslŭ lsĭ Hercule, se onri mslтŭ înaintea snsĭ bsstŭ allŭ lsĭ Allessandru, mi ns nstz onri snŭ ssssninŭ allŭ kъrsia simgŭ voia sъ-lŭ afle amiciĭ sъĭ. „Vaĭ! zisse ellŭ, mъ gъndeamŭ kъ „în vъrsta mea (treĭ-zecĭ mi meante de annĭ)

„avestŝ eroŝ konkŝistase lsmea, mi kъ eŝ „inkъ nx mi amŝ invenŝtŝ gloria!“

Kiarŝ vissele salle nartiuinà din mreokŝnъrile lsĭ de neste zi: vissŭ kъ violeazъ ne aveea kare-ĭ dedese vieaŋa. Divinĭ, kare totŝ d'asna vearkъ a nlave vellorŝ veĭ konsŝltъ, ĭi snesserъ kъ avestŝ bissŝ ĭi mromittea dominarea, nrin arme, a nъmintslsĭ, nsma noastrъ kommsnъ.

XXV.

Întorkîndŝ-se în Italia, vizitŝ în drsmŝ-ĭ mrovinviile mi vetъŋile aĭ kъrorŝ lokŝitorĭ assnriŋĭ reklama titlslŝ mi drentsrile vetъŋenilorŝ romanĭ. Îi înkŝraŋe ne sŝbtŝ mînъ ka sъ sŝsŋie mretenŋisnile lorŝ nrin netiŋisnĭ mi la trebŝinŋъ nrin arme. Orĭ ve sъmînŋъ de fakŋisne îi era bsnъ, nsmaĭ sъ-ĭ fi mromisŝ a fave ka sъ addŝkъ rodŝ nonslaritatea sa.

La întoarverea sa, Roma îi nъrs koantъ nentrs anarxie, ve fave sъ se teamъ de toate ne bsnslŝ vetъŋeanŝ, mi sъ asnire la toate ne ambiŋiomĭ. Demagoŋii îllŝ înverkarъ mi-lŝ gъsirъ saŝ komnlive saŝ indslŋentŝ nentrs velle maĭ desnerate nlansrĭ de restsrnare. Le fъgъdsi tъverea sa fъrъ a le da nivĭ nsmele nivĭ mîna; nriimi benefivislŝ

konsuirъrii lorъ, darъ era foarte dibaviъ ka sъ uriimeaskъ înfrikonata lorъ krime. Fъ konfidentъ allъ unъi masakrъ ɥeneralъ allъ senatъlъi, ka sъ se dea diktatъra vekiъlъi konsъlъ Crassu, kъrъia Césaru, drentъ resulata neъtralitъɥii salle, urma sъ fie urimъlъ lokotenente saъ kommandantele ɥeneralъ allъ kavalerieі. Césaru avea sъ dea semnalъlъ konjъraɥilorъ, semnalъlъ omorъlъi în senatъ, lъsъndъ sъ alъneve în momentъlъ vertъ, xaîna sa de ne umerі. Sfiala saъ mъstrarea de kъɥetъ a lъi Crassu onri konsuirarea.

Césaru, nъmitъ edilъ, formъ altъ konsuirare maї nɥinъ îngrozitoare, însъ maї bine kombinatъ, kъ Pisone vellъ jene, natriviъ ka ui dъnsъlъ de nartida demagogъ. Pisone avea sъ rîdive koloniele romane din Italia în Piemontu, în Siguria, în Lombardia, ne kъndъ Cesaru urma a resunende avestorъ reskъlъrі urin mimkъrі nonъlare aɥiuate în Roma. Senatъlъ kare simɥisc de una ka aveasta, ui kare nъ se kredea destulъ de nъternikъ nivї ka sъ akuze, nivї ka sъ nedenseaskъ, se mъrɥini în a denъrta ne Pisone din Italia, dъndъ-i kъestura în Snania. Moartea konkurenɥilorъ sъi în resvrътiri întъmninъ d'a nъ se fave resbellъ vivilъ. Însъ torɥele se afla subtъ mъna lъi Césaru.

XXVI.

Titlslš sъš de edilš, adikъ ministrъ allš kanitaleĭ, allš edifiʋielorš, teatrelorš, serbъrilorš, lъkssls Romeĭ, înlesnia lsĭ Césarŭ mijloaʋele mi okasiʂnile d'a ʋredomina din ʋe în ʋe mi maĭ mъltš asʂura mъlɳimiĭ.

Jokʂrile nъbliʋe mi lʂntele gladiatorilorš ʋe se da ponorslsĭ în timnslš edilului sъš întrekʂseръ ne toate ʋelle-alte ʋe se maĭ vъzʂserъ nъnъ aʋi. Ilrin snektakole korʂmnea ne aʋeia ʋe ʋoia sъ-nlъnnʂiaskъ. Kъndš, nrin astъ mъlɳime de nlъʋerĭ, sokoti kъ ponʂlaritatea sa e destslš de mare ka sъ înfrʂnte senatslš nrintr'o lovire îndrъsneaɳъ, se servi kš aʂtoritatea sa de edilŭ, kare-i da drentslš de insnektare asʂura monʂmentelorš nъbliʋe mi asʂura statʂelorš. ka sъ lingʂmeaskъ mi maĭ mъltš nartida lsĭ Marius. Ponorslš ъmblъndš dimineaɳa ne strade. în Forŭ nri în kanitalъ. vъzš nlinš de-nkъntare imaɳinile nroskrise alle lsĭ Marius ridikate ne stilobatele lorš. Mъlɳimea. înkʂraɳeatъ de imaɳinea idolslsĭ sъš annlasdъ ne Césaru nentrъ kʂtezarea sa.

Bъtrinii soldaɳi aĭ lsĭ Marius nlъnserъ kontemnlъndš kinslš ɳeneralslsĭ lorš. Totš astfelš în zillele noastre, snš reɳe kare kъsta

a lingэшi ne veteranĭ mi fanatismэlŭ militarŭ de altъ enokъ, fъkэ sъ intre чenэшa mi statъele lэĭ Nanoleon în natria sa, mi adэnъ ka nentrэ dъnsэlŭ annlasdele mi lakrъmele чe se adresa nentrэ altэlŭ.

Senatэlŭ, astfelŭ înfrэntatŭ, nэ kэtezъ nivĭ sъ manџiiъ în kontra emoџiэnĭ nonэlare nroskrierea statъelorŭ lэĭ Marius, nivĭ sъ nedenseaskъ ne avella kare înfrэntase leџile; sъ mъrџini în a se adэna, a mэrmэra mi a tremэra. Kъџĭ-va raĭ senatorĭ din Roma, ka la Paris, nrevъzэrъ îndrъsneala sэbtŭ trismfŭ, mi sнserъ în darnŭ senatэlэĭ kъtŭ de nrimejdiosŭ era ka sъ dea veteranilorŭ ne idolĭ sъĭ. Ънэlŭ din tr'innиĭ, чellŭ maĭ kэraџiosŭ dэnъ Catone, a nэme Lutatius, nэ se sfii a rъmne vъlэlŭ ne faџa Cesarulнĭ. „Îllŭ vedeџi," strigъ ellŭ „Cesaru nu sanъ renъblika „nrin mine mi sъterane, чi nrin makine de „resbellŭ neaskэuse mi în zioa mare!"

Darъ avеastъ sъnъrare a oamenilorŭ onestĭ era ънŭ titlu mi maĭ mэltŭ nentrэ Cesaru la entъsiasmэlŭ fakџiэnilorŭ.

XXVII.

Însъ, kэ o fineџъ чe Machiavel n'arŭ fi nэtэtŭ îndestэlŭ sъ admire, în momentэlŭ чe

dette fakꝙiʂnĭĭ lʂĭ Marius avestʂ semnʂ de neⱱʇgare de seamʇ, dette fakꝙiʂneĭ lʂĭ Sylla maĭ totʂ avellauĭ semnʂ de allianꝙʇ. Se însʂrʇ kʂ Cornelia, nenoata lʂĭ Sylla, alliindʂ-se astfelʂ kʂ snĭĭ urin imaꝙinile lʂĭ Marius, kʂ ʋeĭ-alꝙĭ urin sʇnꝙele diktatorʂlsĭ, ui fʇkindʂ-mĭ o kandidatsrʇ ekivokʇ nentrʂ ambele nartide. Astʇ kandidatsrʇ rezematʇ ne favoarea mʂlꝙimĭĭ, îllʂ înaintʇ la titlʂ de sʂveranʂ nontifʂ. Alergʇ kʂ nassisne dʂuʇ ssffraꝙe nentrʂ avcastʇ demnitate, kare-ĭ assigʂra o astoritate indenendentʇ de nreskimbʇrile elekꝙiʂnilorʂ ui totʂ atʇtʂ de dʂrabilʇ ka vicaꝙa sa. Konkʂrentʂlʂ sʇʂ Isaurius îĭ oferi sʂme însemnate, daka arʂ fi voitʂ sʇ se lanede în favoare-ĭ denretenꝙiʂnile salle: — „Dʂ-te de-ĭ snʂne“ resnʂnse Cesaru emisarʂlʂĭ sʇʂ, „kʇ mʇ voiʂ „împrʂmʂta ui maĭ mʂltʂ ka sʇ-lʂ nouiʂ în„vinꝙe!“

În zioa aleꝙerĭĭ mʂmʇ-sa fiindʂ îngrijatʇ de nexotʇrîrea tʂrbʂrʇrilorʂ nieꝙeĭ nʂbliʋe, îllʂ însoꝙia ui-lʂ sʂrʂta în vestibʂlʂlʂ kaseĭ salle: „Mamʇ, îĭ zisse k'o xotʇrîre kare înfrʂnta totʂ nʇnʇ la krime ka sʇ isʂʂteaskʇ, „addʂꝙĭ a„minte kʇ nʂ veĭ maĭ vedea astʇzĭ ne fiʂ-tʇʂ „de kʇtʂ sʂveranʂ nontifʂ saʂ isgonitʂ din „Roma.

XXVIII.

Aчestъ sъkчesъ, în darnъ disпътatъ de Senatъ, îlъ înkoraцъ пentrъ пъъe titъle. Orî чe înъlцime nъ era пentrъ dъnssъlъ dekъtъ o treantъ, Alergъ dъпъ пretъrъ, пe kare o dobъndi, ші gъvernarea Eginetъlъї, sorцinte de bogъцii, kare-i fъ refъsatъ пrin inflъinца senatъlъї ші a patriiilorъ. Aчeastъ stavilъ îi lъsъ o sete de rъsbъnare kare nъ se пътea stinцe de kътъ în sъnцele inemiчilorъ sъї. Пъnъ aчi nъmaї alergase ші fъkъse intriцї пentrъ skonъrile salle. Din astъ zi пъrъ kъ konsпirase kъ aчeia kare medita rъstъrnarea komnlektъ a senatъlъї, a patriчiilorъ ші a renъbliчeї. Catone, Ciceроne. Pompeї, Suctone, Plutarque, Salluste kiarъ, чe remîne kъ atîta mîrшъvie în reservъ kътre memoriea sa пrin tъчerea ші пrin esпressiъnile lъї чelle transпarente, îlъ akъzъ în bпanimitate desпre komnliчitatea lъї kъ radikalii sangъinarї ші inчendiarї ai Romeї.

Sъ lъsъmъ aiчї пe Salluste sъ vorbeaskъ, istorikъlъ okъlarъ allъ aчemtiї konsпiraцiъnї: însъ maї nainte, sъ sцъnemъ чeia чe kцetъmъ în konmtiinцъ de astъ fantasmagorie istorikъ ші de astъ înfrikonnare de konvenцiъne чe retorii nolitiчї m'aъ transmisъ din

enokъ în enokъ, resemaŋĭ ne kъvъntъlъ lъĭ Cicerone, întrъ ʏeia ʏe nrivemte ne Catilina mi nartida sa.

XXIX.

Istoria nъ e datoare sъ kreazъ totъ ʏe i se sнъne; kъte odatъ înkъ, ka în împrejъrarea aʏeasta ea nъ krede totъ ʏe i se ziʏe: sъntъ snirite kare mъreskъ, ka kristalъlъ, lъkrъrile ʏelle miʏĭ mi kare kreazъ monstri ka sъ aibъ gloria de a i învinŋe. Totъlъ dovedemte ъna din aʏeste esaŋeraŋiъnĭ istoriʏe, mi înkъ neredъsъ la starъra sa realъ nrin istoriea lъĭ Saluste mi araŋele lъĭ Cicerone. Naŋoleone kъrъia esneriinŋa îi dedese taktъlъ realitъŋilorъ în istorie, kъŋeta desnre konjъraŋiъnea lъĭ Catilina, ʏeca ʏe mi noĭ amъ krezъtъ totъ d'aъna. Ellъ analiscazъ ast-felъ, într'o konvorbire la Santa-Elena mi în sъnŋele ʏellъ reʏe allъ distaŋeĭ salle, imnressiъnea sniritъlъĭ sъъ asъnra konjъraŋiъncĭ, maĭ mъltъ litterarъ mi oratoarъ dekъtъ nolitikъ, a lъĭ Catilina:

„Astъzĭ 22 Martie 1822, imneratorъlъ ʏitea în istoria romanъ konjъgaŋiъnea lъĭ Catilina; n'o nъtea s'o-nŋelleagъ de lokъ ast-felъ dъnъ kъmъ se afiъ deskrisъ. Orĭ kъtъ de sʏe-

leratš arš fi fostš Catilina, ziṽea ellš, katъ sъ fi avъtš ънš skonš. Nъ era aṽella de a gъverna Roma, de vreme ṽe i se imuъta kъ voia sъ-i dea fokš din natrъ nъrцї. Imueratorъlš gъndea kъ noate e maї de krezъtš kъ vre o fakцiъne în kinъlš lъї Marius ші Sylla, ne isbъtindš, grъmъdise asъnra meflъlъї lorš toate akъzъrile ṽelle de rъndš ṽe i se arъnkъ asъnrъ-ї în assemenea kazš. Oare ṽine îllš fъkъ sъ observeze kъ tokmaї aша i s'arš fi întъmnlatš, daka n'arš fi isbъtitš în vendemierš, în frъktidorš saš în 18 brъmarš.“

Arš fi nъtъtš adъoga: ші la 20 Martie 1815.

XXX.

Imneratorъlš se-nvъrtea din instinktš în jъrlš adevъrъlъї, darъ nъ-lš vedea în toatъ întreцimea sa. Catilina nъ era mefslš, ellš era rekrъtъtorъlš ънeї marї fakцiънї. Aṽeastъ fakцiъne nъ semъna niṽї kъ aṽeea a lъї Marius, niṽї kъ aṽeea a lъї Sylla, kъṽї a lъї Marius era fakцiънea nonorъlъї, ші a alъї Sylla era fakцiънea aristokraцieї. Gloata lъї Catilina era o fakцiъne mikstъ, konfъsъ, formatъ din noroislš ші snъma tъtъlorš astorš nartide; fakцiъne kъ totslš tъrbъrътoare ші nersonalъ, fъrъ altš obiektš de kътš tъrbъ-

rarea, ka ori ce fakuisne demagoyikъ, ui kare întrekstъ ns era altъ de kътъ fakuisnea lsi Cesaru.

Cesaru, ka omъ nolitikъ de o mie de ori mai ssneriorъ lsi Catilina, aniga ui aniga k'o mъnъ nevъzstъ toate elementele de oninisne, de interesъ drentъ saъ nedrentъ, de raiisne saъ nassisne kare forma la Roma ui în Italia, onosiuisnea Senatslsi ui vellorъ mari, stъnînii gsvernslsi, ce voia sъ rъstoarne ka sъ se ridice ne rsinile lorъ: drentslъ leuitimъ de vetate ui de ssfraiiъ, reklamatъ de oramele msniuinale, de nrovinvii, rimnirea nlsgarilorъ ui'a veteranilorъ, investitsrile, domeniloъ nsblice, msrmsra vellorъ anъsaui ui jefsiui de nrokonssli; resimtimentslъ nartidei Marius a bъtstъ nrin ne-nnъkata aristokraiie a lsi Sylla, setea nroskrimilorъ avestii nartide invinse ka sъ intre în natria ui nosesiile lorъ; groaza nartisanilorъ lsi Sylla d'a vedea intrsndъ nroskrimii kъrora srma a li se întoarce kasele ui averile lorъ; fsria nlebei romane din kanitalъ, komnssъ de trei sste de mii lskrъtori în reuimentaui în kornoraiisni ameninuъtoare ce trebsia xrъniui, ka avelle nemsruinite atelieari nauionale kare, ssbtъ o formъ saъ alta, indsstria le formeazъ ui tesaarile nsblice îi xrъnemte în kanitalele noa-

stre; obrъsnivia vea sgomotoasъ a honorslъi nolitikъ, adikъ veĭ vinvĭ sste de miĭ vetъgenĭ romanĭ, stъnъnĭ în Forsm mi în komivisrĭ nrin votsrĭ, mi sneorĭ kiarъ în senatъ nrin reskslъrĭ; în fine invidia mslgimeĭ în kontra natriviilorъ mi ambigisnea vea desfrînatъ a jsnilorъ natrivii, nrekam Craxii, Lepidus, Antonii, Pisoni, Curioni, Clodiusi, Dolabilli, Cethegus, Catilini, kare nsmaĭ nstea ssferi asurimea lsĭ Catone, învellenvisnea lsĭ Cicerone, astoritatea lsĭ Pumpeĭ, maestatea Senatslsĭ.

La aveste elemente de tsrbsrare s'arъ fi nststъ adъoga o armatъ de gladiatorĭ obivisgi la moarte din konilъria lorъ, oameni kare daъ mi uriimeskъ moartea ks aveeamĭ indiferenvъ, întrevinsgi la Roma mi la norgile Romeĭ ventrs vlъverile velle sangsinare alle Romanilorъ, mi ne kare Cesaru în nsmъrъ de treĭ miĭ ii kemase înssmĭ. ssbt uretekstъ de jokssrĭ nsblive, la Capu mi Campania. Se maĭ nstea nsmъra înkъ, milioane de sklavĭ, ne kare glassslъ lsĭ Sertorius ii ridikase din nimiknivia lorъ vivilъ din Spania, mi kare, uriimindъ armele din mъinile nartidelorъ nolitive, nstea sъ rъstoarne us nsmaĭ Statslъ, darъ mi toatъ sovietatea romanъ.

Astfelъ era elementele ve jsnele Cesaru

kъ strikata sa dibъvie, se mъlцъmia, daka nъ a o mimka ellъ însъmї, de nъdoare saъ nъdenцъ, dar vellъ nъцinъ a o vedea mimkatъ de mъna nartidcї desnerate a *radikalilorъ din Roma*, oamenї alle kъrora obiveisrї mi datorїi le avea mi ellъ însъmї, alle kъrora nrinvine nъ le askъndea lъsъndъ-se a se nroklama învetъ allъ lorъ komnlive mi sъsцiindъ în gъra mare sneranца lorъ. Eatъ misterъlъ avestїi konjъraцiъnї a lъї Catilina, mi se nъtea mъrtъrisi kъ onoare oare kare tendiце drente mi nonъlare neadonerъndъ mijloavele mi instrъmentele: minъ komnъsъ kъ artъ ka sъ fakъ a sъri în vîntъ gъvernъlъ aristokratъ allъ Romeї kare, ka nrafъlъ de nъmkъ, sъ snelberъ ne ellъ însъmї isbъknindъ, mi nъ lasъ de kътъ sfъrъmътъrї, fъmъ mi groazъ.

Nanoleon vedea nrea bine absъrditatea istorikъ a karakterъlъї kontradiktoriъ allъ lъї Catilina m'a konjъraцiъneї salle, darъ avea kъvintele salle ka sъ nъ gъseaskъ în fondъ ne Cesaru. În adevъrъ kъmъ s'arъ fi nътътъ esulika kъ Catilina arъ fi fъkътъ sъ tremъre Roma? kъ arъ fi avътъ destъlъ kredetъ în nonorъ ka sъ alerце kъ sneranцъ de isbъndъ la konsъlatъ, mi kъ totъ de odatъ arъ fi fostъ avellъ omъ de kare se înfiora toцї mi kiarъ nleba, ъrmъritъ nънъ kiarъ înaintea jъdekъ-

torilorŭ sъĭ de blestemele nonorъlsĭ întregŭ, fiindŭ nevoitŭ a fъɲi adoъzi singъrŭ noantea din ҷetatea ҷe în ajъnŭ nretindea s'o deranene? Kъmŭ sъ-ɯĭ esnliҷe ъnŭ astfelŭ de fenomenŭ de ъnŭ omŭ atъtŭ de tare de temъtŭ ɯi kъ atъta ъnanimitate doritŭ, altfelŭ de kъtŭ nrintr'o mînъ nevъzъtъ kare-lŭ îmninɥea înainte ka sъ ҷerҷe norokъlŭ, ɯi kare trъgъndŭ-se înanoĭ, nentrъ kъ ora nъ era nronҷe, îllŭ nъrъsia în nrъnastia sa, ɯi arъnka asъnrъ-ĭ groaza nъblikъ ka sъ o abatъ de la nronrea lsĭ krimъ. Nъ era kъ nътinɲъ a se gъsi o altъ esnlikare desnre avestŭ groasnikŭ misterŭ allŭ lsĭ Catilina: fantomъ kreeatъ de Cesaru ɯi nъ kare sъflarea lsĭ Cesaru lъsa sъ se nimiҷeaskъ tъgъdъind'o. Sъ se adaoɲe inokrita komnlesenɲъ a Senatъlsĭ, gъsindъ-se norovitŭ kъ n'avea sъ jъdeҷe ъnŭ kъlnabilŭ maĭ de temъtŭ ɯi maĭ nonъlarŭ, nrefъkîndъ-se kъ nъ vede krima de kътŭ în omъlŭ nъrъsit ҷe i se arъta; sъ se adaoɲe înkъ ferivirea fakɥisnilorŭ nolitiҷe, mъndri kъ se nътea snъla de nronriile lorŭ rъътъɥĭ batjokorindŭ o rъътate imaɲinarъ maĭ groasnikъ de kътŭ alle lorŭ; sъ se adaoɲe în fine, vanitatea onestъ, darŭ îngъnfatъ a lsĭ Cicerone, konsъlŭ mъndrъ d'a se arъta kъ 'ɯĭ anъrъ ama de lesne natria ɯi kъ fave aranɲe konsolare în kontra fan-

toamelorș ши veї înțelleүe în veritatea sa ne-nțeleasa konjвraүisne fвrъ konjвraүї, ши ne nțeleasa nimiknivire fвrъ lвntъ a avestвinre-tinsș fakүiosș fвrъ fakүisne.

Akвmș sъ lъsъmș ne Salluste a vorbi. Noї штimș чeca чe este, sъ чitimș ши enigma: este вnș admirabilș esersiviș de stilș în istorie, dвnъ kвmș a fostș вnș admirabilș esersiviș de croismș în senatș. Ирimejdia era în Cesaru, ши se ominti kontra lвї Catilina.

XXXI.

„Lucius Catilina, чe se trъүea dintr'o famillie nobilъ, avea o mare forүъ de sniritș ши de kornș, însъ karakterвlș ї era rъș ши strikatș. Din konillвrieї її nlъчea emoүisnile ponвlare, resbellele чivile, omorвrile, штвdвrile, ши ast-felș fs esersiviвlș jвneүeї salle. De o konstitвүie ka sъ sвffere foàmea, frigвlș, vegerile маї messsș de kвtș noate fi krezвtș; sniritș kвtezъtorș, dibaчiș, bogatș în mijloaчe, fiindș în stare d'a se нrefaчe ш'a askвnde orї чe; invidiosș la bвnвrile altora, resinitorș în alle salle, înfokatș în nassisnile lвї, avea destвlъ clokвinүъ ши foarte nвүinъ jвdekatъ.

„Sniritвlș sъș чellș esaltatș medita ne-nчetatș nroekte neste mъsвrъ, kimeriчe, kв ne-nвtinүъ. S'a vъzвtș, de la diktatвra lвї Sylla,

datŭ kъ totъlŭ ambiţiъneĭ d'a nъtea nъne mîna ne nъtere; kъtŭ desnre aleţerea mijloacelorŭ, nrea nъţinŭ îi nasъ, era destъlŭ sъ noatъ ajъnţe ka sъ gъverneze singъrŭ. Acestŭ sniritŭ sъlbatekŭ era totŭ d'aъna sъnъratŭ de înkъrkъtъra trebilorŭ salle kasniue ui de konutiinţa kriminilorŭ salle, îndoitŭ efektŭ totŭ d'aъna însemnatŭ nrin desordinile de kare vorbiĭ. În fine gъsi o înkъrajare în obiueiъrile uelle strikate alle ъneĭ uetъţĭ ue se sъna de dъoe viuiъrĭ kare sъntŭ uelle maĭ relle în simţŭ kontrariŭ, lъksъlŭ ui iъbirea de arţintŭ.

„În sînъlŭ ъneĭ uetъţĭ aua de marĭ ui korъnte, Catilina, ui nimikŭ nъ era maĭ fireskŭ, vъzъ addъnъndъse în jъrъlŭ sъŭ toate viuiъrile mi toate kriminile. Asta forma korteţiъlŭ sъŭ: desfrînatŭlŭ, adъltoriъlŭ, kare, nrin beţiĭ, jokъrĭ, mînkъrĭ, imoralitъţĭ, îuĭ risinise starea, orĭ kare omŭ se gъsia kovîrsitŭ în datoriĭ ka sъ se noatъ reskъmnъra nrintr'o mъrsuevie saŭ o krimъ, într'ъnŭ kъvintŭ, totŭ ue nъtea fi în renъblikъ de nariuidiŭ, sakrileţiŭ, de înkriminaţĭ, saŭ kare, nrin fantele lorŭ se temea de sentenţa jъdekъţi, nrekъmŭ ui aueia a kъrora mînъ ui limbъ nerjъrъ, eservitaţĭ la moartea uetъţenilorŭ, îuĭ sъsţinea esistenţa; toţĭ aueia în fine kare eraŭ kinъiţĭ de infamie, miserie saŭ mъstrare de kъţetŭ: eatъ

fъrъ esenţisne, kare era kompanioni, familiari lъĭ Catilina. Ші daka ҷineva mrin krime avea nenorocirea d'a se lega în amiҷie kъ dъnsъlъ, tîrîtъ mrin amъţirea aҷestiĭ legъminte din toate zillele, nъ întъrzia a deveni întrъ toate întokmaĭ ka mi ҷeĭ-alţĭ. Însъ maĭ kъ osebire Catilina kъsta intimitatea jsnilorъ. Aҷeste ssffiete jsne mi mlъdioase în astъ enokъ a vieţeĭ, foarte lesne kъdea în niedika ҷe li se-ntindea, kъҷĭ îĭ mredomina în gъstъlъ vîrsteĭ lorъ: snora le mrokъra kъrtezane, mrin alţiĭ kъmpъra kъĭnĭ mi kaĭ; în fine nъ menaţia niҷĭ aъrъlъ, niҷĭ rъmînoasele plъҷerĭ ka sъ-ĭ noatъ avea denendenţĭ lъĭ mi sъ disnъe de allъ lorъ devotamentъ. Nъ-mĭ este nekъnoskъtъ kъ snii aъ trasъ dintr'aҷeastъ konsekъinţъ kъ jsnii kare frekъenta kasa lъĭ Catilina, nъ nъstra într'ъnsa kastitatea lorъ, însъ nimte nъreri trase din alte fante, fъrъ a fi ҷeva nositivъ, dedese okasisne la aҷestъ sgomotъ.

„Ші în adevъrъ, din konillъria sa, dъndъ-se fъrъ frîъ în natima sa nentrъ femei, Catilina amъţise o verţinъ de famille nobiliъ, anoĭ o vestalъ, sъvîrmindъ mi alte esҷessrĭ assemenea kontrarie leţilorъ mi reliţisneĭ, mi, maĭ tъrziъ înamorîndъ-se de Aurelia Aristillia, în kare, afarъ de frъmsseţe, niҷĭ snъ omъ o-

nestĕ nu gъsise ɥeva de lъudatĕ, ɯi fiindĕ kъ aɥeasta se sfia d'asc kъsъtori ku dunsulĕ, din kausa unŭi konillĕ în vъrstъ ɥe avea din nrima eĭ kъsъtorie, se krede kъ nrin moartea aɥestui konillĕ, deskise în kasa sa unĕ kъmnĕ liberĕ nentru aɥeastъ groasnikъ kъsъtorie.

„Astъ neleuuire, daka nu mъ-nuelĕ, a fostĕ unulĕ din ɥelle dintîĭ motiue kare-lĕ fъku sъ grъbeaskъ întrenrinderea sa. Astĕ sufletĕ nътatĕ, inemikĕ allĕ zeilorĕ ɯi allĕ oamenilorĕ, nu nutea gъsi rъnaosĕ niɥî în vegere, niɥî în somnĕ, atъta kinĕ kausa în groasnika sa inimъ mustrarea de kuɥetĕ! faua-î galbenъ, nrivirea îngrozitoare, mersulĕ kundĕ înɥetĕ kundĕ renede, într'unĕ kuvuntĕ, trъsurile salle, în esnresiunea kiuulуĭ, totulĕ da ne fauъ turburarea inimiĭ salle.

„Orĭ kumĕ, ne astъ juneuъ ɥe ntiusse a o nredomina nrin amъuirile salle, dunъ kumĕ amĕ snuso, avea miĭ de kinurĭ ka sъ o formeze la krimine. De unii disnunea ka nlastografi saĕ martorĭ minɥinoмĭ: onoare, avere, nrimejdiĭ, kъta sъ sakrifiɥe, sъ nesokoteaskъ totĕ. Anoĭ dunъ ɥe le nerdea renutauisnea ɯi-î degrada, le komenda a sъvîrɯi krime maĭ imnortente. În momentulĕ ɥerstĕ de îĭ linsia nretekstulĕ d'a faɥe rъulĕ, îĭ fъɥea sъ-nuelleagъ, kъ urmeazъ a omorî ka ne inemiɥî,

ne avcia de kare n'avea a se teme; astfelŭ de frikъ ka neaktivitatea sъ nu le îngreveze braŋulŭ ui sъ le îndulvcaskъ inima, kъuta maĭ bine sъ fie rъŭ ui krudŭ ne-nvetatŭ.

„Întemeiatŭ ne niute assemenea amivĭ, ne assemenea asoŋiaŋĭ, ne kъndŭ în totŭ konrinsulŭ imnerivlĭ vetъŋenĭ se afla konlemiŋĭ de datorii, ui soldaŋi lui lui Sylla, vea maĭ mare narte se gъsia rsinaŋi nrin risinile ve fъvea, miukaŋi înkъ de nъdъrile ui vekile lorŭ viktorii, nu kъutaŭ de kъtŭ resbelŭ vivilŭ, Catilina nroektъ d'a suuusne renublika. Nu se afla armatъ în Italia, Pompeĭ se bъtea la maruinile nъmîntulĭ: aua darъ nentru Catilina, rъmъnea sneranŋa d'a alerga dunъ konsultatŭ; senatulŭ fъrъ bunsialъ, uretutindenĭ vedea liniute, o întreagъ asigurare: îmnrejurъrile nu ustea fi maĭ favorabile nentru Catilina.

„Aua, kъtre kalendele lui Iunie, subt konsulatulŭ lui Cesaru ui Figulus, înveni a se da ne faŋъ kъtre fie-kare din amivĭi tĭ în narte: înkuraŋъndŭ ne unĭi, verkъndŭ ne alŋĭi, arъtъndu-le mijloacele salle, renublika fъrъ aurъtorĭ, ui avantaŋele velle maĭ ve eraŭ legate de isbъnda sa. Îndatъ ve se assigurъ bine de disnosiviunile fie-kъruia, konvokъ în addunare ne toŋĭ avcia kare era maĭ

înkъrkaꙋĭ de datorĭ ɯi maĭ îndrъsneꙋĭ. Între dъnmiĭ se afla, din ordinea Senatъrilorъ, P. Lentulus, Luro, P. Autronicus, L. Cassius, Longinus, C. Cethegus, P. ɯi Ses. Sulla, amъndoĭ fevorĭ lъĭ Servius, L. Vargenteius, O. Annius, M. Porcius, Leca, L. Bestia, Q. Curius; anoĭ din ordina kavalerilorъ, M. Fulvius Novilior, Г. Statilius, P. Cabinius Capiton, L. Cornelius: între alꙋĭ maĭ mъlte nersoane din koloniĭ fъkъndъ narte din ѵelle din tĭi familliĭ. *Maĭ era înkъ ɯi alꙋĭ komnlivĭ aĭ întrenrinderi, darъ maĭ în tainъ* (Cesaru), *nobile nersoane îndemnaꙋĭ maĭ mъltъ de sneranꙋъ d'a domina, de kътъ nrin nevesitatea averi saъ rre o altъ nevoe de nosiꙋisne.*

„În fine, maĭ toatъ jsnimea romanъ, maĭ kъ osebire nobili, favorisa skonърile lъĭ Catilina. În rъnaosъ, nътъndъ sъ trъiaskъ kъ magnifiѵenꙋъ ɯi în molivisne nrefera neasigъrarea la ѵeia ѵe era nentrъ dъnmiĭ sigъrъ, ɯi resbellъlъ maĭ bine de kътъ naѵea. Ъnĭ însъ aъ krezътъ, în aѵellъ timnъ kъ M. Licinius Crassus kъnnomtea komnlotъlъ, ɯi nemъ.ꙋъmitъ nentrъ kъ Pompei se afla în kanslъ sneĭ armate marĭ, voia sъ fakъ a nredomina nstereа orĭ kъrъĭ altъlъ, ka sъ kontrabalanseze ne aѵeia a rivalъlъĭ sъъ. ШГanoĭ se lingъma, kъndъ arъ fi rezmitъ konsniragisnea, ka sъ devie

lesne mefš de nartidъ. Însъ maĭ de demъltš kъuĭ-va oamenĭ formase o konjъraţiune în kare se afla Catilina. Voiš vorbi desnre aveasta kъtš se va nъtea maĭ drentš.

„Sъbtš konsъliatъlš lъĭ L. Tullus ші M. Leridus, konsolіĭ însemnaţĭ P. Autronius ші P. Sylla, konvinшĭ kъ kъlkase leţъirile, fъseserъ nedensiuĭ. Пъuinš dъnъ aveia, Catilina akъsatš de mъnkъtorie, fъ alъngatš din kandidatъrъ la konsъlatš, nentrъ kъ nъ nъtъse sъ se îndrenteze în termenъlš verštš de leţъire. Se afla la Roma unš june nobilš, Ch. Pisone, de o îndrъsnealъ fъrъ frîš, kъzutš în sъrъvie, fakшiosš ші îmninsš la rъstъrnarea statъlъĭ atъtš de sъrъvie kъtš ші de demoralisaţiea sa fireaskъ.

„Kъtre dъnsъlš, în nonele lъĭ Devembrie, Catilinъ ші Antronius dette ne faţъ skonъlš ve avea d'a asasina în Capitoliu, în kalendele lъĭ Janъarie, ne konsolіĭ L. Catta ші L. Torquatus. Eĭ avea sъ ia fasшiъrile ші sъ trimiţъ ne Pisone k'o armatъ ka sъ konrinzъ Snaniile. Komulotъlš deskoneritš, konjъraţiĭ lъsarъ nentrъ nonele lъĭ Fevrъarie nroektъlš lorš de masakrъ, kъvĭ nъmnalъlš lorš nъ ameninţa nъmaĭ ne konsolĭ darъ ші ne toţĭ senatori. Daka Catilina, la unа senatъlъĭ, nъ s'arš fi grъbitš a da semnalъlš komulivilorš, în avea zi s'arš fi vъzutš sъvirшinduse veа

mai mare neleginire ce s'a nascutŭ komite vre o datŭ, de la fondarea Romei, insŭ fiindŭ kŭ nu se addusnase destui konjuragi ku arme, astŭ îmurejurare fŭku sŭ kazŭ nroekteluŭ."

Aivi Saluste komunu ku mŭcere unŭ diskursŭ de mefŭ de konjuragi kutre komuliviĭ sŭi anoi ajutŭ vorbelorŭ urin dramŭ: „Se ziĭca în timurile avellea kŭ dunŭ ce a nronunțatŭ diskursulŭ, Catilina voindŭ sŭ leage urin jurŭmîntŭ ne komuliviĭ kriminei salle, fŭku sŭ bea toți din kupa ulinŭ ku sînge omeneskŭ amestekatŭ ku vinŭ"

XXXII.

În assemenea estremitŭți reale saŭ nrefŭkute, mi ne kare snaima natriviilorŭ se silea a le face sŭ treakŭ de reale, kŭutarŭ unŭ omŭ onestŭ, krezŭtorŭ mi zadarnikŭ a kŭrsia integritate, elokuinți, mi natriotismŭ sŭ noatŭ imunue lui Cesaru mi se re-ntoarkŭ urin frumoase diskursuri îngrijita ouinisne a nonorului nentru anŭrarea natrieĭ mi a senatului. Numitŭ ne Cicerone: era omulŭ ce fŭcea nentru o dramŭ imaginarŭ. Cicerone era unŭ omŭ urea onestŭ ka sŭ noatŭ inventa kriminele lui Catilina mi a komuliviilorŭ sŭi, daka-i krezuse inocenți; darŭ era urea multŭ omŭ de sui-

ritъ ka sъ-i kreazъ atъtъ de nrimejdiouĭ ui kъlnabilĭ, ui era destъlъ de dibavĭъ ka sъ anere ne Cesaru din avеastъ grъnъ de radikalĭ nerъuinaŋĭ, ui ka sъ loveaskъ mъdъlarele, fъrъ a atinŋe saъ a lъsa sъ se vazъ din araŋŋele salle kъnetenia.

Nъ maĭ e-ndoialъ desnre oninisnea ve avea de Cesaru, vitindъ a treia skrisoare a sa konfidenŋialъ din a mantea karte a koresnondinŋeĭ salle.

„De sigъrъ o sъ avemъ a fave kъ ъnъ omъ totъ atъtъ de nъternikъ ne kъtъ e de îndrъsneŋъ ui întrenrinzъtorъ; o sъ aibъ nentrъ dъnsslъ ne toŋĭ oamenĭ kondemnaŋĭ saъ kъ nъme rъъ, ui ne toŋĭ aveia kare meritъ a fi notaŋĭ de infamie de ui nъ noartъ înkъ enitetslъ, maĭ toatъ jъneŋea noastrъ, toatъ astъ nlebъ ъrbanъ ui tikъloasъ, toŋĭ tribъni ve aъ kredetъ asъura mslŋimeĭ; maĭ adaogъ ui ne Cassus ui ne toŋĭ aveia kare ka dъnsslъ, trъeskъ din îmnrъmътъrĭ ui se aflъ sъbt anъsarea datoriilorъ lorъ, ui avemtia in mъltъ maĭ mare nъmъrъ de kътъ o kredeamъ. Avemtii nartide nъ-i linseute de kътъ o maĭ bъnъ kaъzъ, are toate velle-alte!

Se-ŋelleŋe kътъ stъdiase Cicerone ka sъ deosebeaskъ kaъsa lъĭ Cesaru atъtъ de nъternikъ, de kaъsa lъĭ Catilina atъtъ de defъimatъ.

XXXIII.

Din ꝛelle din tiĭ zille alle konsꝺlatꝺlꝺĭ sъꝺ̆, observъ ne aꝟestꝺ̆ aventꝺriosꝺ̆ allꝺ̆ kaꝺseĭ lꝺĭ Cesaru, ka sъ-lꝺ̆ nrinzъ kꝺ mina în krimine. Curius ꝺnꝺ̆ omꝺ̆ ekivokꝺ̆, dꝺnъ kꝺmꝺ̆ se gъseskꝺ̆ totꝺ̆ d'aꝺna în nartide, amantꝺlꝺ̆ Fulvicĭ, soꝙia kolegꝺlꝺĭ lꝺĭ Cicerone, Antoniu, ĭĭ da seama în toate zillele de nroektele ꝛelle fъrъ rostꝺ̆ alle lꝺĭ Catilina. Aflъ nrin Curius mi Fulvia kъ Catilina se konꝟerta kꝺ denꝺtaꝙi Alobroꝙĭ, ꝺtreinĭ înkinaꝙĭ tꝺtꝺlorꝺ̆ nartidelorꝺ̆ nentrꝺ kare Roma n'avea nivĭ ꝺnꝺ̆ nreꝙꝺ̆, mi kare totꝺ̆ kꝺ aꝟeeaмĭ înlesnire arꝺ̆ fi fъkꝺtꝺ̆ sъ nredomine fakꝙiꝺnile, saꝺ̆ sъ le vъnzъ senatꝺlꝺĭ în interesꝺlꝺ̆ soliꝟitorꝺlꝺĭ, Cicerone ĭĭ kemъ în sekretꝺ̆, ĭĭ fъkꝺ sъ mъrtꝺriseaskъ kъ sꝺnt în înnelleꝙere kꝺ Catilina, mi ĭĭ inkꝺraꝙe sъ se leꝙe mi maĭ mꝺltꝺ̆ kꝺ dꝺnsꝺlꝺ̆, ka sъ noatъ afla totꝺ̆.

Aste vorbe, ꝺnite kꝺ konfidenꝙele ꝛe Fulvia afla de la Curius, mi ne kare le transmitea lꝺĭ Cicerone, fꝺ din destꝺlꝺ̆ konsolilorꝺ̆ ka sъ konvoaꝛe senatꝺlꝺ̆ mi sъ deskisъ ꝺnꝺ̆ nroꝛesꝺ̆ de statꝺ̆, inꝟendiarꝺ̆ mi narividꝺ̆ allꝺ̆ Romeĭ, omꝺlꝺĭ kare kꝺ nꝺꝙine zille maĭ nainte, alerga dꝺnъ konsꝺlatꝺ̆ mi nꝺ nerdꝺse sneranꝙa d'a-lꝺ̆ dobъndi. Darъ kiarꝺ̆ ominꝺsnea nono-

rălăi, sințimintatĕ de prestițiosele krimine alle lui Catilina, se-ntorsese kă sănătimitate în kontra avestui pretinsă kăluabilă. Amețeala friței, dănț kămă se-ntămplă adesea în momentele de turburări civile, făkăse ne ponoră să piarză jădekata ști sănțele sălă vellă reve. Nenorocire oameniloră ști kiară lui Cesaru kare nămaĭ se prestițiosea a fi indăligentă pentru assemenea neleguiri! Asnektălă Romei astă-felă dănț kămă illă deskrie Salluste sabtă impressiunea aveștii naive, s'a skimbată kă desăvîrșire: o-ntristare moartă ia de odată lokălă asigurări ști liveniia astei veselii la kare printr'o lungă nave se obiĭnuise avea astă kapitală; nu se vede de kătă vetățeni îngrijiți alergăndă ne strade; nu-ndrăsneskă a se încredința nimăi, s'ală a se onori în vre o parte; fără a fi în resbellă, nu se află înșă în nave; fie kare dănț frika sa măsură întinderea primejdiiloră imaginare de kare se simtă împressiuni; femeile maĭ kă osebire, ne kare măsurea ști soliditatea reputăbliței le obiĭnuise a avea încredere în stată, ilăngă, ridikă mînile la ceră, susținț pentru soartea koniiloră loră, se-ntălneskă spre a-ști kommănika frika, ști sităndă orgoliălă ști lăksălă loră de eri, săntă desperate de soartea patriei.

XXXIV.

Se-ngelleŋe kъ omъlъ kare resъna nentrъ kanitalъ toatъ snaima, nъmaĭ avea komnlivĭ ka sъ-lъ mъrtъrisiaskъ, nivĭ viitorъ ka sъ-lъ anere. Kiarъ nenъrtinirea arъ fi nъrъtъ o konivenŋъ mi veĭ maĭ nekrezъtorĭ eraъ nevoiŋĭ a se nrefaче kъ sъntъ konvinmĭ. Ammъ fostъ martorĭ noĭ înmine în fъriile noastre vivile, de akъsъrĭ asa de netemeiniче mi jъdikъŋĭ asa de antivinate: frika nъ resoneazъ, ea fъŋe, saъ lovemte; vaĭ de vellъ ve se gъsemte sъbtъ mъna sa! Asta fъ fъrъ-ndoialъ nenorovirea lъĭ Catilina. Пънъ avi nъ fъkъse de kътъ veea ve fъvea Cesaru, a nъne în mimkare elementele de onnosiŋiъne ve se afla în oramъ mi în koloniile romane din Italia, în kontra Senatъlъĭ mi natriviilorъ: a reklama drentъrile vetъŋenilorъ romanĭ nentrъ kolonĭ, distribъŋiъnea lokъrilorъ nelъkrate alle Statъlъĭ la veteranĭ mi nroletarĭ, mi aboliŋiъnea unĕĭ nъrŋĭ ъsъriare din datorii în favoarea debitorilorъ stinmĭ nrin nesaŋiъlъ kreditorilorъ.

Se-ngelleŋe kъ ve fъrie natrivii, Senatъlъ, esnloatътorĭ ve abъza de nъmîntърile ve eraъ a se îmnъrŋi, mi kreditorii ameninŋaŋĭ

*

în kreanța lorș uriimia fșrț a maï esamina orï kște monstrșozițȣï se rșsmîndea asșura lșï Catilina. Ei ișbștiserț, urin adevșrata saș urefșkșta lorș kredșlitate, a fave din kașsa lorș kașsa natrieï. Șnș singșrș omș arș fi nștștș sț kontrabalansczе atșta șrț nșindș-se kș nartida sa între akșzatorï mi akșsaȣï: era Cèsaru. Darț Cesaru n'avea inimț în zioa avcia. Orï kșmș arș fi îndrțsneala, nivï o ambiȣiȣne nș este îndrțsneaȣț în kontra șneï frenesiï nșblive. Sșnt vșntșrï kare se kade a le lșsa sț treakț kșștindș o edșnostire, ka sț te noȣï ridika de ne ve trekș. Veea ve fșkș Cesaru.

XXXV.

Kș toate astea Catilina, maï sigșrș de kștș orï kare desure nimivia atentatșrilorș, omorșrilorș mi invendișrilorș ve i se nștea îmnșta, se onri d'a le mșrtșrisi urin fșga sa; se arțț kș xotșrîre înaintea Senatșlșï snde nș avea de kștș inemivï, akșsatorï saș mșrmavï. Toatț lșmea fșȣi de dșnssșlș, ka de avcï oamenï kontaȣionï kare noartț nenonșlaritatea kș șmbra lorș. Cicerone îllș anostrofț fșrț urimejdie urintr'șna din nemșritoarele salle arangșrï ve o askșȣi ш'o nolei kș-n deletele

kъuĭ-va annĭ maĭ la urmъ, dупъ kумъ askъte saъ nolcemte tъimъlъ nъmnalъlъĭ kъ kare se isbemte unъ inemikъ nъblikъ, nъ nъmaĭ în viaua dar ui în memoria sa. Astъ katilinarъ teatralъ ui astъ falnikъ kъrauiъ seamъnъ maĭ mъltъ a svenъ de kътъ a senatъ. Nъ este nivĭ unъ kъrauiъ a isbi ne vellъ ve nъ-lъ anъrъ nimĭnĭ. Akъsarea lъĭ Cicerone în kontra lъĭ Catilina este vea maĭ manifikъ ui vea maî oratorie, vea maĭ lungъ înfrunta re ve uenizlъ elokъinueĭ a szfflatъ vre odatъ bъzelorъ omъlъĭ.

Cicerone, dупъ avеastъ invektivъ, uezъ liniutitъ ka sъ-uĭ steargъ fruntea ne jeuzlъ sъъ. Cesaru tъkъ. „Catillina, zive Salluste, kъ okiĭ nlekauĭ ui k'o vove modestъ se mъruinеute a rъga ne koleuii sъĭ ka sъ nъ se teamъ nimikъ de niute asemenea invenuiъnĭ alle lъĭ Cicerone desure uresъnuъsele salle neleuizirĭ: „Ve felъ, le zisse ellъ, unъ omъ de nauterea sa, de edъkauia ui rangzlъ sъъ, ui favorisatъ nъnъ-n avellъ nunktъ urin sitъauizнea sa în sovietate, în kътъ nъ era nivĭ unъ rangъ la kare nъ s'arъ nъtea ridika urin mijloave onorabile, kъmъ unъ natriviъ de urimele tamillii konsъlare, kare, dупъ essemulzlъ strъbъnilorъ sъĭ, fъkъse deja illъstre serviviъrĭ natrieĭ salle, nъtea fi bъnъitъ kъ arъ unelti

rъstъrnarea reпъblicеї, kъndъ arъ avea nevoe ka sъ skape de unъ omъ kи totъlъ nъoъ, abia ajunsъ la rangъlъ de uetъцeanъ, dunъ kumъ era akъsatorъlъ sъъ Ciceronе?“

La astъ ironikъ rъsbunare în kontra konsolъlеї nlebeъ ne kare tokmaї de aveia natriuii îllъ alesese ka sъ lingъuieaskъ ui sъ tragъ ne nonorъ în kaъsa sa, senatъlъ întregъ se skulъ ka kumъ arъ fi fostъ konrinsъ de o sunt indignare în kontra viktimeї ue kuteza a-uї rîde, sъbtъ kцitъ, de sakrifikatorъ. Sgomotъlъ, insultele, цestrile ui nekaцisnile senatorilorъ nъbuui orї ue justifikare, orї ue voue ne bъzele akъsatъlеї. Kare tribunъ ui kare addunare n'a vъzutъ aste furii nrefukute saъ nъse la kale de maї nainte în kontra unеї akъsatъ kare se justifikъ? La aveastъ insurekцisne цeneralъ a judekътorilorъ sъї, lеї Catilina nu-i linsi kuraцislъ niuї sunцele uellъ reue. Nъrъ kъ se kъeute de inouenga sa. „Eї bine! zisse în furiea sa, fiindъ kъ îmnressuratъ de inemiuї în lokъ de judekътorї, mъ îmningъ în kriminъ furъ voia mea, voiъ stinцe în adevъrъ sъbtъ rsine, flakъra ku kare voeskъ sъ mъ konsume!“

Cicerone ui senatъlъ dunъ ue înkъrkъ de imnrekaцisnї ne uellъ maї ne ertatъ din sueleraцї, dunъ diskursurile lorъ, sъ mъrцinirъ ku

sfialъ a-lъ povъцьi ka sъ se demъrteze din Roma, kontradikцiune absurdъ ші mъrmavъ între krimine ші osindъ.

În srmarea smeї assemenea inkonsekвinце ші mъrшeviї, lъsarъ ne Catilina, astъ nenorочire nвblikъ, astъ omoritorъ, astъ invendiarъ, sъ se dвkъ liniштitъ akasъ, sъ nimiчeaskъ, daka-i nlъчea, dovezile kriminilorъ salle, sъ ші addвne komuliчiї, sъ se konverteze kъ amiчi, ші sъ ші îndemlineaskъ skoвrile salle inveninate nrin desnerare ші rъsbвnare. O astъ-felъ de istorie scamъnъ maї mвltъ kъ snъ vissъ de kъtъ k'o lovire de statъ. Însъ asta e istoria fъrъ kritikъ, saъ maї bine astъ-felъ s'a gъsitъ kъ kale a se esnвne konjвraцiвnea lвї Catilina.

XXXVI.

Kвlnabilвlъ чellъ mare kъrвia i se lъsa atъtea mijloaчe ші atъtea motive ka sъ dea kвrsъ fвriilorъ salle, netrekъ liniштitъ seara akasъ la sine ka sъ-ші fakъ пregъtirile de nlekare, ші se norni noaнtea kъ kiцi-va liberaцi ші kъцi-va sklavї, la Toskana fъrъ a fi srmъritъ. Însъ ne Lentulus, Cethegus ші ne toцi amiчiї sъї la Roma, înkredinцindъ-le în liniште, snвne istoria, grijea de a addвna fak-

ţiъnea, d'a-ntregine statorniria konsniratorilorъ, a omorî ne konsolъ. a sъgrъma senatъlъ, a fare masakrъlъ четъţenilorъ, d'a arde четatea! Кътъ desure dъnsъlъ ellъ merţea sъ ridive o armatъ de кvigamï ші invendiarï la Apenzzo, o sътъ lege de la Roma.

Lasъ nъmaï o skrisoare kъviinvioasъ nentrъ senatъ, in kare zive:" Къ înkъrkatъ de minvinoase akъsъrï, ші asъnritъ de koaliţiъnea inemivilorъ sъï, sъ sъnnъnea norokъlъï ші se esila de bъnъ voe la Marsillia, nъ oare kъ se kъnoшtea kъlnabilъ de monstrъoasele krimine че і se imnъta, darъ ka sъ lase sekъritate renъbliveї ші ka sъ nъ aţîţe reskъlъrï în Roma nrin ne-nmlъdierea sa la doringele senatъlъï."

XXXVII.

Însъ alte skrisorï adresate amivilorъ sъï din Roma, le zivea: „Къ, imninsъ la estremitъţї nrin nedrentъţile senatъlъï ші nrin furia nersekъtorilorъ sъï, avea sъ ia în mînъ kassa nonъlarъ a debitorilorъ ші a kolonilorъ desmoшteniţї din nrovinviї, în kontra kreditorilorъ ші a senatъlъï, nъ doarъ kъ arъ fi avътъ nevoe nentrъ dъnsъlъ de avеastъ leţe ka sъ skape de nromiile salle datoriї, ві ka sъ ser-

veze dвпъ kвmъ totъ d'aвna a fъkвto, kaвsa чellorъ slabi mi anъsaпi în kontra чellorъ tari mi пвternivi." — *Totъ imnerislъ*, adaogъ Salluste, gъsindв-se datorъ a mъrtвrisi ominisnea пвblikъ într'aчeastъ nrivire, *totъ imnerislъ anroba intns aчeasta ne Catilina.*"

Aчeste skrisori чitite în senatъ de kъtre Cicerone, ka dovezi de krimъ, fъkъ ka sъ se ridiчe dвoe armate de observare în kontra addвnъrilorъ lвi Catilina în Toskana. Antonius kollegвlъ lвi Cicerone la konsвlatъ, de mi bъnвitъ kъ arъ favorisa kaвsa поnorвlвi, nriimi kommanda armatei nrinчinale; Cicerone rъmase în Roma ka sъ observeze mi sъ nъbъmeaskъ reskвlъrile чe nartisanii aboliqisnei datoriilorъ пвtea sъ fakъ în nlebъ. Darъ kiarъ nleba, nrin miseriea sa rъmîindъ indiferntъ la aboliqisnea datoriilorъ, se afla în kontra nroskrisвlвi, îngrozitъ de inчendivlъ mi imaqinata foamete a Romei desnre kare se silise atъta a-lъ konvinqe. Într'aчellъ momentъ foametea mi fokвlъ nв eraъ mai поnвlare în Roma de kъtъ Catilina.

Nвoe svonвri, semъnate kв dibъчie de natriчii mi de nanikъ, resnвndea fъrъ vre o dovadъ, kъ Lentulus, mefвlъ konjвraqisnei la Roma, în linsa lвi Catilina, Statilius, Cabinius, Cethegus, toqi ka dînsвlъ jвni natri-

чіі, nerdвnї în datorіі, în felвlъ traiвlвї, în lingвuirї kъtre nonorъ, la nriimirea mtirei desnre insвrekцiвnea din Toskana, вrma sъ iвe fokъ de dвoc-snre-zeчe nъrцї alle Romeї, ka sъ noatъ resnъndi gвardele konsвlвlвї, alergъndъ sъ stingъ fokвlъ; kъ Cethegus se însъrчinase d'a împressвra k'o bandъ de omorîtorі, kasa lвї Cicerone mi sъ-lъ înjвnge, kъ jвnіі natrічіі, fіі чellorъ maї nobile familliі, avea sъ-mї omoare nъrinціі, sъ skape de jвgвlъ leцilorъ sвsцinвte de dъnmіі în kontra novatorilorъ; în fine kъ dвnъ atъtea narічide, astъ jвnine armatъ era sъ iasъ din Roma mi sъ meargъ sъ-nsoцeaskъ ne Catilina ka sъ se-ntoarkъ împreвnъ în kontra natrieї!

Absвrditatea astorъ svonвrї demonstra esaцerarea saъ nebвnia lorъ; darъ nonorвlъ krede totъ, mi Cicerone beatъ de frikъ mi mъndrie, kredea ne чelle maї ne-nsemnate temeiвrї în orї-чe arъ fi nвtвtъ sъ-ї nrodвkъ gloria d'a salva natria!

XXXVIII.

Catilina, în timnвlъ astorъ înfrikoшerї adevъrate saъ nrefъkвte alle Romeї, dovedea nrin kondвita mi nrin nerderea sa, kъ nв nriimia kв orї чe nreцъ nічї derъnъnarea natrii

niчĭ inчendiзlĕ niчĭ ɯasakrз, niчĭ kiarĕ resbellзlĕ чivilĕ saĕ soчialĕ, kъчĭ gъsindз-se însoŋitĕ la Arezzo de miĭ de sklavĭ kare-ĭ чerea arme ɯi kare i arĕ fi formatĕ o armatъ de зnĕ millionĕ de braŋe rъsbзnъtoare degradъriĭ lorĕ, nз-ĭ ɯriimi, îĭ koŋediъ, îĭ trimise la xoldele lorĕ, ɯi se mъrŋini a ridika o armatъ ne-nsemnatъ de nemзlŋъmiŋĭ nolitiчĭ, de soldaŋĭ desertorĭ, de nartisanĭ aĭ emanчiɯъrii ɯrovinчiilorĕ ɯi de gladiatorĭ obiчĭnзiŋĭ la ne-nŋelleŋerile чivile. Amtenta, de la singзra esistenŋъ a aчeɯtii armate, insзrekŋizнea nolitikъ a Italieĭ ɯrin esemnlз eĭ; ellĕ ɯtia kъ stindardзlĕ чivilĕ allĕ novatorilorĕ чe ridikase în Toskana era aчella allĕ leĭ Cesaru ɯi allĕ jзniloršĕ nonзlarĭ din senatĕ; ellĕ nз se-ndoia kъ oninizнea nentrз kare se devotase n'arĕ rъsnзnde la semnalзlĕ sъĕ, ɯrintr'o revolзŋizne.

Astĕ-felĕ era toatъ konjзraŋizнea sa ɯi asta fз sekretзlĕ întъrzierĭ salle ɯ'a nemiɯkъri în kare ɯedea în vallea Pieenum. Asta era atъtĕ de adevъratĕ în kътĕ demogoŋi nenfrînaŋĭ ɯi în adevъrĕ radikali din Roma îĭ imnзta în skrisorile lorĕ kare aĕ fostĕ ɯrinse, *kз nз kзsta asksiliarĭ ɯrin totĕ lokslĕ ɯi kiarĕ în klassele чelle mai kзzste, kз resninsese ne sklavĭ ɯi kз nз anrindea resbellзlĕ чivilĕ.*

XXXIX.

Possesorŭ de aceste skrisorĭ dojenitoare alle lŭĭ Catilina, prin snionaţislŭ denstaţilorŭ alobroţĭ, kare prin trădare se-nstărĭnase alle addăce întorkăndă-se la Savoia, Cicerone trimise pe liktorĭĭ săĭ să aresteze akasă pe Lentulus, Cethegus, Statilius, Cabinius ši alţĭ pefĭ aĭ oninisnii ponslare, partisanĭ aĭ leţiagrarie ši a stinţerii datoriilorŭ; konvokă senatslŭ, ka pentrŭ o primejdie nsblikă, în templslŭ Conkordieĭ, ĭitemte skrisorile, ši vere înkisoarea vellorŭ ssspekţĭ. Senatslŭ îĭ psne ssbt privegerea vetăţenilorŭ, le faĭe pe skărtŭ kspnoskătă kassa în seanţă, kăţĭ-va martorĭ pronsnţă nsmele lŭĭ Crassus între aĭellea alle komplicilorŭ; alţi mărmără pe aĭella allŭ lŭĭ Cesaru. Dară aĭemtĭ akssaţĭ era prea marĭ, prea akreditaţĭ, prea de temărtŭ ka să se ridive akssarea pănă la dănmiĭ; nu se kăsta de kătŭ kslnabilĭ lesne de birăitŭ, de desnonslarisatŭ ši de nerdărtŭ. Lasă în snanimitate pe Cesaru pe din afară; ne plaĭe maĭ bine a deklara de martorŭ minĭinosŭ pe vellŭ ĭe addăve pira de kătŭ a ne săi aša de sssŭ kŭ akssarea; ši kătŭ desnre Cesaru, snsnŭ kontimnoranii inivianţĭ în sekretale politivei zil-

leĭ, niч Catulus, niч Pisone inemiчiĭ sъĭ, niч soliчitaŋiяnĭ, niч korяneri nя nяtяrъ deчide ne Cesaru a dяче akяsarea nъnъ la dъnsslъ; se temea, snяnъ eĭ, sъ nя-lъ îmningъ astъ-felъ ka sъ ia în mъnъ kasa akяsaŋilorъ че fъkяse atяnчĭ atъta sgomotъ, ші sъ aŋiŋe fяrtяna în renяblikъ.

Darъ svonslъ desnre înŋelleŋerea lяĭ Cesaru kя konjяraŋii era aша de obштitъ în kътъ fя inssltatъ ші ameninŋatъ în vestibsla senatslяĭ de kътre kavalerĭ romanĭ de gardъ în temuls konkordieĭ, ші koleŋii sъĭ fя nevoiŋĭ a se arяnka între dъnssls ші kavalerĭ ka sъ nrentъmnine fяria lorъ ші noate moartea sa.

XL.

Akяsaŋi deklaraŋĭ fiindъ de trъdътorĭ aĭ natrieĭ într'o nrimъ seanŋъ, Cicerone чerя în a doя sъ se delibereze asяnra kondemnaŋii. Silanus konssls nямitъ, ші kare în aчeastъ kalitate vorbia întîĭ, чerя moartea; majoritatea se нronяnŋъ nentrя ssnlичiъ.

Cesaru, kematъ a-шĭ snяne nъrerea, neнътndъ niч sъ-ĭ deskslneze niч sъ-ĭ kondamne, fъkя snъ diskяrsъ de aчellea ekivoче de шefъ de onosiŋiяne, alle kяrora instrямente i aъ silitъ saъ le a kъlkatъ voinŋa; nevoitъ

nrin îmnrejъrъrî a se deklara, mъrшavъ de i arъ nъrъsi, saъ fakцiosъ ori чetъцeanъ kъndъ i arъ skъza. Se-nvъrti între doъe stъnvî, ne ertъndъ kriminea, alъngъndъ ne oamenî, tъkъndъ asъnra lъî Catilina, arъnkъndъ-se asъnra nrimejdiei kondamnъrilorъ чellorъ kъ grabъ, asъnra zadarnicчilorъ nrofessiъnî de ъmanitate mi blъndeцe, mi în fine nrin kondesчendinцъ nronъindъ kъ nemъlцъmirea nъblikъ nъ moartea saъ înkisoarea în Roma, чi esilъlъ kъlnabililorъ în oramele mъnicчinale din nrovinчii. Akolo esilaцi aveaъ sъ fie sъbtъ garda mi garanцia magistraцilorъ aчestorъ oraше. Astъ konklъsie kъ-ndoitъ înцellesъ avea dъnъ Cesaru, meritъlъ d'a satisfaчe oninъnea nъblikъ, kondemnъndъ la o anъrътъ osîndъ, mi a bine merita de la nartisanii lъî Catilina trimiцъndъ-i a-mî nriimi kondamnarea în aчelle oraше mъnicчinale din nrovinчie, ъnde arъ voi sъ se dъkъ, mi ъnde gъsea toatъ nъterea oninъneî mi a insъrekцiъneî în kontra senatъlъî.

XLI.

Aчestъ diskъrsъ ambigъ, allъ kъrъia tekstъ s'a nъstratъ de kъtre stenografii din Roma, a fostъ renetatъ de mii de oarъ în tribъnele moderne de kъtre oratorii tъrъ sinчeritate, fъ-

rъ kвraцiš ші fьrъ virtвte, maї îngrijaцї de nonвlaritate de kъtš de jвstiцie.

Ellš desgвstъ ne senatš ші amьrî ne Catone: Catone îi resnвnse ka вnš mare omš de bine ші ka вnš mare oratorš a kьrвia elokвinцъ stъ maї mвltš în karakterš de kьtš în vorbe. Avemš assemenea ші aчeastъ renдlikъ a lвї Catone. Ea dovedeшte нrin însinвirile чelle d'a drentвlš, ші înkъ ші maї mвltš нrin чeea ce transнira în vorbele salle, totš ce aчestš onestš bьrbatš, konшtiinцъ vie a цьriї salle, kвцeta desнre inoчenцa lвї Cesaru.

Eatь-o. Пentrв чellš ce шtie чiti maї mвltš de kьtš litterile чelle moarte, nв noate fi maї krвdъ konvikцiвne desнre kвlnabilitatea lвї Cesaru.

„Treaba kare ne okkвnъ, o vьzš, senatorї sвbtš o faцъ kв totвlš diferitъ, orї de нriveskš lвkrвlš în sine ші nerikolele noastre, saš kъ kвцetš asвnra nьrerilorš нronвse de maї mвlцї din dвmneavoastrь. Aš merserъ нrea denarte, îmї нare, asвnra nedenseї ce s'arš kвveni oamenilorš ce aš нregьtitš resbellвlš nentrв natria lorš, nentrв nьrinцї, nentrв kasele ші kьminвrile lorš. Нrin вrmare, kiarš lвkrвlš în sine ne snвne kъ arš trebвi maї bine sъ ne нregьtimš în kontra konjвra-

ţilorŭ de kътŭ a xotъri nedcausa lorŭ, kъvĭ velle-alte krime nъ sъntŭ nrigonite de kътŭ dъnъ ve s'aŭ kommisŭ; darъ avcasta, daka nъ o veţĭ nrevcni, vъ veţĭ înverka în darnŭ, dъnъ sъvîrnirea sa, sъ alergaţĭ la rъsbъnarea leţilorŭ. Într'o vetate konkъistatъ, nъmaĭ rъmîne nimikŭ vellorŭ învinuĭ. Însъ, în nъmele lъĭ Dъmnezeŭ, vъ konjъrŭ ne voĭ, nentrъ kare kasele voastre, nъmîntъrile, statъele ui tablonrile aŭ fostŭ totŭ d'aona de nnŭ maĭ mare nreţŭ de kътŭ renъblika, daka avceste averĭ de orĭ ve natъrъ arŭ fi, obiekte alle iъbireĭ voastre voiţĭ alle nъstra, daka voiţĭ sъ menajeaţĭ mъlţъmirilorŭ voastre, nnŭ rъnaosŭ nevesarŭ, emiţĭ în fine din nenъsarea în kare vъ aflaţĭ, ui lъaţĭ în mъnъ trebъrile nъblive; astъzĭ nъ e vorba nivĭ de venitъrile Statъlъĭ, nivĭ de insalta fъkътъ alliaţilorъ nostri; libertatea, esistenţa voastrъ astъzĭ sę aflъ în nerikolŭ.

„Adesea, senatorĭ, vovea mea s'a ridikatŭ în astъ addъnare, adesea lъkъslŭ ui iъbirea de arţintŭ a konvetъgilorŭ nomtri aŭ fostŭ obiektъlŭ nlъnţerilorŭ melle, ui, nentrъ avcstŭ motifŭ, mi amŭ fъkътŭ mъlţĭ inemivĭ, kъvĭ mie, kare nivĭ o datъ nъ mĭ arŭ fi fostŭ ertatŭ nivĭ kaţetarea unei gremelĭ, nъ aşĭ erta lesne altora esvesbrile nassibnilorŭ lorŭ. Ili

kъ toate kъ ginegi nrca nъginъ în seamъ re-
nresentaginsnile melle, renъblika n'a rъmasъ mai
slabъ, nrosneritatea sa era skъza nenъsъrii.
Astъzi nъ e vorba sъ knnnoaintemъ daka vomъ
avea bъne saъ rele nъravъri, daka imnerislъ
romanъ va avea mai mъltъ saъ mai nъginъ
falъ mi întindere, vi daka toate aste lъkrъri,
ori kare arъ fi, ne arъ rъmîne saъ arъ kъdea
kъ noi în nъterea inemikъlъi.

„Illi arъ veni vineva ka sъ mi vorbeaskъ
aivi de îndъrare mi klemengъ! E mъltъ timnъ
de kъndъ nъ mai mtimъ a nъmi lъkrъrile nrin
nъmele lorъ. În adevъrъ, nentrъ noi, a resini
lъkrъrile altora va sъ zikъ a fi generosi, kъ-
tezarea în kriminъ va sъ zikъ kъragiъ. Eatъ
nentrъ ve renъblika se aflъ ne margine nrъ-
nastii. Sъ fimъ (ingellegъ, daka astъ-felъ sъntъ
obiveisrile noastre) generosi kъ averile allia-
gilorъ nostri, komnътimasi nentrъ tъlxarii nъ-
blivi; însъ, vellъ nъginъ, sъ nъ ne arътътmъ-
risinitori sъngelъi nostrъ, în kътъ ka sъ skъ-
nътmъ kъgi-va sveleragi, sъ sakrifikътmъ ne
togi vetъgeni vei bъni. Kъ mъltъ artъ mi ta-
lentъ Cesaru a venitъ sъ descrteze înaintea ai
vesii addъnъri desnre vieagъ mi moarte. Nъ
krede nimikъ, o mtiъ, desnre veia ve se snъne
desnre iadъ, snde, vei rъi deosebigi de vei
bъni, vorъ lokъi în lokъri întъnekoase, sterne,

groasnițe, înfrikoșate. Părerea sa este de *a confiska averile conjurașilor și a-i ține în închisoare până mai vine*. Se teme fără îndoială, că de ară rămînea în Roma, să nu fie skoși de akolo saŭ de komuliții konjurașilor, de oamenî plătiți: ka kămă nu s'ară găsi în toată Italia; ka kămă îndrăzneala n'ară fi mai nesternikă akolo unde linișcșkă mijloacele d'a o învinge. Astă konsilliă ne ne dă Cesaru rămîne până armare illăsorie, daka se teme de vre o primejdie din partea konjurașilor. Daka într'o astă-felă de îngrijire mare mi ție-nerală, singură n'are sfială, nentru voi mi nentru mîne asta e ună motivă d'a ne teme mi mai multă.

„Ama dară, kăndă veți kibzui asupra soarteî lui L. Lentulus mi alți arestați, fiți sigură kă totă de odată vă veți pronunța asupra armateî lui Catilina mi a tuturor konjurașilor. Kă kătă veți întrebuința mai multă vigoare, mai puțină kurajă voră arăta mi dunui; însă, îndată ce vă voră vedea kă vă slăbiți ună momentă, o să-l vedeți mai determinați de kătă ori kăndă.

„Nă kredeți kă străbunii nostri prin arme aă înălțată republika, la atăta mărire. Daka ară fi fostă astă-felă, în mășinile noastre ea s'ară găsi mi mai înfloritoare, de vreme ce ve-

tъgenĭ, alliangĭ, arme. kaĭ, le avemŭ ne toate în maĭ mare kantitate de kъtŭ nъringiĭ nostri. Darъ sъntŭ alte mijloave kare fъkъrъ mъrirea lorŭ, ші kare ne linsemte; în ъntrъ; astoritatea; afarъ, o administrare gъstъ; în deliberъrĭ, snŭ sъflctŭ liberŭ ші desbrъkatŭ de înflъsinga vigiъrilorŭ ші a nassiъnilorŭ.

„În lokъlŭ astorŭ virtъgĭ avemŭ lъksъlŭ ші avarigia, sъrъvia statъlъĭ, bogъgiea nartikolarilorŭ; lъsdъmŭ bogъgiea, ne dragъ leneviea; între veĭ bъnĭ ші veĭ rъĭ nivĭ o deosebire nъ e. Toate rъsnlътirile virtъgi sъntŭ nregъlŭ intrigilorŭ. De ve sъ ne mirъmŭ daka togĭ kъgĭ sъntegĭ, fie-kare din voĭ nъ se gъndemte de kътŭ la sine-шĭ! La voĭ, sklavĭ aĭ volъntъgilorŭ, aĭ averilorŭ ші aĭ faboareĭ. De avi vine kъ nъ kътezъmŭ a ne arъnka asъnra renъbliveĭ nъrъsite. Darъ sъ lъsъmŭ avestŭ diskъrsŭ.

„Vetъgenĭ din vea maĭ înaltъ nobleng aŭ konjъratŭ nerderea natrieĭ. Honorъlŭ galŭ este inemikŭ ne-nnъkatŭ allŭ nonorъlъĭ romanŭ, îllŭ agigъ la resbellŭ, kanъlŭ revoltangilorŭ kъ armata, gine snada asъnra kanetelorŭ noastre, Ші voĭ înkъ timnorisagĭ. Vъ îndoigĭ desnre veia ve avegĭ a fave kъ inemivi arestagĭ în îmnrejmъirea avestorŭ zidъrĭ. Fie-vъ milъ, vъ novъgъeskŭ, de niute jsnĭ amъgigĭ de am-

biniзne, faveni mai bine: lъsani ne toni sъ nleve înarmani. Fъrъ-ndoialъ, toatъ astъ blъndene ui milъ, îndatъ ve vorъ uзne mina ne arme, vorъ da ne fanъ simtimentзlъ nrouriilorъ voastre miserii. Fъrъ-ndoialъ nrimejdia e groasnikъ, darъ nз vъ temeni de dînsa: ve amъ zisъ? vъ sneriъ; însъ în ne-ngrijirea voastrъ, în linsa de kзraniъ în kare vъ aflanї, amtentanї зніі ne alnіі, vъ desginanї, înkredinnъndз-vъ, fъrъ îndoialъ în zeї nemзritorї, kъrora renзblika noastrъ, în nrimejdiile velle maї marї, e datoare maї mзltъ de kътъ odatъ salvarea sa. Nivї nrin inkinъvізnї, nivї nrin mъrnave rзgъminte se dobъndeute favoarea zeilorъ. Vegierea, aktivitatea, înnellenvізnea konsilliзrilorъ, eatъ veca ve garanteazъ isbъnda. Îndatъ ve ne lъsъmъ în voia ne-ngrijirіі m'a mъrnevii, în darnъ rзgъmъ zei, eї sзnt minianї ui ni se onnзnъ.

„Ne timnзlъ nъrinnilorъ nostri. L. Manlius Torquatus, în resbellзlъ galilorъ, fъkз sъ moarъ kiarъ ne fizlъ sъъ nentrз kъ kombъtsse ne inemikъ fъrъ ordinea sa. Jзnele croъ nlъti kъ moartea sa знъ esvesъ de kзraniъ. Ші voї vъ-ndoinї a xotъrî soarta tikъlomilorъ narivizї! fъrъ-ndoialъ restзlъ vieneї lorъ vere granіъ nentrз astъ krimъ. Da, resnektanї demnitatea lзї Sentulus, daka ui

ellŭ a resпektatŭ vre odatъ пъdoarea, saŭ пroпria sa renъtaŋiзne, daka a resпektatŭ vre o datъ пe zei saŭ пe oamenĭ; ertaŋĭ jъneŋeĭ lъĭ Gethegus, dáka nъ s'arŭ fi armatŭ de dъoe orĭ пъnъ akъm în kontra natrieĭ salle. Darъ че aшĭ zive de Gavinius, de Statilius, de Cepa-rius, kare, daka, arŭ fi maĭ esistatŭ пentrъ dъnшiĭ чeva sakrъ, n'arŭ fi ъrzitŭ niчĭ odatъ ъnŭ astŭ-felŭ de negrъ komплotŭ în kontra re-пъbliчeĭ?

„În fine, Senatorĭ, пrotestezŭ, daka arŭ fi ertatŭ a шovъi чineva aiчĭ; eŭ nъ m'aшĭ oппъne ka întъmplarea sъ vie a vъ da o lek-ŋiзne, de vreme чe nesokotiŋĭ diskъrsъrile melle; darъ ne atlъmŭ îmuresъraŋĭ din toate пъrŋile: Catilina kъ armata sa se aflъ la пor-ŋile noastre. În zidъrile noastre, în inima чetъŋii, avemŭ alŋĭ inemiчĭ. Nъ este mъsъrъ saŭ deliberare kare s'arŭ пъtea faчe în sekretŭ, kъ atъtŭ maĭ mъltŭ darъ ъrmeazъ ka sъ пe grъbimŭ. Eatъ darъ пъrerea mea: de vreme чe пrin groasnikъlŭ komплotŭ allŭ tъtъlorŭ чellorŭ maĭ marĭ sъeleraŋĭ, renъblika a kъ-zъtŭ în чea maĭ mare пrimejdie, fiindŭ kъ, пrin mъrtъrisirea lъĭ I. Volturicus ш'a ambasado-rilorŭ allobroŋĭ, пrekъmŭ assemenea пrin uro-пriile lorŭ mъrtъrisirĭ, sъntŭ konviшĭ kъ a komплotatŭ massakrъlŭ, inчendiъlŭ ші alte în-

grozitoare krime kътre konvetъţenii lorъ, oninezъ ka dъnъ aveste mъrtъrii, mi înkredinţarea dobъnditъ în kontra lorъ desnre o krimъ kapitalъ, sъ fie, konformъ institъţiilorъ strъbъnilorъ nostri, kondamnaţi la vellъ din ъrmъ ъъnliviъ."

XLII.

Astъ diskъrsъ în kare se simţea nerva vekiъlъi renъblikanъ, astъ îndrъsneaţъ anostrofъ kътre Cesaru. „Kъndъ nimte oameni „ka dъmneata nъ se temъ de nimikъ, vetъ„ţeni veї bъnї katъ sъ se se teamъ de toate!" atrase senatъlъ mi îmъrmъri ne Cesaru. Tъkъ, kъvї sokoti kъ nъ se kade a înfrънta ънъ omъ onestъ mi a vere lъї Catone simţulъ vorbelorъ salle. Kъ asta se mъrtъrisia însъmї de komnlive.

Cicerone nъ lъsъ nivї senatъlъi nivї oninisneї timnъlъ d'a se maї gъndi asъnra ъneї хotъrîrї nolitive nronъnţiate în înfierbinţeala diskъrselorъ, sъntъ panika vetъţii, fъrъ nroveshъ, fъrъ vervetare, fъrъ kontradikţiune, fъrъ alte dovezi de kътъ nimte skrisorї kъ îndoitъ înţellesъ; sigъrъ de desginarea lъї Cassius mi Cesaru, simţindъ-se ferive kъ nътea fave sъ kazъ mînia nъblikъ ne kъţї-va tikъlomї, si-

gъrъ de senatъ kare-uĭ rъsbъna neutrъ temerile salle; sigъrъ de nonorъ ui kiarъ de mъlgimea kare anlaъda ne niaga Konkordieĭ la ssuliviзlъ mretinmilorъ invendiatorĭ aĭ Romeĭ, kondъsse kiarъ ellъ însъuĭ la înkisoare, ne osъndigĭ.

„Era ziче, Salluste, o-nkisoare nъmitъ maĭ la ъrmъ kъ nъmele lъĭ Cicerone *Tullianum:* dъnъ че treчĭ vestibъla întorkъndъ-te la stъnga, este intrarea în nъuntrъ de o adъnчime de doъsprezeче niчioare romane sъbtъ nъmîntъ; astъ intrare este împresъratъ de netre marĭ, formîndъ o boltъ legatъ kъ bolovanĭ inkrъstagĭ ъnlъ în altъlъ; întъnerekъlъ, ъmezeala, nekъrъgenia, mirosъlъ чellъ împrgitъ aliъ aчeuttĭ sъterane împъrmъreute simgъlъ. Kъm se skoborĭ aчi Lentulus, fъ sъgrъmatъ dъnъ ordinea konsolъlъĭ: ast-felъ se sfъruĭ aчestъ natriчiъ din illъstra famillie Cornelius, totъ aua de veke ui illъstrъ ka ui Roma, ui kare eserчitase ellъ însъuĭ înalta astoritate a konsъlatъlъĭ în natria sa! Cethegus, Statilius, Cabineus (amikъ lъĭ Cesaru) ui komuliчiĭ lorъ, se skoborъrъ aчi ne rîndъ ka sъ sъffere aчeca-uĭ moarte ui aчeeauĭ mъrtuevie!

Cicerone lъase asъurъ-ĭ însъrчinarea d'a grъbi esekъtarea osъndeĭ fъrъ a le-ndeulini

vre ʁna din formalitъile legale ɥerʁte în Roma ɯentrʁ assemenea kondamnare. Asta fʁ lovirea de statŭ a ɯerъbdъrii, a vanitъii ɯi afriɥeĭ, singʁrъ îmɯstare, însъ ɯ nʁ ɯi singʁra ɯikɯorime de sʁffietŭ a astʁĭ mare sniritŭ, kare n'a ɯetʁtŭ niɥi odatъ sъ fie ʁnŭ mare omŭ!

De la aɥestŭ sakrifiɥiŭ în favoarea ɯatriɥiilorŭ ɯi la feroɥea ɯanikъ a ɯelɲimeĭ, nʁ fъkʁ altŭ de kъtŭ sъ ɯoʋъiaskъ în viaɲa ɯʁblikъ, ka ʁnŭ omŭ ɯrigonitŭ de ɯʁstrarea de kʁɲetŭ, ɯi addʁnъ assʁra kanʁlĭ sъŭ îmɯʁtъri kare-lŭ ʁrmъrirъ ɯenъ la traɲedia morɲii salle. Limba kare ɯrefъkʁse în krimine de statŭ komɯlotʁrile ʁnorŭ nesokotiɲĭ strikaɲi, ɯi ɥerʁse moartea kъtorŭ va ɯatriɥii în nʁmele ʁnorŭ tʁrbʁrъri ɯʁbliɥe, fʁ ɯъtrʁnsъ de akʁlŭ Fulvii ɯi ɲintʁitъ ɯe tribʁna ʁnde ɯarola sa omorîse o fantomъ de fakɲiʁne.

XLIII.

Catilina afiъndŭ de moartea amiɥilorŭ sъĭ ɯi de kallea armateĭ lʁĭ Antoniu, se deɯъrtъ din Toscana kʁ kъte-va miĭ din koloniile lʁĭ Sylla, ka sъ se aɯroɯie de Allobrogeni. La ʁkoborirea din ɯʁɲi Appeninî fiindŭ îɯres-

sъratъ, de o parte de kătre Metellus Celer, ші de чее-altъ de kătre Antoniu, vorbi soldaţilorъ kъ cloksinţa desnerărіі, preferъ maі bine moartea de kătъ fъga, kommandъ ka ţe neralъ, kombate ka croъ, faче sъ balanseze viktoria; anoі kъndъ vede kъ nъmъrъlъ kovărşaшte bravъra, se arъnkъ maі singurъ, kъ vre o zeчe паші înaintea armateі, ші kade din naintea ferъlъі чe a provokatъ.

Dъnъ чe se sfărші lъpta, sъnъ istoriчіі aчeştіі batalliі, se văzъ чeea чe era kъraţiъlъ ші xotărîrea insniratъ de Catilina чellorъ чe sъţineà kaъsa sa; kornъlъ fie-kărъia soldatъ, okъna mortъ lokъlъ чe okъnase kъndъ era viъ, toate vъlnele lorъ le priimise în faţъ; se gъsi kornъlъ lъі Catilina singur din naintea oamenilorъ sъі пе o grămadъ de kadavere inemiчe пе kare le omorîse maі nainte d'a kădea; înkъ maі resъfla, ші kinъlъ lъі nъstra la moarte esпresiъnea xotărîreі desperate kare-lъ însъfleţea în viaţъ.

XLIV

Însъ, croika moarte a lъі Catilina, komposiţiъnea armateі salle, de oamenі liberі, ші neпriimirea sa d'a înrola sklavі, dovedeskъ kъ niчі odatъ nu meditase resbellъlъ servilъ, rъ-

stărnarea mi mai ușgină de kătă toate, invendierea Romei. Înveninză a se grăndi, a mărmura în kontra grăbirii lui Ciceron, a deskălna pe Cesaru, mi anol a-lă amăra ucntră ominimile sălle nouălare kare-lă făkăse a fi insultată în senată. mi kare nu eră de kătă kausa ea. Honorălă, ingrată de nrimejdiile la kare nutea fi cauzată favoritălă ală în mijlokălă patriiiloră, incumil ală, illă ărma kă grămada kăndă se daveа la seange, mi illă rekema kă strigări kăndă intărzia urea multă d'a se-ntoarce.

Aste mimkări a le multimei în favoarea lui Cesaru îngrijă astă-felă senatălă, în kătă kiară asuprălă Catilne ureause, ka să kontrabalanseze nouălaritatea ea, ală se fakă niebel, în numele senatălui, împărțiri bnare de grîă, anre a împărka mărmura. Înaă Cesaru, nămită *oreloru* kă toată împotiurea patriiiloră, împinse până la revoltă nassiunea multimei neutră dănsălă; reskăla mi astămurată dănă voe aste mimkări niebeene, în kătă nouălă krezu kă-l este datoră lui ascunderea senatălui, mi kă senatălă tremură ndă, il multămia în kornoză ucntră împărășirea nouălui. Tribună kă doă fege, dănă kămă nă se mai nă zăse în Roma până la dănsălă, k'o mină reskălndă mi kă vee-allă infrăntăndă vetatea,

intre nășterea sărmetș mi dșnășlă, nș mai vedea de kștă ne marele Pompei.

XLV.

Ilrea nșoă inkș in armatș ka sș o kombatș, se nășse a o lingșui. Esuloatș kș dibșvie nemășlpșmirile nersonale alle lăi Pompei in kontra senatșlăi, kare nș boia sș ratifieze mșsșrile lșate de dșnășlă in Asia, dșnș șiktoriile salle in kontra lui Mitridate. Pompei, omă nșoă ka mi Cicerone, se nlșnpea kș kșvșntă de ingratitșdinea mi isolarea șnși senată kare nș trșia de kștă urin șurijirea sa. Se afla urea șkșă in glorie ka sș se teamș de rivalitatea șnși jșne kare n'avea neutrș totă titlș sșă militară de kștă o koroanș de laură dobșndită la imuressărarea de la Lesbos; doria a mi fave șnă șurijină din nartida nlebeaniloră ka sș sileaskș ne natrivii sș naktiveze kș nșterea sa.

Cesaru era nodălă urin kare astă mare idolă allă veteraniloră se nștea traye, ťărș a arșta kș sedegradș, in interesele nonșlare: Cesaru din nartea sa, n'anea nștere in senată nivi konsiderare in nartida oameniloră onemti. Nș se temea d'a șurijini ne Pompei șnă omă kare

în okiĭ sъĭ nъ era de kъtъ o mare fantomъ de o vanъ glorie, demnъ nъ maĭ ka sъ-ĭ ŋiie lokъlъ ui sъ obiŋinъiaskъ ne Romanĭ la jъgъlъ ve le nregъtea; lingъui darъ fъiъ temere ne avella ve era sigъrъ kъ o sъ umileaskъ la timnъ. Imnъkъ ne Pompeĭ kъ Crassus, vellъ maĭ akreditatъ din Tribъni, dъnъ dъnsulъ.

Ъnъ trisnviratъ sekretъ de inflsinge kombinate asъnra gъvernulsĭ Romeĭ, se negoŋia ssbtъ assniviile salle între avemtĭ treĭ oameni; koaliŋisne neegalъ în kare Pompeĭ addъvea gloria, Crassus asrulъ, Cesaru genisulъ, nonularitatea ui ambiŋisnea. Pompeĭ nromise lsĭ Cesarъ glassrile nsmeromilorъ sъĭ klienŋĭ nentrs gsvernulsĭ militarъ allъ Snanieĭ, Crassus îĭ imnrsmstъ ontъ millioane ka sъ skane de kreditorĭ maĭ nainte d'a nleka din Roma.

XLVI.

Cesaru, ajsngindъ astъ-felъ *pretoru* ui asniratorъ la konsulatъ, kstezъ totulъ în kontre nartideĭ lsĭ Cicerone u'a natriviilorъ kъrora le smulsese snrijinulъ lsĭ Pompeĭ. Se deklarъ ne faŋъ nrotektorulъ lsĭ Clodius, vellъ maĭ tsrbsrtorъ din tribъnĭ kare boi sъ imite ne Crachi ui kare jsrase moartea lsĭ Cicerone, Nsse sъ înskrie ne avestъ aŋiŋtorъ, nъskstъ

ka Crachi de o familie ilustrъ, mi kare voia ka mi dъnmii se alъnje aristograngiea în rъndъrile nlebeĭ; nъse sъ aresteze kiar ne Catone în sinъl senatъlъĭ nentrъ unъ diskъrsъ foarte kъragiosъ în kontra sa. Însъ virtъtea lъĭ Catone kontrasta nrea mъltъ kъ nevrednika înkisoare în kare îllъ osъndise Cesaru, ka sъ noatъ oninisnea nъblikъ sъ tolereze assemenea nrofanare. Cesaru se grъbi allъ nsne în libertate de frikъ sъ nъ se attave Romani.

Nonoarele velle maĭ korъmnte îmĭ fakъ o nlъvere a lъsa în nivoare în addъnъrile lorъ kъngĭ-va oamenĭ nekorъngĭ, ka o niatrъ de amntentare nentrъ timnъrĭ maĭ bsne, saъ ka o vanъ renrezentare a virtъngii antive, kъ kare se maĭ dekorъ înkъ nangisnile kiarъ mi kъndъ nъ voeskъ a se maĭ servi kъ dъnsa. Astъfelъ era Catone. O esvengisne timnъlъĭ, o koloanъ în nivoare într'o rъinъ.

În avellamĭ timnъ, ka sъ mangiъ ne Pompeĭ în allianga sa, fъkъ a se akъsa unъ nsmerъ oare kare de senatorĭ kъ arъ fi konsniratъ sъ assasine ne Pompeĭ. În fine ĭi datte de soniè ne fiesa Julia ne kare la mantesnrezeve anni o avъsese de la nrima sa femee. Jъlia adoratъ de tatъ-sъъ mi de bъrbatъ sъъ, kътъ trъi fs o legъminte de iniinъ între veĭ doĭ rivalĭ kare nънъ avi nъ era sniĝĭ de kътъ nrin no-

litikъ. *Liniштitъ* пе solidetatев вneї allianцe întemeiate пе assemenea baze, intrigъ ші dobъndi konsъlatъlъ.

I se dette de kolegъ вnъ omъ bogatъ, însъ o nъlitate, nъmitъ Bibullus, allъ kъrъi nъme ші alle kъrъia akte штіх a le штерцe dominъndъle, înkътъ nх se maї штіа daka se afla doї konsolї. Urofitъ de astoritatea sa konsъlarъ ka sъ uredomine din че în че ші maї mъltъ mъlцimea urin o *lege agrarie* destъlъ de moderatъ ka sъ nх attingъ пе Pompeї, destъlъ de obrasnikъ ka sъ вmileaskъ senatъlъ, destъlъ de liberalъ ka sъ se arate ka o satitaчere îndestъlътoare *nlebeї*.

Kolegъlъ lъї Bibullus, omъlъ natriчiilorъ saъ allъ konservatorilorъ, voindъ sъ uroteste în kontra astorъ urefaчerї, fъ imuressъratъ deoreskъlare manцinътъ de Cesariu, ші arвnkatъ dвnъ tribвnalъ kiarъ de Cesaru în mijlokъlъ Forului, în aulaвdele honorъlъї. Snaima era ama de mare, înkътъ senatъlъ, kътre kare anelъ Bibullus kontra aиestъї attakъ allъ kolegъlъї sъъ, nх kstezъ niчї sъ чerueteze, niчї sъ mвrmвre. Omъlъ kare trakta ast-felъ leцile se nътea ouri din naintea libertъцiї natrieї salle?

XLVII.

Konsulatul să dintr'unu mesă de nartidă fără o nătere nublikă. Nu mriimi a se skoborî de kătă a face să fie doritu, ka să se sue iarăşi dunu nlakă mi kundă va voi mi ka să îmningă la konsulată în linsă-i ne kreatarile salle. Astă linsire din Roma era nentru dunsulă o kalkulă; avea nevoe de mrestiqiulă ce-lă dă distanqa, sgomotulă unui nume venită de denarte, esaqerările ce esnunerile nonulare fakă totă d'aune desnre isbănzele unui omă assura kărsia qarra -mi are aqintată urivirea. Se găsia tokmai în avelleami îmnrejurări în kare qeneralulă Bonaparte, astă Cesaru franvesă, se afla sabtă direktoratu, kundă visa la esnediqiunea semi-fabuloasă din Egypetu, nentru ka să se resnîndeaskă ausura Europei strălucirea Orientului.

Îngrijată de nosiqiunea sa în năsuntru, Cesaru ka Bonaparte, nu avea unu lokă notrivită în momentulă avella de kată afară. Kată de imnortentă ară fi fostă nentru nartida sa în Roma, nonularitatea sa civilă mi kiară fakqioasă nu natea să kontrabalanseze multă timnă gloria dobăndită urin arme, mi astoritatea lui Pompei, konsakrată urin obiunuinqă. Omului

kare nînъ avi nu fssese de kътъ vellъ mai amъyitorъ tribunъ îi trebuia sabia.

Toatъ lumea se grъbia a se înmъka ku astъ doringъ de esnatriare în lagъre, manifestatъ de tarbarъtorulъ Romei; senatulъ ka sъ skape de uresenga unui oratorъ ui unui tribunъ kare lъsъ ne Catone fъrъ eko ui ne Cicerone mutъ; natrivii ka sъ se snele de unъ desertorъ allъ kasteï salle, kare arunka ulebei xoldele ui nrivileyele nobleyei; vetъyenii, ka sъ navibive Roma nelъsъndъ intr'insa unъ konkurentъ idolului lorъ, marele Pompei; uleba, ka sъ kreaskъ autoritatea unui mefъ kare-i nromittea a da leyiuni dupъ kanrivuile lui; Pompei, în fine, ka sъ domneaskъ singurъ, în linimtita sa maestate, la Roma, ui ka sъ se skape de unъ alliatъ a kъrgia autoritate îllъ întuneka urea de anroape.

XLVIII.

Cesaru, dupъ ve se gîndi bine la lokulъ în kare sъ se dukъ a-ui mъri numele ui influinga, allesé Gallia. Uretutindeni gъsia kallea strъbътътъ de alte glorii, komuragiuni kare i arъ fi nututъ mikuora triumfurire, nume în nosessiuni de nrovingii ve i arъ fi fostъ ku greu sъ detroneze. Daka aleyia Snania, gъsia avi

sъvvenirele mi leŋioanele lъi Pompeĭ, daka aleŋia Afrika, gъsia memoria lъi Scipion mi rъinele Cartagi, daka aleŋia Grevia, gъsia avi viktoriile mi koloanele lъi Sylla; daka aleŋia Indiile gъsia ne Alessandru, în fine daka aleŋia Asia de mijlokъ mi regatъrile lъi Mitridate, gъsia mi avi nenъmъratele konkъiste alle marelъi Pompeĭ, kare re-mninsese ne avestъ inemikъ allъ Romanilorъ nînъ la marea Neagrъ.

XLIX.

Nъmal Galia era unъ nъmîntъ nъoъ, unde nъtea sъ resae în întъnevimea deuъrtъrii mi în sъnŋele barbarilorъ unъ nume nъoъ, unъ nume kare lingъua orgolilъ Romanilorъ. Skrisorile lъi Cicerone dъ avestei nъreri vertitъdinea de o oninine nъblikъ ve nrodomina între konfidenŋi ambiŋinei lъi Cesaru. Suetone îi atribъe de faŋъ aveeami kъŋetare. Nъ se-nmalъ nemtine jъdekъndъ ne unъ ambiŋiosъ dъnъ interesъlъ sъъ.

I se dette d'o kamdatъ gъvernъlъ *Galiei visalnine*, adikъ de la noalele Almilorъ kare nriveskъ Italia mi kare înkonjoarъ golfulъ Adriatikъ; mi anoi allъ Galiei ve se nъmia atъnvĭ *nletoasъ*, din kaъsa lъngilorъ nlete ve lokъitori eĭ ne jъmъtate barbari lъsa sъ le

kazъ ne umerĭ. La astъ îndoitъ învestitŭrъ Cesaru verkъ atŭta bŭkŭrie în kŭtŭ ŭitъ toatъ mrŭdenda mi strigъ în mijlokŭlŭ Senatŭlŭĭ „kъ în fine ajŭnsese la skonclŭ dorindelorŭ salle, kъ nŭtea sъ mĭ înfrŭnte inemicii mi kъ de akŭmŭ înainte va kŭlka în picioare ne tocĭ aceia kare mŭsese stavile norokŭlŭĭ sŭŭ.“

O astŭ-felŭ de kŭtezare într'unŭ senatŭ în kare sta de fadъ Pompeĭ mi maestatea Republicei, skandalisъ ne unŭlŭ de aceĭ nekunoskuĭ rîzŭtorĭ kare-mĭ rŭsbŭna mrin bŭtae de jokŭ, de întunecimea în kare se aflъ. „Bomŭ vedea, „zisse lŭĭ Cesaru, daka o va nŭtea face kŭ a„tŭta înlesnire unŭ omŭ kare a jŭkatŭ la kar„tea lŭĭ Nicomede rola de femee! — Asta n'a „împedikatŭ ne Semiramis, rŭsunsse kŭ în„drŭsnealъ Cesaru, ka sъ domneaskъ asunra „Syrieĭ.“

Kommanda sa era ne treĭ anni; i se mrelunci nentrŭ cinci mi i se dette leacioanele nentrŭ astŭ timpŭ. Senatŭlŭ, celosŭ mrin servilitate ka sъ egaleze liberalitŭcile ponorŭlŭĭ, se grŭbi mrin dekretele salle sъ-ndenlineaskъ toate dorindele lŭĭ Cesaru. Maĭ nainte de a fi konkerantŭlŭ Galieĭ, Roma îlŭ fŭcea maĭ multŭ de kŭtŭ unŭ reae.

L.

Galia komrindea atɜnvĭ, afarъ din Iliria, lɜnvile ɜdate de Pô, Iliemontɜlš, Lombardia, o narte a Aneninilorš mi Lɜka, totš snaŋiɜlš dintre Hirineĭ, Alni, Pinɜ mi Oveanɜ, adikъ Savoia, Elveŋia, Franvia, Belŋia mi Olanda.

Atɜnvĭ Galia era o nradъ gъtidъ nentrɜ konkɜistъ. Diferitele nonɜlaŋiĭ ve o komnɜnea, nrɜntɜrĭ formate de inondarea barbarilorš, barbare elle însɜmĭ, nɜ era de kъtš o anarxie fъrъ stavilъ în nъɜntrɜ, o konfederare fъrъ legъminte din afarъ. Deosebite nɜ nɜmaĭ în rasъ, darъ mi în kaste ne rъndš sɜbjɜgate saš antinativе, aste nonɜlaŋiɜnĭ n'avea altъ ɜnitate de kъtš reliŋiɜnea, astъ reliŋiɜne era groasnikъ.

Drɜidei, teokraŋie înrъdъvinatъ în sɜnerstiŋiɜnea kommɜnъ, gɜverna nrin terroarea verɜlɜĭ mi manŋinea astъ terroare ne ekatombe ɜmane. Osnelɜrile era trɜnkiɜrĭ de niatrъ ne kare kɜrŋea minote de sъnŋe.

LI.

Daka konkɜista Romanilorš n'arš fi fъkɜtš altš de kъtš sъ skane Calia de drɜizĭ mi sъ o iniŋieze la ɜnš kɜltš maĭ blъndš, katъ sъ

se bine ĸɜvinteze resbellele lɜĭ Cesaru. Elle nɜ nɜmaĭ sɜnnɜserɜ ɜnile nonoare, darɜ salvarɜ sniritɜlĕ ɜmanĕ. Astɜ reliɣiɜne kɜ mîĭnile romĭĭ de sɜnɣe, ne-nvetatele resbelle vivile, învekitele lɜnte dintre drɜizĭ, nobilĭ, nonorĕ, sklavĭ, feroyitatea oriɣinalɜ, barbaria kare ridikɜ nreɣɜlĕ vieɣeĭ, distanɣele, nɜdɜrele, bɜlɣile, rîɜrile, armele selbative, obiynɜinɣa d'a fi totĕ d'aɜna înarmanĭ, în fine o rivalitate la nesokotinɣa morɣiĭ ni o nassiɜne nɜskɜtɜ nentrɜ indenendinɣɜ, arĕ fi fɜkɜtĕ ka Galia sɜ fie ne-nvinsɜ daka era ɜnitɜ. Diviziɜnea lorĕ, nroverbiala lorĕ mobilitate, inkoxeranɣa[1] între deosebitele grɜne alle nonslanisneĭ, îmnɜrɣirea lorĕ între nefi maĭ inemivĭ între dɜnniĭ de kɜtĕ kɜn s'arĕ fi kɜzɜtĕ a fi kɜtre inemikɜlĕ kommɜnĕ, îi fɜvea sɜ fie lesne de sɜbjɜgatĕ. Era destɜlĕ a nɜne boldɜlĕ romanĕ într'astĕ granitĕ dekomnɜssĕ saĕ ne-nɣesatĕ îndestɜlĕ de timnĕ, ka sɜ se nrefakɜ trɜnkizlĕ în nɜlbere.

Eroivc îmnrotiviri isolate ni nivĭ o-nɣellenere ɣeneralɜ de îmnrotivire kommɜnɜ: catɜ ve avea sɜ anntente saĕ de ve avea sɜ se teamɜ Cesaru într'o ast-felĕ de ɣarɜ. Merɣea sɜ kombatɜ nimte resbelnivĭ iarɜ nɜ o ar-

* Însemnrea lekrɜlɜĭ fɜrɜ legɜtɜrɜ, fɜrɜ nirĕ, fɜrɜ nnire în nɜrɣile salle.

matъ saŭ niute armate ırekare[1] ka ıefiĭ ce nɐnea în kanɐlŭ lorŭ saŭ îi degrada, ırin aklamъrĭ.

Cesaru, kare din instinktŭ avea filosofia resbellъlъĭ ka aveea a nolitivii ıi a fakgiɐnilorŭ, din ırima okire înɡellese kъ velle dove kondiɡiɐnĭ alle isbъndeĭ într'o ɡarrъ barbarъ era, organisarea ɐnéĭ armate nɐɡinŭ nɐmeroasъ, însъ tare ırin disvinlinъ ıi taktikъ, ıi într'o ɡarrъ întinsъ ıi desventralisatъ, grъbnivia miıkъrilorŭ ıi a marıɐlъlъĭ. Era o taktikъ onnɐssъ taktiveĭ lъĭ Bonaparte, kare, avъndŭ a kombate bъtrînele falange[2] învъɡate ıi metodive alle Esroneĭ, arɐnka grъmezĭ nenɐmerate neste batallioane eservitate.

Ili ɐnɐlŭ ıi altɐlŭ din avesttĭ oamenĭ de resbellŭ avea kɐvъntŭ în timnɐlŭ sъŭ ıi indiferita natɐrъ a înemikɐlъĭ sъŭ. Bonaparte arŭ fi fostŭ învinsŭ în Galia, dɐnъ kɐmŭ i s'a întîmulatŭ în Snania; Cesaru arŭ fi fostŭ învinsŭ de armatele komnakte alle Asstriavilorŭ, Rɐmilorŭ ıi alle Irɐsienilorŭ, în Italia. A se konforma ırin deosebite mijloave kŭ timnɐrile ıi diferitele lokɐrĭ, este a avea avellaıĭ ɡeniŭ.

---

[1] Kare se fave dɐnъ o regъvisne, ve denъndŭ de altŭ lakrŭ, kare ɡine kътŭ va altɐlŭ.

[2] Trɐnъ de soldaɡĭ armaɡĭ kŭ sɐliɡe ve se bъtea în grɐne de nai-anre-zeve saŭ mai mɐlɡĭ inmi.

BIBLIOTECA «ACADEMIEI» ROMÂNE

LII.

Illekъ din Roma kъ avestъ ulanъ, fъrъ a se-ngriji de lokъ de mikъlъ nъmъrъ allъ leŋioanelorъ ce i se akorda de kътre renъblikъ. Sъfletъlъ sъъ avea sekretъlъ de a-ші indoi nъterile. Însъ fiindъ kъ resbellъlъ nu era nentrъ dъnsъlъ de kътъ snъ mijlokъ de imnerіъ iarъ nu snъ skonъ de ambiŋisne înnъkatъ nrin viktorii, mai nainte d'a nleka se okkъnъ mai kъ osebire de-ntoarcerea sa. O întъmnlare kasnikъ era sъ dea de faŋъ intriŋile salle kъ nleba romanъ, nartidъ ce o lъkrase din konillъrie ші în kare snera ші mai mъltъ nentrъ reskъlъrile civile kare mai kъrъndъ saъ mai tъrziъ avea sъ-lъ fakъ ka ucfъ saъ arbitrъ allъ Romei.

LIII.

Era la Roma snъ jsne natriciз, konkъrentъ allъ *Crachilorъ*, allъ kъrъia nume l'ammъ ші ironъsnŋatъ între nroteŋiaŋi lъi Cesaru ші favoriŋii fakŋisnii salle: era Clodius, învestitъ kъ toate darъrile nauterii, figъrei ші averii. Clodius era nъskътъ ka sъ dekoreze aristokraŋia, însъ nerъbdarea ce avea sъ ia onorъrі, imoralitatea ші neastъmnъrъlъ sъъ illъ fъkъse

să kaște a ui fațe ferițirea mai kărândă, a ui afla o ferițire sgomotoasă ui fărtășnoasă în reskălările natrieĭ salle. Era ănălă din aceĭ oamenĭ de nenorocire kare naskă în dekadența naționiloră ka să îmningă răinele instituțeloră ui a năterii, ka să se nțănădeaskă ui dănuiĭ în sfărșmățările loră.

Avea totă de odată orgoliălă aristokrațieĭ în kare se năskăse ui invidia de magoțiĭ în kare se arănkase ka să sușmeție nonșlaritatea neănțăndă-se băkăra de stimă. Elokvința sa neregălată ui konvălsivă ka săfletălă să, ulăvea foarte măltă gloateloră, kare ișbeskă a fi aținate, iară nu dirițeate. Ellă ridika gloatele din Roma, dănă kăm vântălă ridikă vallările, fără a se-ngriji de esvesările ui delirările în kare ară fi kăzută la voyea sa. Lăi îi trebăia miukare ui sgomotă ui nrea nățină îi năssa de krimine; n'avea drentă konutiință de kută nassiănea sa. Era năskută inemikălă tătăloră oameniloră onestĭ: Catone, Cicerone kiară însămĭ Pompeĭ era adesea însemnată de dănsălă nentru nămnalările săigamiloră, ka singărele stavile anarxieĭ, singărălă găvernă ve-nțelleța aștestă revoltantă în kontra tătăloră leșăiriloră. Înrola, ulătea, tăra nretătindinĭ în săita sa o bandă de tărbărători, de gladiatorĭ ui svelerați, ka-

re-mureșșa kasele inemiцilorș sцї, kare imпșnea voinga komiцiilorș nonorslцї, kare fцvea sц tremцre kiarș senatslцї.

Era reцile gloatelorș, Danton allș Romeї, însц ținș Danton ssbalternș, fцrц altц nolitikц de kцtș sgomotslș, fцrц altц eloksinцц de kцtș voцiferarea. Astș-felș de oameni ținцї de toцї în timпșrї linimtite, aș în reskoale, mșterea sпasmșrilorș ve komrindș ne veї ve se aflц în delirș. Sșnt o lșngoare nentrș reskslцtorї; dșnц naroksismș nerș mi dцmiї, însц mцnц avi sșnt foarte nrimejdiomї.

Astș-felș era marele demagogș allș Romeї, Clodius.

LIV.

Nșmaї Cesaru avea mștere asșnra lцї Clodius, nentrș kц Cesaru era ținș Clodius de цeniș, ținș Clodius moralș, ținș Clodius nolitikș, kare sșsцinea demagoцia vea sgomotoasц a adevцratslцї Clodius kș konsiderarea sa kцndș kцdea în disnreцș, kș nrotekцiцnea sa kцndș fцvea dosordine, kș indslцenца sa kцndș ajșnцea la krime. Ш'anoї, dșnц kșmș s'a vцzșts, Cesaru, nș se sfiise de a viola ellș înssmї senatslș, leцile, ne kollegslș sцș konslslș Bibilus, ka sц favoreze nretenцișnile lцї

Clodius la titlu de nlebeŭ mi la fonkŋinile de tribunŭ allŭ nonorulуi, kare titlu de nlebeŭ era o kondiŋiune la Roma.

Aste îndatoriri, obliga ne Cesaru, daka nu la rekunomtinŋu, darŭ uellŭ nuŋinŭ la unŭ resnektŭ de kare nrofita Cesaru. Între auestî duoî oamenî, era o legъminte de ambiŋiune de o narte, mi o kliantele de uee-altъ narte. Se întcresaŭ de o notrivъ ka sъ nu runu ku orî ue nreŋŭ astă koaliŋiune surdъ a ambiŋiuneî mi a krimeî.

O întъmnlare avea sъ nue la o grea uerkare astъ allianŋu a ambilorŭ aŋuŋtorî aï Romeî mi sъ arate daka în Cesaru omulŭ kovъrna ambiŋiunea saŭ ambiŋiunea ne omŭ

LV.

Clodius kare frekuenta kasa lui Cesaru, iubia ne Pompeia, juna mi bella soŋie a konsolului. Pompeia amъŋitъ de juneŋea mi graŋiile lui Clodius, nrefera înaintea erosului ne tribunŭ.

Astъ nassiune kriminalъ a Pompei ku Clodius uerka nediui în numeroasa domestiuitate a lui Cesaru mi în nrivigerea mumъsi, femee stramnikъ, kare-î guverna kasa. O junъ

sklavъ a *Pompei*, a nъme Abza, korъmtъ mrin banĭ de stъnîna sa. favorisa sekretele întrevederĭ alle ambilorъ amanḑĭ. Serbъrile *bsneĭ zeiḑe*, în kare femeile celebra înъъntrъlъ kaselorъ lorъ, ceremonii misterioase la kare era kъ totъlъ nopriḑĭ d'a lъa parte oamenĭ, nъrъ lъĭ Clodius o okassiъne prorîce ka sъ se anroniъ de Pompeia, fъrъ a fi esnъsъ sъ dea neste Cesaru.

Se îmbrъkъ ka kъntъreaḑъ, degisare ce jъneḑea, tallia, albeḑea cea femeiaskъ a feḑĭ salle o favorisa la lъmina torḑelorъ, mi astъ-felъ nътrъnse în vestibъla kaseĭ konsolъlъĭ. Abza kare-lъ amtenta la ъme, se mrefъkъ ka-lъ ia de o kъntъreaḑъ konvokatъ la serbare, îllъ kondъse de mînъ în etaḑiъlъ de sъsъ, mi, lъsъndъ-lъ singъrъ într'ъnъ koridorъ întъnekosъ, alergъ sъ sme sîъnъne-seĭ. Însъ în skъrta linsъ a Abzeĭ, Clodius întъlnitъ mi kъnnoskътъ de ъnъ omъ îmbrъkatъ femeeme de o sklavъ a Aurelii, mъma lъĭ Cesaru, fъḑi mi se askъnse în kamera Abzeĭ.

Sakrifiviъlъ mrofanatъ mi întrerъmtъ de sgomotъlъ avestъĭ skandalъ nъse toatъ kasa în mimkare. Clodius kъstatъ kъ snaîmъ de toate femeile, fъ deskoneritъ în kamera sklaveĭ komnlive; e isgonitъ ka ъnъ sakrileḑiъ, mi femeile emindъ kъ grъmada din kasa mrofanatъ, sm-

ule oraшъlъ de skandalъ, urin esnъnerea neleԑiъitъlъi adъltariъ allъ lъi Clodius. Dъnъ leԑile romane urin moarte se snъla o assemenea neleԑiъire. Tribъni kiamъ ne Clodius înaintea tribъnalъlъi lorъ. Ponorъlъ. kare-i este vъndътъ, ui kare iartъ totъ avellora ve'lъ sъrveazъ, ia uartida demagogъlъi sъъ favoritъ. Reskъlarea îllъ deskъlnъ, ne kъndъ jъdekъtori, sfiivoшi, îllъ întreabъ.

Cesaru, vellъ mai interesatъ de kътъ toԑi în provesъ, avъndъ saъ sъ-шi resbъne onoarea saъ sъ-шi anere ambiԑiъnea, nъ se sfii a-шi sakrifika onoarea. Kematъ ka martorъ, deklarъ jъdekътorilorъ *„kъ 'ns kъnnoawte nimikъ „din kъte se imnъtъ lъi Clodius.* Tribъnъlъ în mirare, îllъ întreabъ kare a fostъ motivъlъ de a isgonitъ ne Pompeia adoъa zi dъnъ gъsirea lъi Clodius în kasa sa. Esulikъ astъ inkonsekъinԑъ vъditъ urintr'o vorbъ de avellea kare askъnde ne-nsemnътatea sa urin anaratъlъ sofismъlъi. „Uentrъ kъ, zisse ellъ, femeia lъi Cesaru nъ se kade nivi sъ fie bъnъitъ.“ Suiritъlъ uartidei se mъlԑumi de avestъ rъsunsъ, kare daka arъ fi fostъ seriosъ, arъ kondemna o femee inocentъ uentrъ krima indemnътorъlъi ei saъ uentrъ rъtatea kalomniatorilorъ ei. Dar Cesaru okoli astъ-felъ ka sъ nъ rъuъ bъna în-

nelleŋere ce voia sъ konserveze kъ aŋъŋtorii din Roma.

LVI.

Se folosi înkъ de aceastъ împrejurarъ ka sъ-ші asigure ънъ reazъmъ mai mъltъ în senatъ, lъndъ în kъsъtorie ne Calpurnia, fata lui Pisone, prin a kъrъia alianŋъ arъnka de denarte o rъdъcinъ în aristokraŋie. Kombinъndъ astъ-felъ deosebitele salle felъri de nemularitъŋi în plebъ, în veterani ші în kolonii prin leŋile salle agrarii, în senatъ prin Pompei, în partida oamenilorъ onesti prin Cicerone, în partida lui Marius prin prima sa femee, în partida lui Sylla prin a doua femee, în partida intermediarъ prin cea de a treia, în koterica bogaŋilorъ prin Crassus, în xorda demagoŋilorъ ші a sveleraŋilorъ prin Clodius, se zice, kъ mai nainte de a pleka, addъnъ ne toŋi mъdulalarii avestorъ fakŋiuni deosebite din kare-ші formase astъ-felъ fakŋiunea sa personalъ, ші-i fъkъ a denъne jurъmintъ ka sъ susŋiъ în Roma norocirea sa, ne kъndъ ellъ merŋea ka sъ se mъreaskъ ші sъ se-ntoarkъ anoi ka sъ susŋiъ ші ellъ interesele lorъ.

Era alianŋa tutulorъ ambiŋiunilorъ subalterne kъ ambiŋiunea supremъ. Totulъ este a-

devъratŭ în astъ ɲesъtъrъ, afarъ de jъrъmъntŭlŭ esuъsŭ de Suétone. Cesaru era destŭlŭ de imniŭ indoindŭ-se de Dъmnezeĭ. insъ nŭ era ama de neesnerimentatŭ ka sъ kreazъ kъ jъrъmъntŭlŭ noate sъ manɲiъ ne oameni nolitiĭ. Singъrŭlŭ jъrъmъntŭ nentrъ dъnsŭlŭ era interesŭlŭ *nersonalŭ* allŭ tŭtŭlorŭ komuliĭilorŭ sŭĭ. fiindŭ konĭinsŭ kъ norocĭirea sa se afla în norocĭirea lorŭ. kъ akъmŭ eĭ nŭ se maĭ nъtea ridika saŭ a kъdea de kъtŭ de o datъ kŭ dъnsŭlŭ.

LVII.

Cesaru însŭ-mĭ a skrisŭ resbellŭlŭ kŭ Galiĭ kŭ isɲeala mi konĭisia unŭĭ soldatŭ saŭ a unŭĭ ɲeografŭ kŭre în treakъtŭ noteazъ lokŭrile mi lŭkrŭrile. *Commentariile* salle, skriere dŭnъ noĭ, nrea mŭltŭ lъŭdatъ de sŭnerstiɲisnile renŭmirel nentrŭ nŭmele aŭtorŭlŭĭ. nŭ e de kъtŭ unŭ reɲistrŭ, ɲinŭtŭ de unŭ komulatorŭ, de materialŭrile nregъtite ka sъ ridiɲeze kŭ-nĭetŭlŭ adevъrata sa istorie. Nŭ e altŭ de kъtŭ ucea ue se gъseute într'unŭ katalogŭ de faute: asaktitŭdine, lъmŭrire, grъbniĭie a kondeiŭlŭĭ, ebouŭrĭ desemnate în marĭ trъŭŭrĭ, însъ foarte rarŭ deskrise, maĭ nŭɲinŭ simɲite, iul mi kolea kъte o bŭnъ razъ de

stilă kare illuminează ună orizonte nemărginită mi întunekoasă, însă în generală reye, fără deliează, avându o goliciune osoasă de esență kare nu dă fantelură, lokurilură, bătăliilură, karakterelură, nivă strălucirea, nivă koloarea nivă interesălă lură. Cesaru avea grea mălță grabă ka să desemne; făcea skiță universălă.

Într'astă mivingă, dună noi, a lăsată o nemărginită superioritate lui Bonaparte la Sainte-Héléne. Akolo, în *diktarile salle istoriue* alle primelură kampanii, Napoleon, skriitură, s'a egalată ellă kă cllă însuși; a făcută din batallile salle noeme skrise de ună taktician. Espressiunea se moae dună fante ka arama ne goliciune; se koloreazî nu de feță artificiale, ci din pronria sa kăldură, ka fercă în fokă, roșu pentru kă arde. Nimini, afară de Machiavel, n'a skrisă resbellălă saă nolitika kă aveste stilă. Numai este ună skriitură kare minkă vorbele, este ună kolosă kare-ți formează frasa kă grămezi de imagine, impressiuni mi kăgetări. Konistă în junețea sa, deklamatură la matoritate, resbellălă, nolitika mi esperiința lukrărilură, făcuse din cllă vellă maă robustă istorikă. Săffletălă vellă naletikă allă lui Cesaru îi era de linsă ka să-lă întreakă. Dară Napoleon nu era de

kъtъ e intelligendъ, Cesaru era omъ, ші чеea че l'a ші fъkвtъ sъ fie adoratъ.

LVIII.

Попularitatea ші liberalitъţile salle îlъ пrечedase în leţioanele kare-lъ amtenta în Galia. Ammъ ziso kъ Romani nв desnika ne чetъţenіі lorъ чeţ marі în dвoe, ші kъ renвtaţisnea вnвї mare oratorъ saъ a вnвї mare nolitikъ nв fъчea sъ пrejvdiче trвnelorъ o mediokritate ţeneralъ; din kontra пrestiţiвlъ вneі sвnerioritъţі de ţeniъ la tribвnъ saъ la konsiliъ îі fъчea sъ inaвgвreze o sвnerioritate egalъ în kommandarea armatelorъ. Resbellвlъ nв era вnъ mentemвgъ чі вnъ eroismъ intelligentъ de bъtъllіі.

Cesaru fв mііmitъ de kъtre leţioane ka вnъ omъ kare nвrta ţenivlъ ші norokвlъ kв dвnsвlъ. Kordiala sa familliaritate, graviоasa lвї îndrъsnealъ, konversarea-i чea elegantъ kв шefіі, nonвlarъ kв soldaţіі, liberalitъţile salle kare nв deosebia nimikъ nentrв dвnsвlъ de kъtъ ferivirea d'a nвtea konkвista totъ smre a nвtea da totъ; o sвnerioritate de ţeniъ, kare se arъta la чea din tїі nrivire ші la nrima vorbъ, assвnra rвtineї militare a nredeчesorilorъ sвї; nersnektive de glorie, de konkвiste,

de nredъrĭ, trisnfъrĭ în komъnъ kare nrin arangъrile salle arъnka leŋioanele din kolo de Alpi; unъ felъ de indъlŋinŋъ mentemъŋitъ mi liberalъ kare lъsa sъ se slъbeaskъ disvinlina lagъrilorъ, în timnulъ nelъkrъrii, ka sъ o strъngъ kъ mai mъltъ nstere în mersъ mi în lъkrare; în fine unъ asnektъ m'o elokъinŋъ kare ridika nrivirile mi inima, mi kare fъvea sъ i se dea kъ entъsiasmъ veea ve se kommenda de alŋii, aste variate darъrĭ îlъ fъkъrъ idolъlъ armateĭ în nъŋine zille. Kъъta a o amъŋi dъnъ kъmъ amъŋise nr nonorъlъ romanъ, mi a m'o inkornora mai mъltъ de kъtъ a o mъri.

LIX.

Idea imnerialъĭ îlъ ъrmъrea mi kiarъ în nrimii sъĭ nami în Galia; o lъsa sъ strebatъ la lokotenenŋi lъĭ în konfidenŋele din kъlътorie. Mtia kъ nemъrŋinita sneranŋъ a unei ambiŋiъnĭ leagъ ne sъbalternĭ nrin visъrĭ.

Odatъ vinъndъ într'unъ kътunъ dъnъ vъrfъrile Almilorъ, unii din jъnii sъĭ mesenĭ, glъmindъ kъ ironie desnre sъrъvia mi sъrgъnia avestъĭ kътunъ nekъnnoskътъ ne vîrfъrile zъnezii, se întreba daka nътea fi într' avestъ satъ ambiŋiъnĭ mi doringъ de axtoritate ka în Roma? Cesaru kare-i axzi, se-ntoarse kътr

dъnmi mi se mirъ de îndoiala lorš. Kъtš desnre mine, zisse ellš sъsninъndš „dъnъ kъmš sъsninase la Kadiksš înaintea bъstъlъi lъi Alessandru, „mi arš nlъvea mai bine sъ „fiš velliš din tîi aivi, de kъtš vellš de aldoi-„lea în Roma.“

Nivi odatъ setea de glorie nъ isbъkni mai de faŋъ într'o strigare a sъffletъlъi.

LX.

Eminenta invazisne a Elveŋilorš în Galia ventralъ, fъ nretekstъlš kare kemъ ne Cesaru.

Ъnš nъternikš mefš nъmitš Orgetorix, voise sъ înkredinŋeze ne Elveŋienі, komnatrioŋi sъi, kъ bъrbъŋia lorš îi va fave kъ-nlesnire stъnînі ai Galilorš, daka vorš nъrъsi îngъstъlš lorš nъmîntš. Se lingъnea kъ i se va înkredinŋa kommanda xordelorš, mi kъ investitš de o astoritate absolstъ, ajstatš de o astš-felš de întrenrindere, va nъtea nsne mîna ne rigatš. Legъ interesele salle kъ avellea alle vellorš-alŋi mefi. *Edeen* Dumnorix mi *Siquanuls* Castie le fъgъdsia a-i ajsta ka sъ se fakъ reŋi ai naŋisnei lorš.

La mtirea desnre nroektele lъi Orgetorix, fъ arsnkatš în înkisoare de kъtre Magisraŋi elveŋianі mi datš în jъdekatъ înaintea nono-

rălăi ka asuirantă la tiranie. Skănată de kătre sklavălă săă, însă simţindu-se vellă mai slabă se omori kiară kă mina sa.

Moartea lui Orgetoriz uă făkă să site Elveţianii skouală ve ellă le însuflase, mi uregătirile învenuste se urmară kă avellaui fokă. Se vedea urea bine kă nu se mai găndea a se mai întoarve înapoi. Ămi arseră velle doăsurezeve oraue mi natru sute sate, sfărămară mobilile mi uroviziunile ve nu ustea lua kă dăuui. Numărându femeile mi konii, eraă în numărălă de 360,018 mii, afară sigură, kăui Romani, zive Cesaru, găsiră în lagărele Elveţiane numărătoarea loră, skrisă kă karaktere grevesuti.

LXI.

Întălnirea ţeneraă era xotărîtă lăngă lakălă Leman. Găsiră ne Cesaru kătre Geneva kare le-nkidea drumălă. Tăiase nodălă Ronălăi kare kommunika kă Elveţia, mi addunase îngrabă garnizoanele mi miliţia de la Narbonesa. Ilefii minvinalî aî Elveţiloră fără triuiui ka denutaţi. *Omslă naroleï* (asta era titla în limba galikă ve se da oratorălăi) îi zisse: „Elveţiani voră să treakă urin movinvie, fără a kausa vea mai mikă sdrobrare;

nъ notъ lъa altъ drъmъ, ші sncrъ kъ Cesaru nъ le va refъsa konsimtimentъlъ sъъ."

Cesaru nъ ъitase moartea konsolъlъї L. Cassius ші afrontъlъ leцioanelorъ че Tigъrineni (lokъitorї aї kantonъlъї de Zurich) îї fъkъse sъ treakъ пе sъbt jъgъ, kiarъ în lokъlъ în kare venea sъ soliviteze intrarea пе teritoriъlъ romanъ, darъ n'avea dekъtъ o leцioanъ kъ dъnsъlъ. Amъnъ rъsпъnsъlъ ші se folosi de sorokъlъ че-ші пъse ka sъ fakъ o groaпъ ші sъ zideaskъ anъ zidъ de шeaї-snre-zeче пivioare de înъlцime, împresъratъ kъ tъrnъrї, пе o întindere de поъъ-snre-zeче mile între lakъlъ Leman ші Jura. Kъndъ se-ntoarserъ ambasadori elveцianї, le deklarъ, kъ dъпъ obiveiъlъ поporъlъї romanъ, nъ пътea пermite nimъlъї d'a intra în provinvie.

Nъ le maї rъmъnea de kъtъ kallea пе la Jura, drъmъ aша de greъ пе kare nъ se пътea porni fъrъ konsimtimentъlъ lokъitorilorъ. Ачешtia amъцiцї de Domnorix, alliatъlъ lъї Orgetorix, nъ апъrarъ intrarea în тъnцї, de ші o fъgъdъise Romanilorъ.

LXII.

Elveцieni se-ndrentarъ kътre Saonu, xotarъ kommъnъ allъ Sequanilorъ (francs-comtois)

ui Edudilorŭ (Autonois). Emigranți lăkrarъ zioa ui noantea, a fave ulăte; darъ o a-ua mălțime de nonorŭ, de vite, karъ, bagaje de totŭ felălŭ, okașionъ o mare nerdere de timnŭ. Tigărini kare forma garda din ărmъ, se afla înkъ ne țărmălŭ stăngŭ allŭ rîălăi kăndŭ ajănse Gesaru ka fălțerălŭ ui-i tăe în băkăți: anoi arănkăndŭ ănŭ nodŭ ne rîŭ, trekŭ într'o zi rîălŭ toatъ armata, în nămărŭ de uante-zevi mii oameni.

Elvegieni merserъ aua de-nvetŭ, în kătŭ Cesaru avăsese timnŭ să alerge în Italia să ia vinvi legioane, să stăbatъ Alnii ne drămălŭ vellŭ mai skărtŭ, kă toatъ anărarea vea energikъ a mănteniloră, nonălagie inemikъ a Romei, ka să ajăngъ astŭ-felŭ în ajătorălŭ Edăedilorŭ ameningați de invazianea Elvegienilorŭ.

LXIII.

Sănătăntați de grăbnivia lăi, Elvegieni îi trimiserъ denătați însărvinați, zivea ei, ka să trateze navea, însъ diskărsările avestorŭ oameni ui alegerea lorŭ da să se-ngelleagъ kъ missianea lorŭ nu era de kătŭ o nrefăkătorie ka să kăntije timnŭ. În kanălŭ lorŭ era Divicon, kare kommanda ne Tirăgeni în

zioa de la Léman mi kare fъkъse sъ treakъ leŋioanele romane sъbt jъgъ. De mi era în vъrstъ de ontъ-zeчi de annĭ, bъtrînъlъ mefъ vorbi lъĭ Cesaru birъitorъ kъ avellamĭ orgoliъ kъ kare vorbise kъ чinчĭ-zeчi de annĭ maĭ nainte lokotenenŋilorъ leŋioanelorъ învinse:

„Daka Romani voeskъ naчea, le zise ellъ, aratъne snъ lokъ în Galia, mi-lъ vomъ lokъi; daka ŋinъ a ne faчe resbellъ, addъkъ-mĭ aminte чeea чe i a kostatъ. Fiindъ kъ fъrъ veste a atakatъ snъlъ din kantoanele noastre, ne kъndъ чelle alte nъ le nъtea veni în ajъtorъ de dinkolo de anъ, nъ e чeva de kare sъ se mъndreaskъ mi sъ ne nesokoteaskъ. Elveŋieni aъ învъŋatъ de la nъrinŋi lorъ a se -nkrede maĭ mъltъ în kъraŋiъ, de kъtъ în înmelъчiъne, mi a ŋine mrea nъŋinъ seamъ de strataŋemele resbellъlъĭ. Aha, Romani, sъ nъ se esnъe a vedea lokъlъ în kare ne aflъmъ, ka snъ altъ чine-va destъlъ de kъnnoskътъ, mi sъ se illъstreze mrin rъminea reпъbliчeĭ mi sfъrъmarea armateĭ."

La aчeste vorbe tarĭ nentrъ orgolislъ romanъ, Cesaru resпъnse „kъ nъ sitase de lokъ чeia чe Elveŋieni se nevoia a-ĭ addъчe aminte; kъ nъrtarea sa era xotъrîtъ de maĭ nainte; kъ are kъ atъtъ maĭ mъltъ resimtimentъ nentrъ aчelle învinŋerĭ, kъ kътъ konsolslъ Kras-

sus, atakatŭ fĭrĭ veste, a fostŭ viktima sneĭ nerfidiĭ. Kĭndŭ ellŭ, Cesaru. va vita astŭ vekiŭ afrontŭ. iuĭ va ntea vita alte afrontĭrĭ maĭ nsoĭ? Elveţieni, fĭrĭ voia lŭĭ n'a kĭtatŭ a-uĭ fave snŭ drĭmŭ nrin nrovinvie? N'a ntiitŭ ne Edeneni, Ambrekani. Alobroţeni ale kĭrora stabilimente uĭ nronrietĭţĭ dnuĭ marţinea Ronŭlŭĭ le a nimivitŭ? O armatŭ Romanĭ va ntea sĭ vazĭ kŭ sĭnţe reve kĭmŭ sĭ nrĭdĭ xoldele ssnnsuilorŭ saŭ alliaţilorŭ Romeĭ, li se konrindŭ vetĭţile, uĭ le tĭrĭskŭ konii în servitsdine? „Astŭ obrasnikŭ orgoliŭ ve „vĭ insnirĭ o viktorie, adĭogĭ nrokonssllŭ „kŭ minie. astĭ amĭnare a rĭsbĭnĭrii la kare ne „drentate vĭ auttentaţii, intrĭ, nŭ vĭ îndoiţi „în skonsrile zeilorŭ. Kĭndŭ voeskŭ sĭ ne„denseaskĭ ne oameni, le akordĭ din kĭndŭ „în kĭndŭ vre o isbĭndĭ ka sĭ-ĭ imbete de „nenedeansa lorŭ, ka nrin aveasta sĭ le fakĭ „nenorovirea uĭ maĭ groasnikĭ. Kŭ toate a„stea daka veţi da zĭloaţe, daka Edsneni, „alliaţii lorŭ uĭ allobroţenii vorŭ nriimi re„narare de nagsbile verkate, mĭ-nvoeskŭ a „fave nave."

„Elveţienii, rĭsnsnse kŭ rĭveal Divicon, aŭ invĭţatŭ de la nĭrinţii lorŭ a nriimi iarĭ nŭ a da zĭloaţe; nonorslŭ romanŭ la trebsinţĭ noate mĭrtsrisi."

LXIV.

Negoţiъrile înveţarъ, ші хordele îşї reluarъ drumъlъ, ъrmate de armata lъї Casaru. Dъпъ kъtъ-va timпъ de eskarmъше, Elveţieni profitъndъ d'o diversiъne a lъї Cesaru la Bibrakte (Autum), ъnde mersese sъ se aпrovizioneze, se-ntoarserъ înapoї şi пъvъlirъ asъpra armateї romane.

Ka sъ sъvъiъ aveastъ urimъ isbire, Cesaru пъse înainte toatъ kavaleria sa, ne kъndъ ellъ kommanda infanteria пe o înъlţime. Din avestъ minъtъ i se dette ъnъ kalъ, darъ ellъ îlъ înaпoe: „Sъ mi se addъkъ dъпъ isbъndъ, „kъndъ va fi trebъinţъ a-ї lъa în goadъ, zis-„se ellъ; akъmъ e vorba ka sъ aштeптъmъ „aivї kъ statornicie.“ La astъ vorbъ toţi ofiţerii romanї înapoiarъ ka şi dъпşii kai.

Romani aşezaţi пe o kolnikъ, imрiпserъ atakъlъ Elveţienilorъ kъ avantaţiъ: insъ kъndъ voirъ a lъa ofensiva şi sъ пъe în goanъ пе inemicї, fъrъ atakaţi în flankъ de kъtre rezerva armateї elveţiene.

Lъпta re-пceпъ kъ-uverшъnare şi ţinъ mъltъ timпъ în intъnerikъ, пъпъ че Elveţieni risiniţi de a dъoa oarъ, se retraserъ kъtre karъle şi bagaţele lorъ.“ Din mijlokъlъ zil-

leĭ de kъndъ lъuta invenъse, nivĭ snъ romanъ, zive *Cesaru*, nъ natea zive kъ snъ galъ arъ fi intorsъ snatele.“ Imurejarъtъ lagъrъlĭ xordelorъ elveţiene, mai ţinъ lъuta, unde nъ nemaĭ oameni, darъ femeile mi konii, din vъrfulъ karъlorъ, mi de sъbtъ karъ, n'intre roate, în fine din toate nъrţile, fъvea sъ iloъ o mulţime de sъţeţĭ kare stъninirъ mulţi timnъ ne Romanĭ. În fine imuresserarea karъlorъ kare forma lagъrulъ, fъ resninsъ k'snъ mare mъvelъ.

LXV.

Sfъrъmъturile naţionalĭ Elveţieni nornirъ kiarъ în noaptea aceia, kъtre nordъ, mi, dsnъ ce merserъ fъrъ a face xaltъ, ajsnserъ anatra zi ne teritoriulъ *Lingonenilorъ* (Ilara de Langres) Cesaru îi ajsnse kъtre Dijone. Fъrъ a fi în stare ka sъ dea o aldoilea batalie, nriimirъ kondiţionile învingъtorilorъ, mi se-ntoarserъ în natria lorъ, dsnъ ce detterъ zъloaţele mi armele lorъ. Cesaru voia sъ-nnediue, zive Plutarque ka Germanii, vъzъndъ astъ parrъ nastie, sъ nъ treakъ Rinulъ mi sъ se ameze akolo. Îndatorъ ne emigranţĭ a-mĭ înfokmi satele lorъ invendiate, mi ne allobroţeni de a le da totъ grisulъ de kare vorъ avea lipsъ nъ-

nъ la nѯoa rekoltъ. Kъndѯ xordele intrarъ în Elveţia, nѯmaĭ rѣmъѯese de kъtѯ ѯna ѯutъ maizevĭ mi ontѯ de miĭ kanete din treĭ ѯste meaizevĭ mi ontѯ de miĭ kare trekѯse Jura, kѯ treĭ lanĭ maĭ nainte.

Maĭ din toate nъrţile Galiei nriimi Cesaru felicitaţiĭ. O deputaţie din notabilĭ vetъţenĭ venirъ la dъnsѯlѯ, îndatoraţĭ a-ĭ ѯuѯne, în nѯmele vetъţilorѯ lorѯ kъ de mi a bъtѯtѯ ne Elveţienĭ ka sъ ajѯte konrinsѯrile noporѯlѯĭ romanѯ mi sъ resbѯne vekĭ insѯlte, Galia nѯ-ĭ era maĭ nţinѯ rekѯmnoskъtoare de kъtѯ natria sa; kъvĭ o skъnase de ѯnѯ resbellѯ krъnvenѯ mi noate de servitѯdine."

LXVI.

Nѯ era nimikѯ resninţerea Elveţienilorѯ, daka Sѯevil nъvѣlea în Galia. Nribeţirea Ţermanilorѯ era ne-nvetatъ: trekѯserъ nъnъ avi o sutъ dѯoe-zevĭ de miĭ de resbelniviĭ. Arioviste mefѯlѯ Sѯevilorѯ, se amezase ne konrinsѯrile Sekѯanenilorѯ; d'o kam datъ lѯaserъ a treia narte, mi akѯmѯ îndatora ne lokѯitorĭ sъ maĭ lase altъ a treia narte nentrѯ ontѯ-zevĭ mi natrѯ de miĭ Erѯlenĭ, kare de kъte-va lanĭ veniserъ de se ѯniserъ kѯ dъnsѯlѯ.

Gѣsindѯ-se împresnaţĭ de mare nѯmъrѯ

în ţara lui Cesaru, deputaţi Galiĭ centrale krezură kă e timpulă a-i vere ajutorulă său în contra kotropitorilorŭ ei a tiranii Arioviste-nilorŭ. Aveiaiĭ drăzi kare veruse ajutoru lui Pompeĭ, Divitiac, fratele vellŭ mai mare allŭ lui Dumnorix, lucră parola ei esiuse înaintea lui Cesaru starea Galieĭ, kotropită ei apăsată de notonŭ de Ţermanĭ.

„O să ajungemŭ fără-ndoială, adăogă ellă, kă-n nuginŭ timpŭ togă Gali aŭ să fie isgoniţi din Galia ei togă Ţermani vorŭ treve Rinulă; kăvĭ năzuiulă Ţermanieĭ ei avella allŭ Galieĭ nu se poate komnara, urekumŭ nivĭ kimulă de vieţuire allŭ lokuitorilorŭ. Daka poporulă romanŭ nu ne vine în ajutorŭ, nu ne maĭ rămîne altŭ de făkutŭ de kătă a emigra ka Elveţiani, a merge să kăutămŭ denarte de Ţermania alte lokuinţe, o altă patrie, ei să verkămŭ, orĭ ce s'arŭ nutea întâmpla, o soartă maĭ bună.“

LXVII.

Motive serioase, însemneazŭ istorikulă Galieĭ, D. Amedée Thierry, îndatora ne Cesaru ka să îmbrăţişeze ku kăldura kausa Galieĭ. Simţia kă înfrăţirea Edueniloră, onoraţĭ de atâtea orĭ de kătre senatulă romanŭ ku titiu

de fraŋĭ, era în okiĭ Galilorĕ, ʁnĕ obiektĕ de mirare ɯi kiarъ de nesokotĭnŋъ nentrʁ Renʁblikъ. Ɯi deosebitĕ, vedea ɯrovinʋia ameninŋatъ de kъtre Ɣermanĭ, fiindĕ kъ Arioviste, stъɯnʁ Sequanieĭ (franche-comte) nʁ se deosebia de amezъmintele Romanilorĕ de kъtĕ ne Ronĕ. Astĕ ɯefĕ ferosĕ ajʁnsese într'ʁnĕ gradĕ de aroganŋъ ɯi krʁzime în kъtĕ nʁ maĭ era sʁfferitĕ. La ʋea maĭ mikъ a sa indisɯʁnere. nʁnea la tortʁrъ zъloaŋele Galilorĕ tribʁtariĭ sъĭ ɯi kъte o datъ iĭ fъʋea sъ ɯiarъ în sʁnliʋiĕ. Astĕ omĕ krʁntĕ nʁ skimbase nimikĕ la vieaŋa din nъdʁrele salle; îɯĭ aɯeza lagъrʁlĕ în mijlokʁlĕ kъmnʁlĕĭ, nreʁmblъndʁɯĭ armata din nъdʁre în nъdʁre, nekʁnnoskъndĕ altъ adъnostire de kъtĕ bolta ʋerʁlĕĭ ɯi kortʁlĕ de niele allĕ Ɣermanʁlĕĭ resbelnikĕ.

LXVIII.

Cesaru, ka sъ treakъ de moderatĕ, trimisse la Arioveste ka sъ-ĭ ʋearъ o întъlnire *arundĕ de skonĕ obiekte de mare imnortenŋ*. „Daka aɯĕ avea nevoe de Cesaru. rъsnʁnse Suevulu, m'aɯĭ dʁʋe la dʁnsʁlĕ; daka ʋrea ʋeva de la mine sъ vie înkoa.“

Atʁnʋĭ Cesaru nrin denʁtaŋĭ ĭi fъkъ kʁnoskʁtĕ ka sъ nʁ maĭ attragъ ɯi alŋĭ Ɣer-

manĭ în Galia, sъ restitue zъloaŋele Edъenilorŭ ші sъ nu maĭ nrade konrinsurile auestorŭ nonoare ші alle alliaŋilorŭ sъĭ. Kъ daka nu va satisfaue aueste reklamъrĭ, Cesaru va înviŋe insulta lorŭ.

— „Sunтŭ stъmъnŭ, resnense Arioveste ne nrovinuia mea galъ ne kare amŭ învins'o ku armele, nrekumŭ Romani sunтŭ ne a lorŭ... De mъ veĭ lъsa liniштitŭ.o sъ kъuтiŋĭ; voiŭ întreurinde toate resbellurile ue veĭ voi, fъrъ a osteni saŭ a te nrimejdui... Însъ kъtŭ desure deklararea Cesaruluĭ, kъ nu va uita d'a rъsbuna ne Edъeneni, niminĭ nu m'a attakatŭ fъrъ a se kъi. Sъ vie darъ ші atunчĭ Cesaru va kunnoaште ne Ţermani kare, de natru-smrezeue annĭ, n'aŭ dormitŭ subtŭ unŭ akoneremъntŭ."

LXIX.

Cesaru nriimi totŭ odatъ ші aueстŭ rъsnunsŭ ші nuvela kъ o sutъ de kantoane, înnainta ku grъmada kътre Rinŭ. Vъzu kъ nu maĭ avea minstŭ de nerdstŭ; norni îndatъ, treue nrin ŋarra sekuanilorŭ ші okunъ fъrъ veste Vesoncio (Besancon.)

Ku toate astea soldaŋiĭ romanĭ întreba ne Galĭ ku îngrijire desure nuoi inemiчĭ ue avea

a kombate. Totŭ че se sпъnea desnre Gallia ші гъътatca astorŭ ңigangї aї Nordъlъї însпъimînta ші kiarŭ пе vcteranї, zîче Plutarque, vъzъndŭ kъ komrinsese Snania, пе oficerїї sъї ші maї kъ osebire пе чеї maї nobilї, kare venise a servi sъbtŭ dъnsъlŭ nъmaї kъ sneranga d'a se înavъgi. Îi addъnъ ші le zise kъ se notŭ traje înapoї; kъ, mъrшavi ші moї dъnъ kъmŭ era, nъ se kъdea a se esпъne în kontra inimiї lorŭ. „Mї e destъlъ a zeчea le„ңioanъ, adъoga ellŭ, ka sъ mergŭ a attaka „пе Barbarї kare nъ sъntŭ maї de temътŭ de „kъtŭ Cimbri; ші eŭ nъ mъ krezŭ maї пъginŭ de kътŭ Marius.

A zeчea leңioanъ lingъшitъ de aчestŭ semnŭ de snaimъ, îї trimise пе oficerї ka sъ-ї mъrtъriseaskъ rekъnnoшtinga lorŭ. Чelle-alte leңioane desanrobarъ пе oficerїї lorŭ, ші toңї îmпreъnъ, пlinї de ardoare ші bъnъ voingъ, merserъ d'a drentŭlŭ în lagъrъlŭ lъї Arioveste.“

Dъnъ шante zille de mersŭ, Cesaru kondъsŭ de amikъlŭ sъŭ fidelŭ Divitiac ajъnse lъngъ Germanї.

LXX.

Atъnчї se fъkъ întrevederea чe în darnŭ

ѵеръѕе Cesaru maĭ din nainte. Чеĭ dъoĭ ɲenerali fъrъ a deskъleka dъnъ kaĭ, konvorbirъ ne o mъgъръ ѵe se ridika între ambele armate, amezate ne kъmne. Într'avestea venirъ a vesti ne Cesaru kъ kavaleria lъĭ Arioveste, amromindъ-se de înъlɲime inѵenъѕe a arъnka nietre mi sъɲeɲĭ.

Прokonsolъlъ întreгъnse konferinɲa mi se retrase kъtre armata sa. nomrind'o d'a faѵe vre ънъ aktъ de rъsbъnare. Къndъ se afъ in lagъгъlъ romanъ finitъlъ întrevederĭ, nъ era de kitъ ънъ glasъ nentrъ lъntъ. Dъnъ dъoe zile Arioveste ѵeгъ ka sъ re-nѵeanъ negoɲiъrile. Cesaru se mъlɲъmi a-ĭ trimite ънъ galъ de a kъгъia fidelitate era sigъгъ mi ънъ Romanъ kare fъsese oasnetele lъĭ Arioveste; ĭi indatoreazъ a nriimi mi a addъѵe nronosiɲiъnile mefъlъĭ ɲermanъ. Înъ indatъ ѵe aѵeasta ĭi vъzъ intrъndъ in lagъгъ, le strigъ înaintea armateĭ: „Чine vъ addъѵe? veniɲĭ toɲĭ ka sъ ne snionaɲĭ?“ Шi ĭi nъse în fiarъ.

LXXI.

Se netrekъ o sъntъmînъ în mivĭ lъnte. Arioveste se silea a tъia xrana romanilorъ, înъ okolea d'a da nientъ kъ dъnnĭĭ. Чinvĭ zile d'a rъndъlъ, Cesaru skoase trъnele salle

din lagъrъ ши le disпъnea пentrъ lъпtъ, însъ Arioveste îшi ţinea infanteria în dosslъ liniilorъ salle.

Într'o mikъ înkъerarea în kare Germanii пъsserъ înainte пъmaï kavaleria lorъ, se rъni mъltъ lъme ши dintr'o пarte ши din alta. Generalslъ romanъ чerчetъndъ пe пrisiniorï пentrъ чe Arioveste пъ voia sъ se lъпte, aflъ, kъ, dъпъ obiчeislъ Germanilorъ, inemikslъ konsъltase devinitъţile sakre, daka ъrma saъ пъ sъ пriimeaskъ lъпta ши kъ aчeste zeitъţi, kare пretindea a kъnoamte viitorslъ пe sgomotslъ aneï, пe vъltoarea чe riъrile fakъ în kъrъslъ lorъ, îï onrise d'o kamdatъ maï nainte de lъпъ пъoъ.

Cesaru krezъ kъ e timпъslъ favorabilъ d'a attaka пe inemiчi ши поrni snre dъпшii. La anronierea leţioanelorъ, Germanii пeвoiţi, d'a kombate, emirъ din lagъre ши se rîndъirъ dъпъ naţiъne. Isbirea fъ aша de tare de ambele пъrţi, înkъtъ niчi ъna niчi alta пъ se пътъ servi kъ въţeţile lorъ; se bъtea пientъ la пientъ kъ nalomele, însъ Germani formъndъ renede falanţele lorъ obiчinъite, omirъ kъ statorniчie bъrbъţia infanterii romane. „Se vъzъ atъnчi, ziчe Cesaru, leţioane întreţi arъnkъndъ-se пe sъbt bolta de пavъze чe forma astъ falangъ, rъпindъ-le din mъnъ ши sfъ-

rămîndă-le ka să bîiile, avigîndă ne nemîvî kălkîndă-le kanetele în nivioare."

Cesaru în nersoanî, răstărnă arina stîngă a ngermaniloră, însă ka arina dreantă ei înninse arina stîngă a Romaniloră năvălindă asupră-i, kîndă lokotenentă Crassus, kare kommanda reserva, nrin a treia linnie ve nă-nă avi era în nemiskare, ka să sosnie ne velle-alte leninoane. Învinsî de toate nărnile, trănele lui Arioveste se răsnîndiră, o luară d'a fuga anroniîndă-se tokmai la Rină, îndenărtare ka de vinvî mille de la kămnălă resbellului. Orî kăgî nă nătură treve ana în bărvî saă înotă fă măvellărită de kătre kavaleria romanî. Rămase, dună zisa lui Plutarque, ontzevî de mii morgi ne lokă.

Arioveste nerzîndă de odată în răsnăndirea armatei velle două femei wi două fiivî alle salle, merse să moară de disnerare în Germania.

LXXII.

Galii ve fuseseră trimisă denătagi de kătre Cesaru era addăwî în langură de kătre gardienii săi fugitivi. Cesaru gonindă ne inemikă îi întălni. „Astă întămninare nă-i fără mai năginî nlăvere de kătă viktoria, zive în ko-

mentariile salle, kъvĭ gъsi ne omъlъ vellъ maĭ stimabilъ din toatъ provinvia, kolegъlъ, oasnetele sъъ ne kare-lъ smъlțea din mъinile inemiviloră; ши norokъlъ fъkъndъ-lъ ka sъ-lъ skape, iĭ permita a se bъkura întrъ toate de o aша mare isbъndъ. Gali iĭ ziserъ kъ vъzserъ de treĭ oriĭ arъnkъndъse sorțĭ ka sъ se vazъ daka trebъia sъ se arzъ, saъ daka sъnlivislъ lъĭ va avea sъ fie altъ-felъ, ши kъ de treĭ oriĭ întъmplarea îlъ skъpase."

Aflъndъ desnre avcastъ viktorie, o sътъ de kantoane alle Elveținieĭ kare ши sosiserъ ne malъrile Rinъlъĭ se-ntoarserъ însnъĭmъntate ne la kasele lorъ, ши lokъitori dъnъ marține iĭ lъarъ în goanъ ши le omorîrъ mъlțime de lъme.

LXXIII.

De o kamdatъ entъsiasmъlъ Galilorъ nentrъ învingъtorĭ fъse d'o notrivъ kъ avella allъ Romanilorъ, darъ kъndъ vъzъръ kъ addъve kъ sine în Italia leținoanele salle -nvingъtoare, kъ okъna Galia ka o țarrъ konkъistatъ, kъ aținnți Romeĭ nънea mъna ne administrațisne în nъsntrъlъ oraшelorъ, rekъnnoшtinna se nrefъkъ în mъxnire. Akъmъ bъgarъ de seamъ kъ nъ fъkъse de kътъ a skimba stъnъnii.

Astъ nemъlțъmire isbъkni la Nordъ. По-

nвlaŋiile Belɣieĭ formъ o întinsъ kъaliŋiвne în kontra lвĭ Cesaru. Belɣieni în nъrerea lвĭ Cesaru era чeĭ maĭ bellikoшĭ din toŋĭ Gali, nentrв kъ era чeĭ maĭ denъrtaŋĭ de чivilisaŋiвnea *nrovinвieĭ*, kъ fъчea nвŋinъ kommerŋъ kв negвŋъtori streinĭ Anroane de вnъ sekolъ, kъndъ restвlъ Galieĭ era nevoitъ a se anъra în kontra ne-nчetatelorъ sвnъrъrĭ de din afarъ, Belɣieni, fiindъ ne bъntвiŋĭ, fъчeaъ konkвiste, шi nв era mвltъ de kъndъ onerase o nъvъlire în insвla Bretanieĭ.

LXXIV.

Nв era kв greъ nentrв чeĭ nemвlŋвmiŋĭ, kare nв voia a fi nivĭ romanĭ nivĭ Germanĭ, ka въ reskoale aчeste nonвlaŋii neastъmnъrate. Se konvokъ o addвnare ɣeneralъ, la kare toate чetъŋile konfederaŋiвnĭ era kemate ka въ-шĭ trimiŋъ denвtaŋĭ. Toŋĭ rъвnвnserъ la astъ kemare afarъ de Remenĭ (Rćmois) kare kъntigaŋĭ de Cesaru, вnera a kъntiga nrin konkвrвslъ въъ ввnremaŋia asвnra чellorъaŋĭ Belɣienĭ.

Cesaru, îngrijatъ da aчeste шtirĭ, se-ntoarse kв grabъ din Galia чisalninъ вnde ridikase dвoe leɣioane nвoĭ: însoŋi armata чe se afla kantonatъ la sekвanĭ, шi-n dвoesnre-

zeчe zille se dъse de la Dъba la Marna. Ajunse kъndъ ridikarea gloatelorъ din Belgia kotrъnia konrinsъrile Romanilorъ; aчeщia era în nъmъrъ de dъoe sъte noъzecĭ de miĭ oamenĭ.

„E greъ a-nţelleţe, ziчe D. Henrie Martin în *Istoria Franчieĭ*, kъmъ nъtea nъmîntslъ Britanieĭ, nlinъ de nъdъrĭ mi foarte rъъ kъltivatъ, sъ nъtreaskъ atъta mъlgime de oamenĭ liberĭ mi resbelnichĭ; kaъsa e kъ barbaria galъ nъ era sfъmiatъ, ka чivilisaţiъnea greko-romanъ de vъlna sklavieĭ. Aчi nъ se gъsea ka-n Italia, sъbtъ nonъlaţiъnea чea liberъ, unъ stratъ mъltъ maĭ desъ mi maĭ adънkъ de nonъlaţiъnĭ servile, mi sklavia era esчenţionalъ în Galia sententrionalъ.

LXXV.

Sosindъ Cesaru, skъnъ Bibrax oramъ allъ Romanilorъ, чe era redъsъ la чea din ъrmъ estremitate de kъtre înmresъrtorĭ; darъ nъ'ndrъsni kъtъ-va timnъ a înчele lъnta, din kaъsa unĭ nъmъrъ de Belgianĭ mi de marea idee чe avea desnre bravъra lorъ. Dъnъ estimarea чe fъчea fokъlъĭ mi fъmъlъĭ, kredea kъ lagъrъlъ lorъ nъtea sъ konrinzъ ontъ mille în întindere, mi ellъ abia avea ontzeчĭ miĭ

de camenĭ ka sъ ouuse neusmъratslsĭ ns-mъrъ de Belŗieni.

Dъuъ oare kare verkъrĭ in lъuta de kavalerie. krezъ kъ noate fave o-uverkare serioasъ. mi insemnъ sus lokъ de bъtae din naintea lagъrslsĭ sъu. Lokslъ era favorabilъ manevrelorъ taktiĭei romane. Trsnele belŗe emirъ din kъartierele lorъ mi se nъsserъ in linie.

O mikъ baltъ deosebia ambele armate, mi fie-kare din trъnsele auttenta ka vee-altъ sъ o treakъ mai intii ka sъ o attave kъ isbъndъ la uriua oarъ: Belŗieni ns se xotъra a o treve. Cesaru kemъ leŗioanele salle in lagъrъ. Atsuvĭ konfederaŗii verkarъ a-muressra armata romanъ ka sъ-i tae kommsnikarea kъ kanitala Pomenilorъ, sude leŗioanele avea esistenŗa lorъ. Cesaru aflъndъ nleakъ indatъ kъ toatъ kavaleria, Nsmizĭ armaŗĭ s-uorъ, ingsutiaui *baleari* mi arkauii kretoeni mi alergъ kъtre inemiĭ kare treveа Esna. Lovirea fs krъnvenъ. Attakaŗĭ in anъ kare le-mnedika mimkъrile, de mai msite orĭ Belŗieni fsrъ nourigĭ, mi de msite orĭ se-ntoarserъ kъ bъrbъŗie trekъndъ neste kadavere. Veĭ ve treveа fsrъ konlesigĭ de kъtre kavaleriea romanъ mi mъvelsriĭ. Fъrъ indoialъ la aveastъ lsntъ Plutarque fave allssie, kъndъ

ziче, vorbindŭ de mъчelslŭ Belцienilorŭ, kъ Romanїї treче riъrile mi xelemteele neste kormъrile чelle moarte de kare era nline.

LXXVI.

Belцieni, amъцiцї în sneranna lorŭ d'a lъa Bibrax m'a treче riъlŭ, vъzъndŭ kъ Romani nъ lasъ nosiцiъnea lorŭ чea bъnъ, mi înчemъndŭ a fi în linsъ d'a le xraneї, цinъrъ konsilliŭ mi xoъrîrъ kъ fie-kare naцiъne se va întъrna în цarra sa, kъ îndatorire a se addъna din toate nъrцile ka sъ anere чeї din tїї цarra kare va fi kotromitъ de Romanї. E maї bine, zivea eї, sъ amtente resbellslŭ ne mromrislŭ lorŭ lokŭ, ъnde чellŭ nъцinŭ nъ vorŭ fi linsiцї d'a le xraneї.

Цrin ъrmare, nъrъsirъ lagъrъlŭ noantea kъ mare sgomotŭ mi amestekъtъrъ, fъrъ rъndъealъ, nesъmъindŭ-se la vre ъnŭ mefŭ, ne maї gъndindŭ-se fie-kare de kъtŭ kъmŭ sъ anъче înainte ka sъ ajъngъ maї de grabъ akasъ; astъ nlekare semъna maї mъltŭ kŭ fъga. Cesaru lъъndŭ de mtire mîn vedetele salle, darъ temъndŭ-se de okamdatъ de vre o kъrsъ, nentrъ kъ înkъ nъ kъmnomtea motivele acemtїї retrancerї, nomri de okamdatъ leцioanele salle. În fantъlŭ zilleї norni toatъ kava-

leria kъ treĭ leɳioane de ajъtorъ. Nъvъlirъ asъmra Belɳienilorъ mi omorîrъ unъ marc nъmъrъ. Ne avъndъ vre unъ mefъ ka sъ-i manɳiъ, se rъsnъndirъ fъgъndъ în toate nъrɳile, în kъtъ Romani, fъrъ a întъmnina ɥea maĭ mikъ nrimejdie, omorîrъ la Belɳienĭ kъtъ ɳinъ zioa.

LXXVII.

A dъoa zi maĭ nainte d'a se desmeteɥi inemikъlъ de groaza sa, Cesaru ridikъ lagъrъlъ mi se trase kъtre ɳarra Sъesionilorъ. Mergъndъ toatъ zioa, ajъnse kъtre *Novio donum* (Nojon). Ɥerkъ a lъa ɥetatea kъ asaltъ, nentrъ kъ se ziɥea kъ n'are trъne, darъ nъ isbъti din kaъza lъrɳimi manɳъrilorъ mi a înnъlɳimeĭ zidъrilorъ. Lъъ disnosiɳiъnĭ nentrъ unъ asediъ în regъlъ. Mъrimea makinelorъ de asediъ mi grъbniɥia lъkrъrilorъ de nъmъntъ, kъ totъlъ nъoĭ nentrъ Belɳienĭ, îĭ îngrozirъ, mi trimiserъ denntaɳĭ lъĭ Cesaru, oferindъ-i a kanitъla. Ɉeneralъ Romanъ le akordъ libertatea vieɳeĭ, dъnъ rъgъmintea Romanilorъ fraɳii lorъ, darъ stъrъi ka sъ denъe armele mi nrinɥinalele nersoane alle naɳiъneĭ, în kare intra mi dъoĭ konii aĭ îmnъratъlъĭ Galba, ɳeneralisimъ allъ konfederaɳilorъ.

LXXXVIII.

De avi trekъ kъ armata în ɣarra Bellovakilorš (Beauvaisis). Lokъitori se-nkiserъ, kъ totš че avea, în чetatea *Bratuspantium* (Gratepenche). La чinчi mile de чetate, Cesaru întъlni пe toɣi bъtrîni че emise dintr'însa; îi întindea mînile zikъndъ-i în limba sa: „Kъ se sъmпъnš ші kъ nъ пretindea a se îmпrotivi пopopъlъi romanš.“ Abia îші întokmise lagъrъlš lъngъ zidъrile чetъɣii, ші zъri пe înъlɣimile oramъlъi mъlɣimea femeilorš ші a koпiilorš rъgъndъ-lš пrin ɣestъrile lorš ka sъ nъ-i trateze ka пe inemiчi.

Drъidъlš Divitiac, kare-nsoɣea пe Cesaru, interveni пentrъ dъmii. „În totš timпъlš, zise „ellš, Bellovakii aš fostš alliaɣii ші amiчii „Edъnenilorš. Amъɣiɣi de шefi kare le reneta „kъ Cesaru redъssese пe Edъneni la sklavie, „ші-i insъlta ші-i nesokotea, Belloвakii s'aš „rъntš de noi, ші aš lъatš în kontraɣi ar„mele. Akъmš astorii avestorš intriɣi, vъzъndš „nenoroчirile че aš attrasš asъпra ɣъrii lorš, „aš fɣitš în insъla Bretanieі. Edъneni se s„neskš kъ Bellovakii ka sъ reklame bъnъta„tea ші indъlɣenɣa Cesarului. Cesaru askъl„teі! kъ avеasta va ridika în чellš maі înaltš

„gradŭ kredetslŭ ші konsiderarea Edъneniloră „în toatъ întinderea Belgiei.“

Cesaru allŭ kъrъia interesŭ era ka sъ erte, пъrъ kъ se-ndъnlekъ пътаї dъпъ rъgътintele lъї Devitiac; ші dъпъ kътŭ Novioduim skъпase ігіп întrevenirea Romaniloră, voi ka Edъneni sъ se поatъ lъъda kъ skъпase din rъine kanitala Bellovakiloră. Se-nvoi dară a ігіimi пе împresъraţi kъ kondiţiune de a-ї da пease sъte zъloaţe ші armele lorŭ, ші trekъ пе tъrътъslŭ Ambieniloră (Amienois) kare îndatъ se dette lъї kъ kornъrile ші averea lorŭ.

LXXIX.

Se anronia de Nervieni (Hainaut) ші la întrebъrile че le adresъ Cesaru desпre karakterslŭ ші obiveiъrile avestorŭ попоare, rъspъnserъ: „Къ la dъппіі пъ era ігіimiţi negъţători; kъ пъ lъsa sъ intre în пъъntrъ пічі vinŭ, пічі оrї че altŭ плаче sensъalitъţi, пentrъ kъ kredeaŭ kъ aveasta пъtea sъ slъbeaskъ ші sъ doboare koraţislŭ. Era ferошї ші foarte bravї. Sъdъia пе чеї-alţi Belgieni, kare deţeneгъndŭ desпre eneгţia strъbъniloră lorŭ, se sъпъseserъ lъї Cesaru. Nega aveastъ fraternitate, ші пътele de Galї, dъndъ-ші kъ orgoliŭ o oriţine germanъ. Deklara kъ пъ vorŭ

trimitte deпътаџi џeneralълъї romanъ, kъ пъ vorъ пriimi паџea ъъbtъ orї че kondiџiъne.“

Natъra џъrii lorъ era foarte favorabilъ пentrъ ъпъ resbellъ defensivъ. Avi leџioanele пъ-пtъmпina niчї o чetate, niчї ъпъ tъrgъ însemnatъ, fiindъ nevoinџi a-шї deskide drъmъ prin niшte lokъrї sъlbatiче, kare era stabilitъ din toate пъrџile kъ marї gardъrї îmпletite de mînъ de omъ ши de krъngъrї че strebъtъse. Aste zidъrї veџetale îmпedeka maї întîi kavaleria ши la fie-че пassъ onrea infanteria. Ъnъ istorikъ observeazъ. „Kъ Nervieni îmпletea arbori пъdъrilъrъ lorъ, dъпъ kъmъ din natъrъ se aflъ îmпletiџi prin plante, чеї din Amerika. Însъ Rizzari ши Karteџi, ziче ellъ, kъ atъta sъperioritate de arme, fъчea resbellъ kъ sigъranџъ, ши че sъnt Пerъvieni în komparare kъ aчeste tarї ши eneрiче поpъlaџii de Bellovaki ши Nerbicui (Picardia, Hainaut, Flandra) kare kъ sътele de miї venia sъ attaче пe Cesaru?“

LXXX.

Nervieni sъsџinъџi de Atrebaџi ши Bermandenї, se koborîrъ ka ъпъ torrente dintr'o koastъ stъfoasъ, înfrînse kavaleria romanъ ши alliatъ, ши пъvъlirъ asupra lagъrъlъї че inkъ пъ era formatъ de Cesaru.

„Cesaru, sɜrnrinsă, zive însɜшĭ în kommentariile salle, avea sɜ fakɜ toate de odatɜ: avea sɜ ridive stindardɜlă kare da semnalɜlă ka sɜ alerue toŋĭ la arme, sɜ battɜ kemarea la lɜkrɜ, sɜ addɜne ne veĭ ve se kamă denɜrtase ka sɜ tae lemne, sɜ aшeze armata în linie de bɜtae, sɜ-nkɜraŋeze soldaŋi, sɜ dea *narola;* lɜkrɜrĭ ve-ĭ skɜnɜ vea maĭ mare narte, nentrɜ skɜrtarea timnɜlɜĭ, aшtroшierea шi attakɜlă inemikɜlɜĭ. La astɜ amestekɜtɜrɜ avea dɜoe mijloave: maĭ întĭĭ esneriinŋa шi dibɜvia soldatɜlɜĭ, kare fiindă formaŋĭ nrin lɜkrɜrile nreveдente, ntia a-шĭ nreskrie însɜшĭ veea ve avea sɜ fakɜ; шi anoĭ era îndatorirea ve nɜsese Cesaru lokotenenŋiloră d'a nɜ nɜrɜsi leŋioanele maĭ nainte d'a se-ntokmi lagɜrɜlă.

„Întɜmnînɜndă velle din tĭĭ trebɜinŋe, Cesaru aleargɜ ka sɜ-шĭ înkɜraŋeze trɜnele, dɜnɜ kɜmă le gɜsea din întimnlare. Întɜlnindă a dɜoa leŋioanɜ, íí vorbeшte astă-felă. „Sɜ-шĭ addɜkɜ aminte de vekia valoare, sɜ nɜ se mire шi sɜ sɜsŋiɜ kɜ bɜrbɜŋie lovirea inemikɜlɜĭ,“ шi avemtia nefiindă maĭ denarte de kɜtă d'o sɜliŋɜ de inemikă, ellă dɜ semnalɜlă lɜnteĭ. Ajɜngɜndă într'altă lokă, ka sɜ zikɜ veva trɜneloră le gɜsi în lɜntɜ. Inemikɜlă se grɜbia aшa de mɜltă d'a se bate шi le lɜsɜ aшa de

nъginъ timnъ, inkъtъ nъ se nъtъ destinde nivĭ semne, nivĭ kearъ sъ skoanъ kasvele mi sъ desbrave navezele. Lokъlъ snde fie-kare se gъsia din întъmplare, kъndъ lъsase mъnka, akolo se grъmъdi la vellъ din tiĭ semnъ, ka sъ nъ miarzъ, kъstъndъ-mĭ rîndъlъ, momentъlъ d'a se lsnta.

LXXXI.

Din ontъ leqioane kare komnъnea armata lsĭ Cesaru, nъmaĭ mase era lъngъ dъnsslъ; natrъ din trînsele qinsrъ nientъ Atrebaqilorъ mi Beromandъsenilorъ; darъ Nervieni se arsnkarъ asъnra vellorъ dъoe din srmъ, kare forma arina dreantъ, ĭi lъarъ în flankъ mi dъndъ okolъ din înъlqimea în kare se afla lagъrslъ, ajsnserъ îndatъ în kslme. Vъzъndъ aveasta, kavaleria romanъ, ve se afla risinitъ, mi trsnele asksiliare, învenъrъ a se traqe în neorîndsialъ. Kavalerii trimisĭ de frikъ lsĭ Cesaru de vetatea Trévire (Trèves) vъzъndъ lagъrslъ nlinъ de trsne Nerviene, leqioanele grъmъdite mi oare ksmъ îmnressrate, îngrijitori lagъrslsĭ, kavaleria, nrъmtieri, Nsmizii risinqĭ mi fsgъndъ de toate nъrqile, krezsrъ bъtъlia nerdstъ, mi anskarъ îndatъ drsmslъ a se întoarve la kasele lorъ, nsblikъndъ ks bsksrie kъ Ro-

mani era învinuĭ, ui kъ lagъrъlъ kъ toate bagaŋele lorъ se afla în mîĭnile Nervienilorъ.

Batallia era nerdъtъ, în adevъrъ, daka Cesaru mintr'ъnъ kъraŋiъ estraordinarъ, nъ restabilea lъnta. Fiindъ kъ n'avea kъ sine navъza sa, nъse mъna ne navъza ъnъĭ soldatъ din velle din ъrmъ rîndъrĭ, îuĭ fave lokъ în frontea lъnteĭ, kiamъ ventъrioni ne nъmele lorъ, înkъraŋeazъ ne soldaŋĭ, ordonъ sъ se întokmeaskъ în uiirъrĭ ka sъ se noatъ servi kъ sabia, kommandъ armateĭ sъ nъvъleaskъ kondъkînd'o ellъ însъuĭ. Presenŋa, esemnlъlъ sъъ addъve sneranŋa in inimile lъntъtorilorъ. Fie-kare, sъbtъ okiĭ ŋeneralъlъĭ voeute sъ fakъ maĭ mъltъ de kъtъ datoria sa, ui sъ maĭ slъbi oare kъmъ fъria inemikъlъĭ.

Kъ toate astea velle dъoъ leŋioane ve eskorta bagaŋele, kъmъ aflarъ desure lъntъ, alergarъ avi. Venirea avestorъ trъne neobosite, skimbъ kъ totъlъ starea lъkrъrilorъ. Romanii lъarъ ofensiva ui akъmъ Nervieni se anъra. „Se vъzъ, zive Cesaru, soldaŋii zъkъndъ sfъuiaŋĭ de rъnĭ, skъlъndъ-se rezimaŋĭ de navъza lorъ ka sъ maĭ ia narte la lъntъ, îngrijitorĭ armateĭ arъnkîndъ-se fъrъ arme asъura inemivilorъ lorъ înarmaŋĭ, ui kavaleria, ka sъ snele nrin bravъra sa rъuinea fъŋi bъ-

tъindъ-se nretъtindenĭ ka sъ întreakъ ne leţionarĭ.“

Darъ Nervieni, nъ se traserъ înapoĭ. Akolo unde kъdea resbelnicĭĭ din nrimъlъ rangъ, veĭ de aldoilea le lъa lokъlъ, sъindъ-se ne kadaverile lorъ. Daka nu aveutia nerea, veĭ din urmъ ve maĭ rъmînea în nicioare arъnka romanilorъ sъţeţĭ din înţlţimea uneĭ grъmezĭ de kadavere Astъ-felъ de oamenĭ, skria Cesaru deskriindъ aceastъ zi, una din velle maĭ. nerikъloase alle vieţĭĭ salle, astъ-felъ de oamenĭ nътъserъ întrenrinde fъrъ îndrъsnealъ sъ treakъ neste unъ mare rîu, sъ se sue ne ţъrmurĭ nrъnъstioase, sъ attave într'unъ lokъ nefavorabilъ: mъrirea kъraţiălъĭ lorъ înlesnea nentru dъnuiĭ atîta difikъltъţĭ.“

LXXXII.

Naţiunea nervienъ nu era învinsъ, era nimicitъ. Bътrîni ui femeile kare fusese denuse la unъ lokъ întъritъ, în mijlokălъ uneĭ bъlţĭ, trimiserъ denutaţĭ lui Cesaru ka sъ se sunue: îĭ sunserъ ka sъ-ĭ dea o idee desure nenorocirea lorъ, „kъ nu le maĭ rъmъsese de kътъ treĭ senatorĭ din mase sute, ui abia vinĭ sute oamenĭ din maizeĭĭ de miĭ de luptъtorĭ.“

Cesaru, voindъ sъ arate komnътimirea sa

nentrъ dъuuii, lъa mъssrї nentrъ anъrarea sfъrъmъtъrilorъ snеї mare nonorъ, le dette xoldele mi oramele lorъ, nъindъ îndatorire nonoarelorъ vevine ka sъ nъ fakъ nivї snъ felъ de denrъdare saъ vre o silъ kъtre dъuuii.

LXXXIII.

Din toate nonoarele konfederaŋiъneї Belŋiene, nъmaї Aduativii maї rъmъsese kъ armele în mъnъ. Avestъ nonorъ se trъŋea din Чimbri, kare, dъnъ ve denrъdaserъ Galia mi Snania, se dъsserъ sъ se învingъ în Italia de sabia lъї Marius. Ilase mii kare rъmъseserъ altъ datъ în fortereŋa Aduat (Namur) formъ tъlnina snеї naŋiъnї, mi nrin alliaŋele lorъ kreskъserъ ne-nvetatъ nъnъ la maizevi de mii. Aveaъ noъsnrezeve mii de lъntъtorї.

Aste nъterї norniserъ în ajъtorъlъ Nervienilorъ kъndъ aflъ kъ eї aъ kъzstъ. Se-ntoarserъ renede înanoї, nъrъsirъ tъrgъrile, mi se grъmъdirъ kъ familliile mi bogъŋiile lorъ în fortereŋea lorъ Aduat (Namъr), snde aŋtentarъ ne inemikъ. Natъrea nъrea kъ kombinase totъlъ ka sъ fakъ din Aduat o fortereŋъ nelъabilъ; kъvї stъnvile velle snъimîntъtoare mi nrъnastiile ve o înkonjъra nъ lъsa treverea de kътъ nrintr'o koastъ largъ vellъ mъltъ

de dвoc sвte nivioare, mi anвrate de вnъ îndoitъ zidъ foarte înaltъ ne kare amezase lesnezi de stвnvï groasnive mi grinzi foarte askвpite.

LXXXIV.

Adвativi nвrea d'o kamdatъ kъ nв se-ngrijeskъ de mrimele lвkrвrï ale asedivlvï, de întвririle mi manдвrile de vinvïsmrezeve mile kв kare li se împressвra vetatea; mrivea kв o mвtъ kвriositate aste lвkrвrï kв totвlъ nвoï nentrв dвmmii, avelle teraдe, avelle makine de deosebite forme. Vъzвndъ kъ se lвkreazъ în distanдъ mвreдvlъ tвrnъ de lemne kв maï mвlte katвrï, kв kare era sъ se serveaskъ ka sъ se sвe ne zidвrï, îmï rîdea de oamenï veï mivï din Italia kare kredeaъ kъ vorъ nвne în mimkare o astъ-felъ de makinъ. Talia vea mikъ a Romanilorъ era nentrв dвmmii, ka nentrв toдï Gali, вnъ obiektъ de bвtae de jokъ.

Însъ kвndъ tвrnв rostogolindв-se învenв a se nвne în mimkare m'a înainta, în mirare de avestъ snektakolъ ka de o minвne, trimiserъ sъ vee navea de la Cesaru. Denвtaдii lorъ îi zisserъ." Kъ nв se-ndoia kъ Romani, în rвsbellъ, sвntъ ajвtaдi de zeï, kъvï fвrъ ajв-

torвlъ lorъ n'arъ пвtea, sъ miшve avelle groasnive makinĭ ші sъ le anronie aша de iвte de zidъ ka sъ se lвnte de anroane. Se daъ nrin вrmare în mîinele salle kв averea ші fiinna lorъ; însъ, daka în klemenna sa, de kare avziserъ vorbindв-se, era disпвssъ a-ĭ erta, îllъ rвgaъ sъ пв le ridive armele. Adвativi avea nimte vevinĭ inemivĭ nelowĭ de kвranвslъ lorъ ші de kare пв se пвtea anъra. Kъ era maĭ bine, daka arъ ajвnne în starea aveasta, sъ sвffere totвlъ de la Romanĭ, de kътъ sъ fie kinвinĭ ші omorînĭ de maĭ mivĭ ші tribвtarĭĭ lorъ."

Cesaru le rъspвnse: „Kъ daka se vorъ nreda maĭ nainte d'a le attaka zidвlъ, le va anъra vetatea, пв doarъ kъ meritъ, vi пвmaĭ nentrв kъ asta e obiveivlъ sъъ; darъ kъ пв noate kanitвla maĭ nainte d'a denвne armele Kъ atвnvĭ va fave nentrв dъnшiĭ veea ve fъkвse nentrв Nervienĭ; va îndatora ne vevinĭĭ lorъ ka sъ resnekte ne sвnnвшiĭ nonorвlвĭ romanъ."

Astъ rъsпвnsъ kommвnikъndв-se în vetate, îmuresвranĭĭ strigarъ dвnъ vъrfвrile zidвrilorъ kъ fъgъdвeskъ a se sвnnвne, ш'anoĭ arвnkarъ în шanvвrĭ atъta kantitate de arme, în kътъ grвmada se sвia nънъ la înъlvimea fortifikanĭilorъ. Atвnvĭ li se deskiserъ norvile,

ши о zi întreagъ totъlъ nъ înfъnţişa altъ romanilorъ de kътъ sъmnъnerea ve maĭ desъvîrşitъ.

LXXXV.

Kътre seara, Cesaru skoase soldaţiĭ afarъ din oraşъ, temъndъ-se ka sъ nu fakъ vre unъ rъu lokuitorilorъ, Adъativi se-nţelleserъ între dъnşiĭ de maĭ nainte, sperъndъ kъ Romani, dupъ sъmnъnerea lorъ, vorъ fi maĭ slabĭ în privigerea lorъ obiĭnuitъ, kъ norocile nu vorъ fi bine păzite şi paznicerile demarte. Armъndъ-se darъ uniĭ ku armele ve askunseserъ, alţi ku năvъze de skoarţъ şi rikitъ împletitъ, înfъşuraţĭ în pieĭ, fabrikate în kъteva ore, în a treia noapte eşirъ ku grъmada din oraşъ şi năvъlirъ asupra rъndurilorъ inemiче prin lokurile ve li se părea maĭ favorabilъ. Fъrъ amъnţiţĭ în aşteptarea lorъ; gъsirъ pe Romanĭ deşteptaţĭ şi în pazъ. Posturile de privigere dette alarma apriprindъ fokurĭ, şi leţioanele alergarъ din toate părţile. Adъativi se bătъrъ ka nişte oameni îndrъsneţĭ kъtora nu le maĭ rămînea altъ skăpare de kът isbътindъ, însъ fiindъ espusĭ într'o groapъ la sъţeţile ve li se arunka din

metereze mi ѣrnѣrĭ, fѣrъ resnimĭ în oramъ, kѫ o nerdere de natrѫ mĭĭ oamenĭ.

Adѫoъ zi, Cesaru nѫse sъ sfъrame norgile kѫ tonoarъle mi intrъ fъrъ împrotivire. Lokѫitori nlъti krѫdѫ nekredinga lorѫ kѫtre birѫitorĭ. Togĭ fѣrъ vъndagĭ sѫbt larme, sѫflete mi averĭ, negѫgъtorilorѫ de sklavĭ ce se ginea dѫnъ armata romanъ. Se mtie de la adjѫdikatorĭ kъ se nѫse la livitagie cinzĭzemĭ mi trei de mĭĭ de kanete.

LXXXVI.

Astъ kammanie se sfъrmi mrin sѫmѫnerea Armorikilorѫ la o singѫrъ legioanъ, ne kare Cesaru fѣrъ vre o mrovokare o nornise în kontra kourinsѫrilorѫ de la Ѳestѫ. Crassus, kare o kommanda, strebъtѫ koasta Oceanslѫĭ, între îmbѫkъtѫra Seneĭ mi a Loarѫlѫĭ, ne-ntъlnindѫ nimĭ armata kiarѫ vre o împrotivire în orame. Skrise lѫĭ Cesaru kъ Galia maritimъ, sntimintatъ de grabnika învingere a Belgii, în dedese zъloage, drentѫ semnѫ kъ reksmnoskѫ sѫmremagia Romeĭ.

Într'astea învenѫse iarna, mi Cesaru se grъbia sъ intre în Italia ka sъ-mĭ noatъ îngriji de interesele salle. Xotѣrî mrin ѫrmare kѫartiera de iarnъ nentrѫ trѫnele salle. Ka-

valeria merse sure nordŭ la Belĝi-Trevirenĭ, ka kəmŭ arĕ fi vrŭtĕ sə înfrənte mi sə deminĝə nrin mresenĝa sa, nefavorabilile nəvelle ce se grəbiserə ənksiliari a resunde. Haute leĝioane se-mitərĝirə ne marĝinea dreantə a Loarəlŭĭ, la Carnəĝĭ, Andeneĝĭ (Anjou) mi Təoneni (Touraine) kə skonŭ ka sə observeze ne Armoriŭ ne kare Cesaru, kə kəvîntĕ nə-ĭ kredea înkə sənunĭ. O altə leĝioanə (adoənurezeuea) merse sə erneze în nərĝile ce se întindŭ între kreasta Alnilorŭ mi Ronŭ, ka sə noatə deskide unŭ drəmŭ sigərĕ kommeruĭelŭĭ.

LXXXVII.

Ana Galia întreagə nərea kə rekənnoamte dominarea romanə ne la stərmitelŭ annelŭĭ allĕ doilea allĕ nrokonsslatelŭĭ lŭĭ Cesaru. Isbənzele salle fəseserə nrea renezĭ ka sə fie xotərîtoare. Armorikə sənraurinsŭ maĭ məltĕ de kətĕ înfrîntĕ, se deutentə îndatə rəminatĕ kə se dedese de învinsŭ fərə sə se fi lənatĕ. Armata romanə kare erna între Sena mi Loarə era în linsə d'a le xrənei. Îu darnŭ nrefekĝiĭ mi tribəni strəbəteaŭ ĝarra în toate nərĝile mi se dəvea din oramŭ în oramŭ ka sə grəbeaskə trimiterea noviziilorŭ. Reneti

(*garra Rennanilorĕ*) *nъse mъna ne komnisari Romani, krezindŭ kъ urintr'asta aĕ gъsitŭ unŭ mijlokŭ sigurŭ ka sъ-mĭ skaue zъloapele. Honoarele veqine îi imitarъ. Îndatъ o ligъ komъnъrъ rezni toate naqionile maritime mi veqine de la Sena mъnъ la Loarĕ ucntrъ liberarea konrinsurilorĕ lorĕ. Konfederaqi verъръ ajutorĕ în insula Bretanii mi dobъndirъ veva trune asksiliare. Fъkurъ kunnoskutŭ jeneralului romanŭ unŭ mesaqiŭ komunŭ intr'acestĭ termeni: „Daka voestĭ a-gĭ skъna komnanioni întoarcene zъloapele noastre.“*

LXXXVIII.

Cesaru aflъ aceste mtirĭ kъndŭ plekase în Iliria, voindŭ sъ viziteze mi sъ kunnoaskъ mi acoastъ garrъ ce se afla supusŭ gavernulŭ sъŭ. Fiindŭ urca departe ka sъ se noatъ întoarne kurъndŭ, kommandeazъ a se face galere pe Loarĕ; sъ skoapъ vislaml din *nrorimnic*, mi sъ addune matrozi mi nilogi. Illi inkъ, zice ellŭ, mtiindŭ kъ mai togi Galli doreaŭ o skimbare, kъ arĕ lse armele kn aceeaml sunsringъ mi grabъ, mi kъ togi oameni, din fire doritorĭ de libertate, srъskŭ starea de servitudine, temъndu-se ka nrin acellŭ karakterĕ alle Galilorĕ anna de lesne înflukъratŭ, insurekqia sъ nu

konrinzъ Armorikъ ши sъ se întinzъ kiarъ din-kolo, însъrvinъ ne Crassus sъ okkъne ngarra intre Loarъ ши Garonъ ши sъ intre în Akitenъ de va fi de trebъingъ: lъї Labianus sъ nrivegeze asъnra Belgieї; lъї Titurius Sabinus sъ mearg̃ъ în kontra Kъisoliniilorъ (ne lъng̃ъ Saint-Malo) Ъnelli (Cotentin) ши Leksobari (Coutances, Evreux, Lisieux) înkredinng̃ъ lъї Decimus Brutus kommanda flotei. Ellъ însъmї îmї onri trъnele velle maї alese de ъskatъ ka sъ se batъ kъ Reneti ne kare-i nrivea ka ventrslъ mimkъri ши ka nagiъnca vea maї de temstъ dintr'astъ narte a Galieї.

Abia ajъnse în Italia, ши nornemte kъ armata kъtre territorislъ lorъ, kommandъndъ flotei sъ ia avecamї direkgiune ka sъ vie a-lъ însoki la gъrmъ.

LXXXIX.

În sъlbatika insъlъ ve mъrginemte Galia la okvidentъ, Cesaru n'avea sъ kombatъ nsmaї oameнї, trebъi sъ se lъnte înkъ ши kъ elementele. Aveste lokъrї era îmnresъrate în toate mъrgile de bъlgї adъnчї ve nrovenea din inundarea mъrii. Velle maї mslte vetъgї se afla zidite în mijlokslъ avestorъ bъlgї de anъ sъratъ, saъ niиte kosti-

mări ce-a fie-care zi era înundate de flăcără: elle forma armată mută adevărate insule, de care nu se putea apropia vineva pe josă la facerea mării. Tindă mirmejdioase mi pentru corăbii când rebelii trăgeau-se le lăsa a se scufunda în nisipă. Când Romani prin pescuitare luceau ajutorul a altă aripă, mi a rădica terapie de împrejurare până la înălțimea zidurilor de apărare. Peneți nemai aterându a se stăpâne, armonica ca-nlesnire o înălțime de corăbii. se îmbarca ca toată averea mi se retrăgea în altă insulă pe care inamicul era nevoită a o împrejura totă în astă-felă de cină.

Romanii nerăbdară astă-felă multă timpă; sfârșitară mai multe din aceste fortereațe, dară nenorocă veneță se stăpânea pe-nvinsă în până le asiluri ce era gata a-i mâini.

XC.

Ca să-i poată învinge, Cesaru era nevoită a prădomina marea. Mai toată vara, multe forțuri înfățiate ginu flota romană în lokă. Ținând pe îndrăsnea a se arunka în aceste pericolinită oceană, alle cărăia insule, nortări mi adăpâme îi era neksmoskute.

În fine flota norni. Toată marina armori-

kanъ. dsoъ sste dsoъ-zeчi de korъbiĭ addsnate în nortslš Bannenilorš. ridikarъ ankora mi se amezъ la rъndš înaintea floteĭ romane. Brutus kare o kommanda. ns mtia ce xotъrire sъ ia mi se-ndoia desmre kimslš ks kare avea sъ fakъ lsuta.

În adevъrš. vassele venete era ks mslтš maĭ bine disusse de kъtš alle salle ka sъ manevreze în aveste mъrĭ. Karena[1] era maĭ latъ. mi ssfferea maĭ msgînš kъndš se trъgea anele; botslš korъbiĭ mi nsna[2] maĭ înalte. nstea sъ se împrotiveaskъ maĭ bine valsrilorš mi fsrtsnelorš. Singsrslš avantagiš allš Romanilorš sta în isgeala vъslamilorš.

Ks toate astea le dette semnalslš lsuteĭ mi ambele flotte se amestekarъ. Romani attakarъ d'o kamdatъ ks kolgsrile. darъ pъrъsirъ îndatъ aveastъ manevrъ. neustъndš strika aveste solide grъmezĭ. Amezaserъ ne korъbiile lorš tsrnsrĭ din înъlgimea kъrora arsmka mroektile, darъ aveste tsrnsrĭ abia atingea nsna korъbiilorš venete. mi maĭ toate sъgegele se nerda, ne kъndš alle inemikslsĭ lovea sigsrš mi de moarte. O singsrъ invengisne le fs de snš mare ajstorš. Fabrikaserъ nimte koase foarte tъetoare înfinte în nimte lsng

[1] Hartea de josš a korъbii în anъ.
[2] Hartea din anoĭ.

nъjinї: soldaţi romanї bъga aveste koase în kordaţele kare lega de katartъ nъjinele ve ţinъ nъnzele korъbiilorъ goale. Daka o datъ înkъrka astъ-felъ korabia, o trъţea la sine nrin loneţi, ni koardele tъindъ-se nъnzele kъdea. Atъnvї korabia kare nu se mimka de kъtъ nrin nъnzele salle nerdea orї ve akţidne. Ajъnţeaъ darъ la o linsъ de abordaţiъ. Întrъ aveasta soldaţi romanї avea totъ avantaţidlъ; „kъ atъtъ mai mъltъ, zive Cesaru, kъ akţidnea se netrevea sъbt okiї ţeneraldlъї ni a toate armata dъnъ ţъrnъrї, în kъtъ nivї o fantъ kъraţioasъ nu nъtea sъ rъmîe nekъnnoskътъ.“

Beneţi, dъnъ ve nerdъrъ kътева korъbii, voirъ sъ fъgъ, darъ de odatъ se fъkъ o liniште ne mare kare ii fъkъ sъ rъmîe nemimkaţi: Romanii le lъarъ korъbiile ына kъte ына, le arъerъ saъ le kъfъndarъ, în kътъ foarte nъţinъ lъme skъnъ ne ъskatъ noantea.

XCI.

Astъ bътае nъse kanътъ resbellдlъї Veneţianъ ni a statъrilerъ maritime de la Ъestъ; toatъ jъneţea ni totъ ve era mai alesъ în aveste naţidnї nerirъ kъ flotta. Ъeї kare rъmaserъ, nu nътea nivї sъ fъgъ nivї sъ se împrotiveaskъ ынъї indoitъ asediъ, nrin ърmare

se detterъ lъĭ Cesaru; darъ nъ gъsirъ de kъtъ̆ snъ̆ învingъtorъ̆ krъdъ̆ mi fъrъ milъ. Senatъlъ̆ neri în sъnliviĭ, mi restъlъ̆ nonъlaqiъneĭ, fъ vъndътъ̆ la livitaqie, mi ajъnse în sklavie ka Adъsativi.

Într'astъ̆ timnъ̆ snъlъ̆ din lokotenenqi sъĭ, Titurus Sabinus, sъnnъsese Armorikъ de la nordъ̆ (Normandea de josъ̆.) Altъlъ̆, jъnele Crassus, konkъistъ Akitanъl de mi aveste nonoare kemase din Sñania ne bътrinъlъ̆ komnanionъ̆ allъ̆ lъĭ Sertorius, ka sъ le kommandeze.

XCII.

Nъ maĭ rъmъsese în Galia de kътъ̆ dъoe nonoare înarmate în kontra Romanilorъ̆. Morini (Boulonnais, Calaisis, Saint-Omer) mi Menani (Gueldre, mi Hainaut). De mi era anroane de iarnъ, Cesaru merse în kontra lorъ̆. Aveste dъoe nonoare vъzъndъ̆ kъ atътea naqiъnĭ kare verkъndъ̆ a fave resbellъlъ̆ regъlatъ̆ fъseserъ învinse mi sъnnъsse, lъarъ o altъ sistemъ de anъrare: se retraserъ kъ nrovizizнile mi averele lorъ̆ în nъdъrile velle bъltoase. Ajъngъndъ̆ înaintea nъdъrilorъ̆ tъrъ a-ntъlni ne inemikъ̆. Cesaru kommandase armatei sъ se intъreaskъ. kъndъ̆ de odatъ se arъnkъ asъura lъĭ din toate nъrqile nъdъrel

nъvъlindъ asъura leɣioanelorъ rъsnъndite la lъkrъ. Avestia nъnъ mъna ne arme, îi resninɣe în nъdъrî, însъ înkъrkъndъ-se min krъngъrî nerdъrъ mъltъ lъme.

În zillele ъrmъtoare, Cosaru nъsse sъ taie nъdъrea ka sъ nu maï fie sъrmrinuï lъkrъtori, ui sъ fakъ din lemne o anъrare la ambele flankъrî. Akъmъ Romani se aurouiaserъ de vitele Belɣienilorъ ui bagaɣele lorъ, ui inemikъlъ intra în nъdъrî maï dese kъndъ dette o uloae nekontenitъ. Se vъzъ nevoitъ a-ntrerъne astъ mare tъere de lemne, kъvî îndatъ nu maï era ku nstinɣъ a maï ɣine ne soldaɣî sъbt kortъrî.

Dъnъ ve deurъdъ toatъ ɣarra ui arse kътъnele ui lokъinɣele, Cesaru retrase armata sa snre iernare în konrinsъrile Lexovenilorъ, Asterkini (le Maine ui la Perche) ui ne la velle-alte nonoare kare se reskъlaserъ de kъrъndъ, iarъ ellъ norni în Italia.

XCIII.

Abia intraserъ leɣioanele romane în kantonarea lorъ, ui Germani nъvъlirъ asъura Belɣiei. Dъoe marl tribъtъrî teutonive, aɣîɣate desnre Nordъ de nъvъlirile Sъevilorъ, dъnъ kъmъ fssese Elveɣieni de kътre Miazъ-

zi, trekъserъ în Galia, kominzъndŭ lokъrile nossedate de Menanï din kolo de Rinŭ. trekъndŭ rîslŭ ші rъsuîndindŭ-se în totŭ kominsslŭ între Rinŭ ші Messa, de la inssolile Batavilorŭ пънъ la xotarъle Ebъronilorŭ (Licgeoi.)

— Aчeste tribъte forma o grъmadъ de maï mьltŭ de пътъ sъte de miï kanete. „Galia anъsatъ, ziчe D. Henri Martine, пroektъ a alerga la aчeшtï barbarï în kontra lьï Cesaru, dъnъ kъmŭ alergase la Cesaru în kontra Areovestenilorŭ: Galia nъ-ші maï xotъra soarta ea însъшï, чi de akъmŭ între Romanï ші Germani se desbъtea soarta sa.“

XCIV.

Maï nainte d'a se skъla vre o naцiъne Galъ, Cesaru simцi kъ înfъцiшarea sa akolo era de neanъratъ trebъinцъ. Trъgъndъ-se darъ din aчea mьlцime de kъrtisanï kare, în intervalьlŭ kamпaniilorŭ salle, alerga la Lъka saŭ Пisa sъ-lŭ lingъшeaskъ ші sъ konsnire kъ dъnssьlŭ robirea Romeï, retrekъ Almiï, ші din fъndьlŭ Armorikьlьï alergъ la Rinŭ kъ leцioanele salle.

Se afla într'o denъrtare de kъteva zille, kъndŭ li se înfъцiшъ trimiшii Germanilorŭ kare zisse: „Kъ eï nъ se vorŭ arma чeï din tiï în

kontra Romanilorŝ: darъ. kъ daka vorŝ fi attakaŋi nŝ vorŝ fŝui de resbellŝ: kъ aveaŝ anŝ veki obiveiŝ de la strъbъnil lorŝ da gine nientŝ inemivilorŝ orl-kare arŝ fi. mi kъ sъ nŝ alerye niŋi odatъ la rъgъŋiŋni. Adъogarъ. kъ fiindŝ isgoniŋi din parra lorŝ. fъrъ vocle venise in Galia. kъ arŝ nstea fi niinte amiŋi folositori Romanilorŝ: kъ Cesaru sъ le insemneze lokъrile. saŝ sъ-l lase in nossesiŋnea vellorŝ ce le konkъistase. El nŝ le vorŝ veda de kъtŝ Sъevenilorŝ. kъrora niŋi zei kiarŝ nŝ li se vorŝ imurotiviĭ; darъ. kъ. in totŝ anversŝlŝ nŝ se aflъ altŝ nonorŝ ne kare ei sъ nŝ-lŝ invingъ."

Rъspunsŝlŝ lui Cesaru fŝ avella allŝ snsi strъinŝ kare inkide saŝ deskide dsuъ woinŋъ. intrarea in imnerislŝ sъŝ. „Nŝ nowiŝ zisse. „ellŝ. sъ fakŝ kŝ napiŝnile voastre niŋi snŝ „traktatŝ. ne kъtŝ se vorŝ afla ne nъmъntslŝ „Galŝ. Kъndŝ n'a nstatŝ vineva sъ-mi amere „urouriŝlŝ sъŝ nъmъntŝ. nŝ e kŝ drentŝ ka „sъ kourinzъ ne allŝ altora: m'anoi. in Galia „nŝ se aflъ lokъri libere ka sъ kourinzъ a„tъta mslgime de lsme." Adъogъ kъ se notŝ traye ne kourinsŝrile Ubenilorŝ (Cologne) al kъrora trimiuĭ ii verea in avellŝ momentŝ surijinslŝ sъŝ in kontra Sevenilorŝ mi kъ se-n-

sъrvineazъ a dobъndi konsimgimintъlъ naţionei ъbeneze.

XCV.

Ilrokonsolъlъ avъ de o kamdatъ ideen d'a konfъnda imurexnъ aveste tribъte ka sъ fakъ din elle o bariervъ in kontra Sevenilorъ; darъ nъ stъrъi in aveasta. Sъbtъ uretekstъ kъ in timnъlъ intrevorbirilorъ, fъsese attakatъ de jъnimea lorъ, nъvъli asъurъle, mi-i mъvelъri ne togi, oameni, femei mi kouii; mi Romani fъrъ a nerde nъ singъrъ omъ, se-ntoarserъ in lagъrulъ lorъ, sfъrmindъ astъ-felъ in kъteva ore nъ resbellъ kare de o kamdatъ le kaszase atъta ingrijire.

„Nivi o batallie nъ kostasa mai naţinъ sъnge ne Cesaru, darъ nivi sna nъ-i addъse mai naţinъ glorie, zive kъ totъ dreutъlъ D. Amedeé Thierry. Virkonstanţele kare o nrevedase, virkonstanţele kare o insoţea infъţisna o narte naţinъ onorabilъ nentrъ loiotatea sa. Avestъ omъ, rъsbъnъtorъ asa de skrъnalosъ allъ dreutъlui ţintelorъ kъndъ illъ interesa ne ellъ saъ ne ai sъi, kare kinъise snъ senatъ intregъ, vъndъse la livitaţie o naţisne intreagъ, nentrъ kъ reţiindъ kъţi-va oameni ţi snionii romani, astъ naţisne kredea a-ti do-

bъndi zъloaŋele ce i se lъase în kontra orî kъria ŋestiŋii, kiarъ avestъ omъ întindea o kъrsъ ambassadorilorъ kare akorda o-nvetare da arme, ka sъ o kalve în nivoare: avestъ Romanъ, a kъrsia klemenŋъ fъvea atъta sgomotъ între aî sъî, trata mъlŋinea de femeî mi konii fъgitivî kъ maî mъltъ asurime de kъtъ se trateazъ soldaŋi învinsî într'ънъ resbelъ fъrъ tabъrъ. Aste akъzъri alerga din gъrъ în gъrъ în Galia mi se amesteka kъ mъxnirea ънеî okassiънî nerdste mi a ънеî sneranŋe ne-nfiinŋate.

„În Italia mi nънъ kiarъ în senatъlъ Romanî, sъfflete oneste detterъ ne faŋъ o desnreŋъire nъ maî nъŋinъ vie mi îndrъsnirъ a o esurima, kъndъ, dъnъ vitirea denemelorъ lъî Cesaru, senatori votarъ ka sъ se adreseze zeilorъ mъlŋъmirî, drentъ rekъmnoutinŋa avemtiî viktoriî.

„Mъlŋъmirî, strigъ Catone, votaŋî maî bine „esniaŋiъne!' Rъgaŋî zeî sъ nъ fakъ a kъdea „ne armatele noastre krimineа ънъî ŋeneralъ „kъlnabilъ. Daŋî, daŋî ne Cesaru Ţermanilorъ, „ka sъ noatъ mti streinъlъ kъ Roma nъ kom„mandeazъ snerŋъrlъ mi kъ-î resninŋe frъk„tele kъ groazъ!"

---

[1] Isbъvire de ънъ mъkatъ.

XCVI.

Ka sъ îngrozeaskъ mi maĭ mъltъ ne Ţermanĭ, Cesaru merse dъnъ aveĭ groasnicĭ Sъeveneĭ lъngъ kare nicĭ o naţiъne nъ kъteza sъ lokъiaskъ. În zece zille arъnkъ snъ nodъ neste Riuъ, nъ denarte de Kolonia, kъ toatъ lъţinea mi iъţeala aneĭ, mi dette groaza în naţiъnile ţermane de nrin nrejъrъ. Darъ fiindъ kъ se sfîrnica vara, mi era nrea tъrziu ka sъ înceanъ o kampanie în kontra Ţermanilorъ, retrekъ în Galia. Avea sъ fakъ o resbъnare lokъitorilorъ din insъla Bretanii kare, în annъlъ nrecedente, înlesnise ajъtoare Veneţilorъ. Nrin lokotenenţi sъĭ addъnъ flota fъkътъ în resbelъlъ kъ Armoriki, se dъse ellъ însъmĭ kъ dъoe leţioane mi ceva kavalerie ne koasta de la Morikъ (Pas-de-Calais) snde mtia kъ trecerea la Bretania era maĭ îngъstъ mi maĭ nъţinъ nrimejdioasъ.

XCVII.

Înainte d'a se îmbъrka, Cesaru kemъ la dъnsъlъ ne voiaţiorĭ mi snekъlanţi de la kare nъtea sъ ia ceva mtiinţe desnre mъrimea insъli Bretanii, desnre nonoarele ce o lokъia,

in fine asʁnra nortʁrilorʃ ve nʁtea nriimi korʁbiile velle marĭ. Nʃ nʁtʃ afla nivĭ o indestʁlare, saʃ kʁ nʃ voia sʁ snʁe ʁnʁĭ konkerantʃ streinʃ amʁnʁnte asʁnra insʁleĭ *sakre*, saʃ kʁ, dʁnʁ kʁmʃ o snʁne lnsʁnĭ. kʁ aveia ne kare-ĭ konsʁlta nʃ nʁtʁnseseĭʁ in nʁʁntrʁ, mi nʃ kʁnnoutea de kʁtʃ ɹʁrmʁrile mi lokʁrile din drentʁlʃ Galieĭ. Cesaru xotʁrĭ a trimitte ne ʁnʃ ofiɹerʃ allʃ sʁʃ ka sʁ viziteze ɹʁrmʁlʃ.

XCVIII.

Reaoa voinɹʁ a Galilorʃ, era sʁ devie o nrimejdie nentrʁ Cesaru intr'aveastʁ esnedinʁne. Korʁbiile velle marĭ kare transnorta trʁnele lʁʁndʃ mʁltʁ anʁ, nʃ se nʁtʁrʁ anronia indestʁlʃ de ɹʁrmʃ. A trebʁitʃ ka soldanĭ sʁĭ sʁ se grʁmʁdeaskʁ intr'o mare adʁnkʁ, kʃ mʁinile inkʁrkate de armele lorʃ velle grelle. mi astʃ-felʃ kʁʃʁndanĭ în anʁ nʁnʁ la ʁmerĭ, înainta imnrotiva inemivilorʃ. Bretani, kare kʁnnoutea adʁnvimea aneĭ, merɹca kʃ sigʁranɹʁ, arʁnka sʁɹeɹele saʃ înainta kʃ kai snre ɹʁrmʃ fiindʃ familliarisanĭ kʃ marea. Darʁ makinele de asediʃ venirʁ în ajʁtorʃ Romanilorʃ mi kʁrʁɹarʁ ɹʁrmʁlʃ nrintr'o grindinʁ de netre mi sʁɹeɹĭ. Îndatʁ ve leɹioa-

nele nɜserʒ niɥiorɜlš ne ɜskatš, attakarʒ ne barbarĭ, kare o lɜarʒ d'a fɜga; însʒ ekɜinoksɜlš. se anfonia, timnɜlš kʒndš kreskš anele. Într'o noante flotta romanʒ fɜ sfʒrʒmatʒ saš addɜsʒ în stare d'a nɜ maĭ nɜtea fi de serviŋiš. Cesaru ɯi leŋioanele salle se afla fʒrʒ korʒbiĭ, fʒrʒ xranʒ ɯi kavalerie. Barbari kare în nrimɜlš momentš dedeserʒ ostaŋe, ɥerkarʒ a-ĭ konrinde lagʒrɜlš, îllš îmnresɜraʒ ɯi-lš attakarʒ kɜ karʒle lorš, kɜ koase. Romani arš fi neritš kɜ toŋi, daka Cesaru n'arš fi lʒsatš în ɜoe leŋioanele salle. Bretoni fiindš kɜ nɜtere resninɯĭ, ɥerɜiʒ a se sɜnnɜne. Cesaru le vorbi ka ɜnš imneriosš învingʒtorš, le imnɜse ka sʒ-ĭ dea ostaŋe de dɜoe orĭ maĭ nɜmeroase; darʒ korʒbiile salle akɜmš se renaraserʒ, ɯi ɯtia kʒ dɜnʒ kʒteva zille marea i se va înkide. Fʒrʒ a amtenta rʒsnɜnssɜlš insɜlarilorš, întinse nʒnzele ɯi nlekʒ ne la miezɜlš nonŋi.

XCIX.

Aɥestš felš de rekɜnnoamtere, kare ŋinɜ dɜoezeɥĭ de zile, fɜ ɜrmatʒ de o esnediŋiɜne maĭ serioasʒ. Cesaru voia sʒ silɜeaskʒ rasa galʒ în ɜltimɜlš lorš asilš. Însʒrɥinʒ ne lokotenenŋĭ sʒ i fakʒ ɯregʒtirile kɜ vi-

goare, ne kъndъ ellъ se-ntъrna în Italia ka sъ fakъ a i se maĭ ɯrelъɳi kommanda ne ɣinɣĭ annĭ. La-ntoarɯerea sa în Galia, gъsi dъoe-zeɣĭ ɯi ontъ de galere kъ totъlъ ekinate ɯi ɯase sъte transportъrĭ fъkъte kiarъ dъnъ ulanъlъ sъъ, maĭ larɣĭ ɯi maĭ nъɳinъ înalte de kъtъ avellea kъ kare se servea maĭ nainte, toate kъ nъnze ɯi loneɳĭ.

Cesaru antentъndъ ka sъ devie timnъlъ favorabilъ nentrъ ulekare, indatora ɣetъɳile Gale sъ-i dea natrъ miĭ oameni de kavalerie ne kare îɯĭ ɯronъnea a-i imbъrka kъ ɣinɣĭ din leɳioanele salle. Ш'anoĭ avъndъ la-ndemnъ nersonaɳele ɣelle maĭ ɯrinɣinale alle Galleĭ inveɳi, ne kare-i konvokase nentrъ sesiънea anъalъ a statъrilorъ, voi sъ-i addъkъ kъ dъnsъlъ neste nъrĭ. ka astъ-felъ sъ se asigъre desure liniɯtea Galieĭ în linsa sa. O ingrijire sъrdъ era în toate nъrɳile, ɯi invaziънea Bretanii, a insъleĭ sakre a drъizilorъ, attinɳea foarte mъltъ simtimentъlъ naɳionalъ. Edu Dumnorix deklarъ kъ reliɣiъnea illъ o-nrea d'a ъrma ne Cesaru: ɣerkъ sъ fъgъ; însъ ɯokonsolъlъ, kare-i kъnnoaɯte ɳeniъlъ ɣellъ tъrbъrъtorъ, trimise dъnъ dъnsъlъ kъ îndatorire ka sъ-lъ addъkъ mortъ saъ viъ; fъ omoritъ anъrъndъ-se. Asasinarea sa kreskъ emoziънea în toatъ Galia, ka ъnъ attentatъ allъ

Romanilorŭ în kontra drentьrilorŭ ţintelorŭ, kъvĭ altŭ felŭ Dumnorix insnira nrea nsţinŭ interesŭ; ellŭ trenea ka nellŭ din tĭiŭ instigatorŭ a intrъrĭĭ lsĭ Cesaru în Galia, mĭ ka omslŭ ne fssese nellŭ maĭ nrimejdiosŭ nentrs indenendinţa natrieĭ lorŭ.

C.

Neĭ-l-alţi Galĭ nlekarъ ks flotta romanъ kare dъbarkъ, fьrъ împrotivire din nartea Bretanilorŭ. Cesaru se nregъtea sъ intre în nъsntrslŭ insoleĭ, kъndŭ îĭ sosi mtirea kъ o fьrtsnъ groasnikъ sfьrъmase mi avsnkase la malŭ toate korъbiile flotteĭ salle.

Dsnь ne îmĭ addsnъ bastimentele mi le amezъ în lagьrŭ ne sskatŭ, Cesaru kontinsъ întrenrinderea sa. Rivalitъţile lokale îĭ veni în ajstorŭ în Bretania ka mi în Galia. mî Romani ns se retraserъ de kъtŭ dsnь ne isgonirъ ne Bretanĭ, împresorъ ne reţele Caswallava la nordslŭ Tamiseĭ, în împrejmsirea în kare îmĭ addsnase vitele mi întrsnise miĭ de materialsrĭ, nsmĭ în kare renezi mi grele de resbellŭ.

Cesaru ns era destslŭ de sigsrŭ desnre Galia ka sъ erneze din kolo de mare. Înrevъzîndŭ o reskslare în kontinentŭ, se grъbi a

urîimi uronъnerile de nave alle reţelъĭ bretonъ, uretinse ostaţe, xotъrî tribъtъlъ annъalъ ce Bretania avea sъ ulъteaskъ nonorъlъĭ romanъ, mi se îmbъrkъ în Isna lъĭ Scntemvrie.

Dominarea romanъ nu era înkъ stabilitъ în Bretania urintr'o esnedinţsne în kare Cesaru desvoltase ninute semne de o forţъ ana de innosantъ. Dintr'avcasta Roma nu avu alte avantaţe de kъtъ kъţĭ-va urisonierî mi o mare kantitate de mъrgъritare de nъţinъ nreţъ, ce le addъnъ dznъ koastele mъrîi. Kъtъ desure tribъtъlъ annъalъ imussъ reţelъĭ Caswalawu, avesta nu fu ulъkътъ mi urokonsolъlъ nivî nъnca temeiъ ne dъnsulъ. „Cesaru, zive Velleius Paterculus, nsse niviorъlъ de dsoc orî in Bretania, mi dobъndi onoarea kъ kombъtsse într'insa de dsoc orî.“

CI.

La întoarverca sa gъsi Galia liniutitъ, vellъ nъţinъ nu-nfъţiina nivî o imurotivire, nivî vre o anъrътъ terbsrare; darъ sra în kontra Romanilorъ fierbea în toate inimele, mi veki allianţi ai lъĭ Cesaru deveniserъ veĭ maĭ ne-nnъkanţ inemivî aĭ sъĭ. Resimtimentъlъ indenendinţeĭ nerdste fъvea în toate zillele nrogressrĭ maĭ renezĭ, fiindъ kъ în fle-kare zi,

astъ dominare devenea maĭ asъuritoare. Trebъinţa d'a kъmpъra Roma kъ keltъiala Galilorъ, d'a îndestъla atъţea amiĭ kare fъkъserъ a i se ureluţi kommanda ne vinĭ anni, îmninsese ne konkerantъ la velle maĭ asure mъsurĭ. Dъnъ kъmъ zice Suetone, Cesaru desnoia lokъrile sъnte, lъsa oramele a se deureda fъrъ ka sъ fi meritatъ avcasta. Ka sъ addъne tribъtele mi sъbsidele, Romani se amesteka în trebile velle maĭ intime alle oramelorъ; destitъa maţistraţĭ allemĭ dъnъ leţe, sъbtъ uretektъ kъ era bъnъiţĭ; nъmia în lokъle ne alţi mi restъrna konstitъţiile lokale.

„Maĭ kъ osebire urigonca gъvernъlъ nouălarъ, zice istorikъlъ Galicĭ, kъ tъrbare, neutrъ kъ se temea de urinvinele mi energia sa. Kъndъ favorisa ne sъbt mînъ ne mefi veĭ ambiţioşĭ, kare trъeskъ într'o uermanentъ konsurirare în kontra libertъţi; kъndъ le imnъnca ne faţъ, kъ sabia în mînъ, uretinzъndъ a-ĭ restaura într'o nъtere leţitimъ, sъdtъ kъvъntъ kъ nъrinţi, strъmoşĭ saŭ unki lorъ o nossedase într'unъ timnъ oare-kare. Aua, întemeiarъ la Ţermanĭ desnotismъlъ lъĭ Tasget, la Atrebaţĭ ne avella allъ lъĭ Comm; aua sili ne addъnarea vea mare a Senonilorъ a rekunnoaute de reţe ne Cavarin, omъ urîtъ de toţi, allъ kъrъia nъrînte mi frate ne-nvetatъ attakase inde-

nendinga usblikъ, ui asta us era totš: de la înveneлšlš resbelšlsi Cesaru lsase la dъnssšlš ne togi jъni Galī veī maī deosebiцī nrin averea, namterea saš rangšlš familliei lorš; ui-ī ginea ks ellš, maī mšlš ka ostaye de kъtš ka niute asksiliarī, sisdiindš ks-nvetšlš karakteлšlš ui anlekъrile lorš, se verka a-ī korъmne nrin ambiginene, a-ī ameni ks gloria, a înъbъmi în cī orī ve simtimentš natriotikš; diu astъ neniniers de miī tiranī esa instrъmentele salle maī sigъre ui trъdъtori veī maī nrimejdiomī nentrs Galia. Anoī nrokonsolšlš îi arьnka în nsnktšlš snde voia sъ isbъkneaskъ fsrtsna; îi îndestьla ks banī, ui la trebsingъ le îmnrsmsta soldagī d'aī sъī, mregъtea uin intrigile salle, la alliagi veī maī fidelī, o konkьistъ favilъ, ui în anaringъ maī nsginš srîvioasъ de kъtš konkista nin nstere de fagъ."

Nrintr'avemtī nringī ui velle-alte alle salle kreatьre, Cesaru snre a domina addsnъrile venerale alle Galieī, ve'uī arogase drentšlš d'a le konvoka ui a le nresida; darъ sšnъrarea nonšlagiilorš mergea kreskъndš.

CII.

O întinsъ konsnrirare kare-uī avea de vatrъ Belgia ui de uesī ne Trevirinš Indu-

tiomar ші Ebъroнъ (Liegeois) Ambiorix, se nroнagъ renede în toatъ Galia. Foametea silea ne Cesaru a-шї îmnъrџї trъnele nentrъ ernatъ; insъrekџia isbъkni nrin toate nъrџile: leџioanele era mъчelъrite ші Romani isgoniџї din Galia, daka Carnuzi, desneraџї de tirania lъї Tasget, kreeatъrъ a nrokonsolъlъї, arъ fi avъtъ rъbdarea d'a aштenta ka Cesaru sъ fi trekъtъ Alnї ka sъ meargъ în Italia.

Kъndъ aflъ de reskъlarea lorъ, Ambiorix krezъ kъ Galia e-n fokъ, ші kemъ ne Belџienї la arme. Нrin jъrъminte minчinoase, retragъ afarъ din lagъrъ ne lokotenenџi lъї Cesaru, kare se aштezaserъ nentrъ iarnъ la Ebъroni (Liegeois) omoarъ nrin trъdare ne Savinus, ші se arъnkъ kъ fъrie ne restъlъ divizinеї romane, ne kare o sъrnrinde într'o strъmtoare; zeчe mїї de leџionarї nerirъ omorîџї de Ebъronenї.

Ambiorix reskъlъ îndatъ restъrile Dъatiчilorъ ші Nervienilorъ, ші vine a-n nresъra în anъrъrile salle o altъ leџisne kantonatъ ne nъmîntъlъ nervienъ (în Hainaut) ші kommandatъ de Quintus Cicerone, fratele oratorъlъї.

CIII.

Cesaru se afla la Samarobrive (Amiens

saŭ Saint-Quentin) n'avea nivĭ o mtire de nenorovirea lsĭ Sabinus mi Cotta kare se întъmnlase de dъoc-snre-zeve zille; nъ mtia desnre resbellъlŭ ve ninea Cicerone de o sъntъmînъ, kъndŭ sosi snŭ trimisŭ kŭ nъvella.

La vitirea denemeĭ, fŭ konrinsŭ d'o mare dъrere; vedea îndestŭlŭ, într'aveastъ regъroasъ întrerъmnere a kommъnikaniilorŭ salle, însnъîmîntъtoarea inselleyere a tътъlorŭ naniъnilorŭ de la Nordŭ în kontra Romanilorŭ. Jъrъ ka sъ nъ-mĭ maĭ tъnzъ nivĭ barba nivĭ nъrъlŭ, nъnъ ve omoritorĭĭ avellorŭ doĭ lokotenenyĭ mi nenorovirile armatelorŭ lorŭ nŭ vorŭ fi rъsbъnate. K'o singъrъ leyioanъ nornemte în ajъtorъlŭ lsĭ Cicerone. Ambiorix ridikъ blokŭ ka sъ vie a-lŭ înfrinye k'o armie de maĭzevĭ de mii lъntътorĭ. Înkrederea Galo-Belyilorŭ era ama de mare. în kътŭ oferirъ kъartirŭ orĭ kъrъĭ Galŭ saŭ Romanŭ arŭ fi voitŭ sъ trcakъ la imnresъrъtorĭ.

Cesaru amtenta ka sъ se nъvelъreaskъ in jъrъlŭ anъrъrilorŭ salle; kommandeazъ o emire yeneralъ ne toate nъryile. Erъnyiънea fŭ ama de renede, in kътŭ Gali fъrъ resninmĭ, mi Cesaru nътъ sъ onereze fъrъ vre o nerdere snirea sa kŭ Cicerone. Gъsi armata a-veatsĭ yeneralŭ într'o stare de jale; abia o a zevea narte din soldayĭ era nevъlneravĭ; în-

ɲellese ɯrimejdia ɥe ɥerkase. Nъ vъzъ înkъ fъrъ mirare lъkrъrile de asediъ esekъtate de Galĭ, tъrnъrile, makincle de anъrare, meterezele ɥe fъkъse dъnъ ɯilda Romanilorъ, ɯi dibъɥia lorъ într'o artъ ɥe nъ le era kunnoskътъ, îllъ fъkъ sъ ɯrevazъ kъ întristare viitorъlъ.

CIV.

Astъ viktorie a lъĭ Cesaru resnъndi trъnele lъĭ Indomtiomar kare, adъoe zi era sъ attaɥe kъartierъlъ lъĭ Labienus, ɯi fъkъ sъ se retragъ nъterile armorikanilorъ, kare nъ era de kътъ într'o denъrtare de ontъ mile de a treia leɲîoanъ. Nъrea kъ Galia linъ odatъ s'a naɥifikatъ; darъ ne Cesaru asta nъ-lъ asigъra.

În adevъrъ, nъ mъltъ dъnъ aɥeasta, senoni, dъnъ ɯilda Carnutilorъ, isgonirъ ne tiranъlъ lorъ Cavarin, reɲe ka Tasget. ɯi nъsъ de Cesaru, ɯi Treviri lъarъ armele dъne înboldirea fъkътъ de Indutiomar. Astъ neobositъ natriotъ trъɲea kъ Arbiorix toate nrivirile ɯi toate sneranɲele; din toate nъrɲile i se trimitea denъtanĭ ka sъ-lъ întrebe kъndъ xotъrawte zioa în kare stendardъlъ liberъri se va ridika de odatъ în toatъ Galia.

CV.

Moartea ѕa intr'ѕnѕ mikѕ attakѕ lovi în inimъ kѫaliꙋiѕnea Belꙋikъ ui desorganisъ armata Trevirilorѕ: kѕ toate astea, voinika naꙋiѕne nѕ ѕe dette în lътѕrї ui înkredinꙋъ, drentѕ mѫrtѕrisirea resnektѣlѣї eї, kommanda ѕѫnremъ ѵellѣї maї de anroane rѣde a lѣї Indutiomar. Atѣtѕ eї kътѕ ui senoni ui Carnuti nѕ trimisserъ denѣtaꙋї la addѫnarea ꙋeneralъ a ѵetъꙋilorѕ Gale konvokate de Cesaru la Samorabrive, ui kare ne ѕrtъ fѣ mѣtatъ la Lutèce (Paris).

Kътre sfъrꙋitѣlѣ nrimъveriї, Cesaru era în stare d'a lѣkra kѫ eneꙋie. Treї leꙋiѕnї nѣoe, ridikate în Italia, îї renarase nerderile. Senoni ui Carnuti ѕneriaꙋї de iѕꙋimea ѕa, se vъzѕrъ nevoiꙋї a ѵere паѵса. Hrokonsolѣlѣ voia ѕъ fie nestrъmѣtatѣ ka ѕъ nrѣѕmble ferѣlѣ ui fokѣlѣ în toatъ ꙋarra, kъndѣ Senatѣlѣ Eduen, alliatѣ allѣ Senonilorѕ, veni ѕъ intervie nentrѕ avestѣ nonorѣ veꙋinѣ allѣ ѕъѣ. Romani se fъkѕrъ nrotektorї Carnѣtilor lѣngъ Cesaru, kare konsimꙋi a-ї nriimi ѕъ kanitsleze. În disnosiꙋiѕnile în kare se afla Galia, nѕ kѣtezъ a faѵe dominarea Romeї ui maї groasnikъ în ѵentrѕ, darъ nѕ se arѣtъ

moderatŭ kătre aceste dŭoe ponoare, de kătŭ ka să-ші noatъ rъsbъna în kontra Eburonilorŭ.

CVI.

Înceпŭ a le tăia toatъ retrageрea пе din koaчї ші din kolo de Rinŭ, deпrъdъ ші arse ţara vecinilorŭ lorŭ, пе Nervienї, Menanї, Trivirenї ші Germani dăпъ marţinea Rinălăї, пъпъ че aste naţiънї rъпserъ orї че allianţъ kŭ ponorălŭ че era xotărîtŭ a fi esterminatŭ. Asigurъndŭ astŭ-felŭ fanta sa de distrăkţiъne, se-ndreптъ kătre ţara Ebъronilorŭ ntin nъdъrea Ardemnilorŭ.

În fine ka isbirea să fie ші maї groasnikъ ші maї neaштeптatъ, Cesaru порпі înainte kavaleria sa kŭ ordine să пŭ fakъ fokărї în drъmŭ ші să пŭ ne-ngrijeaskъ nimikŭ din kăte le arŭ fi făkătŭ merţerea maї reпede ші maї sekretъ. Eburoni înkredinţъndŭ-se în deпărtarea armateї inemiче пе kare o kredea înkărkatъ în resbelŭ în kontra Ţermanilorŭ, n'avea nimikŭ gata пentrŭ anărare; kavaleria romanъ kăzŭ în mijlokŭ lorŭ ka ŭnŭ fălţerŭ. Amborix, înkonjăratŭ fărъ veste, пŭ skăпъ de kătŭ ntintr'o norочire neaштeптatъ. Sărmînsŭ în kasa sa de la ţarъ, kare se afla în mijlokălŭ

ɞneĭ nъdɞrĭ, nɞmaĭ nrin iɞnealа kalɞlɞĭ lɞĭ se nɞtɞ strekora în fɞndɞlɞ nъdɞreĭ.

De akolo, ɞnde fɞ însoɲitɞ de ɞnɞ mikɞ nɞmъrɞ de kavalerĭ, trimise în toate direkɲiɞnile emisarĭ însъrvinaɲĭ d'a nɞblika kъ Cesaru se anronie, ɯi kъ fie-kare sъ se îngrijeaskъ desnre assigɞrarea sa. În kъte-va ore, toate satele fɞrъ nъrъsite, ɯi kъmniile era nline de bande de fɞɲitivĭ kare kɞ nroviziile ɯi vitele lorɞ se trъɲea în lokɞrile ɥelle maĭ sъlbateɥe ɯi maĭ neanroniate. Amborix ne onrindɞ lъngъ dɞnsɞlɞ de kъtɞ natrɞ kavalerĭ, se ɲinɞ în mijlokɞlɞ nъdɞrilorɞ alle kъrora kotitɞrĭ le kɞnnomtea.

CVII.

Cesaru îmnresɞrъ ɯi nъvъli în konrinsɞlɞ ebɞronilorɞ de o datъ din toate nъrɲile kɞ zeɥe leɲioane ɯi o nɞmeroasъ kavalerie. Atɞnĭ înɥenɞrъ, zive istorikɞlɞ de la kare îmnrɞmstъmɞ aɥeasta, ɞɥene înfiorъtoare maĭ groasniɥe de kъtɞ ɥeca ɥe vъzɞse ɯi sɞfferise nъnъ akɞmɞ aɥeste ɲъrĭ. Leɲioanele kɞ tonoarele în minъ, nъtrɞndea în nъdɞrĭ; fъɥea nodɞrĭ neste bъlɲĭ; înainta în ɥea maĭ askɞnsъ retraɲere dɞnъ mslɲimea fɞɲitivъ. Darъ astъ vъnъtoare nɞ era nenrimejdioasъ nentrɞ sol-

daŋi Romanĭ; natъra lokъrilorъ nъ-ĭ erta ka sъ meargъ în grъmezĭ nъmeroase, aveia kare se desnъrŋuca de korнъlъ vellъ mare allъ armieĭ, nereaъ în ambъskade. Ka sъ îmnave sigъranŋa soldaŋilorъ kъ rъsbъnarea sa, Cesaru nъsse ne Ebъreni afarъ de leŋca кmanъ; nroklamъ kъ vieaŋa ші averea lorъ va fi a vellъĭ ve-ĭ va dennъda maĭ întîĭ. La avеastъ nradъ kemъ nonoarele veuine, deklarъndъ kъ orĭ vine îllъ va ajъta sъ estermine, *astъ rasъ sueleratъ*, va fi nъmъratъ între amivii nonorъlъĭ romanъ. Din toate nъrŋile Belŋiel se vъzъrъ alergъndъ o mъlŋime de fъkъtorĭ de rele ші oamenĭ fъrъ kъnътїĭ; kiarъ ші nonъlaŋiile ŋermane mъrŋinaше voirъ a lъa narte la aveasta. Înkinъiaskъ-ші vine-va, zive D. Amedée Thierry, grozъviile ve se va fi sъvъrnitъ kъ denъdarea кnъĭ nonorъ întregъ. Sъ ne înfъŋiнъmъ кnъ kordonъ de vinvĭ-zevĭ mіі Romanĭ, amezaŋĭ akolo ka sъ asigъre nenedeansa asasinatъlъĭ, ka sъ le dea viktimele; ші între avenuї Romanĭ, Cesaru, fratele lъĭ Cicerone, Brutus, Trébonius, totъ ve jъneuca natrivianъ avea maĭ lъminatъ ші maĭ bъnъ ші nrivirea se va întoarve kъ-ntristare ші snaimъ."

Toate oraшele, toate lokъingele fъrъ arse; grînelorъ ve nъ fъseserъ mъnkate de kaĭ, li se dette fokъ. Ieneralъlъ romanъ, nintr'o ra-

finare de krъzime, se gъndise la nenorочiți Ebъreнi ne kare întъmplarea i arъ fi skъpatъ de sabie ші de fokъ; îi kondemna sъ moarъ de foame dъпъ retragerea legioanelorъ.

Kъtъ desire Ambiorix, toate чerkъrile fъkъte ka sъ-lъ prinzъ nъ isbъtirъ. De daъzeчi de oї se krezъrъ amroane de a-i prinde; darъ totъ d'aъna se strekъra rъtъчindъ din nъdъre în nъdъre, din neшterъ în neшterъ, din prъnastie în prъnastie, însoțitъ de чei patrъ kavaleri aї sъi. Raportъrile чelle minчinoase чe se da de kъtre prisonieri Ebъreni, nъnea ne-nчetatъ ne Romani în goana lorъ. În fine se obosirъ, ші aчestъ eroъ allъ indenendingeї trъi nentrъ niшte timnъrї maї favorabile.

CVIII.

Dъпъ aчeastъ nъstiire, Cesaru îшї trase armata la Durocortum (Reims); aчi ginъ addъnarea generalъ a чetъțilorъ Gale; aчi sъbtъ okiї sъi nъse sъ se jъdeчe insъrckția Senonenilorъ ші a Karnъtilorъ. Întemeindъ-se ne kanitъlarea чe akordase aчestorъ nonoare, kondemnъ la moarte ші esekъtъ ne Acco, kare fъsese sъffletъlъ mimkъrii nomulare la Senonenї. Чei-alți akъsați fugiserъ; fъrъ osъndiți la eskomъnikarea anei ші a fokъlъi. Dъпъ чe xo-

tъrî kъartiere de ernatъ nentrъ trъnele salle, mi se asigъrъ de grînelc trebъinvoase armatel, se întoarse în Italia ъnde nimte marî tъrbъrъrî nolitive reklama nresenya sa.

CIX.

În Roma domnia anarxia mi sъsnenda nъmirea konsъlilorъ. Clodius fъsese asasinatъ de Melon devotatъ lъi Pompei; vel dъoî rivalî mi velle dъoe fakyiъnî era faqъ în faqъ.

Aste mtirî ajъnserъ neste Alnî mi reskъlъ ne Galî; snera kъ resbellъlъ vivilъ va reyine ne Cesaru mi kъ nъ va nъtea veni la armata sa. Konsiliabъle se forma în toate nъryile; se yinea în fъndъlъ nъdъrilorъ mi în lokъrile velle maî nъstiî. Akolo alerga velle maî notabile nersoane mi maî toate oramele. O întinsъ konsnirare din totъ konrinsъlъ. nregъtea vea maî îngrozitoare învverkare a Galiel ka sъ-mî redobъndeaskъ neatъrnarea.

CX.

Karnъti lъarъ iniyiativa insъrekyiel. Însъ, esnъindъ-se el întîî, nretindea ka konfederagiî sъ-l sъsyie. Fiind kъ nъ-mî nъtea da ostaye, temъndъ-se a nъ traye bъgarea de seamъ a

negoțătorilorŭ mi altorŭ oameni de aĭ romanilorŭ, se-nvoirъ ka denъtaŋi uetъŋilorŭ gale se denъe ne stimlarde jarъmintŭ de fidelitate la leŋia neatъrnъrii. În fundălŭ unorŭ bъtrine năđărĭ, in lokъrile destinate nentrъ misterele kъltъlъĭ Drъizilorŭ, se addъnarъ ne sъbtŭ askъnsŭ stindardele uetъŋilorŭ Gale, mi ne avestŭ fasuiŭ sakrъ, fie kare denъtatŭ veni ne rъndŭ a denъne solemnele îndatorire de ură în kontra Romanilorŭ, de devotamentŭ nentrъ independinŋa Galieĭ.

La zioa xotъrîtъ nentrъ insъrekŋie miĭ de ŋъrani Karnuŋĭ se arunkъ asupra Genabumuluĭ (Orlćans) kare de la invazione devenise de nositălŭ kommervĭălĭ romanŭ in Galia. Lokuitorii galĭ ajutъ attakălŭ, mъvelъreskŭ ne negoțători streinĭ mi le denradъ kasele. Intendentălŭ îndъstălъrii, Fusius Cotta, fu arunkatŭ în Loire.

Ştirea nъtrъnse din kъtrnŭ în kъtrnŭ, din oraşŭ în oraşŭ, ku astŭ-felŭ de iŋŋime, în kъtŭ ajunse a doe zi (la 9 ore seara) la Arveneni, mai multŭ de maĭzeuĭ mille denarte de Cenabienie.

CXI.

Se aţa atunĭ în astъ naŋione unŭ june

mefš maĭ de temɜtš, zive ɜnš vekiš skriitorš, nrin ɣeniɜlš de kɜtš nrin nɜterea kornɜlɜĭ sɜš mi valoarea sa resbelnikɜ. Kiarɜ nɜmele sɜš insnira temerea, se nɜmia Vercingetorix, adikɜ marele mefš a o sɜtɜ de kanete. Hɜrintele sɜš Genltil, nobilš Arvernš, nlɜtise ne katafalkš ambiɣiɜnea sa totš nentrɜ regatš mi krimina lɜĭ în kontra natriciĭ. Vercingétorix s'arš fi nɜtɜtš fave reɣe kɜ ajɜtorɜlš streinilorš, ka Tasget mi Cavarin; Cesaru nɜ ne-ngrijise nimikš ka sɜ-lš tragɜ la sine, îĭ da nɜmele de amikš. Darɜ fiɜlš lɜĭ Gentil nɜ rɜsnɜnse la aste îmbierĭ de kɜtš ntergɜndš, nrin înfokarea natriotismɜlɜĭ sɜš, ne-nkrederea ve sɜvenircle linise de nɜmele sɜš. Retrasš în mɜnɣii Arbeniĭ, lɜkra ka sɜ deintente nartida indenendinɣeĭ nanionale; kɜndš nriimi ntirea de întɜmnlɜrile de la Genabum De mi era noantea înaintatɜ, îmĭ înarmeazɜ tribɜtɜ, se skoboarɜ din mɜnɣĭ, mi din fantɜlš zilleĭ intrɜ în Gergovia, kemɜndš oranɜlš la resbellš în kontra Romanilorš, dɜnɜ snanimile reklamanii alle nonorɜlɜĭ, fɜ investitš kɜ kommanda sɜveranɜ militarɜ. Oramele Galieĭ ventrale mi toate nonoarɜle armorikane rɜsnɜndš la annelɜlš sɜš mi-lš invitɜ a kondɜve resbellɜlš. Kɜ o aktivitate demnɜ de Cesaru, xotɜramte kontenɣentslš ve avea sɜ

dea fie kare vetate, mi addъnъ o mъreaqъ kavalerie. Grozъvia kinъirilorъ fakъ sъ mearqъ mi ne aveia kare se sfia orî nъ kъteza. Ne trъdъtorî îi ardaa de vii, ne kodavî îi slъtea mi-î trimitea la kъminile lorъ ka sъ fie de esemnlъ mъrmavilorъ saъ vellorъ indiferinqî.

Vlanъlъ lъî Vercingétorix era d'a attaka de odatъ la miazъ zi provinvia narbonezъ, mi la nordъ leqiqnile lъî Cesaru, kantonate în kvartirъlъ lorъ de iarnъ. Trimise ne amikъl sъъ Luctere, mefslъ Cadъrkenelorъ în qarra Rъtenilorъ (Rouergue) iarъ ellъ însъmî nornemte în kontra Pitъrgenilorъ (Berri) kare se sfia a se deklara în kontra Romanilorъ. Înfъqimarea lъî Vercingétorix îi fave a adera la kaъsa indenendenqeî. Fave avi trъne mi amazъ garnisoana în lokъrile întъrite.

CXII.

Kъndъ se rъsnъndi mtirea de aveste mimkъrî la Nordъ mi miazъ-zi, Cesaru givemte vlanъlъ lъî Vercingétorix, treve Alnii maritimî mi ajъnqe ne amtentatъ ne marqinea Rinъlъî. Vresenqa sa assigъrъ ne Romanî mi menqinъ ne Gali din *nrovinvie*, alle kъrora disnъsiqiqnî era bъnъitoare. Îndatъ organisъ miliqii, de-

nъrteazъ mi deskъraŋeazъ ne Luktère nrin mъsъrile salle de anъrare. Atъnvĭ, de mi iarna era în toatъ nъterea sa, treve C'évenńi nrintr'o nea de mease nivioare mi intrъ in konrinsъrile Arvenenilorъ. Nъvъlindъ asъnrъle kъndъ se kredea anъraŋĭ de mъnŋĭi lorъ de giaŋъ, îi însnъimîntъ nъindъ kavaleria sъ le denrade ŋarra.

IIIefъlъ galъ atlъndъ-se nlekatъ snre Nordъ fъ nevoitъ a se întoarve, kъvĭ komnatrioŋĭi sъĭ îlъ nъrъsia ka sъ-mĭ anere familliile. Totъ asta voia mi Cesaru; nъrъsi armata sъbtъ nretekstъ ka sъ meargъ a ridika oultire la Allobroŋeńĭ, anъkъ ne Ronъ mi Saon fъrъ a se da ne faŋъ, ajъnŋe mi îmnreznъ leŋioanele.

CXIII.

Cesaru temъndъ-se a nъ nerde nъŋinъlъ nъmъrъ de alliaŋĭ ve-ĭ mai remъsese în Galia, nъ kъtezъ a lъsa ne Edumenĭ attakaŋĭ de Vercingétorix, mi kъ nrimejdia d'a rъmъnea in linsъ de bъkate, nъse armata în nivioare. kъ toatъ asnrimea timnъlsĭ. Ia kъ assaltъ velle maĭ nrinvinale oraine alle senonilorъ, mi atlъndъ-se lъngъ Genabium nъ voi sъ treakъ din kolo fъrъ a da snъ groasnikъ essemuls de resbъnarea Romanilorъ.

Ilsginš mai nainte de mieząlš nouqiĭ, în minstalš kъndš loksitori, temъndš-se de asaltalš ce era sъ se dea a dsoa zi, cuia din oramuš mi înveneа sъ treakъ Loarălš, Cesaru dette fokš norqilorš, dъ drsmš leqioanelorš în cetate, mъcelъreute măqinea amequitъ ne nodš mi ne stradele celle îngaste. Kasele fărъ deurъdate mi redsse în cenzuc; miroue de sъnge nedeusi moartea lsĭ Fucius Cotta mi a negzъtorilorš Romanĭ, mi ceea ce skъuъ de mъcelš fš tîrîtš ka sklavĭ în arma armatelĭ romane.

CXIV.

Vercingétorix, kare kъsta a sili ne Edunenĭ mi Boics (Bourbomnais) a nъrъsi allianqa romanъ fš nevoitš a sasnenda nrocktele salle ka sъ ajste Noviodikum (Nevers) îmuresaratš de Casaru. Nentrъ a dsoa oarъ armata sa îllš silea sъ nъrъseaskъ nlanarile salle. În adevărš, dsuъ kamš observъ anš istorikš, în-tr'atъtea noĭoare deosebite, obiĭnsiqĭ nînъ avi ași vedea interesele deosebite, nreokъnarea desnre safferinqele nartikolare îmnedika fărъ -ndoialъ mъsarile de salvarea nablikъ. Addskъndš-ші aminte de konĭi lorš în sklavie, de femeile lorš însaltate, de kъminele arse, Se-

noui, Sarnagi, Bitoriqi tremora de tarbare ui verea in gora mare de la generalulŭ ka s-l dakŭ a se luuta ventru auzirea familiilorŭ lorŭ.

Gali alearguŭ, ui asta e ka suŭ vazŭ luarea Noviodumului.

CXV.

Atunci Vercingetorix înţellese kŭ armeazŭ a renduţa la unŭ resbellŭ metodikŭ, în kare aveste bande karaţioase, însŭ ne obicinuite ku disciplina ui unitatea kommandului, ori sŭ fie totŭ d'auna mai urejosŭ de leţioanele lui Cesaru. Însŭ addusŭ konsiliulŭ ui-i deklarŭ kŭ armeazŭ a adonta unŭ ulanŭ de resbellŭ ku totulŭ deosebitŭ de vellŭ armatŭ unŭ akumŭ; kŭ armeazŭ a luŭsa ne inemikŭ în linsŭ de alle xranei, ventru oamenii ui kai. „Salvarea kom„muneŭ, adaogŭ ellŭ, vere sakrificiului nartiko„lare. Katŭ sŭ ne xotŭrimŭ o arde toate lo„kuinţele isolate, toate satele noastre; katŭ sŭ „ardemŭ kiarŭ ui oraţele kare nu se vorŭ nu„tea aŭra, ka sŭ nu serveze de refugiŭ la „vei murtavi ui sŭ nu attragŭ ne inemikŭ „ventru mradŭ. Daka aveste muŭuri vŭ narŭ „asupre ui siluitoare, nu este ui mai asupru d'a „vedea femeile ui konii voutri redusi în skla-

„vie ui a ueri kiarъ voĭ înuivъ? kъvĭ asta „e soarta voastrъ daka veцi fi învinuĭ.“

Nivĭ unъ glasъ nu protestъ în kontra avestъĭ mare sakrifiviš. În unanimitate uefiĭ atъtorъ naцionі xotъrîrъ rsina averiĭ lorъ ui rъsпъndirea familiilorъ lorъ. Îndenlineskъ ku eroismъ ui fъrъ amъnare astъ groasnikъ xotъrire. Într'o zi, doъ-zevĭ oraue alle Vitъriцenilorъ fъrъ arse de kъtre aĭ lorъ lokъitorĭ. Astъ essemnlъ sъ produce, ui din toate nъrцile, la Germaцi ui în statele veuine, nu se maĭ vede de kъtъ flakъre ui fъmъlъ avestorъ învendiarĭ de bunъ voe. Ilrintre aveste rsine, o nouъlaцisne numeroasъ se îndreuteazъ kъtre xotarъ, sufferinde ui tъkste, însъ nu ne mъngîiatъ, ziue însuuĭ Cesaru, uentru kъ o viktorie ka ui sigurъ, îĭ va indemnisa de unъ sakrifiviš kъtre natrie.

CXVI.

Konsiliulъ armateĭ xotъra oraucle a kъrora derъпъnare era de trebuinцъ. Însъ kъndъ veniъ la Avericum (Bourges) kanitala Bituriцenilorъ, lokuitorĭ nъngъndъ îmbrъцiшaъ цenunki luĭ Vercingétorix, konjurъndъ ne uefi ka su le fie milъ de oramulъ lorъ. Iirotesta kъ-lъ vorъ anura nъnъ la moarte, ka sъ-lъ skape.

Konsiliꙋlꙋ ɯi kiarꙋ Vercingétorix birsitꙋ de lakrъmile ɯi desnerarea lorꙋ, чedъ la alle lorꙋ rꙋgъminte. Astъ anъrare le kaꙋsъ nenorочirea. Oraɯꙋlꙋ totꙋ fꙋ nrъnъditꙋ, însъ de kъtre Cesaru, kare-lꙋ lꙋsъ kꙋ mꙋltъ ostenealъ.

Garnizona ɯi ponꙋlaɲiꙋnea întreagъ, femeї, konії, bъtrînі, fꙋrъ trekꙋɲї sꙋbtꙋ sabie. Din natrꙋ-zeчї de mіi, nꙋmaї ontꙋ sꙋte nꙋtꙋrъ sъ ajꙋngъ în lagъrꙋlꙋ lꙋї Vercingétorix. Îї ɯiimi noantea în tъчere, ɯi îї îmnъrɲi în kꙋartierele diferitelorꙋ naɲiꙋnї, nentrꙋ kъ se temea ka sosirea lorꙋ ɯi komnъtimirea mꙋlɲimeї sъ nꙋ aɲîɲe vre o desordine.

A doꙋa zi konvoakъ armata, o konsoleazъ ɯi o îndemnъ sъ nꙋ se lase a se înfrikoɯa.

„Romani n'a kъɯtigatꙋ viktoria în bъtъlie regꙋlatъ, чi nrintr'o artъ ɯi o dibъчie de asediꙋ nekꙋnnoskꙋtъ galilorꙋ. Ellꙋ n'a fostꙋ nivї odatъ de nъrere a se anъra Abarikꙋm, armata o ɯtia; darъ aчeastъ nerdere va ɯti sъ o renareze îndatъ. Lꙋkra ka sъ addꙋne la kaꙋssa libertъɲi naɲiꙋnile gale чe nꙋ era înkъ xotъrîte, aktive saꙋ nestre, în allianɲa Romeї. Mъꙋꙋrile salle le a lꙋatꙋ ɯi sꙋkчessꙋlꙋ e sigꙋrꙋ. Ast-felꙋ ꙋniɲi, Gali vorꙋ forma o federaɲiꙋne kъria ꙋniversꙋlꙋ întregꙋ nꙋ se va nꙋ-

tea împrotivi; momentălă era aproape, ui ellă kredea kă a ui ishstitŭ."

Măluămitu karakterălăi magnanimă allă lăi Vercingetorix, nenorocirea nu făcea de kătă să kreaskă inflăinţa ui să întăreaskă konfienţa sa. Assigurarea kă în fine toate devizămele era să-nceteze ui kă toţi Gali se voră uni sabtă stindardălă unei libertăţi kommune tuule inimile de sperangă. Acestî oameni ne sapasuî, sgomotosî, inemicî, se mlădia la orî ce li se zicea de ţeneralălă loră; se învăţa kă aceeaui mănkă ka ui leţionari; se eservita a face ţanţărî ui a lăkra makinî după sistema Romanilorŭ.

CXVII.

Vercingétorix nu esaţerase promisiunile salle. Ne kăndă împresurarea Avericumului absorda toate silinţele Romanilorŭ, le apăţase noî inemicî. Akitani se deklaraseră, ui trimissese kavalerie ţeneralisimălăi. Edăneni se retrăsese de la Cesaru, ui în timpălă ascedălăi de la Avericum îllă lăsase în linsă de grîne. Retraţerea lorŭ îllă lăsă fără kavalerie, ui fă nevoită a addăce în lokă-î Germani, Labienius, lokotenente allă lăi Cesaru, era năpăditŭ la Nordă, daka nu arŭ fi skăpată printr'o vikto-

rie (între Lutèce ші Melun) kiarъ Cesaru ns isbsti în assediisš Gergovi Arvenenilorš. Armata Romanъ arš fi fostš ks totsš nimivitъ fъrъ a dsoa leꝙisne, leꝙisnea favoritъ a lsi Cesaru, ce o nssese în rezervъ ші ne kare o kondsvea ellš însswi la inemikš. Hatvs-zevi ші mase ventsrioni rъmъsese ne kъmisš de bъtъllie.

CXVIII.

Resbellsš merꝙea kreskъndš. Belꝙia aderase la federaꝙisne, ші o addsnare solemnelъ de toꝙi delegaꝙi Galii întreꝙi se ꝙinea la Bibracte (Autun) ka sъ delibereze assnra fiitoarelorš onervri alle resbellselsi ші assnra realeꝙerii ꝙeneralisimselsi. Nsmai trei naꝙisni ns fsrъ avi representate, Remi, Lingoneni, ші Trevireni. Avemtia fiindš foarte depъrtaꝙi, ші ꝓoꝓiꝙi de nsoele nъvъliri ꝙermane; Lingoneni ші Remi ka kontrari ai ksaliꝙisnei ші amivi xotъrîꝙi ai Romanilorš.

Vercingétorix, mai ks snanimitatea ssffraꝙelorš, fs manꝙinstš în kommanda ce onorifikase ks atъta virtste ші ksraꝙiš.

Însъrvinatš ks soarta atъtorš milioane de oameni, reveni la vimslš sъš ulanš, ne kare îllš nъrъsise ks neamtentata venire a lsi Ce-

saru la înveнtălă resbellălăi. Пe kъndă merцea în nersoanъ în kontra leцioaneloră întrъnite la nordă, uъsse a attaka urovinцia narbonnezъ urin treї lokъrї de odatъ.

CXIX.

Trebъrile lăї Cesaru merцea ana de rъă, în kъtă nu se naї gъndea de kъtă a se retraцe în bъnъ ordine kъtre nordălă urovinцii, ka sъ-lă noatъ ajъta ui sъ retragъ uъoe trъne din Italia. Din konrinssrile lingoneniloră se îndrentъ kъtre xotarălă Sikanezeloră ka sъ ajъngъ la Romă. Vercingétoriz îlă ъrma într'o distanцъ de zeче mille, observъndă toate miшkъrile salle; îllă ajъnse naї nainte d'a treче Saonă.

Kemъndă la konsilliă пe шefiї kavaleriї: „Zioa viktoriї a sosită, le zisse ellă; Romaniї fъgă în urovinцie ui nъrъseskă Galia. Asta e destălă uentrъ libertatea de astъzї. Nu e nimikă uentrъ пачca ui libertatea fiitoare; neste kъrъndă se voră întoarче kъ uъtere maї mare ui resbellălă nu se va sfъrui. Че este de fъkътă? se verkъmă o batallie de kavalerie, sъ attakъmă пе inemikă în mersă, kъndă va fi înkъrkată de bagaцele salle. Daka infanteria sъ onreuite ka sъ se anere, Cesaru

ns-uĭ noate srma drsmslș, e nerdstș. Daka îĭ va nșrțsi ka sț noatț fi sigsrș cllș, va cui din Galia, însț ulinș de rsmine."

Toți strigarț kț trebve a se batte fțrț amînare, toți se îndatorarț nrin jsrțmîntslș vellș maĭ sakrs. „A ns-uĭ maĭ vedea kascle, familliile, femeile mi konii lorș, daka ns vorș strebate vellș nsginș de dsoe orĭ linia inemikț."

CXX.

Lsnta fș groasnikț. Cesaru verkț velle maĭ marĭ nrimejdiĭ. Împressratș de kavaleria Arvernț, era ka mi minsș, mi sabia sa rțmasc în mînile lorș. Arș fi nerdstș lsnta, daka grțmada komnaktț a leqisnilorș salle n'arș fi alergatș ne-nvctatș ka sț sssqie kavaleria sa, ne orĭ snde lsnta era maĭ vie.

În fine, kavaleria qermanț. ajsngșndș ne o înșlqime imnortentț, se arsnkț ks atșta fș-rie ne divisisnea galț în kștș o înfrînse. Vș-zșndș aveasta velle-alte dsoe divizisnĭ, temșndș-se a ns fi înkonjsrate, o lsarț d'a fsga în desordine. Romani mi Qermani fșksrț snș massakrs groasnikș. N'a maĭ statș nștinqț a o-nri aveastș frikț. Aste snirite mimkștoare, kșzsrț atsnvĭ într'astș-felș de deskșrayeare

înkъtъ Vercingétorix nu se mai nstu assigura de kътъ întъrindu-se dunъ ziduile Alesii, vetate tare (în l'Auxois).

Cesaru nu nerdu unu minutъ. Lъsъndu-ші bagaţele într'unu dealu, în nъstrarea a doue leţioane, se luъ în goana konfederaţilorъ kътъ ţinu zioa, le omorî aproape treї mii de oameni ші a doua zi îşї aşezъ lagъrulъ înaintea vetъţiї.

CXXI.

Alisia, veke vetate, kare se ziuca kъ arъ fi fostъ întemeiatъ de Feniuieni, era ziditъ ne o mare înălţime, astъzi muntele Auxois, la treї lege de la Semur. Ţeneralulъ galъ ş'aşezъ lagъrulъ ne koasta orientalъ a muntelui. Usterea sa în infanterie era de 80000 oameni ші mai numera înkъ 10000 kavaleri kare skъpase din nenoroкirile resbelului ші a retraţeriї.

O armatъ aşa de numeroasъ ne unu lokъ astъ-felъ de tare, înfruntъndu orї ne attakъ, silsire, nu se sfii de a împressura o mare armatъ, înkъtъ Cesaru konкenu ţigantulъ planъ d'a înkide de o datъ ші vetatea ші trupele gale într'o împressurare de ainчї-sute-zeue milsrї, surijinitъ de doue-zeчї ші treї fortъrї. Aste lukrъrї era minunate. Maї întîї avea treї

gronĭ fie-kare de vinĭ-sure-zeve saŭ de dse-zecĭ nivioare de larŋĭ mi totŭ de atŭta adŭn-vime, o anŭrare de dse-sure-zeve nivioare, ontŭ rŭndurĭ de mivĭ gronĭ allŭ kŭrora fundŭ era nlinŭ de uarĭ askuŋiŋĭ mi akoneriŋĭ ku krŭvĭ mi foĭ, ŋarkurĭ de vinvĭ rîndurĭ de konavĭ îm-nletea krŭvilc. Aste lukrŭrĭ era învenste din nartea desure kŭmnŭ ka sŭ anere lagurlŭ de vre unŭ attakŭ din afarŭ. Toate astea se sfurmise în maĭ nuŋinŭ de vinvĭ sŭntŭmînĭ de unŭ numŭrŭ de oamenĭ maĭ nuŋinŭ de maĭ-zecĭ de miĭ.

CXXII.

Vercingĕtorix înŋellese gremala ve fukŭse konventrŭndŭ toate nŭterile salle într'unŭ singurŭ nunktŭ. Maĭ nainte d'a lua sfirmitŭ liniile îmuresurŭtorilorŭ, îmĭ konvokŭ kavaleria ne la mîezulŭ nopŋiĭ, rekomandĕ fie-kŭrĭ kavalerŭ a se-ntoarve în ŋarra sa ka sŭ keme toatŭ nopulaŋia ve va fi în stare d'a se batte. „Îĭ konjurŭ ka sŭ-ngrijeaskŭ de sigurança sa, sŭ nu-lŭ nurŭseaskŭ în voia mi kinurile inemikulŭĭ, ne dunsulŭ kare îmbrŭŋimase kŭ atŭta devotamentŭ kausa nublikŭ; trebuiea ka sŭ-ĭ skape vieaŋa, kŭvĭ kŭ dunsa nierea ontŭzecĭ de miĭ de oamenĭ.“ Aduogŭ kŭ aŭ de

ale xraneĭ nentrъ treĭ-zeчĭ de zille. ши къ la nevoe noate sъ le ajъngъ ши neutrъ маĭ mьltъ timuъ.

Anoĭ, în a dъoa noaute, iĭ strekoarъ urin lokьlъ чe nu era înkъ kourinsъ de lъkrъrile Romanilorъ. Se retraцe în чetate kъ infanteriea sa, addъnъ totъ griьlъ чe se gъsea în mъntrъ, proпuцъ osъnda de moarte în kontra orĭ kъĭ îllъ va tъinьi. ши imuarte ne kanete vitele чelle nъmeroase чe lokьitori addъsese în чetate. Astъ-felъ amteantъ ajъtorьlъ Galii ши grozъvia foametеĭ.

CXXIII.

Kъvintele lъĭ Vercingétorix rъsъnarъ ka strigъtьlъ de nenorочire allъ natrieĭ. De la Garona пînъ la Rinъ, de la Alпĭ la Oчeanъ, toate naцiьnile în цeneralъ se-narmarъ nentrъ liberarea Alesii! „Иъnъ ши kiarъ nenorочitele sfъrъmътърĭ alle Elveцilorъ, Nervienilorъ (esterminaцĭ de doъ orĭ) însemneazъ кnъ istorikъ, veneцi, vorъ sъ ia uarte la чea din urmъ sforцъ a libertъцi: Ambiorix, Eburonu, se aratъ singърĭ în nъmele nonorьlъĭ lorъ sdrobitъ. În astъ orъ sъuremъ Galia, sdrobitъ, zeчematъ nonorъ kъ nonorъ, de atъцea annĭ uъrea în fine

kъ gъseшle avea вnire naţionalъ a kъria in-
kanaчitate era kaвsa konkвistеї salle.

Dвoe sвte natrв-zeчї de miї de fantasinї
ші ontъ miї kavalerї se addвnarъ ne xotarъle
Edвenilorъ ші nornirъ kътre Alesia. Era nlinъ
de fokъ ші înkredere, ziчe Cesaru, kъчї nв
era вnвlъ kare'шї nвtea înkinвi kъ s'arъ nв-
tea îmnrotivi la singвra vedere a aчeшtiї ar-
miї, maї kв osebire într'вnъ îndoitъ attakъ,
kъndъ îmnresвraţi arъ nъvъli ші o armatъ a-
tъtъ de nвmeroasъ se va arъta în nartea de-
snre kъmnъ.

Kв toate silinţele lorъ, konfederaţi lъ-
sarъ sъ treakъ termenвlъ xotъrътъ de Vercin-
gétorix, ші în чetate foametea sъ fъчea sim-
ţitoare. Neвstъndъ avea vre o nвvellъ aflъn-
dв-se înkisъ kв dвoe rъndврї de îmnresвrъї,
din чetate nв kвnoшtea addвnarea ші anroшie-
rea armateї gale.

CXXIV.

Vъzъndъ kъ nrovisiile se sfъrшisc ші kъ
trekвse termenвlъ în kare trebвia sъ soseaskъ
ajвtorвlъ, Vercingétorix addвnase konsiliвlъ
ші delibera ka sъ ia o xotъrîre. Ъniї era dis-
nвшї a kaшitвla, alţїї ka sъ attaче nъnъ чe
maї avea oare-kare vigoare. Critogua, Arver-

nъ de mare famillie mi de o mare autoritate, dette o nърere d'o enerдie groasnikъ mi înfiorътoare:

„Nъ nomeneskъ, zisse ellъ, de anърarea „avellora kare nъmeskъ kanitъlaдibne чea maї „rъшinoasъ servitъdine. Dъnъ nърerea mea, „n'arъ trebъi nriviдї nічї ka чetъцenї, nічї sъ „fie nriimiдї în konsilliърile noastre; kombatъ „ne чeї чe ne nronъnъ a faче bnъ attakъ mi „kare nare kъ arъ rъsnъnde astъ-felъ kъ ve„kia noastrъ glorie. Însъ a nъ ne nъtea îmnro„tivi la nъдinъ foamete este o slъbiчibne. Oa„meni kare se xotъrъskъ nentrъ moarte sъntъ „maї rarъ de kътъ aчeia kare sъfferъ kъ rъb„dare dъrerea. Ші eъ assemenea kare дiъ la „onoarea mea, aшї fi de aчeastъ nърere, da„ka n'aшї vedea altъ nerdere de kътъ vieaца; „darъ, lъndъ o xotъrîre, sъ ne gîndimъ la „toatъ Galia ne kare ammъ kemat-o snre skъ„narea noastrъ. Чe kъraдiъ kredeцї kъ o sъ „aїbъ nърinдii mi amiчii nomtri; daka vorъ fi „redъшї a kombate ne kadaverele a ontъ-zeчї „de mii komnatrioцї omorîцї într'bnъ singъrъ „lokъ? Nъ linsiцї darъ de snrijinъlъ vostrъ „ne aчeia kare, ka sъ vъ skaне, nъ s'aъ te„mътъ a se esnъne la toate nrimejdiile; mi fie „nebъnie saъ îndrъsnealъ, fie linsъ de ener„дie, nъ lъsaцї în nrimejdic Galia ka sъ o

„arănkaţĭ într'o sklavie nernetăţ. Fiindă kă „n'aă sositĕ la zioa xotărîtă, vă-ndoiţĭ de sta„tornivia mi krediţa năblikă! Hi ve! kre„deţĭ kă Romani ka să se odixneaskă fakă „în toate zillele fortifikaţii năoe? Fiindă kă „toate drămările se află înkise, mi amivii vo„mtri nă vă notă înmtiinţa mrin kărieri, kre„deţĭ kă sosirea loră va întărzia: asta snerie „ne inemikă mi-i ţine noantea mi zioa la „lăkră.

„Kare dară este părerea mea? Să ta„vemă veea ve aă făkută străbănii nomtri, în „resbellălă kă totălă diferită, allă Himbriloră „mi Testoniloră. Refăţiaţĭ în oramele loră, „redămĭ la avecamĭ foamete, mai bine de kătă „să se dea, îmĭ săsţinără vieaţa kă kornă„rile avellora a kărora vărstă mi esistenţă „era nefolositoare nentră anărare. Hi daka „n'amnă avea avestă essemnlă, amĭ zive kă. nen„tră libertate, ară fi gloriosă ka să-lă transmitemă „strenenoţiloră nomtri. Kăvĭ, kare resbellă „fă ka avesta! Himbri, dănă ve deurădară „Galia mi răsnăndi ne nămănţălă nostră toa„te nenorovirile, se traseră în fine mi trekără „ne alte konrinsărĭ: ne lăsară leţile, obiveis„rile, xoldele mi libertatea noastră. Dară Ro„mani kondămĭ de invidie, ve voră ei? ve ka„ută altă de kătă a se ameza ne konrinssrile

„ui în oramele noastre, ui sъ sъnuъe la unŭ „jugŭ eternŭ nonoare a kъrora renъmire il a„rъta illъstri ui bellikomī? Nivī odatъ n'aŭ „avъtŭ altŭ skonŭ în resbellъrile lorŭ; ui daka „nu kunnoamtenī nolitika lorŭ la nanianile de„uъrtate, konsideranī Galia kare vъ este ve„ninъ: drentъlŭ ui leyile salle sъnt skimbate, „se afla sъbt sъkъre ui redъsъ în nrovinvic, „yeme sъbtŭ o servitudine fъrъ termenŭ.“

Adunъndu-se glasurile, se xotъri ka sъ se skoanъ din ventate toate gъrele nefolositoare ui sъ-nverve toate mijloavele maī nainte d'a esckuta nъrerea lъī Gretognat; kъ toate astea daka ajutoarele vorŭ întъrzia urea multŭ, se va nune în lukrare maī bine de kътŭ sъ fie nevoinī a kanitъla.“

Mandubieni, ventъnenī din Alesia, kъ femeile ui konii lorŭ se vъzurъ isgoninī din oramulŭ lorŭ, de kътre soldanī ve eī uriimiserъ în nъuntru, innaintarъ nlъngъndŭ kътre linia Romanilorŭ rugъndu-se sъ-ī ia drentŭ sklavī ui sъl e dea xranъ.“ Cesaru nusse nostъrī ne întъrirī ka sъ-ī denъrteze kъ sъyenile. Astŭfelŭ arunkanī între ventate ui lagъrulŭ romanŭ, alergъndŭ kъndŭ la norvile Alisei, kъndŭ la întъrirele lъī Cesaru, aste multimī neri în nuvine zille de foame ui desnerare.

CXXV.

Kъ toate astea armia naționalъ ajъnge lъngъ Alesia ші se aшezъ ne ънъ dealъ, aпroane o miĭ de Romanĭ. Adъoъ zi kavaleria sa se rъspъndeшte ne kъmpie, infanteria ցiindъ-se în oare kare distanцъ, askъnsъ dъnъ dealъrĭ. Din Alesia se vedea neste kъmpie: la vederea ajъtorъlъĭ, se felicitъ, se-ndeasъ, se esalteazъ toцĭ. Trъnele essъ, se formeazъ din naintea четъцi, ъmple шanцъrile чelle din tĭ de fasчine ші se пregatъ nentrъ ънъ attakъ xotъrîtorъ.

Cesaru disпъse leցioanele salle ne чelle dъoe liniĭ alle întъririlorъ, skoate kavaleria ші înчepe lъпta. Îlъ пъtea vedea din toate lagъrile чe okъpa dealъrile, ші soldaцi galĭ ші romanĭ, aштenta kъ nerъbdare sъ vazъ sfîrшitъlъ. Lъпta se netreчe în vederea tъturorъ ші niчĭ o vitejie saъ mъrшievie nъ пъtea sъ rъmîe askъnsъ, amorъlъ glorii ші frika de infamie însufleцea ne ambele nъrцĭ lъptъtoare. Amestekarea fъ înfъriatъ de la amiazъ пъnъ la apunerea soarelъĭ, ші biktoria înkъ nъ se xotъra, kъndъ kavaleria Germanъ addъnъndъse la o laltъ, nъvъli asupra inemikъlъĭ, îl rъsninse ші fъ silitъ sъ fugъ. Atъnчĭ emirъ le-

ţioanele in ɡoana fugarilorŭ ui-I imuiuse înnanoĭ nuuţ-n lagurŭ furţ a le da nassŭ sŭui vie în simţire. Garnisona din Alesia, împărţitŭ intrŭ în zidurile eĭ.

CXXVI.

Aduoe zi kŭtre miezulŭ nopţi, armata esterioarŭ înuearkŭ a da asaltŭ lagurilŭ lui Cesaru. Se anroniŭ de lukrurile romane în uea mai mare tŭuere. Aui skoţundŭ unŭ ţipuţŭ ţeneralŭ ka sŭ înuutiinţeze ne soldaţi lui Vercingetorix, înuenu a arunka fasuine ui numîntŭ in uanţuri. Vercingetorix alergŭ kŭ aĭ sŭi. Darŭ amundoŭ armatele se sfurŭmarŭ în kontra minunelorŭ arteĭ ui furŭ nevoite a se retrage, furŭ sŭ fi nututŭ strika anurŭrile lui Cesaru.

CXXVII.

Galii re-noirŭ în fantulŭ zilleĭ attakulŭ ue nu isbutise noantea. Astŭ aduoa uerkare era xotŭritoare. Generalulŭ armateĭ esterioare, Vergasillaum ruda lui Vercingetorix fukuse unŭ lungŭ okolŭ kŭ uinuizeui ui uinui de mii oameni, ueĭ maĭ alemi din trunele federate, ka sŭ annuue unŭ dealŭ kare nredo-

mina kѣartierile romane kътre Nordъ, ne kare în întinsълъ sъъ verkъ nu-lъ uътase înkide în liniile salle. Asta era nartea slabъ a întъririlorъ, mi Gali simţia kъ nu mai avea sueranţъ, daka nu isbutea a uътrънde linia mi sъ onereze snirea ambelorъ armate.

În momentълъ kъndъ Vergasillaum kommandъ attakълъ, Vercingetorix, kare-i zъreute din vъrfълъ vetadelei, esse din vetate kъ trъnele salle, lъndъ krъvi mi ori ve avea gata nentru vellъ din srmъ asaltъ. Se battъ de odatъ în toate uъrţile; uretъtindeni attakъ; se arunkъ în nartea ve se nare mai slabъ. Întinderea lъkrъrilorъ îmuъrţindъ ne Romani, la mai mълte nuntъri kъ mare nevoe se anъrъ. Sgomotele armatei esteriore ii îngrijaute; vorъ sъ le dea îndъrътъ, kъndъ Cesaru, kare se afla ne snъ dealъ de snde vedea totъ ve se netreve în toatъ linia, trimitte ajътoare la lokъrile velle mai rъu amenin̨ate.

În dъoe nuntъri mъręele salle man̨ъri sunt lsate; dъoe korıuъri de trъne odixnite fъseserъ învinse de Vercingetorix, kъndъ Cesaru se nornemte asunrъ-i kъ toatъ rezerva sa, îmnin̨e ne gali ̨neste linie mi sboarъ în ajътorълъ lokotenen̨ilorъ sъi kare rъsnin̨ea ne Vergasilaum.

Bъgîndъ de seamъ dunъ mantela sa de

nъгиъгъ че о иъгta în zillele de bътъlie, kъ se amrouie, Gali fakъ чea din ъrmъ sforцъ ka sъ konrinzъ linia; o îndoitъ strigare se ridikъ de odatъ din rangъrile ambelorъ armate. Îndatъ arъnkъ sъliцile ui dintr'o narte ui din alta, skotъ nalomile ui sъ lъntъ nientъ la nient. De odatъ Gali vъdъ la snatele lorъ kavaleria Germanъ. Slъbeskъ, se rъmne ui Romani îi mъчelъreute groasnikъ. Vergasilaun e urinsъ; uefъlъ Lemobikilorъ (Limousins) e omorîtъ. Garnisoana Alisieï vъzъndъ aчestъ masakrъ ui astъ fъgъ desneratъ, lasъ nosiцiъnea sa ui se retraye în чetate. Armata esteriorъ se resnъndeute în чea maï mare desordine. Addъse lъï Cesaru uante-zeчï ui natrъ stindarde alle naцiъnilorъ Gale, ui dintr'atъta mъlцime foarte nъцinï oameni era nevъlneraцi. Toatъ astъ mare armatъ a Galieï ueri ka unъ vissъ zive Plutarque.

CXXVIII.

În noantea kare ъrmъ dъnъ aчeastъ batallie, noante sъuremъ a indenendinцeï Gale, Vercingetorix krezъ kъ moartea sa va îmnъka noate rъsbъnarea învingъtorъlъï, ui kъ garnisoana va rъmînea anъratъ. În fantъlъ zilleï konvokъ trъnele. Le addъse aminte kъ n'a în

trenrinsă de lokă avestă resbellă nentru avantagiulă său, ci nentru libertatea kommunu; de vreme ce trebue să vedeze vine-va norocului, ellă să oferează ka să se împače Romani nrin moartea sa volentarie, saă ka să-lă dea de viă inemikului. Konsilliă trimitte denutagi kătre Cesaru ka să trateze desnre a sa sănunenere. Ordonă ka să denue armele, să-i dea ne mefelă loră mi să se lase în voia sa. Apoi mergne însumi înaintea lagărului, ese afară din norgi, ka să nriimeaskă sănunerea mi să nronunge din înălgimea tribunalului său soartea velloră învinmi.

CXXIX

Vercingetorix n'auntentă ka să-lă tăraskă legată înaintea lui Cesaru; înkălekă kalulă său de bătallie, îmbrăkă armura vea mai bogată, emi din vetate, trekă în galonă intervalulă ve desnărgea velle doză lagăre. Dună ve a făkută ună verkă în jurulă trebunalului, său dună kală, îmi arunkă sabia, navăza mi kaska la nivoarele Romanului fără a zive o singură vorbă.

Birsitorulă se arătă mai negină mare de kătă vellă învinsă. Cesaru înveni a-i fave în-

nъtъї assura amiuieї salle trъdate, assura binefaverilorъ lъї nesokotite, anoї ordonъ liktorilorъ sъ-lъ leŋe ші sъ-lъ dъkъ în lagъrъ. Vercingetorix sъfferъ totъlъ în tъvere. Fъ dъsъ la Roma ші arъnkatъ într'o înkisoare mъrdarъ. Amtentъ avi mase annї ka sъ dekoreze trismfъlъ lъї Cesaru. În aveastъ mare zi îmї dette sъffletъlъ sъbtъ sekъrea kalîъlъї, nelъsъndъ altъ istorikъ ka sъ fakъ a trъi memoria sa, de kitъ ne Cesaru inemikъlъ sъъ.

Gesaru dъrъi viaŋa garnisoaneї din Alesia, darъ o nrefъkъ în sklavie, ka armata galъ esreriorъ ve kъzъse în mîinile salle. Fie ve soldatъ Romanъ avъ de nradъ unъ sklavъ. Libertatea a dъoc-zeчї de mii de nrisonierї arveneni ші edъneni fъ akordatъ nentrъ sъnnъnerea avestorъ nonoare. Devotamentъlъ lъї Vercingetorix nъ fъ nerdъtъ nentrъ aї sъї. Astъ mare viktimъ skъnъ vieaŋa ші libertatea a maї mъlte mii din komnatrioŋi sъї.

CXXX.

Nenorocirea konfederaŋisneї dovedise în destъlъ Galilorъ kъ nъ sъntъ în stare a se împotrivi kъ grъmada, în kontra nъteri armateї romane întrъnite. Kъnnoskъrъ kъ resbellъlъ narŋialъ ші totъ de o datъ în maї mъlte

lokuri era singuru ku nutinge, ui ku Cesaru n'o su aibu nivi mijloave, nivi timpuli, nivi nuterile trebuinvoase ka su se afle de o datu în toate nurgile. În astu lupte de moarte, nu era napiune kare nu urma a se esiune kiaru la neire, daka, kundu va nonri ne inemiku, veï-alui îmi nutea redobundi libertatea.

Ka su împargu silingele lepioanelorŭ, de la învenutuli ostilitgilorŭ, uefii Galî kare mai trĭia dunu moartea lui Vercingetorix întokmiru treï ventruri de împrotivire: unuli la Nordŭ la Bellovakî, altuli la Ŭestŭ, la Adenî ui vellŭ de allŭ treilea la miazu zi la Cadurkî. Afaru de aveasta Trevireni urma su sune în neodixnu ne Labienus ui su-li nonreaska în Sekuania. Dunu ve întokmiru avestŭ nlanŭ, renararu înturirile ui addunaru nroviziuni.

CXXXI.

Îndatu ve Cesaru fu înutiingatŭ desure aveastu mimkare nlekŭ în noantea kalendelorŭ lui Ianuarie, din Bibrate, unde uetreveca carna, ui adukundŭ duoe lepioane, strubtu konrinsuli Beturiveniloru kare vuzundu-se ku o slabu garnisonu, se uregutea de resbellŭ! Neauntentata sosire a lui Cesaru uusse în mirare nonulapiunea ve se afla resnundit la

kъmnъ okъnъndъ-se de mъnka nъmъutъlъï. Nъ li se dete nivï kiarъ de utire nrin semnalъlъ kare ureveda maï obivïnъitъ ne Cesaru, invendislъ lokъingelorъ. Kavaleria romanъ kъzъ neste dъnuii maï nainte d'a se retrage în vetъgï. Se ridikarъ uaï mъlte mii de oamenï, femeï ui konii, kare fъrъ lъagï legagï imnreznъ kъ bagagele lorъ; veï-algï ъrmъringï din kantonъ în kantonъ, krezъrъ în darnъ kъ vorъ gъsï snъ refъgiъ. Cesaru, în goanъ, se gъseuite de o datъ în toate lokъrile, ui în nivï o narte nъ lasъ vreme a se addъna fъgitivi. Dъnъ ve vinъ astъ-felъ maï mъlte sъntъmînï astъ nonъlagiъne ne jъmъtate moartъ de frigъ, foame, obosealъ, o nriimi kanitъlъndъ, verъndъ-ï o mare sъmъ de banï nentrъ trъnele salle. „Mъlgъmitъ klemengei lъï Cesaru, zive kontinъatorъlъ kommentariilorъ Hirtius. Bitъringeni se nъtъrъ intoarve la vetrele lorъ denrъdate.“ Nrokonsolъlъ întoarse velle dъoe legioane la Romani, ui ellъ veni la Bibrakta dъnъ o linsъ de natrъ-zevï de zille.

CXXXII.

Se afla akolo de vre o ontъ-snre-zeve zille; ui nriimemte utirea desnre insъrekgiъnea Carnъgilorъ kare, nemъlgъmigï de sъnus-

nerea Biteriŋenilorš, intrase ne konrinsšrile lorš ka sъ-ĭ sileaskъ a lša armele. Cesaru nlekъ îndatъ kš dšoe leŋioane kantonate ne Saone ka sъ assigšre kommšnikaŋiile ŋi irovizišnea, ŋi iea în goanъ ne Carnšŋĭ. La a sa anroniere, lokšitori se askšndš ŋi se resnъndeskš în fšndšlš nъdšrilorš, adъnostindš-se sšbtš sšrle fъkšte în grabъ. Cesaru se aŋezъ în Ŋenabium de šnde dъ dršmš kavalerii în toate nъrŋile šnde se ziŋea kъ se trъseserъ fšŋitivi. Din fie-kare eskšrsie Romanĭ se-ntorŋea kš maĭ mšlŋĭ sklavĭ ŋi vite. Esnšmi la toatъ asnrimea šnšĭ frigš mare ŋi nekštezъndš a se onri în vre šnš lokš de temere ka sъ nš fie deskoneriŋĭ, ŋeĭ maĭ mšlŋĭ Carnšŋĭ nerirъ de sabia inemikšlšĭ, de asnrimea ŋi nloile eлneĭ; restšlš se rъsnъndi ne la naŋišnile veŋine.

CXXXIII.

Înaintea nrimъverii, Cesaru fš nevoitš a kondšŋe o nšoъ kamnanie în kontra Bellobakilorš. Astš nonorš kare o datъ nš voise sъ dea kontenŋentšlš sъš la armata ŋea mare a lšĭ Vercingetorix, lъsdъndš-se in orgolišlš sъš, kъ va faŋe singšrš resbellš Romanilorš, se nъssese în kanšlš šneĭ nšoĭ koaliŋišnĭ Galo-

CXXXV.

Armata Bellovakъ, voi a se ureda vъzъndš kъ toislš ši stъ imnrotivъ. La aveastъ vorbъ, Comm, uellъ-altš mefš allš armatei konfederate, înkalekъ, esse din lagъrš mi din mъdsre în mъdsre ajsnpe în Ţermania, lenъdъndš-se, zive snš istorikš, de o natrie ue se xotъrîse a servi, mi mergъndš sъ kaste alta snde okii sxi ns va întxlni Romanš.

Denstapi Bellovakilorš konjsrъ ne Cesaru ka sъ se mslpxmeaskъ de kalamitъpile ue verkaserъ: Kavaleria lorš se afla dъrъmъnatъ, mi infanteria vea aleasъ, nimivitъ. Într'o astšfelš de mare nenorovire, în invinperea lorš gъsia snš avantapiš, de vreme ve Cesaru ns mai era: kъvi nivi o darъ. kъtš urъia ellš, senatslš n'avssese nstere kъtš avea oarba mslţimsdine.-

Cesaru rъsnunse kъ era lesne a akoza ne mevpi de gremalele sъvirnite: kъ nivi snš omš. avъndš nemic dъnsslš o miserabilъ nomlapime. ns mare fi în stare sъ sospie resbelulš. kъ vsrъ cunoscerea senatslui mi a urinvalilorš vetъpeni: mi kъ în ine fi sokotenz în destulš de asurъ nedenvigi.

CXXXVI.

Ama darъ resbellălă era înkъ o datъ nъbъmitŭ la Nordŭ. Darъ dominarea Romanъ însŭfla atъta urъ în kътŭ făţea lumea kŭ grъmada din orame mi dъnъ la parrъ. În vete trevea Rinu nъrъsindŭ o natrie sŭbjugatъ. Ka sъ se omuse astorŭ migraţiuni. Ceseru înti rъsnăndi armata în mai multe nunkturi, mi ellŭ înssmi în nersoanъ merge sъ denrade mi sъ nestiiaskъ konrinsurile Eburenilorŭ ka kumŭ vroasnika sa resbunare nu kъzuse destulŭ de [illegible] avemtii nenorovite părri. Desne[illegible] mrinde ne Ambiorix kare venise avi, [illegible] e de onoarea sa. zive unŭ istorikŭ sъ [illegible] rame întru atъta loksinţele, ne oameni ku averile mi vitele lorŭ, în kътŭ Ambiorix urъtŭ Kiarъ de ai sъi, daka din intъmplare arŭ mai trъi, sъ nu mai poatъ nivi o datъ trъi în natria sa. Cesaru pornemte leţioanele salle în toate părţile Eburonieĭ: demradъ, mi omoarъ totŭ. Darъ numele Eburonŭ fu mersŭ nentru totŭ d'auna din lista naţiunilorŭ Gale.

CXXXVII.

În astŭ timpŭ. Andeni mi nomplaţinea

din Loarъ de josъ se skъlase. insъ fiindъ neɔniɣi intre dɔnmii. fɔrъ nrъnъdiɣi de Fabuis kъndъ trekъ Loarъ.

Birɔitori intrebɔinɣarъ viktoria dɔnъ obiveї. Omorirъ, zive istorikъlъ lɔї Cesaru. nъnъ kъndъ kai mai nɔtɔrъ merɣe mi braɣele maї nɔtɔrъ isbi. Mъvelъrise maї mɔltъ de dɔoъsnre-zeve mii oameni. saъ din veї kъ armele în minъ, saъ din veї ve le lъsase. Fabius fъrъ a amtenta intrъ ne tъrimɔrile Karnɔɣilorъ. krezъndъ kъ atъtea nenoroviri ɔna dɔnъ alta ii va fi addɔsъ în stare a fi maї lesne de sɔnnɔsъ. În adevъrъ avestъ nonorъ kare niві o datъ nъ vorbise de nave, nlekъ kanslъ mi dette ostaɣe, mi kъ dɔnm' îmnreɔnъ totъ ama fɔkɔrъ mi toate naɣiɔni'e armorikane.

CXXXVIII.

Maї rъmînea insɔrekɣiɔnea de amiazъ zi kъ kare se-nsъrvinase Lectere, komnanionɔlъ lɔї Vercingetorix. Ormъritъ de Caninius, lokotenentɔlъ lɔї Cesaru, se înkise kъ trɔnele salle în Uxellodunum, lokъ astъ-felъ de întъritъ nrin rînele ve'lъ îmnresɔra în kъtъ kiarъ oameni fɔre arme le era greъ a se sɔi akolo. Caninius întremrinde a o redɔve nrin îmnresɔrare. Lectèe kare fɔsese faɣъ la asediɔlъ A-

lesii, sfiindŭ-se de blokare, voi sъ se îngrijeaskъ de provizisnī; însъ fiindŭ attakatŭ de Romanī kъndŭ mi le addъvea în vetate. ellŭ skъpъ, darъ nu se mai întoarse în lagъrŭ. Totŭlŭ fu prinsŭ saŭ omoritŭ. Drapes, mefulŭ senonilorŭ kare se snise kъ Luctère fu înkъrkatŭ în lъntъ mi rъmase prisonierŭ.

CXXXIX.

Însъ Cesaru ka sъ prentîmpine în viitorŭ alte reskulъrī, se apropъbla la deosebitele naţisnī alle Galiei, verea ostaţe, resbъnъndŭ-mī assupra vellorŭ ve aţîţa vre o mişkare mi assupra vellorŭ ve se kompromiseserъ în lъnta pentru independinţъ. Printr'o balanţъ a politivii salle, pe kъndŭ isbia pe înstigatorī, kъsta a reasigura spiritulŭ mulţimei. Ajungъndŭ la Karnuţi, voi zive istorikulŭ sъŭ, sъ i asigure desupre temerea ve avea sъ nu verve soarta Ebъronenilorŭ, mi vers pentru supliviŭ pe Gutrúat, agentulŭ vellŭ mai aktivŭ mi mai ominiatru allŭ velleī din prmъ insurekţisnī. De kъndŭ Karnuţi deusseserъ armele trъia singurŭ în fundulŭ unei nădurī. Komnatrioţi sъi merserъ a'lŭ isgoni de akolo, nuserъ mъna pe dъnsulŭ mi addъserъ lui Cesaru pe vekiulŭ lorŭ mefŭ. Cesaru printr'o inokrisie kare împъka

resimtimentslš sъš kš nšoa lšī nolitikъ de klemenqъ. intrebъ leqioanele desnre sšnlivislš ve i s'arš kšveni. Gutruat mšri nrin bštae mi i se tъe kamslš.

CXL.

Šnš singšrš bšlevardš mai rъmъsese nentrš indenendinqъ. Uxellodunum, in kare dšoe mii Gali. Iъsani de kъtre Drapès mi Luctère, era xotъriqi a se qine minъ la vea din šrmъ estremitate. De mi nesokotea astъ minъ de oameni. zive istorikslš, Cesaru jšdekъ kъ stъršinqa lorš merita o asnrъ nedeansъ. Nš voia ka alte orame. inkrezъndš-se in avantaqele nosiqienei. sъ se inverve a-mi redobъndi libertatea. Kommanda lšī Cesaru inveta dšnъ šnš annš de zille, toqi Gali o mtia; daka darъ se mštea manqine mъnъ atšnvi. nš mai avea sъ se teamъ de nimikš. Se grъbirъ darъ a da mi astъ din šrmъ lovire.

Kъndš ajšnse din naintea vetъqi, o gъsi imnresšratъ kš dešlvirnire de kъtre Caninius. Imnresšrati avea griž kš indestšlare, Cesaru voi sъ le tae ana. Isbšti a le onri ana din riš kare kšrvea in fundšlš vši. Le mai rъmnea o fintinъ kiarъ la nivioarele zidšrilorš. Hrintr'o minšnatъ lškrare de mъmъntš o inninse

k'o nesuosъ ostenealъ. Kъ sabia în minъ. Cesaru imnedikъ kommъnikarea la fintinъ. Vitele, kai, oameni nerea de sete.

CXLI.

În astъ estremitate. imnresъrani smnle o mъlnime de bani kъ nъkъrъ. seŏ mi grestate, mi le rostogolemte înflъkъrate în kontra lъkrъrilorŏ de nъmъntŏ. Totŏ de o datъ fъkъ o nъvъlire vigъroasъ, ka sъ omreaskъ nrin lъntъ a stinye fokъlŏ. Se anrinde o mare flakъrъ în mijlokъlŏ lъkrъrilorŏ, konrinde makinele mi tъrnъrile nrin kare Romani voia sъ sae în vetate. Kъ toate astea Romani se ninea bine, akninnea se netrevea în fana ambelorŏ armate, mi fie-kare soldatŏ ka sъ-mi arate bravъra, se esnnnea kъ bъrbъnie la sъnemile mi fokъlŏ inemikъlъi.

Cesaru vъzъndŏ kъ are mъlni rъninĭ. ordonъ ka toate leninanele sъ dea asaltъlŏ din toate nъrnile de o datъ, skonъndŏ mari ninete. Lokъitori, în alarmъ. kiamъ ne lъntъtori mi-i retrane din attakъlŏ lъkrъrilorŏ ka sъ meargъ a anъra zidrile. Imnresъrtori nredominъ invendiŏlŏ.

Imnresъrani kъ toate astea, stъrъeskŏ în anъrare; o mare narte din trinmii mъriserъ de

sete. iarъ veĭ alцĭ цinea mereѳ; însъ o minъ deskisъ цrin teraцъ. ajъnцe nъnъ la sorцintea fintineĭ. în kъtъ onri skъrцerea aneĭ în vetate. Ъskъndъ-se astъ sorцentъ, se stinse mi vea maĭ din ъrmъ sneranцъ a imnresъraцilorѳ; mi mrivindъ aveastъ imnrejъrare maĭ mъltъ ka ъnъ dekretъ allъ verъlъĭ. de kъtъ ka o fantъ a oamenilorѳ. se nredarъ.

Cesaru. zive kontinъatorъlъ kommentariilorѳ salle. mtiindъ kъtъ este de bine întemeiatъ renътацiъnea sa de klemenцъ. nъ se sfii kъ s'arѳ nътea imnъta ъnъ aktъ de rigoare karakterъlъĭ sъъ. mi fiindъ kъ nъ vedea ъnъ termenъ resbellъlъĭ Galieĭ. daka arѳ maĭ isbъkni asemenea insътrekцiъnĭ în deosebite нентrĭ, хotъri a infrikoma не velle alte nonoare nrintr'ънъ esseнnlъ. „Нъse съ tae mъinile la toцĭ aveia kare lъaserъ armele, darъ le lъsъ vieaца, ka съ noatъ fi de dovadъ vie a nedensi Romanilorѳ."

CXLII.

Daprés, не kare Caninius illъ fъkъse nrisonierѳ, skъnъ de съkъrea liktorъlъĭ, lъsъndъse съ niarъ de foame.

Luctère kare skъnase dъnъ invinцerea sa, mi kare не-nvetatъ înnĭ skimba adъnostirea

kъzъ în mîinile вnкї Arvernъ, mare amikъ allъ Romanilorъ, kare. fъrъ a se sfii, îllъ иssse în fiarъ ui-lъ dsse la Cesaru.

Labienus bътsse пе trevirenї. Шefslъ lorъ se afla în mîinile salle, ka ui Eduen Sure, singвrвslъ din naпiвnea sa kare rъmъsese înarmatъ în kontra Romanilorъ. Toate поnoarele Galieї era învinse ui *nauifikate*. Cesaru voi въ viziteze Akitanв, вnde nв fвsese nivї o datъ. Шekъ kв dвoe leцioane ui uriimi ввшвnerea tвtвlorъ чetъцilorъ, kare-i trimiserъ demвtaцї ui-i dette ostaце.

În fine kъndъ veni a-uї întokmi kвartierвlъ de iarnъ la Nemetocène (Arras) afiъ kъ чellъ din вrmъ ui maї ne-uиъkatъ din uefi inвvrekцii, Comm Altrebatu, иssese josъ armele.

CXLIII.

Comm se amezase în Цermania, kъчї nв maї avea natrie în Galia; darъ nв se иtsse xotъrї пentrв esilъ, ui se-ntorsese intre vekii въї ввиiвшї ka въ-i reskoale în kontra Romanilorъ. Isgonitъ de aчeutia, rътъчi tъrъ akoneremъntъ, din иъdвre în иъdвre, k'o trвnъ de kavalerї. Astъ mînъ de *outlawe* se afiъ de o datъ urin toate lokвrile, иsstiindъ drъ-

mările mi mărginădiă adesea amenzionările omtireĭ.

Marc-Antoniu, kestoră lăĭ Cesaru, voi kă orĭ ce preță să se skape de Comm Atrebatu; trimitte în goana sa pe ăndă din oficerii săĭ, Volusenus, kare-lă maĭ rămise într'o strămtoare, dar ĭi skăpasse. Măltă tămpă ilă goni din pădure în pădure, din mănde în mănde, pănă-lă, atakăndă-lă, bătăndă-lă saă răminde bătută. Comm ţinea gata kăte-va korăbiĭ pe koastele Morine, ka să noată treke în Bretania kănde s'ară vedea nevoită. O lămă nenorocită ilă sileamte a alerga la avestă mijlokă; vămtă era favorabilă, dară marea se affa în refăksă, mi korăbiile sta pe ăskată la marţine. Se isprăvea kă dăndă daka Volusenus se anronia. Comm ordonă kavaleriloră săĭ să-nnalţe pănzele în vărfă katarteloră. Romani văzăndă-le de departe, ămflate de vănt, krezură kă Artrebatu se afă pe mare mi se întoarsără îndărtă.

CXLIV.

Comm re-pkepă dăelă kă maĭ mare înverămare; voia să-mĭ răsbune pentru vălna sa mi nekredinţa inemikălăĭ să. Într'o zi kănde dămă o akţiune foarte vie, se retrăţea

kъ kavalerii sъi, zъremte ne Romanъ gonindъ-lъ mai mъltъ singъrъ; se-ntoarve mi arъnkъndъ-se asъma inemikъlъi, îi strъnъnje nъlna niviorъlъi.

Îmi rъsbъnase; trimitte sъ snъe lъi Marc-Antoniu kъ se-ndatorează a trъi ori ъnde va voi, a fave ori ve-i va kommanda mi nentrъ assigъrare a da ostanje; kъ nъ vcrea de kъtъ o singъrъ kondiniъne, sъ nъ se arate înaintea vre ъnъi Romanъ.

Antoniu voindъ a sfъrmi, miimi verera.

CXLV.

Galia denъnea armele, însъ skъrsъ de sъnje mi în linsъ de mefi ka sъ o kondъkъ.

„Înkinъiaskъ-mi vine-va, zive ъnъ vekiъ istorikъ, Paul Brose, ъnъ bolnavъ galbenъ, slabъ, defigъratъ nrin nimte lsnji frigъri, kare i a îngednatъ sъnjele mi i a sleitъ nъterile, ka sъ nъ-i lase de kъtъ o sete nessferitъ, fъrъ a o nъtea linimti; eatъ imanjinea Galiei sdrobitъ mi ssmssъ de Cesaru, kъ atъtъ mai aurinsъ de setea vea înfokatъ a libertъni nerdstъ, kъ kъtъ libertatea nъrea kъ-i skanъ nentrъ totъ d'aъna. De avi venea adesele salle înverkъri nefolositoare ka sъ skaie din servitъdine; de avi silinjele velle mari alle învingъtorъlъi în-

tăritată ka să i ingreuieze jugulă; de ară kreuiterea rezbel, nikumotarea mi în fine kiară nerderea sucurangei. Ama, nreferăndă mai bine nenorocirea sa soartă de kută minte doktorii nesigure, de frikă ka să nu să kază în mai mari kalamităgi, rămînea fără fokă, fără mimkare, înnovățată, însă nu înimitită."

Plutarque reazimă asămănarea isbăndzile lui Cesaru în Galia.

În unea anuil de resbellă, lău ka uniterea mai multă de trei ste nagiuni, mi de mai multe ori komisate în kontra a trei milioane de oameni, din kare două milioă neri ne kămnelă de batallie mi două milioă fu făkuți prisonieri."

CXLVI.

De unea anui de kundă Cesaru se luptea în Galia, justifikase îndestulă gimnăzia ambigiuei sale nerăsonale trekundă Alpii. Mersese la skopulă său înveță, însă sigură, mi aksină nu i se mai putea împrotivi nimini. Armata era mai multă a lui de kută a republicei. Dară avea în minu două mijlokă mai mare mi de kută entusiasmulă mi fidelitatea legioanelor sale, banii.

„Afarea sa în Galia n'a fostă de kută o

lungъ tъlхъrie, zice D. Amedée Thierry în istoria Galiei. Нъmъntъrі allіate saŭ inemіce, lokurі sakre saŭ profane, tesaure private saŭ publіce, deurъda totŭ. Bogъціile adunate era nemъrginite. Kъ prodъktъlŭ хrъnіrilorŭ salle nu numaі kъ intreginea armata mі ridika nuoe trъne, nlъtea nemъrginitele datorі ce maі naінte kontraktase în Italia, înі înbogъцea oficerіі, urіn gratifikaціі, înlesnea desfrъnъrile lorŭ mі alle soldaцilorŭ; darъ asurlŭ Galіeі se vъrsa kъ aveeaмі înbilnъgare la Roma în senatŭ mі în komіvіxrі. Maі kъ osebire kъndŭ Cesaru ginea kurtea sa la Luka saŭ Hisa, în timpulŭ de rъzboŭ, fъcea a se desvolta kъ toate skandalele salle venalitatea[1] konsuliingeі Romanilorŭ. Konsoli, tribuні de[2] al nonorulуі, senatorі, alerga sъ se tokmeaskъ mі sъ se vъnzъ luі. Neutralitatea konsolului Paulus kostъ pe ambigіosulŭ prokonsulŭ maі multŭ de ontŭ milioane dinъ moneda noastrъ, mі konivenga[2] tribunului Curion maі multŭ de douъsute-zece milioane.

Se poate zіce kъ Cesaru konkuistase Galіa kŭ fierulŭ Romanilorŭ, mі Roma kŭ asurlŭ Galilorŭ.

---

[1] Venal, sellŭ pe mі vinde konsuliinga.

[2] Trecerea kŭ vederea, k'o îngeleugere.

CXLVII.

Galia konkuistatъ, Cesaru nu voia su nue kaпътъ rъinъriї eї. Nu uitъ nimikъ din ueea ue noate su vindeue nenoroчirile resbellъlъї. Administraţia sa era aua de blъndъ ne kътъ konkuista lui era de asпrъ. Niчї o o konfiskaţiune ne ntru soldaţi sъї; niчї o kolonie, niчї kiarъ militarъ nu întokmi aчi; nonoarelorъ le lъssъ territoriile lorъ, oraшelorъ rinчinala formъ a guvernъlui lorъ. Niчї o greutate de tributъ, чi numaї aчella ue nroviпчiile konsimţise a nlъti în timnulъ resbellъlui, ші înkъ favoarele era numeroase nentru alliaţi ші oraшele kare шtiuse a merita nrivileţe ші maї ku osebire nentru nobili Galї kare urma sъ formeze în fie-kare uetate o fakţiune ku devotamentъ ші ka unъ nonorъ de klienţї. Alte oraше fъrъ nriimite subtъ natronaţiulъ sъu, unele, între kare Bibracte, luarъ numele sъu. Se feri ku o kunnoштinţъ nerfekte desnre karakterulъ aчestorъ nonoare, de totъ ue nutea atinge niшte oamenї înfokaţї ші mundri; nu se attinse de lokъ de monumentele lorъ naţionale; resnektъ kiarъ ші trofeele kare le adduea aminte de nenoroчirile lorъ. Arverni denusese în unulъ din temnlurile salle sabia ue

nerdъse Cesaru în batallia ʏca mare de la Sekania în kontra lъĭ Vercintorix; într'o zi o rekъnoskъ mi înʏenъ sъ zîmbcaskъ, zikъndъ ofiŋerilorъ kare voia sъ o ia: „Lъsaŋi-o akolo, e sakrъ.“

Kъ o nolitikъ kare nъ se noate konsidera îndestъlъ, ellъ gonea dъoe skonъrĭ: sъ dea konkъista sa drentъ asksiliarъ norokъlъĭ sъъ mi nrîn menaŋerile salle, kъ favoarele kъ kare înkъrka ne Galĭ, sъ noate stinŋe într'ъnmii natriotismъlъ.

În interesъlъ ambiŋiъncĭ salle nersoanele, se servi de sniritъlъ militarъ mi aventъrosъ allъ aʏestъĭ nonorъ. Organisъ kъ keltъiala sa o leŋiъne komnъsъ de veteranĭ transalninĭ kare se deosebise în resbellъlъ nentrъ indenendinŋъ mi o nъmi leŋiъnea *Aluctei*, nentrъ kъ soldaŋi nъrta forma ne kaskъ. Sъbtъ aʏeastъ emblemъ, ziʏe snъ istorikъ, a vegeri de dimineaŋъ mi a veselii ʏelleĭ viĭ, amtĭ îndrъsneŋi soldaŋi, trekъrъ Alni kîntъndъ, mi nънъ la Phaesale, srmъrirъ kъ sgomotoasele lorъ aŋîŋъrĭ, tъkъtele leŋiъnĭ alle lъĭ Pompeĭ.“

Înrolъ kъ titlъ de alliaŋi mi asksillarĭ kornъrĭ alese kъ diferite arme, în kare se deosebea Gali, arkari, fantasini snorĭ din Akitania mi Arvernia, infanterie grea de Belŋia mi îndrъsneŋi kavalerĭ din kare trei-zeʏi era de

ajsnsš ka sъ nъe ne goanъ zeve mii Nъmizi, de kare Kleonatra mi Hérode zivea kъ natrъ sste fъvea kъtš o armatъ.

Cesaru se arma astš-felš în kontra rivalilorš sъi kъ velle mai allese trъne gale; îmi înlesnea soldaŋi mi ostaŋe; sleia Galia ka sъ o astъmnere.

Ne kъndš ei kombъtea în Grevia, Afrika Isnania nentrъ imnerislš sъš, nъringi, fraŋi lorš lъkra nъmъntslš, se snekъla kъ kъldъra avcia nentrъ lъkrъrile nъvii kare isbъknemte totš d'aъna dъnъ învetarea snъi lъngš resbellš. „Astъ Galie, zivea Marc-Antoniu, kare ne trimittea ne Ambreni mi Vimbri, akъmš se aflъ sъnnъsъ mi totš ana de bine kъltivatъ în toate nъrŋile ka mi Italia. Risrile ei se înnodobeskš kъ korъbii, mi nъ nъmai Ronslš kъ Saonъ, darъ mi Meosa, Loarъ mi kiarš Rionslš mi Oveanslš.

Cesaru asovia konkъista kъ ambiŋisnea sa; deskidea oamenilorš vellorš mai kъ inflъinŋъ din Galia norŋile senatslsi, familliilorš nobile mi bogate le fъgъdъia drentslš de vetъŋenie romanъ mi înkъ velle mai înalte favoare, daka norokslš îllš va erta sъ noatъ disnъne de elle dъnъ voinŋa sa. Îmi kreea în inemivii sъi de eri instrъmente interesate nentrъ anъsarea natrieï. Astš-felš ka sъ o

leŋe mi maĭ mъltŭ de dъnsslŭ, fъkъ din Galia ve konkъistase o a dъoa provinvie sъbtŭ nъme de Galia nъroasъ, deosebind'o de provinvia karbonesъ kare-i era sъsnektъ ka nomneanъ.

CXLVIII.

Ceca ve se snъne desnre vitejia soldaŋilorŭ sъĭ, avea sete de nerikole, avellŭ devotamentŭ nentrъ viaŋъ mi moarte, astъ fъrioasъ nъtere karakteriseazъ în omslŭ de resbellŭ maestrъlŭ konsъmatŭ allŭ fatriilorŭ romane. „Cesaru zive Plutarqne, a gъsitŭ totŭ d'asna atita afekŋiune mi atita bънъ-voinŋъ în soldaŋii sъĭ, în kъtŭ aveia kare sъbtŭ alŋĭ mefi, nŭ se deosebia întrъ nimikŭ de veĭ-alŋĭ oamenĭ, devenia ne-nvinsĭ, kъndŭ era vorba de gloria lъĭ Cesaru, mi alerga kŭ kanslŭ nlekatŭ la velle maĭ marĭ nerikole, k'o fъrie ve nimikŭ n'o nъtea onri saŭ nre-ntъmnina. Nŭ voiŭ addъve de kъtŭ treĭ natrъ essemnle.

„Acilius în lъnta navalъ ve s'a datŭ lingъ Marsilia, arънkъndъ-se într'o galerъ inemikъ nerdŭ mъna dreantъ k'o lovitъrъ de sabie, însъ kŭ navъza ve ŋinea în mъna stъngъ iml împinse mereŭ sъliŋa mi isbindŭ în faŋa inemivilorŭ îi rъstъrna ne toŋĭ mi konrinse galera.

„Ventъrionslŭ Cassuis Sceva la lъnta de

la *Dyrrachium* în kontra lui Pompeĭ, avъndŭ snŭ okiŭ skosŭ de o sъgeatъ, smeralŭ mъtrъsŭ d'o sъliqъ mi uĭma strъmsnъ de alta, mi trei-zeчi de lovitъrĭ ne uavъzъ, kemъ ne inemikŭ ka kъmŭ arŭ fi voitŭ sъ se uredea, mi doĭ din trъmuĭ auroniindŭ-se, tъe smъralŭ snŭia k'o lovitъrъ de sabie mi rъnindŭ ne uellъaltŭ la obrazŭ illŭ fъkъ sъ-mĭ intoarkъ snatele; mi la sfъrmitŭ anoĭ skъnъ fiindŭ kъ komnanioni sъĭ alergase în ajstorъ-ĭ.

„În marea Bretanie meĥĭ rъndъrilorŭ din tъiŭ fiindŭ înkъeragĭ în niute lokъrĭ bъltoase mi uline de aurъ mi fiindŭ foarte strъnuĭ de kъtre barbarĭ, snŭ soldatŭ allŭ lui Cesaru, la vederea aчestuĭ ɣeneralŭ, kare era sucktatorŭ allŭ întel, se arunkъ în mijlokulŭ inemiчilorŭ, kŭ atъta bъrbъgie minъnatъ, în kъtŭ il sili sъ o ia d'a fugа mi skъnъ ne ofiɣerĭ. Anoĭ trekъndŭ balta în arma tatъlorŭ k'o nesmъsъ ostencalъ urintr'aчea aurъ noroioasъ, uarte în notŭ uarte ne josŭ, ajunse dinkolo însъ fъrъ uavъzъ. Cesaru ulinŭ de mirare ucntru karaqiulŭ sъŭ uellŭ mare, alergъ la dъnsulŭ strigъndŭ kŭ bukurie mi laude ka sъ-lŭ uriimeaskъ mi sъ-lŭ mъngъe. Însъ soldatu tъkutŭ, kŭ kaualŭ în josŭ, kŭ okiĭ ulinĭ de lakreme, se arunkъ la niqioarele salle mi se rugъ a-lŭ erta kъ nu-mĭ urъstrase uavъzu.

„Însă, avestă mare krauiă mi astă mare ambiţiune numai Cesaru o însufla m'o nestrea în soldaţi mîn mari rîsnilătiri mi mare onoare, făcîndă să se vază kă bogăţiile ne addună din resbelle nă le ginea nimă ka să-mi mulţumească lăksălă, nimă ka să trăiască în desfătări, ni era ka o rezervă la dsnsălă ka să rîsnilăteaskă kraţiălă, mi kă nă se sokotea bogată de kătă kă era în stare ka să rîsnilăteaskă ne soldaţi neî braví; mi neia ne kontribuia mai multă la avestă efektă, era kă se esnuica nellă întîi la mimejdiile nelle mai mari mi nă se aurra din nimă una din lăkrările resbellălăl.

„Este adevărată kă, nentră nesokotinţa mimejdiiloră, nă s'ară mira nineva din kausa avelliă doringe înfokate de glorie de kare era înuinsă, însă nentră rîbdarea sa în lăkrări, fiindă kă kovîrnica nsterile salle, nă era omă kare să nă rîmie în mirare, nentră kă avea sună temneramentă foarte slabă, sniţălată, kă karuca albă mi moalle, adesea sufferindă de dsrere de kană mi susussă la enilensie, a le kăria efekte le simgi întăia oară la Corduba în Ispania. Kă toate astea nă se folosi de avenusta ka să se afemeeze mi să trăiască în molivisne. Din kontra în resbellă kăută sună remediă avestoră indisnozigii, kombatîndule

nrin ѕmblete, nrintr'ѕnѕ reꙗimѕ simnlѕ mi kѕmnѣtatѕ mi nrintr'o vieanъ în kѣmnie, întѣrindѕ-mĭ korнslѕ astѕ-felѕ nrin ostenealъ.

„Se odixnea, maĭ deobnte ne kѣndѕ se afla ne drѕmѕ, într'o kѣrѕꙗъ saѕ într'o litierъ, folosindѕ-se astѕ-felѕ mi de rѣnaosѕ redskѣndѕ-lѕ la akꙗisne. Zioa merꙗea sъ vizitcze kastelѕrile, lagѣrile întѣrite, avѣndѕ lѣngъ dѣnsѕlѕ în karѕ, ne ѕnѕlѕ din sekretarĭ kѕ kare skria ѕѕbtѕ diktarea sa, kѣlѣtorindѕ, iarъ la snate ѕnѕ soldatѕ kare nѕrta sabia, mi într'avestѕ ekinaꙗiѕ ѕmbla aua de iste în kѣtѕ kѣndѕ eмia din Roma nentrѕ nrima oarъ k'o însѣrvinare nѕblikъ, ajѕnse în a onta zi ne marꙗinile Ronѕlѕĭ.

„Înkѣleka nrea bine, mi la astъ eservitare se obivnѕise foarte mѕltѕ, kѣvĭ îĭ nlѣvea a goni în fѕga mare ꙗiindѕ-mĭ mĭĭnile înkrѕvimate la snate; mi într'astъ esnediꙗisne a Galieĭ, se obivnѕi a-mĭ dikta skrisorile mergѣndѕ ne kallѕ, la dѕoĭ saѕ maĭ mѕlꙗĭ sekretarĭ, dѣnъ kѕmѕ snѕne Oppius. Se nretinde înkъ kъ Cesaru a fostѕ vellѕ întĭĭ kare-mĭ înkinsi ka sъ se kommѕnive nrin skrisorĭ kѕ amivĭĭ sъĭ, saѕ în lagѣrѕ saѕ în vetate, kѣndѕ verea trebѕinꙗa mi n'avea timnѕ a konvorbi kѕ eĭ, din kaѕsa nenѕmeratelorѕ okѕnaꙗisnĭ mi a nemѣrꙗiniteĭ întinderĭ a lagѣrѕlѕĭ saѕ a vetѣꙗii.

„Într'o zi într'unŭ voiajŭ îi konrinse o fărtună aua de mare, în kătŭ fu nevoitŭ a se edăunosti în bordeiulŭ unui ţărmanŭ lokuitorŭ, unde negăsindŭ de kătŭ o mikă kameră kare abia era de ajunsŭ nentru unŭ omŭ singurŭ, zisse amiciloru sĕi: *loksrile uelle mai onorabile trebseskŭ uedate uelloru mai mari ui uelle mai neuesarie la uei bolnavi*" ui lăssă kamera lui Oppius kare nu se afla bine, ui nretinse ka să se kulue întrunsa, ne kundŭ ellŭ ui amiciĭ lui se kulka subt straminŭ afară.

CXLIX.

Însă nosteritatea kaută mai multŭ urmele omului de kătŭ alle resbelnikului, în distanţa în kare se află astăzi de la auelle evenimente. Ea kaută să afle kumŭ Cesaru din fundulŭ Galiei, a Ţermaniei, a Bretaniei, era mai de faţă în Roma de kătŭ daka s'arŭ fi aflatŭ în Roma kiară.

Istoriea într'aueastă nrivinţă e nlină de amănunte. Întîi, kă Cesaru, dunu kumŭ s'a văzutŭ, lăsase în Roma trei nartide de o notivă interesate, una a-lŭ ţine kătŭ mai multŭ timnŭ în denărtare înlesnindu-i toate leţiuirile, toată nuterea, toate leţiunile, toate ajutoarele ue nutea să-nneue nuterea sa uea re-

galъ în Galia: era aveea a lъi Pompeĭ; veaaltъ ka sъ-lъ rekkeme adesea nrin lasde, komnaraŋisnĭ, nъrerĭ de rъъ, în memoria Romanilorъ ka sъ noatъ mina senatъlъ mi nessferita maestate a lъi Pompeĭ: era nartida lъi Clodius mi a demagoŋilorъ; vea de a treia, în fine, nartida lъi Ciserone mi a oamenilorъ navnivĭ kare se temea în fъndъ de Cesaru, ka de vellъ maĭ nrimejdiosъ din tribъnĭ, mi kare, kiarъ nentrъ aveastъ temere, îllъ esalta nъnъ la inerbolъ, mi kъta a-lъ adormi în vanitatea sa de konkerantъ, de frikъ ka sъ nъ isbъkneaskъ între dъnsъlъ mi Pompeĭ o rivalitate mi o lovire kare le arъ fi tsrbъratъ liniutea. Daka ne lъngъ kombinъrile avestorъ treĭ nartide, sgomotъlъ ve fъvea din denъrtare isbъnzele, konkъistele salle kare neriodivemte venea sъ lingъmeaskъ srekele Romeĭ, mi în fine mslŋimea de oratorĭ m'a nsvelistilorъ salariaŋĭ de Cesaru mi din kare fъkъse dsnъ kъm ambiŋiomi din zillele noastre fakъ din jsrnale trimbiŋamĭ nsmelorъ lorъ, se inŋelleŋe kъ Roma mi Italia, intr'avemtĭ nъoъ annĭ nъ fъ de kъtъ snъ nemъrŋinitъ eko mi kъ Cesaru de dinkolo de Almĭ arsnka vorba ve voia ka sъ se renete de Romanĭ.

În timnъlъ fakŋiznilorъ se aflъ totъ d'asna o nonslaritate în linsa individslъi. Nonoarele

îngreɲoшate de gъvernele чe se aflъ lъngъ dъnsele, kaъtъ firemte în deпъrtare mîngierea saъ sueranца lorъ, într'ъnъ omъ imaɲinatъ kъrъia nъ-i imпъtъ nimikъ din kъte ъfferъ, kъrъia îi пresъппъne toate nerfekɲiъnile чe viseazъ, mi daka avestъ omъ imaɲinatъ se aflъ în avellaпi timпъ mi în realitate, ъnъ eroъ kare îmbrakъ natria sa kъ glorie mi a kъrъia deпъrtare se atribъe la invidie, linsa avestъi omъ devine пrinчinala sa пstere mi doriпца чe are desпre dъпsъlъ, devine fanatika nassiъne a imaɲinaɲiъneї mъlɲimeї. Чeca чe amъ vъzъtъ în zillele noastre, kъndъ Bonaparte se deпъrtase kъ skonъ în Eginetъ, kъndъ Eъroпa îllъ esilase la insъla Elba mi în fine kъndъ kantivitatea mi moartea îllъ allъngase la Santa-Elena. Asta întreɲinea, în timпъlъ fabъloaselorъ resbelle alle Galieї, memoria mi imaɲinaɲiъnea Romanilorъ desпre пrestiɲiъlъ lъi Cesaru чe nekontenitъ kremtea.

CL.

Пъrea kъ stъdie, kъ o artъ adъпkъ, kъпъ sъ aɲîпe nassiъnile пъbliчe în favoarea sa, kъndъ aпroпiпdъ-se de Roma пe kътъ leɲile o пermittea ъпъї ɲeneralъ de armatъ kare era попritъ ka sъ iasъ din xotarele пroviпчii salle,

kъndъ denъrtъndъ-se de o datъ ka kъmъ arъ fi voitъ sъ amъgeaskъ doringa ge aginase mi ka sъ dъkъ de gea-altъ narte a Galiei dorinyele nonorъlъi. Nivi o datъ kъrtisanъ din Atena saъ din Roma nъ intrebъingъ mai mъltъ artifivie nentrъ amorъ, ka Cesaru nentrъ ambiginъne.

De aveia mi voyea entъsiasmъlъi era ъnanimъ: Cicerone nrimъlъ oratorъ mi skriitori nolitivi, se lъsa sъ kazъ in aveste kъrse. Cesaru intreginea kъ dъnmii ka kъ oameni nrinvinali ai Romei. ъnъ komerviъ regъlatъ de skrisori; kare fъyea ne fie-kare sъ kreazъ kъ avea in ellъ ne vellъ mai de inkredere amikъ. Lъase kъ dъnsъlъ ne fratele lъi Cicerone Quintus, in gъvernъlъ sъъ ii inkredinga insъrvinъrile velle mai lъkrative, ka interesъlъ lъi Quintus sъ gie ne Cicerone in interesele lъi Cesaru. Toatъ jъnimea militarъ din Roma, kematъ nrin favoarele salle lъngъ dъnsъlъ, se glorifika a servi sъbtъ Cesaru mi-lъ nrefera de fagъ inaintea Hatriei. Tesaъrele mi deurъdъrile Galiei imnovъrъndъ oramele mi deurъdъndъ temnlъrile. ii servea kъndъ a korъmne ne intregъlъ nonorъ allъ Italiei nrin imbilnъgarea sa. kъndъ ne vei inkъrkagi kъ datorii in Roma nrin millioanele ve nlъtea nentrъ dъnmi kreditorilorъ lorъ. Hъnga lъi Cesaru era

soŋentea ʏea nesfъrmitъ in kare tribъnъlъ Curion, kiarъ konsolъlъ Paulus skъrŋea aъrъ. Ameŋea ne ponorъ nrin darъrile salle: îmnrъmъtъ ne senatorî fъrъ interesъ; kъmnъrъ kъ bani sъî ka sъ dъrъiaskъ oramъlъî nъmъntъ ventrъ nnъ nъoъ Forum kare-lъ kostъ maîzeʏî millioane de ʏesterse; nъne de zideute in kъmnъlъ lъî Mars o galerie învelitъ ventrъ komiʏiъrî; întokmeute nъdъrî de koloane de marmъrъ ventrъ addъnarea ʏetъŋenilorъ; trimitte armate de gladiatorî ventrъ ʏirkъrî; dъrъeute mii de sklavî reŋilorъ alliaŋi aî renъbliʏeî; dъ asilъ in nrovinʏia sa tъtъlorъ bankrъŋilorъ mi la toŋî oamenii nътaŋi nrintr'o osъndъ defъimътoare; kiamъ în sъita lagъrilorъ salle ne toŋî aventъrieri, linitorile ŋъrrilorъ konkъistate, ka sъ-î îngrame de xoŋiile lъî; nъ se mtia daka armata sa are maî mъltъ glorie nrin isbъnzele salle saъ maî mъltъ infamie nrin nъravъrile eî. „Soldaŋi lъî Cesaru, ziʏe ellъ mъngiindъ-î, notъ sъ birъiaskъ de mi innoatъ in desfrinъrî mi lъksъ!“

Hroteŋe saъ abatte dъnъ mlъʏere naŋiъnile; fъrъ a amtenta ordinele senatъlъî ia insolenta diktatъrъ a resbellъlъî, inroleazъ leŋiъnî kiarъ de Galî, întreeute nъmъrъlъ leŋioanelorъ salle, le-nuarte griъ gratisъ, le-ndoeute salariъlъ fъrъ a konsъlta Roma; înteme-

cazu kolonii in Galia visaluinu, intre Turin ui Milanu, unde kiamu ne toti ceĭ bunsigi de komuliuitate ku Catilina, ka kumă ui'arĕ uregluti o nauisne a su in kontra nauisuilloră legale; lasu intr'adinsă a ferbe avi doktrincle uelle mai subversive din vekia konstitsuisne a Romei; la Roma kiaru susuine ku kredetslă sută, in kontra oameniloră oneuti ui kiaru in kontra lui Ciccrone, banda revolsuionaru a lui Clodius: ii uromitte a uroskri ne Cicerone ui a arde kaselle uelloră ue se uretindea a fi inemiui ai nonorslui. Toate kriminele lui Clodius illă fave su zumbeaskă k'o indslusenu nesokotitu. In darnă Cicerone illă ridikă mai uressă de uronorusiule smane in skrierile salle: „Alui notă kudea, zive in kartea sa „asuura *Uroziuuilors konuslare*; de la viktori„ile lui Cesaru astu anurare nu mai e de tre„buinu in Italia.“

In fine Ptolomei avemti reni bogani, insu tributari ai Egiuetslui, ii nlutemte millioane tribută fusu a *deosebi tesaurslă* nartikolarĕ allă lui Cesaru ui *tesaurslă* reuublicei. Totă ue uriimemte ka uradu, varsu in Roma in korumnere. Kumusu reuublika mai nainte d'a o usne in lanuă.

In fie-kare annă, in timuslă kuartirsireĭ trunelorĕ salle ne iarnu dinkolo de Alui, se a-

uronic de Roma ka sъ uriimeaskъ vizitele nonorъlъĭ roman. Magistraţi, senatori kъ grъmada, tribъnil, konsolii, Pompei insъmĭ vine sъ-l formeze la Lъka o kъrte de lingъuitorĭ saŭ klienţĭ. Roma în timulъ residenţilorŭ lъĭ Cesaru în Toskana numai se aflъ în Roma, este la Lъka, akolo konfereazъ kъ Pompeĭ, konsulirъ kъ Clodius, se konsultъ kъ amiĉiĭ sъĭ ka ce konsolĭ mi ce tribъnĭ s'arŭ kъveni a nъmi nentru annulŭ viitorŭ. Пъrerile salle sъntŭ leţĭ; ceĭ marĭ mi nonorъlŭ se sъmnъnŭ în senatŭ mi în komiţiurĭ dorinţelorŭ salle. Noъ annĭ ellŭ este, urin mefi sъĭ de kabale, elektorъlŭ vellŭ mare allŭ Romeĭ mi urin konsimţimintulŭ nonorъlъĭ.

CLI.

Kъndŭ nonorъlŭ, senatulŭ, cetatea mi uroviniile se fasonarъ indestulŭ intr'unŭ timŭ de ontŭ annĭ kъ avestŭ jugŭ nъsŭ de denărte asъura renъbliveĭ, Cesaru totŭ d'asna în inţelegere kъ Clodius în Roma, tolera saŭ aţiga terburъrĭ, inkъrkъtorĭ mi fъriile nonolare alle avestъĭ tribъnŭ, kare fakŭ a se skъrbi oameni onemtĭ mi fъkъ sъ se simţъ slъviĉiunea guvernulъĭ lъĭ Pompeĭ. Katъ sъ ĉitimŭ în Ciceronе esmъnerea attentatorilorŭ avestъĭ favo-

ritŭ allŭ поnorъlъї, ші favoritŭ sekrêtŭ assemenea lъї Cesaru. Clodius kare isgonise пе Ciceronc din Roma ші-і dъrîmase kasele; se опиsse kъndŭ marele oratorŭ, rekematŭ de kъtre senatŭ ші поnorŭ, îші rezidia kasa în Roma.

„La 3 Noemvrie, oameni lъї Clodius venirъ kŭ armele în mînъ sъ goneaskъ пе lъkrъtori kare lъkra la kasa mea. Dъrîmarъ galeria Catulus, че se zidea de kъtre konsolї dъпъ ordinea senatъlъї, kare se afla пе sfъrmitŭ. Ашezъndŭ-se апоі пе lokъlŭ în kare se afla kasa mea arъnkarъ nietre ші пъse fokŭ la kasa fratelъї meŭ. O astŭ-felŭ de silъire, sъвîrшitъ în zioa mare în faца четъцi întreцї, fъkŭ sъ цeamъ, nŭ поцї ziче, toцї oameni onestї, пentrŭ kъ пŭ kъtezŭ sъ zikŭ kъ se maї gъseskŭ inkъ, ві toatъ lъmea în цenere. Clodius sъsцinŭ апоі nrin alte neleцiзirї astъ nrimъ a ŭa fŭrie: пъmaї sъцele inemiчilorŭ sъї illŭ maї пъtea îmnъka. Alerga din kъartierъ în kъartierъ, ші ka sъ-шї maї mъreaskъ nartida, nromittea ŭklavilorŭ, libertatea. Se vede akъmŭ kъ пъtea sъ omoare în пъblikŭ пе orї чine arŭ fi voitŭ.

„De aчeia, kъndŭ treчeamŭ пе kallea ŭakrъ, la ънŭ-шire-zeче поemvrie, mъ lъ în goanъ kŭ oameni sъї. Aъzirъmŭ de o datъ ънŭ mare ŭgomotŭ, vedeamŭ пetre arъnkъndŭ-se,

bastoane ridikate în sʒsš, sъbiĭ goale, fəŋirъmš în vestibʒlʒlš lʒĭ Tertius Damian; oamenĭ ʏc mъ-nsoŋea onrirъ ne oameni lʒĭ Clodius d'a nʒne mъna ne mine; daka voiamš l'anĭ fi nʒtʒtš omorî dar, amš înʏenʒtš a mъ obosi de assemenea asnre mijloave, voiš sъ-nʏerkš kʒ ʏelle maĭ dʒlʏĭ. Aштĭ tərbʒrъtorĭ vъzъndš nonorʒlš întregš d'o notrivъ nornitš în kontra lʒĭ, ʏerъndš nʒ nʒmaĭ a-ĭ faʏe nroʏesʒlš, ʏi de a'lš nʒne la kasne, ne fъkʒ a ne addʒʏe aminte de grozъviile lʒĭ Catilina ши Acilius. La dʒoъ-snre-zeʏe noemvrie, se nʒsse în kanʒlš sneĭ trʒne de oamenĭ înarmaŋĭ kʒ naveze kare veni kʒ sabia în mînъ sъ attaʏe kasa ʏe are Milon ne mʒntele Germanius, alŋi ŋinea torŋele ka sъ dea fokš; ellš se aшezъ în kasa lʒĭ Sylla ka sъ fakъ aʏestš attakš. Flaccus cши de o datъ din kasa ʏe Milon avʒsese de momtenire de la Annius însoŋitš de oamenĭ îndrъsneŋĭ ши nʒternivĭ, kare resuinse astъ trʒnъ de tъlxarĭ ши omorirъ ne ʏeĭ maĭ frʒntaшĭ. Kъstъ ши ne Clodius, ши nʒ l'arš fi krʒŋatš, darъ se askʒnse în kolŋʒlš ʏellš maĭ dosnikš allš kaseĭ."

Kʒ toate astea Pompeĭ îшĭ întorʏea nrivirea de la toate astea, ши Cesaru nʒ voia sъ sʒsŋiъ ne Cicerone în kontra tərbʒrъtorilorš Romeĭ, de frikъ ka sъ nʒ-ши mikшoreze nro-

ceia sa popularitate în mersulă demagogieĭ luĭ Clodium. A trebuită ka să întrupeză în-drăsnegă, dar molată Milon, merindă perso-nală allă luĭ Clodium să se înarmeze asu-pra ka resturnarea publică, amerindă pe Clo-dium kare kaută odată ku-lă omoare pe dânsulă și vomă vedea kă această generală rŭsbunu-toră allă Romeĭ de se acusată de Cicerone, fu osândită de Roma și surghiunită de kătre Cesare.

În kamerală luĭ Marc. Metellus ținea se-natulŭ diskursurĭ turburătoare; diskursurile luĭ Appius aceste și maĭ aggravatoare și avelles alle luĭ Clodium vareŭ toate numelile salle. Komeniĭ aceste mărturĭ și arguințĭ de dân-sulŭ în kamerală luĭ Marc. Eveniurile turbură-rĭ salle și kuragiulă luĭ Milon aggravă auri-talŭ publikă în kontra-ĭ.

La 21 a fostă ună ziegŭ și senatulŭ nu se addună nicĭ atuncĭ nicĭ a doua zi. A-tuncĭ 23 kândă skriă aceasta skrisoare, la treĭ ore de diminează, Milon s'a și așezată în kamerală luĭ Marc. Veniră a-mĭ spune kă vestibulele luĭ Clodium nu se afla de kâtă kâțĭ-va nenorociți k'ună felinară aprinsŭ. Oamenii fakțiuneĭ salle vorbeskŭ pretutindenĭ kă Mi-lon nu face altă de kâtă ceea ce Clodium illŭ povățuește a face. Arŭ trebuĭ să știĭ kă a-

vreŭ ceva ne în alte noveye de kutŭ alle salle mi este totŭ asta de în stare a ntrerumpe ceva dzoa kumŭ fi e lesne a-lŭ cuckuta. Valoarea sa e nemărginită; în toate zilele fave akte minunate. Insă fără a mă uimi la aveste a-mănunte, igi voiŭ zice numai kă na e uşeranţă a se fave elekţiunea edilelorŭ; kă Cladius va fi datŭ în judekată de kătre Milon, daka nu va fi omorîtŭ mai nainte, ceea ce se poate întîmpla kiară de kătre Milon daka se vorŭ întîlni unulu în kalle. Asta e o treabă xorîtă: ellă se-nmulţumeaşă a o esekuta fără a se teme de armăriile ce arŭ avea. Esemplulŭ meŭ nu-lŭ mîne în mirare. Ucea ce-lŭ asaigură este kă nimi o datŭ n'a avutŭ amiri ne-bonî aşă serîşi, mi nu uşerŭ a se rezema ka mine într'unŭ alabŭ protektorŭ.

CLII.

Oameni onemiţi întristagi, a kărora glorie era Ciceron mi virtutea Catone, înţeleseră a prevedea kă astă-felŭ de esveşari mărimile în Roma în nekazulŭ lui Pompei mi prin sekretă îngelegere kă Cesaru, va aldăve în kărîndŭ o ne-ngelegere între aceşti doi oameni mi kă o să trebuiaskă să se gie ori de unulŭ

ori de altălă ka să nu niarŭ sdrobiță intre amăndoi.

„Vaĭ! strigă proteșeatălă lui Pompeĭ ui amikălă lui Cesaru; de kăndă renăblika se afl̆ă într'o stare așa de jalnikă, ulăverile ui mălțumirile vieț̆eĭ nu mai aă nimikă de dorită ț̆entru mine ui nu mai gășeskă mălțumire de kătă în kărțile melle. Îmĭ ulave mai bine a ș̆edea în biblioteka ta ne avеastă mikă bankă ve se afl̆ă săbtă imaț̆inea lui Aristotelu, de kătă ne jeț̆erile kăriale ui să mă ulimbă ku tine de kătă să mergă ku avella ne kare văzu bine kă amă să-lă ărmeză; darŭ să ne lăsămă în voia intămulării ui a zeiloră, daka va fi vre unălă să se amesteve în lukrările de aiva de josă!... Totălă aivĭ este kabală: fakț̆iunea lui Cesaru susț̆ine ne Memnius ț̆entru konsolă; asta nu ulave de lokă lui Pompeĭ kare se supără ui se ulnuje în gura mare; ellă s'a deklarată ț̆entru Icaurus. Aste turburării nu notă fave de kătă ună interemnă: se noate urca bine numi diktatoră!" Aste vorbe făvea de o datŭ ui ne Cesaru ui ne Pompeĭ să mediteze.

„Konsiderezŭ în assemenea împrejurări kătă de ulăkătă este ț̆entru mine d'a avea o așa de graț̆ioasă bună voinț̆ă a lui Cesaru; ve skundură ferivitŭ în nasfraț̆ă! Kămă tra-

teazъ ne frate-meŭ! Kъmŭ illŭ înkarkъ de bъnъtate, demnitъцї ші onoare! Cesaru l'a lъsatŭ a-ші alecе din toate kъartierele de iarnъ rezidencца kare-i va plъcea maї bine nentrъ lecцiъnea ce kommandъ! ші n'aші iъbi cnŭ astŭfelŭ de omŭ maї mъltŭ de kъtŭ toцї ceї-alцї?"

În adevъrŭ Romani ajъnseserъ într'cnŭ astŭ-felŭ de esъesŭ de desordine în kare nъ maї nъtea faче altŭ de kitŭ a чere cnŭ stъnъnŭ ka sъ realце libertatea daka este onestŭ, ka sъ sъgrъme natria, daka este ambiцiosŭ; Milon armase nonъlaцiъnea în kontra nonъlaцiъneї, a smъlце ne Clodius din litiera sa ne drъmŭ aflъndъ-se sure Tibur, ші sъ-lŭ omoare într'o întъlnire daka nъ-lŭ omora jъstiцiea, ka sъ rъsbъne ne четъцeni ceї bъnї în kontra aчestъї inчidiatorŭ allŭ natrieї. Întъmplъtoarea saŭ premeditata moarte a lъї Clodius, fъkъ ka mъlцimea din Roma sъ skoaцъ aчeaші strigare ka mъlцimea din Paris kъndŭ Charlota Corday omorî ne Marat. În adevъrŭ Clodius era Marat allŭ Romeї. Rъminea lъї Cesaru era kъ proteцease atъta timnŭ ші nъnъ la moarte ne Clodius! Aчeste dъoe nъme asoцiate prin istoria tъrbъrъrilorŭ Romei daŭ ne faцъ îndestъlŭ partea чa avea Cesaru în kalamitъцile intestine kare ъrma sъ-i sъnnъe lъї natria.

CLIII.

Iulia fiika lъĭ Cesaru ui femeea lъĭ Pompeĭ fъsese nъnъ avi, kъ toatъ rivalitatea politikъ, nodъlъ alliaŋŋeĭ între avestĭ dъoĭ oamenĭ. Imnerilъ lore konfъndъndъ-se mîn astъ reъedenie aua de amoniatъ de inimъ, era ъnъ imneriъ de famillie. Moartea vea nrekove a Julieĭ slъbi astъ legъminte; ŋinta nentrъ nъterea sъnremъ fъkъ restъlъ.

Cesaru ъmbla dъnъ ъnъ allъ doilea konsъlatъ; leŋea onrea ne ъnъ ŋeneralъ gъvernorъ ъneĭ nrovinvĭĭ romane sъ vie la Roma ka sъ alerŋe dъnъ onorъrĭ. Pompeĭ konsolъ maĭ nainte d'a se rъvi de Cesaru, fъkъse însъ-ші a se revoka aveastъ leŋe în favoarea lъĭ Cesaru. O leŋe snevialъ skrisъ ne aramъ în Capitolu, astorisase ne învingъtorъlъ Galieĭ a ъmbla dъnъ konsъlatъ fъrъ a veni în Roma. Cesaru anъnua ne faŋъ intenŋiъnca ve avca ka sъ nrofite de aveastъ leŋe ka sъ-ші deklare kandidatъra. Cesaru konsъlъ, era în avestъ momentъ nentrъ senatъ ші nentrъ amivi lъĭ Pompei, Cesaru dektatorъ. Pompeĭ ші senatъlъ tremъra foarte tъrziъ d'a sъfferi nresenŋa ші astoritatea omъlъĭ ve mъrise aua de mъltъ; fъkъ a se revoka aveastъ leŋe de favoare a

kъriia imnrъdenŋъ o simŋea akъmъ, mi se onnъserъ asemenea legalemente la kandidatъra lъi Cesaru. Ostilitatea sekretъ se maĭ askъnde înkъ sъbtъ anarinŋele ъneĭ skrъnъle de legalitate. Crassus allъ treilea membrъ allъ trinъviratъlъi formatъ între ellъ, Pompeĭ mi Cesaru, înaintea resbellъlъi Galieĭ, sъsŋinea, nrin intervenirea sa, ънъ ekilibrъ oare-kare. Crassus moare mi nъ lasъ faŋъ în faŋъ de kътъ dъoĭ rivalĭ, fъrъ altъ intermedierъ de kътъ ambiŋinea ve i roade mi renъblika la kare rîmneskъ. În kъte-va lъnĭ de negoŋiъri, nare kъ imnerialъ o sъ revie vellъi maĭ dibavinъ; în kъrъndъ o sъ fie allъ vellъi maĭ îndrъsneŋъ.

Kondъita lъi Cesaru în timnalъ konkrenŋeĭ la konsъlatъ ve Pompeĭ îĭ nega, este kanalъ d'onerъ allъ dibъvieĭ ънane. Maĭ nainte d'a sъbjъga renъblika, katъ sъ tragъ în nartea sa oninianea, fъrъ de kare kiarъ mi viktoria e nenlъkътъ. Nedibavea îmnrъmъtare mi mikanele lъĭ Pompeĭ inъsnreskъ sniritele, onremte orĭ-ve akomodare, nъne anarenŋa drentъlъĭ mi a nedrentъŋireĭ de nartea lъĭ Cesaru. Ellъ are toate ranianele mi nare kъ arъ avea toate nedrentъŋile; annъrъ renъblika mi nare kъ annъrъ nronrialъ sъъ orgoliъ; nentrъ maĭ mъltъ nekonsekъinŋъ, ia resnънderea resbellъlъi vivilъ, fъrъ a nrenara veva ka sъ-lъ

ssspé. ömm ve a meimaš nsmele de mare mm ishmzale salle. Illš meriš akšmš mrin gremelle ve fave: mi ns mde nivi a se traŋe kš demmzare ka sš lase lokšlš alxsia mai feriviš de kšiš dxnsšlš. nivi a mriimi šnš egalš. nivi a kombare šnš konkerantš. Hare kš l'a konrinsš ameŋeala lsuŋei salle feriviri: ns mai e leŋe in Roma de kšiš ellš insšmi mi krede kš fantomele avestorš leŋi kšzšte arš fi de ajšnsš ka sš nomreaskš ne Cesaru.

CLIV.

Astš timnorisare dibave a lši Cesaru se nrelšnŋemte dšoi annî întreŋi; aratš o moderare de doriŋš mi konsiderare kštre senatš kare fave kontrastš kš tonšlš vellš a totš nšternikš allš armelorš m'a oninišnei kš kare este investitš. Hartida lši Pompei mi senatšlš se amšŋemte; ia zšbava nentrš sfialš mi nrefšksšlš resnektš nentrš senatš, drentš skršnslš. Kš kštš Cesaru este mai šmilitš, kš atštš devine mai ne-nnškatš; Catone kiarš devine nrovokštorš mi jšrš ne zei kš daka Cesaru arš kšteza sš intre în Roma, va fave în kontra lši o akšsaŋišne kanitalš.

Aste ameninŋšri se sfšramš în kontra lšngš inimii naterne a lši Cesaru; nare kš

n'are nevoe nimĭ de arme, nimĭ de autoritatea titlŭlŭĭ sĕŭ, nimĭ de provinciile, nimĭ de leŋioanele salle, ka sĕ intre in Roma. Sigŭrŭ kĕ forŋa sa a kĕzŭtŭ în nŭmele sĕŭ, se desarmĕ în faŋa inemiciloră ŭi a rivalŭlŭĭ sĕŭ; sĕfferĕ fĕrĕ a se-nnrotivi ka konsolŭlŭ Marcellius, devotatŭ lŭĭ Pompeĭ, sĕ ŭroпŭe senatŭlŭĭ ka sĕ-lŭ sĕsnende din gŭvernarea ŭi kommanda Galieĭ; sĕfferĕ kiarĕ insŭltele ce konsoliĭ fakŭ klienŋiloră sĕŭ din Lombardia, bĕtŭndŭ ka ne sklavĭ, cetĕŋenĭ ridikaŋĭ de dĕnsŭlŭ la drentŭlŭ bŭrgezŭ în Italia de josŭ. Se sĕŭmŭne senatŭlŭĭ kare-ĭ ridikĕ dŭoe din leŋioanele salle, ka sĕ le dea lŭĭ Pompeĭ, fiindŭ sigŭrŭ kĕ ĕnŭ dekretŭ nŭ va da inemiciloră sĕŭ inima trŭnelorŭ salle; ofereazĕ kiarĕ de a liveŋia cellŭ maĭ mare nŭmĕrŭ din soldaŋi sĕŭ ŭi a se demite din gŭvernarea Galieĭ, daka Pompeĭ va abdika ne avella allŭ Suanieĭ. Se mŭlŋŭmeute kĕ gŭvernŭlŭ sĕbalternŭ allŭ Iliriei ŭi k'o singŭrĕ leŋiŭne, de 6000 oameni kă sĕ maŋie akolo noliŋia romanĕ.

Nimikŭ nŭ-nblĕnzeute nartida natriŭianĕ, kare, ka toate nartidele bĕtrine, ia drentŭ nŭtere, înkrederea ce are în ea însĕŭĭ. Cesaru e anŭnŋatŭ ka sĕ lase armata ŭi sĕ vie a-ŭĭ da seama desure nŭrtarea lŭĭ în Roma, sĕbtŭ ameninŋarea d'a fi deklaratŭ rebelŭ în kontra

legilorŭ mi inemikŭ mŭblikŭ. Aпъrarea renъblicei mi kommanda generalъ a tatъlorŭ armatelorŭ din Italia se-ukredinţeazъ lui Pompei; senatъlŭ se esalteazъ, honorъlŭ mъrmъrъ, tribъnele honorъlui, parte integrantъ mi legalъ a konstitaţiunei, protesteazъ; se vъdŭ amenin̦aţi de obrъsniria patriviilorŭ, se îmbrakъ ka sklavii, essŭ din Roma mi dukŭ în lagъrъlŭ lui Cesaru, la Ravenne, unŭ pretekstŭ de legalitate la revoltъ.

Tribъnii, ajъng̦ъndŭ în lagъrъlŭ lui Cesaru, denъnŭ xaïnele lorŭ de sklavi ne tribъnъ, înaintea soldaţilorŭ, mi konstateazъ kъlkarea drepturilorŭ honorъlui în persoana lorŭ. Se unŭ subtŭ protekţiunea armatei mi konjъrъ pe Cesaru sъ porneaskъ asupra Romei, ka sъ rъsbune de o datъ mi insultele salle mi pe alle honorъlui romanŭ. Cesaru pare nexotъrътŭ mi pe g̦ndurĭ; prefъkuta sa sfialъ kremte amorъlŭ mi entusiasmъlŭ soldaţilorŭ; tribъni ulъngŭ o asemenea nekatezare mortalъ pentru patrie; pъrъseskŭ Ravenne, mergŭ în deosebite kvartiere alle Galiei visalpine mi a Galiei transalpine, penetrъndŭ avelleaui diskursuri, avelleaui invokaţiuni, avelleaui lakreme înaintea soldaţilorŭ lui Cesaru. Se vede kŭ pe artъ omъlŭ kare medita de atъţea anni restornarea tatъlorŭ legilorŭ, adъnostitŭ de legi

urin singura sa attitudine, îmuinye kiarъ ne i-nemivi sъĭ sъ le kalve în nivioare, în kontra lъĭ mi fave sъ serveaskъ organele nonorъlъĭ ka sъ invoave armele în kontra nonorъlъĭ!

În timulъ astorъ turburъrĭ a tribunilorъ în lagъrile velle rъsuîndite alle lъĭ Cesaru, Roma auteautъ îngrijatъ, înpъvъirea saъ resbellъlъ între ambi rivalĭ. Se maĭ sucra înkъ împъkъvinea de la nъdenya lъĭ Pompeĭ mi de la mъrinimia lъĭ Cesaru.

Ciceronе, în neaurevіabila sa koresnondinyъ, vearkъ mi deskrie în temerca sa, toatъ sfiala urin kare Roma mi Italia treve în kъteva zille, între avestĭ dъoĭ rivalĭ kare se mъsurъ maĭ nainte d'a se isbi. Istoria însufleyitъ mi tremurъndъ de avеastъ din urmъ krisъ a libertъyiĭ romane, se afъ întreagъ inskrisorile lъĭ Ciceronе. Vunъ vetъpeanъ, omъ virtuosъ, piindъ de republikъ, fъrъ a anroba nivĭ illusisnile natrivilorъ nivĭ turburъrile plebeilorъ, klientъ allъ lъĭ Pompeĭ: lingusitъ de Cesaru mi îndatoratъ lъĭ, admiratorъ allъ lъĭ Catone, egalъ tutulorъ urin intelliginyъ, nenrevъzъndъ de kъtъ kalamitъyĭ din lovirile de kare se afla ameninyatъ Italia, destulъ de onestъ ka sъ nъrъseaskъ ne Pompeĭ. urea slabъ ka sъ se înnrotivească lъĭ Cesaru.

чеarkъ în agonia karakterъlъï sъъ, agonia reпъbliчeï.

Sъ-lъ lъsъmъ a vorbi.

„Astъzï 15 Oktomvrie; ziчï kъ Cesaru o sъ norneaskъ пatrъ leцioane ka sъ intre în Plaisance, ka sъ поatъ amenin̦a maï de aпroape. Чe o' sъ ne faчemъ? îmï vine în minte a mъ închide în чitadela Ateneï!.., Sim̦ъ kъ ne aflъmъ în ajъпъlъ пъï resbellъ чivilъ maï пrimejdiosъ de kъtъ resbellъlъ Partenilorъ, daka чellъ пъ̦inъ zeъlъ kare a skъпatъ reпъblika de barbarii sъï inemiчï, n'o va maï skъпa înkъ nrintr'o minъne de nroпriile salle fъrii!... Astъ temere mi aste kalamitъ̦ъ ъпtъ kommъne la to̦ï; însъ чeca чe mъ nriveшte ne mine în astъ ъпosi̦iъne, este kъ mъ g'ъseskъ legatъ totъ de o datъ mi kъ Pompeï mi kъ Cesaru; kъtre ъпlъ nrin rekъnnoшtin̦a servi̦iъrilorъ чe mï a fъkъtъ; kъtre чellъ-altъ nrin nemъr̦inița noпslaritate de kare se bъkъrъ... Kredeamъ mi jъdekamъ kъ n'o sъ amъ a lъa narte, nentrъ vre ъпlъ din dъoï, în kontra чellъï altъ, atъtъ de ъni̦ъ se nъrea nъnъ akъmъ; mi iatъï tъrba̦ï ъпlъ în kontra altъia! kredъ aшъndъoï în ъnrijinlъ meъ saъ чellъ пъ̦inъ Cesaru se nrefaчe kъ nъ se-ndoeшte desnre amiчia mea. Kъtъ desnre Cesaru ellъ krede kъ sinчeritate kъ kaъsa sa e kaъsa mea, пen-

trъ kъ în realitate e kassa Reпъblikeĭ. Urii-meskъ skrisorĭ de la amъndъoĭ uline de dragoste ui înkredere; kъmъ sъ mъ uortъ? Nъmъ fakъ aveastъ întrebare uentrъ kazъlъ kъndъ resbellъlъ arъ fi isbъknitъ ui kъndъ se va face anelъ la arme ka sъ se lъmъreaskъ rivalitatea lorъ; kъĭ în avestъ kasъ, nъ mъ sfieskъ d'a rekъnnoaште kъ se kade a-ui face fie-kare datoria ui kъ de o mie de orĭ e maĭ bine a fi învinsъ kъ Pompeĭ, de kъtъ învingъtorъ kъ Cesaru. Lъkrъ uellъ maĭ înuellentъ e, noate, ka sъ nъ intrъ în Roma, u'a soliuita *trismfslъ* uentrъ kamuaniile melle din Asia-de-mijlokъ, ka sъ uoĭъ avea snъ nretekstъ, sъ nъ fiъ faцъ la deliberъrile senatъlъĭ.

CLV.

Kъ toate astea ellъ se anuonie de Roma, treue Adriatika ui desbarkъ la Briudes; sъmblъ din kasъ în kasъ ne la uarъ, înurejъrslъ Romeĭ, fъrъ a intra înъънtrъ. Illъnue din zi în zi maĭ mъltъ nenoroчirile natrieĭ.

„Nъ m'amĭ sfii a mъ deklara daka n'arъ fi vorba de kъtъ de interesele Reпъblikeĭ; darъ o vъzъ sakrifikatъ astъzi la ambiцisnea a dsol komnetetorĭ. Daka nъ se lъkreazъ astъzi de

65318

kătă nentru dăsa, de ce aă părăsiă'o în timpălă consălatălăi lăi Cesaru? De ce în ambălă armăturăă m'a părăsită mi kiarăă ne mine ne mine, alle kărăia interese eraă ama de mălă legate kă alle salie? De ce a lăsată ne Cesaru să mi trimeze guvernălă mi de ce s'a-ntrebăinţată assemenea mijloace? De ce m'a datăţ arăta ostenealăţ ka să fakă a se nroane de toate kornările tribăneloră, dekretălă kare-lă nonrea d'a veni la Roma să veaţă konsălatălă? Printr'asta l'a făkută ama de năternikă, în kată Renăblika nă mai are sneranţă de kată intr'ună singură vetăţeană, kare ară fi făkută mai bine a se onnăne mai întîi lăi Cesaru, de kată a kombate în kontra lăi dănă ce i datăţ arme în kontra noastră. Kă toate astea de vreme ce lăkrările se află astă-felă întokmite, nă voiă întreba ka să vorbeskă ka voi, ănde este korabia lăi Atrides? Eă nă-mai kănnoskă alta, de kată ne aveea a lăi Pompei!

„Însă akămă, kăndă va trebăi să mi daă oninănea în senată, mă veni întreba: Ce o să ziui? Ce o să zikă; eat'o în dăoe vorbe; săntă de părerea lăi Pompei. Nă voiă înveta, în nartikolară, de a i faăe ka să se anronie, kăui mi se nare kă ară fi să esnăe vineva nrea măltă, ajăngăndă la resbellălă vivilă. Voi

kare sențeți la Roma, o ințeți jădeka mai bine de kătă mine; insă e de sigură kă avemă a face kă ună omă inșternikă, ne kătă e de întrenrinzătoră mi îndrăsneață. Va avea nentră dăpsălă ne toți oameni kondemnați mi *însemnați*, toți aceia kare merită a fi astăfelă, mai toată jănimea noastră, astă noue-lațiune kăria ii place tărbările, tribăni kare voră fi foarte inșternivi, mai kă osebire daka C. Cassius se va uni kă ei; în fine toți oameni împovărați de datorii kare sență mai nemeroși de kătă găndeamă. Nă linsemte a-cestii nartide de kătă o mai bănă kasă, toate celle-alte se găsemte întrănsa. Aua nă e nimikă kare să nă fie de datoria noastră a înverka nină a nă ajănțe la resbellălă civilă: isbănda e totă d'auna sigură, mi de kare vai! nivi ne ințemă oare kămă îndoi într'a-ceastă okasiune."

CLVI.

În fine se afiă înnrejărălă Romei mi vede ne Pompei amtentăndă a face oare-kare în-voială kă Cesaru.

„Konvorbindă desure trebările Remăbliței, zice ellă, Pompei nemia askănsă kă, în ouinișnea sa nă ne ințemă skăna de resbellă;

kъ nъ mai e de sneratъ vre o akomodare; kъ de kъtъ va timnъ vedea nrea bine kъ Cesaru nъ mai voia sъ-lъ ikonomiseaskъ mi kъ de atsnvi a mai avъtъ o nъoe dovadъ: kъ Hirtius, amikъ nartikslarъ allъ lъi Cesaru, venise de kerъndъ din nartea sa in Roma. fъrъ a da ne la dъnsslъ: kъ ajъnsese la mase devembrie seara. mi kъ Balbus avъndъ de gndъ a vorbi a doa-zi de dimineaqъ lъi Scipion desnre treaba kare-lъ addsese, se-ntorsese kiarъ in noaptea aveea.

„Pompei vede intr'asta o dovadъ sigerъ kъ Cesaru voemte sъ o rsnъ kъ dъnsslъ. Intr'o vorbъ, singsra sneranqъ ve-mi rъmine este. kъ snъ omъ kъrsia inemivi sъi kiarъ ii offerъ snъ allъ doilea konsslatъ, mi ne kare norokslъ l'a ridikatъ atъtъ de sssъ, nъ va fi ama de nesokotitъ ka sъ se esnse a nerde atътea avantaqe; insъ, daka aveasta nъ-lъ va nътea onri, kъte lskrsri de temътъ vъzъ ne kare nъ-ndrъsneskъ a vi le skri... Ax! kътъ de tъrziъ este ka sъ kombatemъ snъ omъ, strigъ ellъ, kъrsia de zeve anni ii dъmъ kъ nlъvere nътerea in kontra noastrъ!

„Kъta sъ onrimъ inaintarea ve fъvea Cesaru la-nvepstъ, veea ve era nrea lesne. Akъmъ se vede in kanslъ a snъ-snre-zeve leqioane, fъrъ a mai nътъra kavaleria ve o

noate imɜlŋi dɜuъ voe; are nentrɜ dъnssɜlš o-ramele de dinkolo de Ron. nonɜlagiɜnea Romei. ɥea mai mare narte din tribɜni. mi toatъ astъ jɜnime nerdɜtъ în desfrinъri: mai adaogъ ne lъngъ aɥeasta dibъɥia, renɜtagiɜnea. indrъɜneala ɜnɜi ama mare kъmitanš. Eatъ inemikɜlš kɜ kare aɥemš a faɥe. daka îi ɥomš nъstra ɜnš nrivileŋiš ɥe i s'a konfirmatš nrin leŋe.

„Trebɜe. imi ɥeŋi ziɥe, sъ nɜnemš totš în nrimejdie de kъtš sъ-lš nriinimš ka stъnъnš: da. ka în fine daka ɥomš fi invinmi. sъ ne koste. orî kɜmš. nerderea libertъŋi. Ɥe nartidъ ami lɜa? Voiš faɥe ka dobitoaɥele kare se ŋine dɜuъ tɜrmъ: mъ ɥoi ŋine assemenea kɜ oameni onemni saš aɥeia kare trekš astšfelš, orî kare narte arš lɜa. Darъ aɥeasta nɜ mъ noate onri d'a ɥedea kъ fiindš nrinsš fъrъ ɥeste ama de tare. katъ sъ kɜmnъrš naɥea kɜ orî ɥe nreŋš. Resbellɜlš e totš d'asna sigɜrš, darъ este mi mai sigɜrš kъ daka Cesaru ɥa-nɥinŋe. nɜ ɥa ikonomisi mai mɜltš de kъtš Cinna, sinŋele ɥellorš mai nrinɥinali ɥetъŋeni, mi kъ ɥa nɜne mina ne averea ɥellorš aɥɜŋi kɜ aɥeeami lъkomie ka mi Sylla.

„Eatъ-mъ raŋionъndš nrea mɜltš nolitikъ, mi ami mai ɜrma, daka nɜ mi s'arš stinŋe lamna!...“

CLVII.

Kъ toate astea se nare kъ Cesaru rъmîne nemiпkatъ ші ka kъmъ arъ fi fosfъ îmъrmъritъ la Ravenna, înaintea sfъtuieri natrieї. Nъ kema la dъnsъlъ niчї o leцioanъ de aчellea de kare nomenea Cicérone. Nъ avea la Ravenna de kътъ rъmъtuiцele ъneї leцioane ші kъцї-va kavalerї. Însъ la-ntъrnarea tribъniloръ în lagъrъlъ sъъ, addъnъ aчestъ mikъ nъmъrъ de soldaцї, ші le vorbeшte maї mъltъ ka ъnъ чetъцeanъ sdrobitъ de nenoroчirile natrieї ші kъlkarea leцъiriloръ, de kътъ ka ъnъ цeneralъ setosъ de lъntъ. A notatъ însъшї în kommentarele salle, tekstъlъ aчestъї kъvъntъ; desvoltъndъ înaintea soldaцiloръ asъnririle fъkъte de senatъ maestъцi nonorъlъї, esnъlsiъnea tribъniloръ, aъtoritatea diktatorialъ ъsъrnatъ neste leцъirї, fъrъ altъ nretekstъ de kътъ ъra ші цelosia în kontra sa, ші konjъrъndъ-ї în nъmele aчestoръ leцї kъlkate ші a libertъцi Romeї, ka sъ mearg ъ a da ajъtoръ Renъbliчeї! Nъ maї e kaъsa lъї, asta e kaъsa zeiloръ, a leцiloръ ші a oameniloръ!“

Soldaцi kare avea de garanцъ nimte assemenea invokaцiъnї kътre allъ loръ natriotismъ, lъnga rъbdare a lъї Cesaru ші nresenца tri-

bănilorŭ, înaințe vie a leĝăriilorŭ desnădăjduite, aleargă la arme, atragŭ ne mefĭ lorŭ mi essŭ de sine din vetate anăkăndŭ sure Roma. Cesaru rămîne mai multŭ singurŭ la Ravenna, ka kămŭ arŭ fi rămasŭ ameĝitŭ la vederea resbellălăĭ vivilŭ emindŭ din lagărălŭ săŭ kă soldaĝi mi tribăni. Voemte să ĝie în okĭi Italieĭ anarinda ănăĭ împăkătorŭ ne kare resbellŭ illŭ atrage fără voe-ĭ, mi kare-lŭ ărmeazŭ ka să-lŭ stăvileaskă. Ellŭ mtie kă kă avestŭ mreĝŭ dobăndemte favoarea Italieĭ mi kă va fave assemenea să kazŭ asănra lăĭ Pompeĭ mi asănra senatălăĭ blestemălŭ vetăĝenilorŭ vellorŭ bănĭ. Se mrefave înkă kă e kă totălŭ desinteresatŭ desure sinemĭ, kă arŭ da altăia resnănderea resbellălăĭ de kare nă se maĭ nătea feri, de a se retrage de lagăre, m'a se învăli în dărerea sa, mi denăne kommanda armateĭ Galieĭ în mîinile lăĭ Hortensius mi Labienus, doĭ din veĭ maĭ konsideraĝĭ de senatŭ lokotenenĝĭ aĭ săĭ. Sigărŭ desure soldaĝĭ mi veteranĭ, nă se teme a-ĭ înkredinda la mefĭ kare în darnŭ s'arŭ verka a-ĭ attrage sure Pompeĭ.

CLVIII.

Kă toate astea trănele ve emiseră din

Ravenna fъrъ konsimtimъntъlъ sъъ, se onriserъ la xotarъle Galiei viisalnine u'a Italiei romane, la maryinea snsï mikъ riъ nsmitъ Rubiconu ui allъ kъrsia nsme de atsavï a devenitъ uroverbialъ ka avella allъ xotъrîrilorъ desnerate ui kriminale ve se iaъ dsnъ lsnyile nekstezъri alle virtsyei.

Cesaru, fъrъ-ndoialъ, snerase kъ in fsria ui nekazslъ lorъ, trsnele vorъ treve astъ ssnremъ xotarъ intre ssnnsnere ui revoltъ; însъ o inskrimyisne linidarie msstrase ne soldayi din naintea violъrii natrici.

„Kъ nimimi ns va treve avestъ riъ, xotarslъ rensbliveï, kъ arme, stindarde ui soldayï, fъrъ a fi blestematъ de zeï ui de oameni!"

Fъrъ ordinea yeneralslsï, fъrъ konsimyimintslъ ofiverilorъ, nonriyï inaintea sinyenieï leyilorъ kare nrotesta astъ-felъ nrin glasslъ nietri, allъ nsmsntslsï ui allъ aneï, in kontra nrimslsï lorъ nassъ in krimъ, trsnele, rъsnsndite ne maryinea Galъ a Rubiconului, amtenta o inmslsisne a zeilorъ saъ a oamenilorъ.

CLIX.

Nъrca kъ Cesaru însxuï nrin neaflarea sa de faqъ nrotesta in kontra sakrileyislsï.

Ideea înkisă în kasa sa de la Ravenna mi părea kăfăndată într'ănă abisă de nexotărîrî. Asta nu era o măstrare de kăpetă; săfletălă oameniloră kare nu kredă nivî în esistinţa zeiloră, nivî în konştiinţa oameniloră, nresimtimentăle jăstiţieî loră, nivî la imortalitatea săffletălăî răsnănzăndă desnre moralitatea akteloră salle de aivea josă, într'o altă esistinţă, nu noate avea măstrare de kăpetă. Toate kriminele velle marî politive se komittă saă de kătre fanativî saă de kătre imniî; s'a văzută kă Cesaru mărtărisea în gura mare ateismălă săă mi nu rekănoştea altă zeă de kătă *norokslă săă*, adikă avea kombinare oarbă, sărdă mi fatală a virkonstanţeloră kare, dănă întămplare, găvernează destinata oameniloră mi kare kă aveeaşi nepăsare îi fave viktime saă kălîî, sklavî saă tiranî, ferivinţî saă nenorovinţî ne păsăntă. Astă doktrină, kare e aveea a ambiţiomiloră, îi skutemte de la înveătătă de orî ve-ntrebrindă nentru măterea saă gloria loră.

Aşa dară, nentru Cesaru nu era attentată kare să-lă fakă a se sfii; dară era într'ănsălă trei lukrărî kare fără mtire inflsenţează asăpra oameniloră velloră maî tarî nentru săpinivărî, mi kare îi fave a delibera multă kă ei însăşi în momentălă d'a konsăma aktele

ɥelle irevokabile alle vieŋeĭ lorš; obiɥnɜinŋa, natɜra karakterɜlɜĭ lorš mi indoiala desure *isbîndъ*. Inoɥenŋa era agonia sa, ka mi viaŋa în inima omɜlɜĭ; nɜ este datš nimɜlɜĭ a triɜmfa în kontra virtɜŋii fъrъ a o kombate.

CLX.

Cesaru nъskɜtš în nrimɜlš rangš allš ɜneĭ remɜbliɥe kare-lš tratase de faɜoritš mi a kъrɜia leŋimitate, dogmъ sakrъ la Roma, kremtea kɜ sъnŋele sъš în vinele Romanilorš, fɜsese kreskɜtš în salɜtariile nrejɜdiŋii a inviolabitъŋii senatɜlɜĭ mi a nonorɜlɜĭ mi în ɜra în kontra tiranieĭ. A ridika mîna în kontra aɥestorš fantome inkriminate de ambiŋiɜnea sa, insъ resŋektate de tradiŋiɜne, nɜ mtiš ɥe groazъ îi insɜfla ka aɥeia a narivɨdɜlɜĭ. Roma era o rɜinъ de libertate mi virtɜte, ɥe e drentš; în toate astea e ɥeva nemъrŋinitš mi ka sъ zikš ama, e ɥeva divinš saš infernalš, d'a ridika întîi mîna asɜnra aɥemtii rɜine mi a o faɥe sъ se dъranene asɜnra Italieĭ mi asɜnra lɜmeĭ, kɜ ɜnš sgomotš kare va resɜna în toate sekolele.

Ili a-ĭ nɜne în lokš, ɥe? Singɜrɜlš nɜme allš lɜĭ Cesaru mi tirania ɜnɜĭ omš de ŋeniš kare dɜnъ dъnsɜlš nɜ va lъsa de kɜtš oa-

menĭ de mijlokŭ saŭ strikaţĭ, ka sъ astъne rina deskisъ de dъnszlŭ. Kiarъ în institъţiznile rzinate, darъ kare se afls înkъ în niviore, se aflъ o virtъte oare-kare, ce se konfъndъ kъ vetъstatea[1] lskrzrilorŭ ši kъ sъvenirea nonoarelorŭ, ši kare ţine cellŭ nъţinŭ lokzlŭ de ceca ce trebъia sъ fie nrin anarinţъ, celorŭ ce a fostŭ. Întokmaĭ ka memoria nosteriorъ a institъţiznilorŭ kare imnъnŭ înkъ nonoarelorŭ, kiarъ ši dъnъ ce s'a stinsŭ sъfletzlŭ avestorŭ institъţiznĭ. A skormoli aveste rzine, a mъtzra aveastъ memorie, a sъffla asznra acemtiĭ fantome ši a arъta lzmeĭ nimiknivia ši groaza avestzĭ mormъntŭ golŭ kare îĭ askzndea moartea Renzblivei romane, asta are ceva kare îngrozemte kiarъ znŭ snirităŭ de fellzlŭ lzĭ Cesaru.

Darъ ši nressnsindŭ kъ snirităzlŭ lzĭ Cesaru era sznerioră nrejzdinieĭ, ši destzlŭ de xotъrităŭ ka sъ-šĭ rîzъ de aveastъ sznerstiţisne a obivei zlzĭ, însъ în natzra karakterzlzĭ sъŭ era ceva kare-lŭ îngrozia, nrevъzъndŭ kъ nrin deklararea resbellzlzĭ în kontra natrieĭ, deskidea sorţentea znorŭ torrente de sъnţe. Nu nsmaĭ kъ Cesaru n'avea nimikŭ din ferovitatea lzĭ Marius, nivĭ din ne-nblznzirea

[1] Vekime, lskrzrĭ derъnъnate de kzrţerea timnzlzĭ.

lъї *Sylla*, *ці din kontrъ nъrta în sine toatъ dъlceaţa, toatъ miserikordia ші toatъ mъrinimia ertъrїі, че se akorda aша de bine kъ sъkvesele norokъlъї sъъ̆*. Nъ se sfia de niчї o imoralitate, de niчї o kriminъ, darъ era în stare a se traţe înapoї din naintea sъnţelъї. Asta nъ era o virtъte, era ънъ̆ desgъstъ̆. Sъfletъlъ̆ sъъ̆ era fъrъ milъ, simţirile lъї era ъmane; kъmnъrile de bъtae, sънliчiъrile, nroskrinţiъnile, ţinetele viktimelorъ̆, lakrъmile birъiţilorъ̆, îllъ̆ îmmъia ka пе o femee; întorчea mivirea ші kъţetarea de la aчestъ̆ kъmnъ̆ de mъчelъ̆ întinsъ̆ ka ші ъniversъlъ̆ romanъ̆, пе kare avea sъ destinzъ fierъlъ̆ ші fokъlъ̆ nъ nъmaї allъ̆ Romanilorъ̆, чі ші allъ̆ barbarilorъ̆ чe-nrolase maї întїї în kontra Romeї.

Se пoate krede kъ kiarъ imaţinea lъї Pompeї, învinsъ̆, degradatъ̆ ші пoate omorîtъ̆ de ellъ̆ însъші, ії апъrea în reflekţiъnile salle, ka o imnъtare, daka nъ ka o krimine. Pompeї fъsese чellъ̆ maї veneratъ̆ dintre Romanї. Illi înkъ fъsese ші maї mъltъ̆, nrotektorъlъ̆ ъъ̆ maї întїї, ші апoї aliatъlъ̆ sъъ̆ nolitikъ̆, ші în fine ţinerele sъъ̆; aste dъoe inimї se konfъndase în inima Julieї, fiika sa iъbitъ, пe kare o iъbia k'ънъ̆ egalъ̆ amorъ̆, ънъlъ̆ ka nъrinte чellъ-altъ̆ ka konsoarte. Пъrea kъ din fъndъlъ̆ mormъntъlъї eї чe abia se-nkisese, ії

imnɜtъ omorîrea avellɜia че-ї dedese însɜшї ka sъ-lš iɜbeaskъ. Cesaru ɜra nɜmaї mъrirea lɜї Pompeї; ka ɲeneralš îllš stima; ka omš se simɲia maї mɜltš înklinatš sure a-lš iɜbi; ka diktatorš, îї era datorš norочirea; ka ɲinere, i se rekɜnnoштea obligatš nentrɜ norочirea fie-seї.

Ka sъ kalче în niчioare atъtea simtimente înrъdъчinate, ka sъ întoarkъ fierslš leɲionarilorš în kontra avellɜia kare-ї îmnrɜmɜtase leɲioanele salle, ka sъ restoarne o astš-felš de norочire, ka sъ smɜlgъ de la ɜnš astš-felš de omš maestatea sa, mъrirea, natria шi ноate vieaɲa sa, trebɜia ka ambiɲiɜnea lɜї Cesaru sъ fakъ în inima sa ɜnš asaltš foarte tristš în kontra natɜreї. Nɜ maї e de miratš kъ se înkisese atъtea zille la Ravenna ka sъ askɜnzъ armateї salle lɜntele, rɜшinea шi ноate kiarъ lakremile salle; kъчї ne Cesaru îllš attiɲea d'o notrivъ шi dragostea шi ingratitɜdinea. Mъrimea ɜniversɜlьї romanš abia îї askɜndea nemъrɲinirea neleɲiɜireї salle.

CLXI.

În fine, invertitɜdinea isbъndeї trebɜia sъ nse ne gъndɜrї ne ɜnš omš kare în întъmnlъrile lɜmeї nɜ kredea, de kъtš în norokš.

Fъгъ-ndoialъ nouslaritatea sa era mare, însъ maestatea nouorslsĭ romanŭ, singenia leqilorŭ, antikitatea instituqiunilorŭ, sъveranitatea senatslsĭ mi a nouorslsĭ, mъrirea lsĭ Pompeĭ, nobleqea natriviatslsĭ romanŭ, suanima ostilitate a oamenilorŭ onemti, virtstea lsĭ Catone, ounosiqiunea lsĭ Cicerone, asgsstslŭ nsme allŭ Rensblivei era de mъrime ka sъ se noatъ mъssra kъ ambiqiunea susĭ qeneralŭ kare avea sъ-ntoarkъ armele natrieĭ în kontra natrieĭ. O arangъ a lsĭ Cicerone, o vorbъ a lsĭ Catone, suŭ qestŭ allŭ lsĭ Pompeĭ, o skrъnslъ a lsĭ Labiénus saŭ Hortensius, kiarъ lokotenenqiĭ sъĭ, ne kare nъ kstezase înkъ a i faye kъmnlivĭ, temerea leqioanelorŭ de narividŭ, îi nstea faye sъ le kazъ armele din minъ.

Cesaru fъгъ-ndoialъ nъ-mĭ askъndea nimikŭ din nerikolile în kare se afla; darъ omslŭ kare nlъnsese de qelosie la Cadix înaaintea bsstslsĭ lsĭ Alessandrъ, voia sъ konkaiste lsmea, mi lsmea nreqsia o nrimejdie de o orъ mi o mie de krimine într'una! Deve, nentrъ dъnsslŭ lsmea era Roma; nodslŭ langsrilorŭ kъ kare Rensblika învinsese sniverslŭ era în Kanitolŭ. Hsindŭ mъna ne avestŭ nodŭ în kanitala lsmeĭ romane, Cesaru nsnea mъna de o datъ ne Italia, Galia, Iliria, Suania, Afrika, Greqia mi Asia. Alessandrъ

fășese nevoitș sъ mearg̃ъ a se mъri, a-mĭ dobъndi glorie mi nșme, din nștie în nștie, din batallie în batallie, din Macedonia nъnъ la Indășa; Cesaru maĭ dibaviș mi maĭ feriitș g̃ъsia Roma înțenșkiatъ, mi sșbjșg̃ndș Roma într'o singșrъ zi, sșbjșga velle natrș kontinente. Konkerantșlș lșmeĭ era, fъrъ a-mĭ strъmșta lokșlș, konkerantșlș șniversșlșĭ; o assemenea nradъ nștea sъ îmboldeaskъ ne șnș omș mi maĭ virtșosș.

Ea determinъ ne Cesaru. Nșmelle ve nriimi de la Rubicon, mi neauitentata sfialъ a trșnelorș înaintea șneĭ skrșnșle ve kredea kъ se va treve de o datъ kș rîșlș, skimbarъ renede atitșdinea sa la Ravenna. Simți kъ esemnlș de sfialъ datș de leți oanea sa favoritъ (a șnș-snre-zeve a) la Rubicon, nștea fi kontaționosș velloroș-alte leți oane, mi kъ, snre a nștea kșleți e frșktșlș șneĭ krimine koantъ de atъta timnș, șrma ka sъ o sъvîrmeaskъ ellș înssmĭ. Vomș vedea ve mijlokș înmelъtorș saș ve mașinare nssse la kalle la Ravenna ka sъ amъți easkъ mi sъ atragъ ne soldați ve staș nonriți ne dъrmșlș Rubiconulmĭ.

CLXII.

În ajșnșlș zilleĭ în kare se determinъ a

*

kuteza totă, seara kъndă imĭ lasse toate mъ-surile ventre skouerile salle, se nrefъkъ kъ voe-nte sъ aite într'o noante de netrevere, toate gъn-derile ve-lă urcokeua. Dauъ ve netreke toatъ zioa în verkălă de la Ravenna kontemulъndă k'o amъratъ libertate de sniritĕ, o lantъ de gla-diatori ve o da nonorălĭ mi soldaniloră, invitъ la o vinъ sulendidъ ne toni manistrani oramălĭ mi ne ofiueril armatĕ kare de kъ-te-va zille se addunaserъ la kuartierălă sъă uenerală, ka sъ-i nъndeaskъ nexotъririle salle. Avi, în nrefъketa absorbare a vinĕ, a vinălĭ a mesivei m'a dauuălĭ, se nъrea kъ e urcokenată nemai de mzluzmirile lăksălĭ mi ulъ-verile bъiloră m'a mesei, imnrevnъ ka oasne-uĭ; anoi la ora kъndă dănъ obiveiă trebările illă kema la konsiliă, se skălъ de la masъ mi emi din salla banketъri, rzgъndă ne invitani aъ kontinse fъrъ dănsălă a goli naxare, assi-gărnde-i kъ-ndatъ se va-ntărna mi ellă ka sъ sfirneaskъ imnrevnъ astъ noante de netre-vere mi mzluzmiri.

Însъ, ori kъ nu kennoutea în adevъră disnosiniile în kare imĭ va gъsi soldani de la Rubicon, saă kъ voi nemai sъ amъueaskъ sniani lui Pompei, kare nutea sъ dea de mtire Romei desnre nassările salle. Cesaru, emi mai singură mintr'o noartă askensъ, mi strekorъn-

dъ-se urin întъnerekъ ne stradele Ravenni, addъnъ într'unъ lokъ xotъrîtъ afarъ din oramъ, mikъlъ nъmъrъ allъ ъellorъ ofiъerî ne craъ în konfidenţa sa. O kъrţъ kъ kirie, kare-lъ auntenta akolo, îllъ kondъse îndatъ urin kotitъrî la Rubicon. Ajъnse în ora kъndъ trimbiţamъlъ kiamъ ne soldaţî sъ iasъ din kortъ. Kallъlъ sъъ ъellъ favoritъ i se addъse ne unъ delulenţъ, kъ kringъ în virfъ mi kъ koastele înverzite, kare se-nklinъ kъtre rîъ.

„Era, ziъe Suętone, unъ kalъ unikъ în felulъ sъъ, kare ka Buъefalъ allъ lui Alessandru, semъna uredestinatъ urin minunata sa konformare, uentru minunata soartъ a stъninului sъъ. Konita în lokъ d'a fi dintr'un singurъ bukatъ de osъ uotkovitъ ka sъ se lъute kъ stъnъile, era împъrţite în deţite artikulate kare muşka nъmъntulъ mi-ul îmsia mimkъrile sъbtъ kavalerъ. Kamulъ, tallia, gîtulъ ui koama urin uterea ui graţia lorъ rъsnundea kъ astъ minune a natureî. Cesaru kare-lъ domesniъise înseul ui ne kare urefera sъ-nkaliъe în bъtъllii, îllъ isbia într'atъta, în kъtъ îi ridikъ unъ morumъntъ kъ unъ enitafъ, ka unuî komuanionъ de noroъire ui glorie."

„Kъndъ ajunse, ziъe Plutarque, dunъ memoriile aъellora kare se afla de faţъ, la astъ din urmъ orъ a Remubliъeî romane, înueput a

faʋe marĭ reflekꝯiʂnĭ; kъʋĭ, kʂ kъtš se aꝯroꝯia maĭ mʂltš de ꝯrimejdie, kʂ atъtš se simꝯia maĭ tʂrbʂratš de kʂtezarea întreꝯrinderiĭ salle. Se oꝯri dar, de o datъ, ꝯi nemiꝯkatš în aʋellamĭ lokš, retrekʂ ꝯrin miꝯtea sa toate nekʂviiꝯele skoꝯʂlʂĭ sъš, ꝯi kʂfʂndatš într'o adъꝯkъ tъʋere, skimbъ ꝯi iarъꝯĭ îꝯĭ reskimbъ ꝯъrerea de o mʂlꝯime de orĭ, kʂ mare fierbere ꝯi tʂrbʂrare; era ka flʂksʂlš ꝯi reflʂksʂlš mъriĭ. Kommʂnikъ înkъ ꝯi kiarъ amiʋilorš sъĭ tʂrbʂrъile ʋe ʋerka în nʂmъrʂlš kъrora se afla ꝯi Polléon, ꝯi le fъkʂ kʂnnoskʂtъ îndoelile ꝯi nesigʂranꝯa sa, nomeninds de toate relele ʋe treʋerea Rubiconuluĭ aʋea sъ fakъ oameniloršꝯi ʋe sʂꝯetš de vorbъ aʋea sъ fiĭъ nentrʂ nesteritate.

Soldaꝯi rekʂnnoskʂndʂ-lš, se grъmъdea în jʂrslš sъš ꝯi nъrea, ꝯrin attitʂdinea ꝯi tъʋerea lorš, kъ-nnъrtъꝯeaš tʂrbʂrarea sniritslʂĭ ꝯeneralslʂĭ lorš; darъ toate mъrtʂriseskš kъ aʋeastъ ꝯrefъkʂtъ tʂrbʂrare n'aʋea altš skoꝯš, de kъtš a se faʋe ꝯi maĭ mʂltš inoʋentš în okiĭ oninisneĭ, ꝯi kъ o sʋenъ ꝯreꝯaratъ de ʂnslš din konfidenꝯiĭ sъĭ, aʋea sъ nʂe kaꝯъtš aʋestorš îndoelĭ ꝯi, ꝯrintr'o imnslsisne reꝯede ꝯi nekʂꝯetatъ, sъ arʂnʋe ne soldaꝯi ne nʂmъntslš ne kare le era nonritš d'a treʋe.

Se aszi de o datъ eшindš din krъngš kъmnenele sъnete alle sъnъĭ bъчъmš, kare trase bъgarea de seamъ a soldaцilorš în mirare aszindš o assemenea armonie nastoralъ imnrejъrъlš sъneĭ цregъtirĭ de resbellš. Šnš jъne k'o tallie kolъsalъ, d'o frъmъseцe imnъitoare ші k'snš kostъmš statъarš, eші de o datъ din trandafirĭ ші srmъ a kъnta de minъne din fъerš. Ilъstorii dъnъ marцinea galъ a Rubiconuluĭ ші soldaцi, înkîntaцĭ de astъ minъne, se grъmъdirъ în jъrъlš sъš ka sъ-lš askъlte. Kъndš streinъlš, kare nъ era de kъtš snš gladiatorš saš mъsikantš galš nъssš de Cesaru, vъzъ kъ armata e destъlš de nъmeroasъ ші mimkatъ ka sъ o noatъ faче a lъa o mîmkare xotъritoare, îmĭ arъnkъ fъerъlš, smъlse o trîmbiцъ din mъna snъĭ mъsikantš kare-lš askъlta înkъntatš, ші sъnъndš marmъlš ші nъvъlirea kъ astš instrъmentš maĭ sonorš, trekъ rîslš, trъgъndš dъnъ dъnssšlš ka n'o tъrmъ de oamenĭ, ne soldaцĭ înkъntaцĭ de instrъmentъlš lorš de resbellš, de îmbъtarea mъsičeĭ ші de essemnlъ nъstorъiцĭ.

Trekъndš de чee-kъ narte, nrin aklamaцiъnile lorš, soldaцi чerъrъ ka цeneralъlš lorš sъ-ĭ srmeze akolo snde îi transnortase fъrъ voele mirakolъlš.

„Sъ merцemš, strigъ Cesaru, ші k:

kъmъ arъ fi ҷedatъ stъrъinҷeĭ norokъlъĭ sъъ, ɯi ka kъmъ arъ fi krezъtъ în minъnĭ ɯi în zeĭ; aĭde ъnde ne kiamъ glasъlъ zeilorъ ɯi inikitatea inemiҷilorъ nostri *alea jecta est! s'a arъnkatъ soruҷlъ.*"

Vorbъ ҷe nъ se maĭ întoarҷe, vorbъ ɯronъnҷatъ de atъnҷĭ de toҷĭ oameni kare, ne maĭ gъsindъ temeĭ în kъҷetarea lorъ ɯi nevoiҷĭ a aleҷe între dъoc nerikole sъɯreme, iaъ resolъҷiъnea lorъ din karakterъlъ lorъ, neɯtъnd'o lъa din altъ narte, ɯi se arъnkъ în notъ ne Rubiconu întîmnlъrĭĭ, ka sъ niarъ saъ sъ fie skъnaҷĭ de soartъ!

CLXIII.

Ast-felъ neri Roma la sъnetъlъ mъsҷeĭ kare zidise Teba. Aҷestъ nъstorъ, astъ mъsikantъ saъ gladiatorъ kare, dъnъ insinъarea lъĭ Cesaru, trekъ ҷellъ întъĭ ne ҷъrmъlъ sakrъ allъ Italiҷĭ, nъ era nъmaĭ o întъmnlare, era ъnъ simbolъ. Reɯresenta în nersoana sa aҷelle *koloniĭ* din nrovinҷĭ, anъsate ɯi desmoɯtenite de kъtre Sҷipiatъ, ɯi akъrora kasъ o îmbrъҷiɯase Cesaru ɯi kare akъmъ îmbrъҷiɯa ɯi dъnɯĭ kasa soldaҷilorъ seĭ, kare meryea sъ konkъiste drentъrile natrieĭ.

Nexotъrírea kare nъrea kъ faҷe sъ se

îndoiaskъ Cesaru ne marginea rîslъi, înveтъ îndatъ ve se vъzъ ne пъrmъlъ Romanъ. Nъ maї rъmъnea altъ skъnare nentrъ dъnsslъ, avea saŭ sъ konkъiste imnerislъ saŭ mormъntslъ. Kriminea sa era în dosslъ sъŭ, ші Roma înainteї; merse kъ grъbnivia fslgerъlъї, asъnra nradeї salle.

Ordinile salle fiindŭ date de maї nainte, ші lokъrile de addъnare însemnate, dovedeskъ kъ timnorisaginъnea sa de la Ravenna nъ era de kъtŭ kalkulslъ zillelorъ de marшъ trebъînvoase nentrъ ka sъ konventreze legioanele ne xotarslъ Galieї visalnine. Dъnъ dъoe-zevї ші natrъ de ore de la treverea Rubiconuluї, ші intrase în Riminї, nrima vetate întъritъ a Italieї. La nrima vedere totslъ se retrase din naintea sa ші a avant-gъardieї de шase miї oamenї, ka de la snŭ sakrilegiŭ, darъ nimini nъ se nresentъ ka sъ-lŭ kombatъ.

Kъndŭ avъ a da o lovire la Corfinium în kontra legioanelorъ lъї Pompeї, fъkъ a se da lovirea de kъtre altslŭ. Ellŭ se denъrtъ, ka sъ nъ rъшъe ne nъmele sъŭ o natъ de sъnge romanŭ. Tratъ kъ bъnstate ne învinsslŭ lokotenentŭ allŭ lъї Pompeї ші-lŭ întoarse liberŭ la Roma, ka nrin mъrinimie sъ noatъ înkъrangea desginarea. Ponorŭ ші legioane, totslŭ revenea la dъnsslŭ dъnъ treverea vel-

lъi dintъi momentъ de temere deskrisъ de Tite-Live. Ori cine nu ustea sъ fugъ saŭ sъ se înnotiveaskъ se trъgea în Roma ka în vellъ mai deun xrun asilъ allъ natriei.

„Deun karea Riminî, casune Plutarque, ka kunŭ s'arŭ fi rъsuindits resbellъlŭ mi ne zakatŭ mi ne mare, mi ku Cesaru, trekъndŭ neste xotarălŭ guvernuleî sъŭ, arŭ fi trekutŭ totŭ de o datъ neste toate legizirile natriei salle, ai fi vazutŭ nu ne oamenî mi femeî, deun kunŭ asta se-ntъmpъ, alergъndŭ urin toatъ Italia în gromuniku frikъ, darъ oramele întreî, skulъndu-se din lokurile lorŭ, sъ fugъ mi sъ se transporte de la unŭ lokŭ la altulŭ; kiarъ Roma se umplu de o imondare de nomoare fugitive kare venea din toate ustъrgile, în kъtŭ nu mai sta în ustinjea vre unul magistratŭ ka sъ-l mai onreaskъ, nivî urin ranjime, nivî urin astoritate, într'o amestekare ama de mare mi într'o ama de vie turburare, în kъtŭ nuginŭ a linsitŭ sъ nu-ntî fakъ însusnî rъsŭ ku mъlnile eî. Kъvî, în totŭ oranuslŭ, numaî rъmъsese unŭ singurŭ lokŭ kare sъ nu fie sgudsitŭ mi turburatŭ urin nassisnî ne-nъkate mi urin miukъrî înfokate, veî kare se bukura de avueastъ desordine nu se ustea jine liniuitjî, vi alerga din lokŭ în

lokŭ, insăltăndŭ nrețătindenĭ kă ferie ne a veia kare le-ntrista de isbăvzele lui Cesaru.

CLXIV.

Epistolele lui Cicerone sunt jărnalilŭ aveniĭ naive romane kare fŭkŭ să treakă înfiorarea Spaniei în toată Italia mi kare înțărmuri mi kiară ne Pompei, nestrămutatŭ ka statua patriei înaintea omălui kare vrea să răstoarne republika. Hrovedinda dekretase sfărmitelŭ libertăței, daka îi da de anărătorŭ ne Pompei mi de inemikŭ ne Cesaru. Roma neri urin nedestolnivia snsia mi urin grăbnivia vellui-altŭ. Ellŭ emise din Roma kă singenia kasnei Romei, kă Senatulŭ mi oameni onenti, se retrăgea kă zei mi legile kătre marea Neapolelei.

„Hoate fi veva maĭ tristŭ de kătŭ starea în kare ne aflămŭ? skrie Cicerone: linsigĭ de averile noastre, răcăvimŭ kă femeile mi konii nostri; sneranzele noastre se-ntemeeazŭ ne viaza snsĭ omŭ kare în togĭ anni e amenințatŭ de moarte. N'amŭ fostŭ nevoigĭ de nsterca armelorŭ ka să ne năcăsimŭ natria; vi kiară mefii nostri ne-aŭ făkutŭ ka să eșimŭ dintr'ănsa, ns sure a ne o anăra, vi ka să o dea pradă xrăpirii mi fsril inemivilorŭ. Toa-

te kъartierile salle sъntъ nline de senatorĭ; ui *Roma*, foburgъrile. totъlъ este nъstii; ceĭ ce aъ mai rъmaserъ în nъъntrъ aъ sъ fie indatъ nevoiuĭ sъ iasъ. Nъ ne lasъ niciĭ kiarъ la Capon, ne kiamъ în Luceria; o sъ nъrъsimъ acestъ uъrmъ ui vomъ auntenta ne Afrancius ui Petrelus; kътъ desure Labienus nъ nъtemъ auntenta nimikъ de însemnatъ.

„În tъrburarea în kare mъ nъne trista stare în kare ne aflъmъ, nenъtъndъ-te konsъlta urin graiъ, iuĭ skriъ. E vorba sъ utiъ daka s'arъ kъveni sъ ъrmezъ ne Pompeĭ în kazъlъ d'a nъrъsi Italia, dъnъ kъmъ se urevede; ui în fine ka sъ mъ nouĭ mai bine determina, iuĭ voiъ esnъne în kъte-va vorbe deosebitele kъvinte ce-mĭ uredominъ sniritъlъ.

„De altъ uarte kъndъ vъzъ în Pompeĭ ne liberatorъlъ, ne amikъlъ meъ uartikolarъ, kъndъ mai kъ osebire vъzъ kъ kaъsa lъĭ e kaъsa renъbliceĭ, mi se uare kъ nъ se kade a ъrma altъ uartidъ de kътъ ne a sa, a nъ mъ uine de kътъ de soartea sa. Afarъ de aceasta, de voiъ rъmъnea în Italia, ui mъ voiъ deosebi de aiuuea cetъuenĭ însemnauĭ urin rangъlъ ui virtъtea lorъ, ъrmeazъ sъ rekъnoskъ snъ stъnъnъ. Ce e drentъ Cesaru îmĭ aratъ destъlъ bъnъ-voinuъ, ui cъ amъ îngrijitъ urekъmъ utii, de a-lъ menauea de denarte

de temere ka sъ nъ kazъ ne noĭ fъrtъna ce se aproпie; însъ katъ sъ esaminъ daka se kade sъ mъ'n-kredъ kъ totălъ lъĭ, mi apoĭ, kъndъ ami fi kъ totălъ sigurъ, daka unъ omъ de inimъ mi unъ bunъ cetъţeanъ poate sъ se supuпe uneĭ puteri arbitrarie într'o cetate în kare a okkupatъ celle din tiĭ fonkţiuni, în kare a sъvirşitъ fapte însemnate, mi în kare akumъ se aflъ învestitъ k'o demnitate asgurstъ mi sakrъ. Ш'apoĭ puĭъ multe în primejdie, mi daka Pompeĭ va isbuti a restabili lukrurile, nu voiъ fi oare rъsplatatъ? Eatъ kuvintele ce se potъ konsidera de oparte; eatъ mi celle ce li s'arъ putea oppune:

„Pompeĭ pъnъ akumъ n'a arътatъ niçi prudenţъ niçi resoluţiune; adaogъ, kъ n'a avutъ niçi o bъgare de seamъ pentru celle ce i amъ arътatъ. Поçiъ rekema trekutălъ ka sъ dovedeskъ kъ ellъ a datъ lъĭ Cesaru putere mi arme în kontra Republiceĭ; kъ-i a insuiratъ îndrъsneala ka sъ se serveze ku armele sure a face sъ treakъ oare-kare leţi; kъ a fukutъ a se adauge la guvernălъ lъĭ Cesaru ne avella allъ Galieĭ transalpine; kъ a umblatъ dupъ allianţa sa; kъ îndeplini konkţiunile de ogurъ kъndъ Clodius fu adoptatъ de unъ plebeu; kъ, daka a kontribuitъ la rekemarea mea, nu s'a oppusъ la a mea esilare; kъ a fukutъ ne Ce-

saru sъ-mĭ kontinъe gъvernъlъ; în fine, kъ l'a servitъ în toate okkasiъnile. Mi kъ, kiarъ în allъ treilea konsъlatъ allъ sъъ, kъndъ a-nveпъtъ a ъssgine interessъlъ Renъbliveĭ, voi ka veĭ zen. tribъnĭ sъ nronъe dekretъlъ kare aъtorisa ne Cesaru a vere konsъlatъlъ fъrъ a veni la Roma, veea ve se konfirmъ nrintr'o leqiъire. De atъnvĭ nъ s'a onnъsъ lъĭ M. Marcellus, kъvĭ la 1. Martie, a voitъ sъ se nъmeaskъ snъ gъvernъ nentrъ Galia?

„Însъ, fъrъ a mъ onri la toate astea, vъzstъs'a vre o datъ veva maĭ de desnreqъitъ, veva maĭ rъъ kibzsitъ de kъtъ aveastъ retraqere, saъ ka sъ zikъ maĭ bine, astъ fъgъ rъminoasъ? Ve kondiqiъne nъ s'arъ fi nъtstъ nriimi maĭ bine, de kъtъ a-mĭ nъrъsi natria? O mъrtъriseskъ, kondiqiъnile arъ fi fostъ foarte rele; darъ noate fi veva maĭ rъъ de kъtъ starea în kare ne afiъmъ? Va zive vineva kъ Pompeĭ se noate ridika. Kъndъ mi kъmъ se va ridika? Ve mъsъrĭ a lъatъ? Nъ amъ nerdstъ Pecenum? Inemikslsĭ nъ i s'a deskisъ kallea snre Roma? Nъ i ammъ lъsatъ în minъ toate averile nartikolarilorъ mi baniĭ tesaъrъlsĭ nъblikъ. În fine, nъ avemъ o nartidъ formatъ, ne linseskъ trъnele, nъ okъnъmъ nivĭ snъ nostъ snde sъ se noatъ addъna toqĭ aveia kare aъ bъne intenqiъnĭ. S'aъ retraserъ la Pouille, nro-

vinvia vea mai sъrakъ, vea mai slabъ mi vea mai depъrtatъ din Italia! Ne înfrikoşeazъ de dъnsslъ, ka kъ avestъ kinъ sъ-mi poatъ apъra rъşinoasa retragere ne mare, de kare se aproпie. Daka vomъ srma ne Pompei neste mare, Cesaru îmi va rъsbъna ne averile noastre mi ne va krъga mai pъginъ de kъtъ ne vei-algi, nentrъ kъ va krede kъ se popъlariseazъ în mъlgime fiindъ asprъ kъ noi!...

„Ve poate fi mai rъşinosъ, adagъ tъlmъcitorъlъ opiniъnei întreгi a oamenilorъ onesti din Rome, ve poata fi mai de plъnsъ de kъtъ aveastъ sitъagiъne de karakteri? Eatъ Pompei, kare dъmъ ve a-pkъlzitъ ne Cesaru în sînslъ sъъ, de o datъ se xotъraşte a se teme de dinssblъ? Voeşte resbellъ şi nъ fave nimikъ ka sъ se pregъteaskъ? Пъгъseşte kiarъ Roma! şi ne kъndъ skrie konsoliloгъ o skrisoare în kare se aratъ a fi înkъraгeagi ka sъ se împrotiveaskъ, kъ konştiinga kassei velle bъne, la astъ krimъ în kontra patrie, eatъ-lъ kъ пъгъseşte de o datъ Campania şi Pouille, kemъndъ ne senatoгi, konsoli, patria întreagъ la Brinde ka sъ fъgъ şi dъnssblъ.

„Însъ, snъneginъ, nъ e lъkrъ de plъnsъ ka Cesaru kъ kassa vea mai rea din lъme, se addъne anlasde, ne kъndъ Pompei kъ kassa vea mai bъnъ devine nessfferitъ? ne kъndъ

vellъ din tiiъ iartъ ne inemivĭ sъĭ, vellъ de allъ doilea îmĭ nъrъsemte amivi? Amъ nentrъ Pompeĭ toatъ amivia verътъ; darъ kътъ sъ-lъ jъstifikъ kъ a nъrъsitъ atъцea illъstri vetъцenĭ? Daka a fъkъto de frikъ, ve mъrmevie! mi daka, dъnъ kът nretindъ ънiĭ, a krezътъ kъ moartea lorъ îi îmbънътъцemte kaъsa, s'a maĭ vъzътъ vre o datъ o nolitikъ maĭ krъdъ? Darъ sъ lъsътъ aveste triste ideĭ kare nъ fakъ de kътъ sъ-mĭ amъraskъ dъrerea.

„La doъe-zevĭ mi natrъ seara, jънele Ballus a venitъ la mine; alerga în deliцemцъ, ne lo kale nesmbIatъ, ka sъ dea lъĭ Lentus o skrisoare de la Cesaru; este însъrvinatъ ka sъ-i fъgъdъiaskъ ънъ gъvernъ snre a-lъ fave sъ se întoarkъ în Roma. Nъ kredъ sъ dobîndeaskъ veva fъrъ o-ntrevedeve. Avellamĭ Baluls mia zissъ kъ Cesaru nъ doria altъ de kътъ sъ noatъ însoцi ne Pompeĭ veia ve kredъ, mi sъ-i îmnave kъ dъnssldъ, veia ve nъ-mĭ vine a krede; mi mъ temъ kъ n'a krъцatъ nъnъ akътъ sъцvele atътorъ alцĭ vetъцenĭ, de kътъ nentrъ kъ voemte a-mĭ resbъna maĭ mъltъ ne Pompeĭ. Ballus ънkislъ vellъĭ din tiĭ îmĭ skrie assemenea kъ Cesaru nъ nъndemte de kътъ sъ trъiaskъ în rъnaosъ fъrъ a disnъta lъĭ Pompeĭ mrimslъ rangъ. Dъmneata o krezĭ, aua e?

Pompei katъ sъ fi ajънsъ astъzi la Brindes, la doъ-zeчi mi чinчi fevrиarie; kъчi kъ nъgine trъne, a trekъtъ înaintea leɳioanelorъ чe avea la Luceria. Însъ Cesaru are o iъgealъ, o aktivitate m'o mrevedere vrednikъ de miratъ; zei mtiъ чe ne o amteanta."

Din ironika întrebare чe faчe Cicerone asъmra bъneі kredinge a lъі Cesaru, kare kъ armele în mînъ mretindea kъ nъ чere de kъtъ nачea, neasmirъndъ, dъmъ lovirea чe da lъі Pompeі, de kъtъ sъ trъiaskъ ka эmъ эmilitъ чetъgeanъ sъmtъ Pompeі, se vede чeia чe ominiъnea nъblikъ gъndea desmre sinчeritatea lъі Cesaru.

CLXV.

Kъ kъtъ se anronie maі mъltъ nlekarea lъі Pompeі, kъ atъtъ oninіъnea se mronъnguъ, în adevъrъ, în Roma mi în Italia în kontra sa. Cicerone kare era gata a-lъ эrma, nъ se noate onri d' alъ kritika în sekretele salle konvorbirі.

„Nъ, aчestъ omъ, ziчe ellъ nъ-mі a mronъssъ niчі odatъ binele nъblikъ, mi în aчeastъ okasiъne maі nъginъ de kъtъ orі kъndъ. Ili ellъ ka mi Cesaru, nъ kastъ de kъtъ a se faчe stъnînъ, iarъ nъ a ne faчe ferivigi m'a

întemeia unŭ bunŭ guvernŭ. Daka a nĕgĕsitŭ Roma, n'a fĕkutʻo nentru kŭ n'o nĕtea anĕra, mi nu sʻa gĕsitŭ nevoitŭ dʻa nĕgĕsi Italia; vi dintrʻunŭ invenatŭ a avutŭ kuętŭ dʻa o reskula mi ne uskatŭ mi ne mare, sŭ aţiue resbellulŭ împreunŭ ku reţi streinĭ, sŭ insunde Italia de naţiuni barbare mi sŭ aibŭ în dispusiţiunea sa armate. De multŭ timpŭ se gĕndeute a se ridika akolo unde ajunsese Sylla mi are împreunŭ ku dĕnsulŭ multime de oameni kare o doreute.

Kredeţi kŭ n'a statŭ mijlokŭ de împĕcĕuire? Asta nu se poate krede; darŭ avemĭ dĕoĭ konkurenţi nu voesku pauca mi a xotĕritŭ sŭ ne sakrifiue ambiţiunei lorŭ. Eatŭ în nĕgine vorbe, dĕnŭ kum aţi doritŭ, ueea ue kuętŭ desupre nenoroçirile de faţŭ."

Îngrijirea ue kausa oamenilorŭ onestĭ avcastŭ sitŭaţiune, fĕcea ne Cicerone nedreptŭ kĕtre mefelŭ partideĭ salle. Ne-ngrijita ambiţiune a lui Pompeĭ era, aveia a unŭ mare uetĕţeanŭ kare voeute a fi uellŭ din tii în patria sa liberŭ, fĕrŭ a dori ka sŭ o rĕstoarne mi s'o supune. Cesaru avea ambiţiunea unŭ konsiratorŭ armatŭ, kare aleargŭ dunŭ uellŭ din tii rangŭ, nu nentru republikŭ, vi nentru dinsulŭ. Era adevĕratŭ kŭ Pompeĭ ne avĕndŭ prevederea, aktivitatea mi energiea trebuincoasŭ ka

ѕъ înkizъ rivalѕlъĭ ѕъѕ nъvъlirea în Italia ші Roma, voia ѕъ kreaskъ ѕnaĭma чetъŋenilorѕ în kontra sakrileŋiѕlъĭ lъĭ Cesaru, trъgъndѕ kѕ dъnѕѕlѕ afarъ din Italia, totѕ чe Roma ші Italia avea maĭ bѕnѕ în maŋistraŋĭ, senatori illѕstri ші чetъŋenĭ nenъtaŋĭ, ші lъѕъndѕ astfelѕ ѕnѕ golѕ în jѕrѕlѕ konsniratorѕlъĭ skъrbitѕ de natria sa.

În aveasta Cicerone nѕ se amъŋea, totѕlѕ o dovedeшte; dar astъ nolitikъ a lъĭ Pompeĭ, era singѕra ne kare o maĭ nѕtea ѕrma dѕnъ atѧta nemimkare чe o ѣkѕse nevesarie. Ellѕ ші tia în adevъrѕ nrea bine, kъ era maĭ lesne sъ învingъ ne Cesaru în Asia saѕ în Grevia, de kъtѕ în Roma, ѕnde mii de kolonii din nrovinvіĭ, vinvĭ sѕte de mii de nroletarĭ aĭ nlebeĭ revolѕŋionare din Roma, ші la nevoe miile de sklavĭ kare se reskѕla la voчea sa, arѕ faчe lъĭ Cesaru nѕ o armatъ, чi o naŋiѕne de nartisanĭ ші aѕkviliarĭ. Kъndѕ natrivіĭ kaѕtъ ѕnѕ kъmnѕ de bъtae în kontra nlebenilorѕ, nѕ se kѕvine a lѕ aleŋe într'o kanitalъ nlinъ de nlebъ. În aveasta Pompeĭ era maĭ nolitikѕ de kъtѕ Cicerone. De aveia nivĭ nѕ-ĭ askѕlta, ші atrъŋea dѕnъ dinsѕlѕ din kolo de mъrĭ, ne konsolĭ, senatѕlѕ, leŋioanele fidele alle Renѕbliчeĭ, чetъŋeni illѕstri, jѕnimea natrivianъ, ne Catone, Brutus, în fine Renѕblika, ші mer-

ɲca sъ kaʂte ънъ kъmънъ de bътae la alliaɲii Romeĭ din kolo de Adriatika.

CLXVI.

În timnълъ avemtiĭ emigraɲiʂni komulekte a Renъblivcĭ kъ Pompeĭ, Cesaru ne maĭ avъndъ vre o împrotivire în Italia, stръbътъ prin Roma illъminъndъ toate inimile kъ îndrъʂneala mi blъndeɲea sa: Iъsa kъ destълъ dibъvie ne vetъɲeniĭ nexotъrîɲi desnre intenɲiʂnile salle kare, ka Ciceron, nъ-nsoɲise ne Pompeĭ în Grevia, mi kare rътъveaъ ne jemътate askънmĭ ne dъnъ zidъrile Romeĭ.

„Vedeɲĭ, vъ rogъ, kъ ve felъ de omъ are a fave Renъblika. Ve nътrъndere! kътъ aktivitate! ve nrevedere! Daka nъ va arъta nivĭ iʂbire de arɲintъ, în datъ are sъ se bъkъre de dragostea avellorъ ve se temea de dъnʂʂlъ. Avdъ adesea ne vetъɲenĭ din nartea lokʂlъĭ raɲionъndъ; nъ se-ngrijeskъ de kътъ de xoldele, de kъminъrile mi averile lorъ. Kътъ skimbare! se temъ astъzĭ de avella ne kare îlъ admira erĭ! Vetъɲile Italieĭ, kъ toatъ întrenrinderea lъĭ Cesaru, îlъ nriimeskъ ka ne ънъ zeъ! mi aveasta o fakъ k'ънъ felъ de îmbътare întokmaĭ ka veca ve mъrtъrisea altъ datъ nentrъ întremarea sъnътъɲi lъĭ Pompeĭ!

se ţine în seamъ aceştiĭ noş *Pisistratu* de totş rъulş ce nu face! Akumş se sueръ atita de la klemenţa sa, ne kъtş se temş de mînia luĭ Pompeĭ! Ce mulţime vine din toate nъrţile înaintea luĭ? Ce onoare nu i se face? Moderarea sa de mi nrefъkutъ mi studiatъ, orĭ kumş îĭ assigurъ!...

„Amtentş astъzĭ natru martie, mtirĭ de la Brindes; darъ, vaĭ! ce nъvelle! kumş a fi fţitş unulş mъrmeveute, mi kumş va fi intratş celъ-altş în cetate ne urmele salle! Cesaru îmĭ skrie kъ voeute sъ mъ vazъ intrъndş în Brindes ka sъ mъ fakъ a interveni ka negoţiatorş între dъnniĭ! Daka va veni ne kallea Appiena, voiş îngriji, sъ-lş okoleskş, mergъndş la Arpiniumu."

CLXVII.

Amtentъndş mtirĭ de la Brindes, Cicerone dъnъ essemnulş luĭ Catone, Brutus, Scipione, mi cetъţeni kare kъsta în astъ întъneuime unde este, nu salvarea, ui datoria lorş essaminъ, ziue ellş, în nenoroţirile natrieĭ salle:

„Daka se kade a rъmînea în ţarra sa dъnъ ce a kъzutş în usterea unuĭ tiranş! daka se kade a se întrebuinţa orĭ ce felş de mijloace ka sъ o skape de tirani, kiarъ mi daka

kъ asta arъ esпъneo la o întreagъ rъinare? daka пъ se kъvine a fi kъ bъgare de seamъ ka aveila ve se oппъne tiranъlъi, sъ пъ se ridive nrea mъltъ? daka пъ s'arъ пъtea amtenta oare kare virkonstanue favorabile ka sъ-mi serveze natria mi sъ-nverve mai bine oare-kare îmnъvъire, de kъtъ sъ alerue la arme? daka este ertatъ вnъi bвnъ vetъueanъ în timnъlъ astorъ timnъri de tвrbвrare, a se traue în vre вnъ lokъ denъrtatъ? daka ka sъ-mi redobъndeaskъ libertatea, katъ a se esnъne la mimejdii mai mari? daka ka sъ skaue uarra de вnъ tiranъ se kъvine a aniua în trъnsa resbellъlъ mi sъ vie kiarъ a-mi imnressъra natria? daka aveia kare вntъ de вnъ simtimentъ kontrariъ se kadъ a se lega kъ veі de nartida vea bъnъ? daka în ne-uuelleuerile nъblive, se kade a вrma vine-va dвnъ norokъlъ amivilorъ saъ a bine-fъkътorilorъ sъi, kiarъ mi kъndъ a fъkътъ gremeli însemnate, xotъritoare? daka, вnъ omъ kare a fъkътъ natrieі salle mari serviviuri, s'a vъzътъ esnъsъ la o mare вrъ, la uelosia mi tratarea vea mai вmilitoare, se kade a se esnъne de a dвoa oarъ la niute rele ne kare le arъ nътea okoli? saъ daka, dвnъ ve a fъkътъ atътea nentrъ natria sa, nъ se kade a fave veva mi nentrъ ellъ însвmi mi nentrъ familia

sa, lъsъndъ vellorъ kare se aflъ în nosiţisne îngrijirile gъvernъlъi.“

Omъlъ, kare ka Cesaru, nъne astъ-felъ de de kestiъnї înaintea konsuliinţei vetъţenilorъ virtъosї aї natrieї salle, c maї mъltъ de kъtъ snъ tiranъ, e korъmpъtorъlъ orї kъriї virtъţi viviţe.

În fine, însnъїmъntъtoarea nъvellъ vine. „Pompeї s'a îmbъrkatъ la Brindes kъ toate trъnele în nъmъrъ de treї-zeчї mїї oameнї. Veї dъoї konsolї, tribъni nonorъlъї ші senatori ve eraъ la Brindes s'aъ îmbъrkatъ kъ femeile ші konїї lorъ. Aъ nornitъ la natrъ Martie, ші din zioa aveia vъntъlъ nordъlъї a sъfflatъ ne-nvetatъ. Se zive kъ a nъsъ de a sfъrъmatъ saъ a arsъ toate vassele ve rъmъseserъ în nortъ. Aste mtirї aъ venitъ aivї lъї L. Matellus, tribъnъ allъ nonorъlъї, nrin Clodia soakra sa, kare s'a îmbъrkatъ ші dъnsa.“

Toatъ Italia rъmîne în mїinile lъї Cesaru. Skrie în treakъtъ lъї Cicerone, kъ se-ntoarve la Roma, nde illъ konjъrъ sъ-lъ însoţeaskъ ka sъ-l înkredinţeze negovierї ші nlanъrї favorabile nentrъ toţi vetъţenїї veї bъnї. Astъ biletъ lingъmitorъ allъ lъї Cesaru, nnslъ din monъmentele velle marї alle nolitiveї salle, ve ne rъmîne de la dъnsslъ, mъrtъrisemte kъtъ nreţъ nъnea ellъ ka sъ tragъ în nartea sa ne

oameni de onoare, dənъ че-і însnъїmъntase. Asta e mersəlš ші kontra-mersəlš tətəlorš konsuiratorilorš.

„Fiindš kъ mъ grъbeskš, zivea ellš, se ajəngš armata mea, че a nlekatš înainte-mї, n'amš nətətš vedea ne amikəlš dəmitale Furnius de kътš în treakътš ші n'avəseї timnš a konvorbi kə dənsəlš îndelsngš; însъ kътš de grъbitš sənt ші înkъrkatš kə trebərї smelgš ənš momentš ka sъ-ңї skriš, ші norneskš în adinsš ne Furnius ka sъ-ңї addəkъ məlңəmirile че-ңї sənтš datorš; ші asta nə ңї o fakš nentrə nrima oarъ; ші kinəlš kə kare te norңї kътre mine mъ fakš a snera kъ asta nə va fi nentrə əltima oarъ. Чea maї mare nlъvere че-mї noңї faче astъ-datъ, este, ka sъ te dəvї la Roma, ənde voiš veni ші eš în kərindš; konsilliərile dəmitale, kredetəlš, rangəlš, autoritatea dəmitale îmї vorš fi foarte folositoare ka sъ sfъrшeskš dənъ kəmš amš inчenътš. Eartъ-mъ daka nə-ңї snəї maї məlte. Furnius va sfъrшї."

Ənš altš billetš a-lš ləї Cesaru kə aчeeaшї datъ, dovedeшte kə kътš viktoria modifikъ îndatъ nolitika sa. Nə se maї gъndeшte de kътš kəmš sъ fakъ a i se erta atentatəlš sъš ka sъ-шї leңitimeze nəterea.

„Într'adevъrš ne zei, zive ellš, mъ bə-

kъrъ kъ anrobezĭ kondъita mea чea ɥeneroasъ kъtre lokotenenɥĭ lъĭ Pompeĭ la Corfinium; voiъ ъrma kъ atъta maĭ mare voinɥъ konsilliъrile dъmitale de blъndeɥe, kъ kъtъ le gъscskъ în akordъ kъ чeia чe eъ însъmĭ xotъrîsemъ, d'a mъ arъta чellъ maĭ miserikordiosъ mi чellъ maĭ îmnъkъtorъ omъ mi kiarъ sъ-nчerkъ o rekonsiliare kъ Pompeĭ; da, sъ ne silimъ ast-felъ a dobъndi toate voinɥele în favoarea noastrъ, ka sъ ne bъkъrъmъ d'o viktorie temeinikъ, de vreme чe aчeia kâre înaintea noastrъ s'aъ fъkъtъ ъrînĭ nrin krъzimele lorъ n'aъ nъtъtъ ɥine mъltъ timnъ nъterea, afarъ de Sylla, ne kare nъ voeskъ a-lъ lъa de modelъ; astъ moderare mi ъmanitate fie nentrъ mine, nъoъ mijloaчe d'a nъtea învinɥe totъ! Mĭ amъ înkinъitъ oare kare mъssrĭ în simɥъlъ aчesta, gъndemte-te mi dъmneata din narteɥĭ; se maĭ noate nъskoчi mi altele.

„Pompei katъ sъ se kovingъ, în fine, nrin nъrtarea mea kъtre lokotenenɥi sъĭ mi nrin noveɥele dъmitale, kъ e maĭ bine sъ fie amikъlъ meъ de kъtъ amikъlъ aчellorъ oamenĭ kare totъ d'aъna mĭ a fostъ inemiчi mi mie mi lъĭ, mi kare, nrin artifiчiъrile lorъ aъ addъssъ Renъblika în starea în kare o vezĭ."

CLXVIII.

Dъnъ imbъrkarea konsolilorъ, a armatei ai a konsolilorъ kъ Pompei, Italia fъ aurinsъ de nъoe temeri. Nъ-ai mai askъndea nimini, kъ resbellъlъ. de ai denarte de Roma, avea sъ ia nronorniъnile lъmei Romane unde Pompei ai Cesaru illъ transnortase.

„Vъzъ. Renъblika, skrie Cicerone, în ajunlъ unei resbellъ nrimejdiosъ veva-nvene Pompei nъstiindъ ai sъrъvindъ Italia, ai kъ toate astea imi nare rъu kъ nъ mъ gъseskъ kъ aveia kare aъ întremrinsъ unъ skonъ aua de barbarъ.

„În adevъrъ daka e o krimine o lъsa ne tatъ-sъu ai ne mъmъsa în linsъ, kъmъ sъ nъ meskъ skonъrile meülorъ mei d'a fave sъ niarъ de foame natria lorъ. kare se kade a fi inkъ ai mai sakrъ ai mai resnektatъ? Astea nъ sъntъ ninte vane temeri saъ ninte simnle inkinъiri; amъ aflato kiarъ de la mefii nomtri Aste korъbii ve se addunъ din toate nъrnile, din Alessandria, din Golsida, din Tyr, de la Sidone, Arada, Chipru, din Pamfilia, Lycia, Rhodos, Chio, Byzanta, Smyrna, Milet, Cos, este ka sъ nonreaskъ d'a treve griъ în Italia, saъ ka sъ nse mina ne toate nrovinviile de unde

vine grîdlŭ. Darŭ kundŭ se va întoarce Pompeĭ ce groazŭ va rĕsĭndi în kontra acellora kare ginea maĭ mŭltŭ la skŭnarea sa, ka kumŭ arŭ fi fostŭ mŭrĕsitŭ de aceia ne kare ellŭ însumĭ i a mŭrĕsitŭ. Ama kundŭ mŭ gundeskŭ la drumŭlŭ ce trebue sŭ iaŭ. înklinarea ce amŭ kŭtre Pompeĭ mŭ deride maĭ kŭ osebire a-lŭ urma; fĕrŭ de asta miarŭ ulĕcea maĭ bine sŭ mezŭ în sînŭlŭ natrieĭ melle, de kŭtŭ s'o sfĕramŭ subtŭ uretekstŭ de anĕrare. În fine, mi se pare kŭ nu maĭ e soare ne lume."

CLXIX.

Însŭ ne kundŭ ceĭ bunĭ se denĕrta, ceĭ slabĭ ţemea, ambiţiumĭ sbura. Remublika, dŭnŭ esupressiunea lŭĭ Plutarque, n'avea altŭ *natrie de kŭtŭ fega*, Cesaru în maĭ-zevĭ de zille stĕpînu ne toatŭ Italia, venea de la Brindes la Roma ka sŭ konstateze mi sŭ cerce a legalisa susturarea sa. Avĭ nu maĭ rĕmĕsese de kŭtŭ kĕţĭ-va maţistraţĭ de klassa a dzoa, xotĕriţĭ a-nfrunta singurĭ mi fĕrŭ sueranŭ nentru onoarea libertĕţii, ne kŭlkŭtorŭlŭ natrieĭ: kĕţĭ-va din aceĭ senatorĭ nentru kare nimikŭ nu e kriminalŭ, daka isbutesce odarŭ, mi kare, dupŭ ce kondussesers ne Pompei kŭ

doliŭ, se grъbia sъ iasъ înaintea lъĭ Cesaru kъ bъkъrie; în fine nouorъ nexotъritŭ sgъdъitŭ de întъmplъrĭ ce nъ le-nuceleŋea, dъnъ kъmŭ sъma se ridika de orĭ ce vintŭ. Astъ mъlŋime de ținuĭ sъte de mii nroletarĭ a kъrora kaъsъ Cesaru se nrefъkъse kъ o ia în mînъ, nъ-ĭ verea nivĭ leŋĭ, nivĭ libertъŋĭ, ci smilirea aristokraŋieĭ, denrъdarea natrieĭ, xranъ gratisŭ, gladiatorĭ, suektakole ui livenuъ.

Ka sъ înnače astъ nretenuiъne a nonъlaŋiъneĭ romane ui sъ nlъteaskъ Galilorŭ ce înrolase în leŋioane în kontra Italieĭ. avea nevoe de banĭ. Denrъdъrile ui nrovisiъnile Galieĭ se sfъrmiserъ: Cesaru nъ mai nъtea gъsi de kъtŭ în tesaъrălŭ nъblikŭ. ce leŋъirile ui obiveiъrile ninъ avi le fъkъse sakre ui neviolabile, kiarъ nentrъ diktatorĭ, ka nrourietъŋile morŋilorŭ, a vellorŭ viĭ ui nosteritъŋĭ. Ънŭ jъne. tribъnălŭ Metellus. gъardianălŭ avestăĭ denositŭ. nъ voia kъ nivĭ ънŭ kinŭ sъ deskizъ norŋile temnlălăĭ ънde se afla tesaъrălŭ sъbtŭ vegerea zeilorŭ, se ouurnea în nъterea leŋilorŭ divine ui ъmane.

„Timnъ armelorŭ ui timnъ leŋilorŭ sънtŭ dzoe timnъrĭ. ii zise kъ asnrime Cesaru; daka sakrileŋislŭ meŭ te-ngrozemte, n'ai de kъtŭ sъ-ŋi askъnzi faŋa ui sъ te traŋĭ, nentrъ kъ resbellălŭ nъ se-mnakъ kъ aveste libertъŋĭ ui

aveste împrotiviri; când vomŭ deînsne armele mi se va restabili ordinea, veĭ întea veni sŭ-mĭ faviĭ arangŭrile talle în mâne. Ilĭi când îngĭ vorbeskŭ astŭ-felŭ, adŭogŭ ellŭ kŭ ânŭ tonŭ maĭ asprŭ, îmĭ plâne sŭ mtii kŭ-gi fakŭ gravic, când te afli în voia mea mi tŭ mi tongĭ aveia kare după ve a kombătătŭ partida mea, aŭ kâzătŭ în mînile melle!“

Ilĭi nentrŭ kŭ-ndrăsneglŭ patriotŭ se opunea singŭrŭ ferarilorŭ kemangĭ de Cesaru, sŭ nu spargŭ smile velle de fierŭ alle tesaurălŭĭ, Cesaru se sdpărŭ pănă akolo kŭ skoase sabia la Métélus ameningândŭ-lŭ kŭ moartea.

„Ilĭi nu mtiĭ oare, adŭogŭ ellŭ liniștindu-se, kŭ mĭ e totŭ aşa de smorŭ a o fâne ka mi a o zâne!“

CLXX.

Italia fu mimkată maĭ multŭ de aveastă silsire, de kătŭ kiară de treverea Rubiconului. Simgirŭ kŭ moderarea sta numaĭ în vorbe mi kŭ orĭ ve stavilă părea o krimine cneĭ aşa de ne-mpăkată voingă. Kiară amiviĭ lŭĭ îmĭ înkredingară în sekretŭ snaĭma lorŭ.

„Nu maĭ viseazŭ altŭ de kătŭ lukrărĭ îngrozitoare, skrie Celius; nu maĭ vorbemte de kătŭ grin ameningărĭ, mi nu krede kŭ maĭ

are nevoe de maska sa de blъndeţe, ші a ъї-tatъ rolьlъ sъъ de omъ indъrъtorъ kъtre Metellus, de omъ întegrъ denrъdъndъ tesaurьlъ nъblikъ: o astъ-felъ de tiranie nu noate ţine mase lъnї! Meritъ nъmele de tiranъ, ші-lъ nriimeute de faţъ; n'a voitъ sъ se arate unъ momentъ moderatъ de kъtъ nentru kъ moderarea era nonularъ!"

CLXXI.

Ka kъmъ aveste mъrture illъ sunъra, Cesaru se grъbi a skъna de dъnsele ka sъ meargъ în Suania sъ sunune leţioanele ce Pompeї fъkuse sъ fiie nefolositoare Romeї, Italieї ші kiarъ lui însuші. Nu se utie nentru kare motive, ne nutъndu-se înţelege aua de denarte, Cesaru uţinъ sigurъ de Italia, în lokъ d'a merţe drentъ ші iste kъtre Pompeї în Grecia, ші sъ nimiveaskъ de o datъ toatъ nartida Renubliveї intr'o singurъ învinţere, înveun urintr'o kamnanie întъmnlъtoare ші nefolositoare în kontra lokotenenţilorъ lui Pompeї -n Suania. În orї kare altъ omъ aveasta arъ fi fostъ o gremealъ; în Cesaru, soldatъ ka ші nolitikъ, katъ sъ nresununemъ kъ aveasta fuse o kombinare de ţeniъ. Noate se temea ka Pompeї sъ nu keme aveste leţioane resbelnive

din Snania ши Grечia, ши voi, dвпъ espressiвnea sa nitoreskъ, nlckъndъ din Roma „sъ „meargъ maĭ întîĭ sъ kombatъ în Snania o ar„mie fъrъ ɥeneralъ, ka sъ se-ntoarkъ anoĭ în „Grечia a kombate вnъ ɥeneralъ fъrъ armie.“

În adevъrъ nв se noate mira чine-va în destвlъ de nesokotinɲa lвĭ Pompeĭ, lъsъndъ leɲioanele salle de veteranĭ sъ kombatъ nentrв dъnsвlъ ши fъrъ dъnsвlъ din kolo de Iliрineĭ, ne kъndв ellъ însвшĭ medea în Grечiea în kapълъ вneĭ armiĭ de jвnĭ natriчiĭ ne obiчnвiɲĭ la arme, ши de volintirĭ maĭ mвltъ чetъɲenĭ de kътъ soldaɲĭ.

CLXXII.

Cesaru, treчe renede în Snania leɲionale de Galĭ ши Germani obiчnвiɲĭ kв resbellв în lagъrile salle, rъъ kombътвɲĭ de kътre lokotenenɲi lвĭ Pompeĭ, ши maĭ rъъ de kътre Spanioliĭ, iвbiɲi kiarъ de soldaɲĭ, kare nв se-mnrotivea, de kътъ de datorie, ши a kъrвia renвmire strika inimile, birвi, sвbjвgъ, înnъчвi în nвɲine lвnĭ Spania Romanъ, ши nвtв skri la Roma faĭmosвlъ simbolъ allъ fвlɲerвlвĭ: *Veni, vidi, vici*,. M'amъ arътatъ, amъ vъzвtъ, amъ învinsъ.

La-ntoarчerea sa Pompeĭ nв maĭ avea ar-

matъ de kъtš în Grecia. Însъ urofitase de lipsirea lъĭ Cesaru, de timpš, de întъmpлъtoarea diversiune a lъĭ Cesaru în Spania ka sъ leце kъ kassa sa mi kъ avcea a Republicеĭ, Albania, Macedonia, Grecià, Asia, Syria, Egipetъlš, Afrika întreagъ, toцĭ alliaцi republicеĭ, nonorš mi reцĭ. Asta fъ prima simptomъ a deosebireĭ în doъ partиĭ a lъmeĭ romane, kare de atъncĭ fъkъ o Romъ a Orientъlъĭ mi o Romъ a Okcidentъlъĭ. Pompeĭ dette lъĭ Konstantin ideea; ъъrnarea lъĭ Cesaru desorientase lъmea.

CLXXIII.

Nъoъ leцiъoane de veterani rekemaцĭ de Pompei din toate koloniile din Eъropa, Asia, mi Afrika, ne ъnde le-mpartиise dъnъ kampaniile salle în kontra lъĭ Metridate, forma inima armateĭ republikane. Шante mii oameni de kavalerie greakъ mi o numeroasъ kavalerie Romanъ, komпъsъ de floarea jъnimiĭ patriciene din Roma, komulektъ avceste leцioane; cinci ъste de galere armate se afla în ankore ne anele Adriaticеĭ din naintea lagъrъlъĭ sъš; avceste galere avea sъ înkizъ kontinentъlš la debarkarea lъĭ Cesaru.

Pompeĭ ast-felš adъnostitš de mъnцiĭ Greciеĭ, ne anroniatš prin strъmtorile celle lesne

de ajutatŭ alle Albanii, ajstatŭ de provizii de asksiliare streine, de kătre reŋi alliaŋi ai Romei, mi kare vedea întrătsătŭ kiarŭ Roma, împressătŭ kŭ o armie de oskatŭ de o sută doŭ-zeŭi mii oameni, illŭminatŭ, ne mare de o flotă de patrŭ-zeŭi de mii, pătrea ne-nvinsŭ nentrŭ orî kare altŭlŭ afarŭ de Cesaru. Se kompara ellŭ însumi, într'astă sitŭaŋiune kontinentală mi maritimă, kŭ unŭ Temistokle Romanŭ amitsntătŭndŭ ne Permi ne oskatŭ mi ne mare în golfŭlŭ de Salamina mi înveneătŭndŭ a-i împătmtia ne valŭrî mai nainte de ai nimîci ne pătmătrî. „Planŭlŭ ŋeneralŭlŭi nostrŭ e temistokleanŭ.“ Zîveaŭ amiŭii sŭi la Roma.

Dyrrachium era kŭartierŭlŭ sŭŭ ŋeneralŭ: oramŭ fortifikatŭ ne pătmŭ, Roma în mreskărtare kŭ senatŭlŭ, konsolii, patriviatŭlŭ mi diktatorŭlŭ sŭŭ; Catone mi Brutus se afla akolo împreunătŭ kŭ toŋi oameni onesti din Roma. Cicerone rumінatŭ d'a rătnea nexotărîtŭ atăta timpŭ între unŭ omŭ mi patria, în fine venise mi ellŭ, mi înveneuse a se kăi kă venise; omŭ onestŭ, darŭ nefiindŭ în stare a mi forma unŭ karakterŭ notrivitŭ kŭ virtutea sa, Cesaru nu era una din avelle fantome de konsiratorŭ ve se poate învinŋe kŭ o arangare ka Catilina.

CLXXIV.

Addъnase leцioanele salle devimate din Snania, maĭ kemase ші altele din Galia ші Iliria; avea вnsnre-zeve leцioane ka Pompeĭ, darъ aveste вnsnre-zeve leцioane rъъ rekrътate nъ-ĭ da de kътъ natrъ-zevĭ de miĭ de lънtътorĭ. Nъ avea flotъ ka sъ-ĭ transnorteze din kolo de Adriatika ші n'avea timnъ ka s'o fakъ; Italia sleitъ de resbellele vivile înveneа a se-ndoi desnre norekълъ sъъ. Era de trebвinцъ sъ se grъbeaskъ a lovi la kanъ; kanълъ era Pompeĭ ші senatълъ; însъrvinъ ne Antoniŭ sъ-ĭ rekrъteze în grabъ o altъ armatъ. Antoniŭ lokotenintele sъъ se afla legatъ kъ dъnsълъ nrin ast-felъ de atentatърĭ, în kътъ nъ-ші nъtea gъsi salvarea de kътъ în вltima krimine.

Fъrъ a amtenta ne Antoniu, Cesaru kъ dвoъ-zevĭ miĭ de veteranĭ din vevĭ alevшĭ, se imbърkъ la Brindes, skanъ de Bibulus, amiralълъ floteĭ lъĭ Pompeĭ, ші debarkъ noantea ne вnъ църnъ în vevinътate de Dyrrachium. Veteranii въĭ mвrmъръ:

„Вnde voeшte oarъ sъ ne dъkъ avestъ omъ, zikъ, eĭ? Kъndъ o sъ-nveteze d'a ne maĭ nърta nrin toatъ lumea servindъ-se de noĭ fъrъ a ne menaцea, ka kъmъ amnъ ĭi niшte kor-

nъrî de fierъ? Ши kъ toate astea kiarъ fierъlъ se toчemte totъ lovindъ. Cesaru din vъlnele noastre nъ nriчine kъ kommandъ gnorъ oameni mъritorî? Ши tokmaî în timnъlъ fъrtъnilorъ ne sileшte sъ-nfrъntъmъ vъntrile ши brъma kъ atъta grabъ, kъ se nare maî mъltъ kъ fъne de kъtъ kъ ъrmъreшte ne inemikъ."

CLXXV.

Cesaru, serdъ la aчeastъ kъtezare ши la astъ obosire a veteranilorъ sъî, îî ginea înkimî în Appolonia, altъ чetate ne gъrmъ, amtentъndъ nrinчinalele salle nъterî чe era sъ i se addъkъ de kъtre Antoniu din Italia. Întreba adesea kъ nrivirea orizontele Adriativii ka sъ zъreaskъ nъnzele floteî lokotenenъlъî sъъ. Darъ Bibulus amiralъlъ lъî Pompei, kъ чelle чinчî sъte galere alle salle, konrinsese kъ desъvîrшire Adriatika.

Timnъlъ treчea; Pompei se fortifika; foametea ameninga Apollonia; Cesaru akъsa de timiditate ши molinisne nrъdenga lъî Antoniu; xotъrî a merne ellъ însъшî, kъ nerikolъlъ vienei, sъ grъbeaskъ addъnarea ши îmbъrkarea armateî din Italia. Se îmbъrkъ singъrъ fъrъ mtirea soldagilorъ sъî, îmbrъkatъ ka sklavъ, ne o galerъ kъ doъsurezeчe loneги nefiindъ

kъnnoskъtъ de nilotъ, snerъndъ kъ favoratъ de vъntъrї, va nъtea sъ se strekoare kъ mika sa barkъ nrintre nъzitori lъї Bibulus.

„Îndatъ ve se-nontъ, se-nbrъkъ în xaine de sklavъ, se ssi în fregatъ, se arъnkъ întrъnsa ka unъ omъ de kare nimiнї nъ se okъnъ, rъmîindъ avi în rъnavsъ fъrъ a zive o singъrъ vorbъ. Fregata merŋea snre mare dъsъ de valъrile Aniksslъї a kъrъia îmbъkътъrъ era foarte liniuтitъ, nentrъ kъ în toate dimineŋele bъtea unъ vъntiuorъ de la ъskatъ kare resninŋea valъrile mъrїї, ui înlesnea intrarea în rîъ. Darъ din nenorovire în noantea aveea bъtъ unъ vъntъ de mare awa de tare, înkътъ nimivi vъntъlъ dъnъ ъskatъ, ui rîslъ aŋiŋatъ de flъksъ ui îmnrotivirea vallъrilorъ, kare îmninse kъ fъrie, se lъnta în kontra skъrŋerii salle, deveni terribilъ ui nrimejdiosъ, anele salle fiindъ nevoite a se rentoarve la sorŋentea lorъ, groasnive, k'o mъŋire înfiorътoare în kътъ era kъ nenътinŋъ nilotъlъї sъ-nainteze ui sъ gъverneze. De aveca kommandъ vislauilorъ sъ tragъ kътre nънъ ka sъ se întoarkъ.

„Aveasta aъzindъ Ccsaru, se skoalъ de o datъ, se aratъ, ui lъndъ de mînъ ne nilotъ în ъimire vъzъndъ ne Cesaru: „Merŋї, ami„kъlъ meъ, îi zisse, kъteazъ totъlъ ui nъ te

„teme de nimikъ, tъ dъvĭ ne Cesaru mi noro-„kъlъ sъъ.“ La aste vorbe, matrozii sĭtъ earna mi nekazъrile eĭ, mi trъgъndъ kъ vislele din toate nъterile lorъ kъ sъnъ kъraŋiъ minъ-natъ, se nevoeskъ a înfrînŋe vioiviśnea vallъ-rilorъ. Darъ îmbъkътъra rîslъĭ nenътъndъ-se treve kъ nivi sъnъ kinъ, Cesaru kare vedea kъ fregata ia anъ din toate nъrŋile mi e gata a se kъfъnda, nermise niloŋilorъ de mi kъ ane-voinŋъ, a se întoarve înanoĭ.

„Kъndъ ajъnse în lagъrъ, soldaŋi venirъ kъ grъmada înaintea sa, nlъngъndъ-se în gъra mare mi mъrtъrisindъ-i dъrerea lorъ kъ nъ era sigъrъ kъ va-nvinŋe nъmaĭ kъ eĭ însъ-mĭ, mi kъ nlinъ de mîxnire mi îngrijire, îmĭ esnъnea nersoana la velle maĭ marĭ nrimejdiĭ ka sъ meargъ dъnъ veĭ ve linseskъ, ka kъmъ nъ s'arъ înkrede în veĭ ve se afla kъ dъnsъlъ.“.

CLXXVI.

Antoniu ajъtatъ de astъ fъrtъnъ amъŋi nri-vegerea lъĭ Bibulus, alle kъrъia vasse se a-flaъ rъsnîndtte de vъntъ. Toatъ armata de-barkъ la Apollonia.

Sosirea avestorъ trъne sili ne Cesaru a da nrima batallie într'o rea nesiŋiśne; ъnde armata sa nъ nъtъ sъ ŋie în kontra fortifikъ-

rilorŭ lŭi Pompeĭ. Nŭ-mĭ uŭtea readdŭna soldaŋi în retrayerea lorŭ, de kŭtŭ nămaĭ nrin îndrŭsneala sa nersonalŭ. Hŭindŭ însŭmĭ mina ne unălŭ din auelle koloase gale ka sŭ-lŭ rŭmineze de fŭga sa mi ka sŭ-lŭ sileaskŭ a ninc nientŭ inemikălăĭ, soldatŭ, amenitŭ întoarse sabia în kontra yeneralălăĭ sŭŭ mi era sŭ-lŭ omoare, kŭndŭ unŭ skŭtierŭ allŭ lŭi Cesaru k'o lovire dete josŭ soldatălŭ. Din noroyirea lŭi Cesaru lenevirea lŭi Pompeĭ îllŭ onri d'a nune kamătŭ viktorii. Cesaru intrŭndŭ în lagŭrălŭ sŭŭ vellŭ întŭritŭ din Apollonia strigŭ; „Astŭzĭ viktoria era a inemivilorŭ nostri, daka arŭ fi avŭtŭ unŭ omŭ kare mtia sŭ birŭiaskŭ."

Darŭ Pompei snera sŭ invingŭ fŭrŭ lŭnătŭ; foamea kombătea nentrŭ dŭnsŭlŭ, Cesaru isolatŭ ne koasta Greyieĭ, în mijlokălŭ unĕĭ ŋărĭ konrinse kŭ totălŭ de inemikălŭ sŭŭ. nŭ nătea nivĭ sŭ mazŭ fŭrŭ urimejdie în Apollonia, nivĭ sŭ attave ne Pompeĭ în nenătrŭnsele salle întŭrirĭ. Esnŭne ellŭ însŭmĭ insomniile salle ne kŭndŭ delibera kŭ trŭda în kare se afla. — Daka se rembarka da ne fanŭ a lŭi învinyere; daka yerka sŭ dea asaltŭ întŭririlorŭ lŭi Pompeĭ, fŭrŭ îndoialŭ da inemikălŭi o viktoriŭ sigŭrŭ; daka rŭminea în nemimkare, armata sa nierea de foame.

Îndrŭsneala sa îllŭ ajŭtŭ mi astŭ datŭ

Scipion lokotenentъlъ lъĭ Pompeĭ, okъna, k'o armatъ romanъ, Macedonia. Cesaru xotъrĭ sъ meargъ sure Scipion, kъ toatъ urimejdia la kare se esuъnca ast-felъ gъsindъ-se intre dъoĭ inemiцĭ. Instinktъlъ sъъ militarъ îi zivea kъ daka Pompeĭ emia din întъririle salle ka sъ-lъ ъrmъreze, va învene lъuta ne kъmnъ kъ superioritatea veteranilorъ sъĭ obiцĭnuцĭ la resbellъ, în kontra vetъnenilorъ nedenuinuĭ kъ armele, ui daka nъ-lъ va ъrmъri, va întъlni armata lъĭ Scipion ui-uĭ va xrъni kъ înlesnire armata, într'o provinvie bogatъ în oraue ui rekoltъ.

CLXXVII.

Esneriinua lъĭ Pompeĭ îllъ onrea de a da în kъrse. „Voia sъ uie minъnata nosiцĭsne vesuĭ alesese ui întъrise kъ matъritate, imitъndъ ne Temistokle; timnъlъ era nentrъ dъnъzlъ; Italia lъsatъ în voia eĭ, învenea sъ simuъ mъstrare de kъuetъ nentrъ servitъdinea sa; Grevia, Asia, Afrika. Egynetъlъ îi înlesnea rerekrъцĭ, provizii, arme, banĭ, korъbiĭ; vetъuile Macedonieĭ ui Tessalieĭ se nъstra nentrъ dъnъzlъ de kътre lokotenenцi sъĭ.

Cesaru din kontra rътъvea de narte de nъterile ui korъbiile salle, fъrъ asilъ, fъrъ

alliaŋĭ, fъrъ пъine nentrъ trъnele salle. Zilele îllъ nimiʏea fъrъ a fi nevoe de arme. Motivele neakŋiъneĭ lъĭ Pompeĭ, esnъse în kosilliъ de resbellъ mi înaintea senatъlъĭ, fъrъ în darnъ anъrate de natriotika elokъingъ a lъĭ Catone kare voia sъ ikonomiseaskъ sъnŋele romanъ mi sъ lase kriminea mi îndrъsneala lъĭ Cesaru sъ kombatъ singъre kъ zei în kontra lъĭ Cesaru.

Iъŋeala mi înfokarea jъniloră natriʏiĭ din lagъrъlъ lъĭ Pompeĭ, înkъraŋeate nrin nrimъlъ avantaŋiъ, kovъrmi înŋellenʏiъnea lъĭ Catone mi astoritatea militarъ a lъĭ Pompeĭ. Generalъlъ învinsъ de aʏeastъ jъnime, emi din lagъrъlъ de la Dyrrachium kъ nresimtimentъlъ rъinъri salle, mi ъrmъri ne Cesaru în vallea de Pharsale. Scipionu îllъ însoŋi kъ armata din Marredonia.

CLXXVIII.

Întrъnirea aʏestorъ dъoe armate esaltъ nъnъ la delirъ înkredereа natriʏiilorъ. Îmĭ îmnъrŋeaъ între dъnmiĭ denrъdarea mi onoarea lъĭ Cesaru. Bътълia atъtъ de mъltъ nrovokatъ de Cesaru, mi ama de okolitъ de Pomneĭ, se înʏens de sine însъmĭ nrin îngîmfarea jъniloră renъblikanĭ din armata lъĭ Pompeĭ.

Dъoe sъte de mil de oamenĭ se isbirъ în

kъte-va ore într'astъ valle nekъnnoskъtъ nъnъ avi lъmiĭ, ka sъ devidъ moartea saŭ viaŋa Renъbliveĭ, stъnîna lъmeĭ. Pompei deskъraŋiatŭ din nainte lъsъ bътъllia în voia eĭ ka unŭ omŭ kare m'a datŭ soarta în mъinile unorŭ nesokotiŋĭ. Cesaru kommandъ manevra, mi o deriŋъ kъ assigъrarea unъĭ ŋeneralŭ kare sneъ în gremalele inemikъlъĭ sъŭ îngъnfatŭ. Ŋenizlŭ sъŭ nъ 'lŭ nъrъsi.

Kavalerià natriviand a lъĭ Pompeĭ, kpezъndŭ kъ va înkъrka mi va konrinde leŋioanele arineĭ drente a lъĭ Cesaru, nrefъkъndъ-se kъ se traŋe snre mъnŋĭ, nъvъli asъnra vellorŭ mase leŋioane de rezervъ ve se afla ne unŭ mameloнŭ, le sfъrъmarъ, mi întorkъndъ-se snre leagъrŭ, dette semnalъlŭ mi imnъlsiъnea retraŋerii. Bътrîna infanterie a lъĭ Pompeĭ sъsŋinъ singъrъ nъnъ la moarte isbirea vellorŭ dъoъ sute de mii leŋionarĭ aĭ lъĭ Cesaru, mi akoneri kъ morŋii sъĭ vallea de Pharsale.

La vederea astel kavalerii în fъgъ, Pompeĭ, fъrъ a verka veva nentrъ gloria sa, înkъlikъ mi se întoarse în lagъrŭ. Înkisŭ în kortъlŭ sъŭ mi ka kъmŭ nъ s'arŭ fi interesatŭ desnre alŋi mi kiarŭ desnre sine, asъi kavaleria lъĭ Cesaru galonъndŭ nrintre kortъrile rъstъrnate: „*Ve! nъnъ în lagъrslŭ meŭ?*“ Strigъ cllŭ. Anoĭ, skoŋъndъ-mĭ semnele de ŋeneralŭ

ші diktatorŭ, se imbrăkă într'ună costumŭ kare nu mai kema asupră-şi privirea. Închlekă ші se deapărtă în nassă, armată de kăpi-va sklavi mărĭ, ne kallea mări.

Se ntie kumŭ se arănkă intr'o barkă de neskarŭ, kare-lŭ duse a doa zi, ne o korabie negustătoreaskă: kumŭ se abătu la Mytilène ka să-ші ia ne jana sa soție Cornelia, ші kum fu asasinată la vellă din tiiă nassă allă sută ne mărmulă Eginetulŭi, de ingratitudinea lui Ptolomeĭ: venimea sa konsumată noaptea ne unŭ katafalkŭ lsatŭ ku immormătare prin ingrijirea unui veteranŭ isbitŭ, fu răsunditu de vântulŭ dimineți ne avelle mări ші neste avelle kontinente, ve ku kăte-va zille mai nainte, se aflaŭ akonerite de flotele ші armatele salle.

CLXXIX.

Zioa de la Pharsale fu vea din urmă oră a libertăție. Senatulŭ, leșile, nonorulŭ, obiceiurile, lumea romană se nimicisera ku Pompeĭ. Cesaru nu era numai vellă din tiiă dunŭ kumŭ voise să fie, era singurulŭ. Nu absu de viktorie, nu rekunoștea de inimikŭ de kătŭ ne vellă ve-i disusta imperiulŭ. Oferi indulțența ші kiară favoarea sa, la toți aveia kare n'avea arme ka să i se închotiveaskă. In-

koruorъ leɣioanele lъĭ Pompeĭ într'alle salle; lingъmi ne Brutus nentrъ kare ordonъ înaintea lъutеĭ sъ fie ikonomisitъ, se kredea nъrintele astъĭ jъne remъblikanъ, fiъlъ Serviliеĭ, urima mi vea maĭ iъbitъ din atitea femeĭ ve în jъneɣea sa, rъmise de la bъrbaɣi lorъ. Voia sъ dea Serviliеĭ frъktъlъ amorъlъĭ lorъ, rъtъvitъ urin naɯterea sa în kъmnъlъ natriɣiilorъ, mi ne kare snera kъ-nlesnire a-lъ lini de kaъsa sa.

Fie-kare din oameni illъstri, din senatori mi vetъɣeni de nartida lъĭ Pompeĭ, dъnъ bъtъllia de la Pharsale ъrmъ instinktъlъĭ mъrmevii salle saъ a kъrajъlъĭ sъъ; vellъ maĭ mare nъmъrъ se-nbъrkъ kъ sfъrъmътъrile leɣioanelorъ ne flota lъĭ Bibulus kare-ĭ transnortъ în Afrika, ka sъ kontinue akolo resbellъlъ desneratъ; mъlɣi se-nnъkarъ kъ învingъtorъlъ; Catone se ɣine de libertate. Cicerone se-ntoarse în Italia, feriɣitъ kъ se ъmъrase, nrin voia soartei, de nexotъrirea karakterъlъĭ sъъ. Merse rъminatъ sъ renresente la Roma, sъntъ o tirranie ve ъra, oare kare demnitate liniuitъ a vetъɣeanъlъĭ kare osъndeute învetъ mi lingъmeute în gъra mare, ne anъsъtorъlъ natrieĭ salle.

CLXXX.

Cesaru, fъrъ flotъ kъ fъga lъĭ Bibulus în Afrika, nъ-mĭ nъtea lъa mrada dъnъ ce o doborîse. Kъ toate astea nъ voia sъ lase Renъbliveĭ timnъlъ d'a se rekonstitъa, nivĭ kiarъ ne o koastъ a Asieĭ saъ ne o stinkъ a Africeĭ. Krezъ în nъmele sъъ maĭ mъltъ de kътъ într'o flotъ mi într'o armie. Lasъ leṇioanele salle lъĭ Antoniu, strъbate Macedonia kъ treĭ mii de oameni mi kîṇĭ-va kavaleri, sъrmrinde în Bosforъ o eskadrъ din flota lъĭ Pompeĭ, o omoarъ, se îmbarkъ într'însa kъ astъ mînъ de soldaṇĭ, ajъnṇe la Alessandria Eginetъlъĭ maĭ totъ de odatъ kъ sgomotъlъ viktorieĭ salle.

Ъnъ jъne Ptolomeĭ nъnilъ mi klientъ allъ lъĭ Pompeĭ, domnia în Eginetъ; mъrmavii ministri greĉi aĭ avestъĭ adolesventъ nъsscsc sъ omoare ne Pompeĭ, fъkъtorъlъ lorъ de bine, ka sъ dobъndeaskъ de maĭ nainte mrin astъ serviṇiъ, favoarea lъĭ Cesaru. La desbarkъlъ sъъ îi mresentarъ kanъlъ rivalъlъĭ sъъ; Cesaru, saъ de mrefъkътorie, saъ de dъrere, nlъnse vъzъndъ kinъlъ fъrъ viaṇъ allъ avellъia ce-i fъsese mrotektorъ, alliatъ, mi ṇinere, noate kъ nlъnse la aveastъ imaṇine a nestatorniviĭ feriṇireĭ? Kiarъ în îmbътarea viktorieĭ se gъse-

mte assemenea kʁɣetʁĭ kʁtre trekʁtš mi kʁtre viitorš, în inimile ambiɣiomilorš sʁtʁĭ; Cesaru maĭ mʁltš de kʁtš altʁlš era în stare a face assemenea inkonseckʁinɣe de lakreme în bʁkʁrie, nentrʁ kʁ avea totš atʁtea mimkʁrĭ involontarii de simɣibilitate, kʁtʁ fʁrie de ambiɣisne nʁtrea în sʁffletʁlš sʁš vellš mare.

Nʁsse sʁ addʁne mi sʁ onoreze veea ve se maĭ nʁtʁ gʁsi din venʁsa lʁĭ Pompeĭ; nʁsse sʁ kaste ne omorîtori ne-nkʁviinɣʁndʁle fanta; voia sʁ fie ajʁtatš a birʁi, însʁ nʁ a-ĭ desonora viktoriile nrin assasinʁrĭ sʁvʁrmite în nʁmele sʁš. Nʁ se mtie ve ambiɣiona maĭ mʁltš, gloria saš nʁterea. Sînɣele lʁĭ Pompeĭ nʁtase astʁ glorie în nosteritate; îllš arʁnka kʁ oroare asʁmra kʁliilorš sʁĭ.

CLXXXI.

Ne kʁndš mregʁtea o flotʁ ka sʁ meargʁ a-mĭ lʁa armata de la Pharsale mi amtenta vʁntʁrile ve i se înnrotivea, Eginetʁlš în mrada ʁneĭ anarxii dinastive, se sfʁmia în okii sʁĭ.

O jʁnʁ mi amʁɣitoare reɣinʁ, sorʁ mi femee lʁĭ Ptolomeu, mi avʁndš avelleamĭ drentʁrĭ ka mi dʁnsʁlš la tronš, ridikase o armatʁ în kontra frate-sʁš mi bʁrbatʁlʁĭ eĭ, mi sʁsɣinʁtʁ în astʁ mretenɣisne de Sextus Pompeu,

BIBLIOTECA

rădă mi lokotenentă ailă marelăi Pompei, în mressăra Alessandria. În mrima strălăvire a ăneĭ frămăseni a kăria ne învinsă amăgire se koufăndă kă fabula, adornată kă ună smiită, o elokăingă mi o nassiăne kare seamănă o fermekătorie, reginâ, nolitikă, kărtisană totă de o dată, Cléopatra vedea soartea sa în mîinile stăninălăi lămei. Nă se-ndoia kă va eservita assura arbitrălăi tronălăi ei, imnerială lakrămiloră salle, a konvorbiriloră mi'a amorălăi să.

Ama, înkredingată în amăgirea sa dănă kămă Cesaru era în norokală să, jăna reginâ dă drămală trăneloră, să îmbarkă maĭ singără intr'o lăntre ve Nila o dăve noantea sabtă zidările nalatălăi lăi Ptolomeu, ănde Cesaru se afla blokată de kătre nonoră; se învăleute într'ună tanetă de Hersia, mi o dăve ka ne ună obiektă ne-nsăflegită, de kătre ună năternikă sklavă, nănă în anartamentele lăi Cesaru; illă îmbată kă aveastă îndrăsneală, astă kărioasă nătrăndere nănă la dinsala mi atrakgiunile salle.

Amorălă avestiĭ vedeniĭ devine toată nolitika lăi Cesaru: Skoală în kontra sa mi în kontra Romaniloră Egiuetală întregă îmbrăgimindă kaasa amanteĭ salle; îmĭ zită armata, Roma, lămea, ne ellă îmsami, ka să ne-

trcakъ kъ dînsa în deliviьrile mi ъîtarea ъnъî amorъ ne-nfrînatъ; krede kъ nъ vъzъse de kъtъ ъmbra nassiъneî înaintea avemtiî Egyptene, kare de o datъ îî dъ mi imnerislъ mi karmeniî sъî. Lъmea se-ntreabъ ъnde e Cesaru? Este îngronatъ într'ъnъ nalatъ în asediъ, la nivoarele ъnei kъrtisane, reina Egineislъî.

Estremitatea nerikolislъî îî dъ kъranislъ darъ nъ mi raniъnea; se iъntъ ka eroъ kъ o jъmatate de leqioanъ mi treî sъte kavalerî în kontra Egipteniloru din Alessandria mi în kontra a doъ-zevî de miî veteranî romanî din armata lsî Sextus Pompeî. Se înkide în teatrъ ve devenise ъltima vitadelъ a birъitorislъî de Pharsale. Flota este invendiatъ din raintea okilorъ sъî. Treve innotъ ъnъ branъ de mare, qiindъ-mî xîrtiile k'o mînъ, ne d'asъnra ъndelorъ, ka sъ trcakъ într'o inssiъ fortifikatъ, kъ sfъrъmъtъrile leqioancî salle.

Sextus îî înkide Egypetulu, korъbiile lsî Ptolomeu îî înkide mъrile; în fine leqioanele ve-î vinъ în ajstorъ soseskъ nrin Syria. Într'o sekъndъ nimiveute Pharsale; armata Egynetislsî; konsolideazъ ne Cléopatra ne ъnъ tronъ de akъmъ înainte nekontestatъ, se îmbatъ kъ învetislъ de îndoitslъ triъmfъ de amantъ mi eroъ, se smeliqe kъ ostencalъ din bragele reqincî, îî lasъ în miksislъ *Cèsarion* o dovadъ vie

desnre amorъlъ sъъ, kare va fave într'o zi sъ *domneaskъ* sъnuele sъъ ne regatъlъ lъi Ptolomeu.

CLXXXII.

Пъrъsi Egypetulu dъnъ ve nerdъ avi mase lъnї nentrъ *gloria* sa. Meritase de zeve orї avi sъ miarze imneriъlъ. Katъ sъ fi fostъ *Roma* foarte sъrmanъ de natriouї mi umbra lъї Cesaru sъ fie nrea de fanъ nrovinviilorъ mi armateї, nentrъ ka Italia, nroviviile, armatele sъ auntente în nemimkare unъ annъ de zille nънъ sъ-i nlakъ lъi Cesaru a emi din osnътarea mi natъlъ Cléopatri. Darъ Cesaru jъdekase nrea bine timnъlъ în kare se afla, krezъndъ-lъ sъunъsъ kanriviilorъ unъi desfrînatъ mi a vneї kъrtisane.

Maї nainte d'a reintra în Italia, merue nrin Syria kътre rigatъlъ din Pont, în kontra lъi Plarnace, fiъ narividъ allъ marelъi Mitridate, kare re-nvenea resbellъlъ în kontra Romanilorъ. „Ferivite Pompeї zisse ellъ, dъnъ „o lesne viktoriъ în Asia, kъ n'aї avътъ sъ „trisnfeze de kътъ de nimte assemenea ine„mivi!“ Kamnaniile în kontra Asiativilorъ molemiui îi nъrea jokъrї, dъnъ kamnaniile în kontra barbarilorъ darъ bellikomilorъ Galї.

CLXXIII.

Din Roma ɱleakъ kъ altъ armatъ ka sъ nimiɥcaskъ în Afrika sfьrъmьtъrele armateĭ de la Pharsale, rekonstitъatъ sъbtš Mitellus. Scipion, Catone, Labienus, ɱrimъlš dintre ɲenerali dъnъ Cesaru, kommandaš aɥi natrъ leɲioane, ɯi kavaleria nъmidъ a ɲьrii. Nъmaĭ snš singъrš ɯefš era de linъ aɥeɯtii rъmъɯiɲe a armateĭ renъblikane, ka sъ o fakъ a dobъndi sneranɲa, astъ nъrgie a kъraɲislĭ. Rival.tatea ɯi mediokritatea aɥestorš ɯefi, nedisɥinlina ɯi nekredinɲa Nъmizilorš, orgolislš reɲelĭ Jara, allš kьrъia territoriš îllš kьlka ɯi kare ɱretindea a-ĭ trakta d'a asksilari, iar nъ ka stъnînĭ, ɱredestina aɥeastъ armatъ la ɱerdere.

Cesaru o înfrъntъ dъnъ kъmš înfrъntase Italia, Pharsale, Alessandria, k'o mînъ de oamenĭ ɯi kъ gъarda de Galĭ adevъraɲĭ ostaɯĭ, kъ alle kьrora lovirĭ învinɲea toate ɱedeɥele.

În dimineaɲa lъnteĭ, konrinsš fiindš de snš akɥesš de enilinsie, boala sa fatalъ, se ɯslɲɯi a da drentš narolъ de rekъnoaɯtere soldaɲilorš sъĭ, narola destinateĭ salle: *feriuire!* Ші rъmase kъlkatš sъbtš kortslš sъš fьrъ a

se îndoi de soartъ. În kъte-va ore, ceĭ treĭzecĭ de miĭ oamenĭ aĭ sъĭ rъsпъndeskъ o sъtъ patrъzecĭ de miĭ la Thapsus, cetate kare dъ nъmele eĭ la cea din ъrmъ viktorie a lъĭ Cesaru. Klemenga sa, kare nъnъ acĭ nъ fъsese dn kъtъ o amъgire veteranilorъ lъĭ Pompeĭ, se desminte kъndъ vede kъ e nefolositoare în kontra stъrъingeĭ Renъbliceĭ. Iъne sъ-ĭ desarmeze, sъ-ĭ îmtresoare ші sъ-ĭ mъcelъreaskъ kъ sъnge rece, dъnъ bъtallie. Togĭ kanĭĭ nrisonierĭ sъntъ omorîgĭ dъnъ ordinile salle, saŭ nrevestigĭ ka sъ se omoare singъrĭ. Istoria orbitъ de nъterea lъĭ Cesaru ші a ъrmamilorъ sъĭ interesagĭ a desonora Renъblika esnirъndъ, a îngemnatъ nrea nъginъ acestъ mare ssiridъ allъ anъgътъrilorъ Romeĭ, ne maĭ voindъ sъ trъiaskъ dъnъ nerderea libertъgĭĭ natrieĭ lorъ.

Kъgĭ-va din ceĭ invinmĭ ge retrъseserъ ne galerele ce eraŭ în ankorъ, nъ ka sъ fъgъ, ci ka sъ moarъ maĭ liniштigĭ. Vorbeaŭ între dъnmiĭ blestemъndъ soartea. Soldagiĭ lъĭ Cesaru se anronie de ъna din aceste galere ънde se nressпъnea kъ generalъlъ vellorъ învinmĭ Metellus, kъsta sъ fъgъ. „Ънde e generalъlъ?“ strigъ Gali. — Se aflъ adъnostitъ de lovirile voastre.“ Le rъspънde Me-

tellus arътъndъ-le sabia sъnцerîndъ kъ kare îmĭ nътrънsese nientълъ.

CLXXXIV.

Reцele Juba, romanъ ka toцĭ Romani, înaintea batallieĭ fъkъse unъ katafalgъ în nalтълъ sъъ de la Zama, kanitala sa, ka sъ se arzъ ne dъnsълъ îmnreunъ kъ femeile, konii mi tesaърele salle, de kътъ sъ maĭ trъiaskъ dъnъ trismfълъ lъĭ Cesaru. Dънъ învinцerea sa Zama înkizîndъ-ĭ norцile, ka sъ krъцe mînia lъĭ Cesaru, Juba mi Petreius ънълъ din цeneraliĭ învinmĭ, xotъrîrъ a skъna de viaцъ bътъndъ-se ънълъ în kontra uellъĭaltъ, nъ nentrъ viktorie uĭ nentrъ moarte. Afrikanълъ omorî ne Romanъ; Juba desneratъ kъ nъ kъzъse lovitъ de o mînъ liberъ, rъgъ ne sklavълъ sъъ sъ-lъ strъnъngъ kъ sabia sa.

Kîцĭ-va rarĭ fъцitivĭ nътrънserъ în uetatea fortifikatъ Utique, ънde Catone kommanda rezerva renъblikanilorъ.

CLXXXV.

Catone, ka mълцĭ oamenĭ sънerior timnъrilorъ, se temea de toate din nartea lъĭ Cesaru mi nъ snera nimikъ de la mronria sa nartidъ.

*

Rъmъnea fidelъ Renъbliчeї saъ maї mъltъ nъmelъї Renъbliчeї de datorie iarъ nъ de illъsiъne. Era obositъ de lъme ъnde virtъtea sa nъ mї maї avea lokъ, în korъmnerea saъ mъrmevia ɥeneralъ. Daka renъblikani lъї Pompeї triъmfa, era xotъrîtъ a se esila ellъ însъmї ka sъ nъ fie martorъ ne-nɥelleɥerilorъ mi rъsbъnъrilorъ lorъ; daka Cesaru era înving-ъtorъ, era xotъrîtъ sъ moarъ ka sъ nъ se nleчe sъbtъ norokъlъ чellъї kъlnabilъ. Sъffletъlъ sъъ întъritъ de o filosofie stoїkъ era inkamnabilъ kъ korъmnerea Renъbliчeї, ka kъ tirrania sъgrъmъtorъlъї eї. Se noate krede kъ n'a fostъ nentrъ dъnsъlъ moartea o dъreroasъ nevesitate. Era din oameni aveia kare n'aъ niчї o legъminte, kare nare kъ trъeskъ totъ d'aъna în kontra timnъlъї nentrъ kъ nъ mtiъ a se konforma kъ niчї ъnъ timnъ, afarъ de timnъrile kimeriчe! oameni vredniчї de admirare nentrъ kinъlъ kъ kare mtia a mъri, maї de miratъ mi maї ådevъratъ virtomi, daka mtia sъ trъiaskъ.

Katъ sъ se чiteaskъ moartea sa snre a nъtea kъnnoamte ne Catone, mi ka sъ se noatъ mъssъra binc kriminea lъї Cesaru kondamnъndъ asemenea oameni a se nerde saъ a mъri. Istoria nъ ne-a nerdъtъ niчї ъnъ amъnntъ assmra ъltimelorъ ore alle чetъɥi Utique mi assъ-

ma vellorŭ din armъ sъsmine alle lŭi Catone; ventrъ kъ Catone a avъtŭ avcastъ ferivire de a versonifika în agonià sa, agonia Renъblivеĭ.

CLXXXVI.

La sosirea fъgitivilorŭ kare anъngaŭ nerenarabila învingere a renъblikanilorŭ mi sinъviderea lorŭ la Thapsus, Catone nъne sъ-nkizъ norgile vetъgii mi konvokkъ velle treĭ sъte mъdъlare alle koloniĭ romane stabilite la Utique, formъndŭ senatŭlŭ din Afrika, ka sъ delibereze desnre veea ve e de fъkъtŭ. Vetatea avea în zidъrile mi îmnrejъrŭlŭ lorŭ nъterĭ din destŭlŭ ventrъ o eroikъ anъrare saŭ ventrъ o memorabilъ kъdere. Renъblika era înkъ ama de vie în inima avestorŭ treĭ sъte de vetъgeni romanĭ, mi kaъsa lŭi Cesaru în okiĭ lorŭ era ama de imnie, în kъtŭ nivĭ ънŭlŭ din trънmiĭ nъ se sfii a merge la konvokarea lŭi Catone.

Ne kъndŭ se addънaŭ mi se-nkъraveaŭ între dъnmiĭ ventrъ ka sъ fie statornivĭ, Catone, kъ faga linimtitъ, mersŭlŭ învetŭ, starea trъnelorŭ, a armelorŭ mi a anrovizionъriĭ în mînъ-ĭ, înainta kъtre norgile avestŭ senatŭ, assigъrъndŭ mŭlgimea nrin statornivia sa. În diskъrsŭlŭ ve le adresъ mi kare ni s'a nъstratŭ, nъ se simte nivĭ rътъvirea ънŭĭ omŭ

kare-mĭ simte kasa sdrobinda-se sabla dușmanĭ mi kare vocute a-ingroua ka dușmanĭ mi ne vei-algĭ, nivĭ îngușarea sufletĕ fanatikă, kare askande urimejdia mi esagereazĕ sueranga.

„Nă, le zise ellă, daka disnosigisnea sui-„ritslsĭ vostru este ka sĕ vedagĭ soarteĭ, voiŭ „konsidera avcastă xotărîre din parte-vă ka „fanta nevesitățiĭ; daka din kontră voigĭ să „ne vă ulekagĭ nenorocirei mi să vă anăragĭ „mînă la sleirea nșterilorŭ libertatea, ne nșmaĭ „vă voiŭ lăsda mi voiŭ admira virtștea voa-„stră, dară voiŭ rămînea în frantea vețăgeni-„lorŭ mi a soldagilorŭ ka să mai favemŭ neu-„trș vea din ărmă oară împreună, sășrema „verkare a norokălsĭ! Mi noate ne va res-„ulăti kă ne ne ammŭ desperatŭ nivĭ de dînsa „nivĭ de jăstigie, nivĭ de providengă, nivĭ de „natria noastră! Pentru kă natria ne este „nivĭ Thapsus nivĭ Utique, ci Roma, kare ade-„sea s'a răzikatŭ din velle maĭ marĭ nerderĭ „urin singăra sa forgă mi urin uronria sa vi-„talitate.

„Totălŭ înkă ne e nerdătŭ; vea maĭ bă-„nă sueranga de salvare este d'a ne-murotivi „sufĭ omŭ ne kare nevesitatea trebilorŭ salle „illă kiamă în maĭ multe lokurĭ de o dată; Sua-„nia s'a mi revoltatŭ în kontra jugălsĭ sălŭ arăm-„kăndu-se ka nonorălŭ mi leșioanele în kasa

„fiaĭaĭ laĭ Pompeĭ; Roma înkъ n'a uriimitъ „friaĭъ; a-uveuaĭъ a se simgi m'a se revolta „în kontra tirraniceĭ. So nъ ne tememъ a ne „esuъne averile mi viaga noastrъ nentrъ veca „ve fave maĭ maĭtъ de kъtъ averile mi viaga „noastrъ, mi sъ ъrmъmъ esemulaĭъ inemikъ„laĭ nostrъ, kare nъ se teme d'aumĭ esuъne în „toate zilele kanaĭъ nentrъ isbъnda vellaĭ maĭ „mare atentatъ! O viagъ ferivitъ ne e asi„gъratъ, daka vomъ trisnfa; o moarte onestъ „mi glorioasъ de vomъ kъdea; kъ toate astea „deliberagĭ kъ matoritate mi în libertate kъ „voĭ înmivъ mi rъgagivъ zeilorъ sъ vъ insnir „veea ve e maĭ învelentъ mi maĭ sъntъ!“

CLXXXVII.

Veĭ treĭ sъte de senatorĭ kredea kъ aъ resniratъ sъffletaĭъ laĭ Cesaru în aveste vorbe; deviserъ în ъnanimitate sъ se îmrotiveaskъ laĭ Cesaru nrin velle maĭ desnerate mijloave, verъndъ kiarъ ka sъ se dea libertate mi arme la togĭ sklavii, ka sъ îndoiaskъ nъterile renъblikanilorъ. Darъ Catone kare konsidera aveastъ esmanvinare kъ grъmada mi fъrъ indemnitatea sklavilorъ, urounietate sakrъ de mi mikъ în antikitate, resninse aveastъ snoliare estremъ a vetъgenilorъ, mi nъ voĭ sъ-ntrъ-

neze kъ armata, de kъtъ ne avei sklavi kare de bъnъ voe se liberase nentrъ salvarea kommъnъ de kътre stъpîni lorъ, nreferъndъ isstigia kiarъ înaintea viktoriei. Senatori gata a da esemnlъ, libereazъ ne toți sklavii lorъ mi Catone le dete arme.

Darъ abia fъkъrъ avestъ sakrifiviъ natriei mi elokvinței lui Catone, mi entusiasmulъ de kare fъrъ konprinsi din naintea, sa se rъvi dъnъ ce esi, mi-nvetъrъ a se-ntreba daka în adevъrъ arъ fi înțelepciune mi raționabilъ nentrъ kъți-va vetъțeni isolați într'o kolonie în Afrika, ka sъ se împrotivească ninъ la nerderea averilorъ lorъ, a sklavilorъ, mi a vieței lorъ, avellsia kъrsia nivi Roma, nivi Spania, nivi Galia, nivi Asia nivi Afrika nu se mai împrotivea, mi daka în adevъrъ în lskrъ kъ nepstințъ, era o datorie, o rusine în nevesitate, mi daka nu era mai bine sъ vee mi sъ nriimeaskъ salvarea de la klemența învingъtorilorъ trimițъndъ depstații lui Cesaru.

CLXXXVIII.

În astъ nreskimbare a senatulvi, trupele fțitive de la Thapsus amezate spntъ zidsrile vetъți, nu voesku a intra în nъuntrъ de frikъ sъ nu fie înnressrate de Cesaru, mi sъ aibъ

soartea unei mulțimi skimbătoare mi mărmavă neauțiindă nimi să se aucre nimi să se sfătuie la timnă. Uerură ku rășkoală ka să le kommande Catone mi să le kondukă în mână a se uni ku trupele numide, alle lui Juba, Catone se silește a le ține înurerșă ku membri senatului din Roma ne kare îi ținra departe de vetate ku dușcle; dojanele mi lakrămile salle îi mișkă. Intră în vetate ku aveste rămășițe din armată, mi îi împarte ne uniî la porți, ne alții în vitadele.

Însă senatulă mănișinală din Utique mai nainită komunămisă în resbelă, de kată aveste rămășițe din senată Romei, se skoală văzndă vetatea în mătercа soldaților'a senatorilor republikanî. Trimită să konvoaye din nouă ne Catone în konsilliulă lor. Catone desarmată ese din vitadelă ku încredere mi merge la dînșii. Nemărginita sa konsideranișne îi servă de eskortă mi otagiă. Notabili vetățîi îi anunță kă nu se vor mai apăra, kă trimită deputați lui Cesaru, kă va vere klemența sa, mi kă pentru prima kondițișne a predării vetății, îi vere ertarea mi vieața lui Catone.

CLXXXIX.

Catone nu kombătu aveastă nuoă xotărîre; înțelése că ventru oameni *datoria era* proporționată cu viața ți că veea ce împăka pe Catone, *poate că nu se potrivea cu veea* ce voia nime *negustători din Afrika.*

„Faceți, le zisse ellă fără vre o mustrare, „faceți veea ce vă *poate assigura* viața ți „averea, însă ferigi-vă d'a *stinula* veva ventru „mine; căci învinuiloră *li se kade să* veară „grația, ți kriminaliloră a vermetori nardo„nulă; căță desure mine, eă nu sunță învinsă, „de vreme ce kază cu *libertatea* ți *justigia;* „Cesaru este adevăratulă învinsă, ți kare să „mărturisemte însumi de mare kălnabilă, căci „după ce a negată ată*ta timuă* că nu ărzemte „nimikă în kontra patrieĭ, e prinsă astă-zi a„supra fanteĭ ți în zioa mare, cu mina în le„găirĭ. în *libertatea* ți sănțele *Romeĭ.*“

CXC.

După aceste vorbe lăsându-se veĭ *treĭ* sute de *senatori din Utique* să *delibereze,* intră în vetadelă ți konjură pe *senatori Romeĭ* ka sămĭ kaute salvarea pe ană ți pe uskată

mi sъ iasъ din Utique nъnъ ce nrima-gъardъ a trъnelorъ lъĭ Cesaru nъ le va înkide fъga. Le nregъti galere; nresidъ ellъ însъnĭ la retraŋerea kavalerilorъ lъĭ Metilus kare stъrъia sъ meargъ ka sъ însoŋeaskъ ne Nъmizĭ lъĭ Juba.

Vederea sa fъvea sъ roneaskъ mъlŋimea de mъrnevia nefilor sъĭ; nonorъl mi sklavi se revolta nentrъ libertate, ce se gъsia nъrъsitъ de oamenĭ liberĭ mi de ceĭ nъternicĭ. Ameninŋarъ ne ceĭ treĭ sъte notabilĭ a-ĭ fave sъ niarъ kъ rъnninea lorъ. Catone ka kъm arъ fi fostъ desinteresatъ în ъna mi cee-altъ kaъsъ, konvokъ nonorъlъ mi sklavii ne neaŋa nъblikъ, le vorbi, le arътъ nrimejdia insъrenŋiъneĭ civile mi a anarxiei naintea ъnĭ inemikъ ce sta gata a le snarne norŋile, mi îĭ konjъrъ sъ lase ne nrinvinalii lorъ vetъŋenĭ arbitri soarteĭ lorъ, sъ negoŋieze kъ Cesaru nentrъ salbarea kommъnъ. Kътъ desnre dъnsъl, indiferenŋa mi liniintirea în kare se afla, era o dovadъ kъ îngrijise desnre sine.

Anoĭ kondъse ne senatori romanĭ nъnъ la galere mi-ĭ îmbrъŋinъ dorindъle o maĭ bъnъ soartъ sъntъ alte vernĭ. Kombътea înkъ kъnътere oare kare esaŋeraŋiъnĭ de eroismъ nefolositorъ în jъnime kare stъrъia sъ imiteze, fъrъ vre ънъ folosъ stoivismъlъ sъъ. Din a-

vestă nămără era Statilus, inemikă nersonală allă lăi Catone, kare nu voia să se îmbarve kă alții sure a împărtăși ni dușmălă soarta lăi Catone.

„Desăndă ne avestă jene de esvesălă ni esajerarea sa de virtute, zise filosofălui Apollonides, amikălă să, ni fă-lă să ia o xotărîre mai îngellcantă ni mai folositoare. „Nu se tema înkă, atătă era de sigură de dușmălă, d'amî împădia statornivia nentru alții.

CXCI.

Lucius Cesaru, ruda săsrnatorălui renăblivel, dară fidelă libertăți, se afla în Utique. Konsălta ne Catone asupra unui diskursă natetikă ve voia să adreseze învingătorălui de la Thapsus ka să-mî dobăndeaskă vieața; „ni „daka îmî voiă dobăndi ertare, voiă vorbi ni „nentru tine, îi zise lăi Catone."

„Daka amî voi să-mă ții vieața de la „Cesaru, n'amă de kătă să mă dăkă în lagă„rălă să, fără să amă trebuință de altă mij„lovitoră de kătă de mine însăși; dară nu „vocskă să rekunnoskă ună tiranu, nriimindă de „la dușmălă veea ve n'are drentă a da; kăvî ku „ve drentă akoardă libertatea ni vieața avel„lora ve aă drentălă d'a trăi ni a fi liberî

„maĭ mвltъ de kътъ dъnsвlъ? Însъ kътъ de-„sиre tine sъ essaminъmъ împreunъ kвmъ o „sъ-ĭ vorbeшtĭ ka sъ ĵĭ dobъndeшtĭ aministia „ta mi avcia a Romanilorъ din Utique. „Iшi komпътimi kъ slъbiчisnea lвĭ Lucius Cesaru, ka kвm arъ fi fostъ profesorвlъ sъъ de elokвinцъ.

Kъ toate astea Cesaru nu se nomi d'a nвne sъ omoare pe Lucius, gъsindъ maĭ de krimine într'o rвdъ veca ve nu era de kътъ patriotismъ în veĭ-alцĭ.

CXCII.

Dвnъ ve îndeulini toate soliчitвdinile pentru vetate, pentru senatorĭ, pentru fцgitivĭ, mi vъzъndъ prima-gвardъ a lвĭ Cesaru kъ se amezъ dinaintea vetъцii, Catone пъrea kъ voia sъ-шĭ liniшteaskъ unъ momentъ spiritвlъ, ka unъ omъ kare n'are de kътъ a se odixni în kompшiinцa sa. Konvokъ pe prиimi vetъцeniĭ aĭ konsiliвlвĭ din Utique, kъцĭ-va filosofĭ mi kъцĭ-va amiчĭ sъ vineze în vitadelъ; de la batalia de la Thapsus pentru întiia oarъ se-ntinse pe unъ patъ, dвnъ maniera Romanilorъ, kъчĭ пъnъ avi nu mînkase de kътъ d'a-nniчioarele. În sfъrшitвlъ vineĭ mi în momentвlъ kъndъ fokвlъ vinвlвĭ înflъkъreazъ mi a-

nrinde konvorbirea, vorbi k'o divinъ elokъinnъ mi k'o konvikninъne antrvinatъ, asъnra libertъni omъlъi onestъ mi asъnra servitъdineï vellorъ rъi, înkinanï în realitate nassiъnilorъ lorъ; anoï, temъndъ-se sъ nъ fi fъkъtъ a se bъnъi, nrin esaltarea akventъlъi sъъ, askъnsa kъnetare a sъffletъlъi sъъ, se skoborî la lъkrъrile omenemtï, se informъ de lъkrъrile nъblive mi nrivate alle oasnenilorъ sъi, mi nrin libertatea sniritъlъi sъъ, linimti ne toni aveia kare-i kredea vre vnъ nroektъ tristъ.

Dъnъ nlekarea lorъ, kontinъъ a se nreъmbla nrin salъ kъ amivii sъi, mi dette ordine nentrъ noantea mi nentrъ a doъa zi kommandanyilor de la norvile vetъvii. Dъnъ ve se traserъ amivii, se kъlkъ, mi ninъ sъ adoarmъ, viti dialogъlъ lъi Platone asъnra nemъriri sъffletъlъi. Anoï bъgъndъ de seamъ kъ nrin îngrijirea vea tъnъra a fiъ-sъъ i se askъnsese sabia, nevъzъnd'o atъrnatъ d'asъnra natъlъi sъъ, kemъ vnъ sklavъ ka sъ i o addъkъ.

Skavъlъ înnelesъ kъ fiъ-sъъ, întъrzie a i se sъnnъne, krezъndъ kъ somnъlъ va fave ne Catone sъ-mï vite de armъ. Kontinъъ în adevъrъ a viti dialogъlъ desnre nemъrire mi sъffletъlъ sъъ se afla atъtъ de mvltъ kъfъndatъ în astъ lъme sъneriorъ, alle kъria mistere le ver-

ka kъ Platone, în kъtъ viti toatъ kartea nъnъ la vellъ din urmъ rîndъ, mi nrima razъ a zilleĭ înveneа sъ romeaskъ orizontele, kъndъ îmĭ kemъ sklavъlъ ka sъ-ĭ maĭ vearъ înkъ arma.

CXCIII.

În mînia sa kontra imnrъdenteĭ îngrijirĭ a fiъlъĭ sъъ m'a servilorъ, kare-lъ esnъnea, zivea ellъ, sъ kazъ desarmatъ în mîinile inemivilorъ, se înfъrie nъnъ akolo ka sъ dea în sklavъ kare nъ-ĭ adъvea instrъmentъlъ liberъriĭ salle! fatalъ fъrie kare lasъ sъ isbъkneaskъ în aveastъ frъmoasъ moarte, o esnlosiъne de asnrime, în mijlokъlъ navnivieĭ ranĭъnĭ! Nъ-ntъrzie a se romi.

Fiъlъ mi amivii sъĭ vegia asъnra mîinilorъ salle, ka sъ-lъ nomreaskъ d'a sъvîrmi skonъlъ ve-ĭ nresъnъneaъ: se arъnkarъ în kamera sa mi-lъ lъarъ în branele lorъ nlъngъndъ, ka kъmъ arъ fi verkatъ sъ-lъ nie nrin atitea legъminte, de vieanъ.

Darъ ellъ resningъndъ-ĭ kъ blъndene mi ridikъndъ-se în sъsъ. „De kъndъ oare, zisse „ellъ fiъlъĭ sъъ mi amivilorъ sъĭ, de kъndъ „m'anĭ vъzъtъ dъndъ semne de snъ sniritъ kare „nъ se nosedъ ne ellъ însъmĭ, ka sъ fiъ des„armatъ astъ-felъ ka snъ nesokotitъ? De ve

„nu mъ lauĭ, o fiulŭ meŭ, aъ mi legŭ astŭ-felŭ „milnile la anate, unuъ ve va veni Cesaru ka „aъ mъ gъseaskъ in voia lui, fъrъ amъrare? „mi krezi kъ aŭ nevoe de fierŭ ka aъ mi „ridikŭ viaţa, daka amĭ fi luatŭ avcastъ xo„tъrire; nu mi arŭ fi de ajunsŭ aъ-mi ţiŭ nu„ĭinŭ resъflarea ka aъ morŭ, saŭ aъ-mi adro„beskŭ kanalŭ de avcatŭ unete?“

Fiulŭ aъŭ kare-lŭ adora, nu unix aъ aъfere avcate imaţine fъrъ a-lŭ incka lakrъmele mi fъrъ a emi nerdatŭ din kamera aa, ka aъ lase aъ isbъkneaskъ ţemetele mi aъsninele salle.

CXCIV.

Mai liberŭ kŭ amĭrii aъi, Catone le vorbi kŭ inima mai deskisъ, inaъ *totŭ* d'auna k'o tinereţe in kare unitrandea amъrъvizdea imuntъril.

„Illi vol assemenea, le ziase ellŭ, medeţi „avi ka aъ vegiaţi in tъvere aaxura milnei „melle mi ka aъ faveţi fъrъ voe aъ tri„iaskъ unŭ omŭ inaintatŭ in vъrstъ, kumŭ „asuntŭ eŭ? saŭ mai bine, urnuъ ellŭ, k'o iro„nie dalve, mi addaveţi oare vre o frumoasъ „demonstrare ka aъ mъ konvinţeţi kъ nen„trъ Catone este de ulinsŭ saŭ desonorabilŭ,

„kъndъ nъ-l rъmîne alte mijloave d'a-ші aпъra „vieaua, aъ o uriimeaskъ de la inemikъlъ na-„triei salle? De ve nъ vъ nevoiqi aъ mъ пъ-„trъndequi de aveastъ bellъ moralъ ші aъ mъ „desamъpiqi de lunga mea rъtъvire, ka astъ-„felъ desminpъndъ toate velle-alte ominiuni in „kare amъ trъitъ пъnъ akъmъ, aъ lubrъqi-„mezъ alte massime urin virtutea lui Cesaru, „kъindune ші mъlqumindu-l kъ ne a des-„kiaъ okii?

„Înaъ nu, adъogъ ellъ lъndъ anъ tonъ „mai seriosъ, n'amъ xotъrъtъ nimikъ ku de-„aъvъrmîre kъ mine insuші, voiъ delibera inkъ „ku matoritate kъ voi inmivъ desure aveasta „ku argumentele ku kare ne servъmъ in intre-„vorbirile noastre filosofive, darъ duvegivъ de „mingliagi ne fiu-meъ ші suneqi-i kъ daka nъ „noate konvinge ue tatъ-aъъ, nu se kade aъ „verve a-l kъlka voinga!"

CXCV.

Amîndi aъl konvinuі kъ nu mai era ni-mikъ de amtentatъ de la anъ astъ-felъ de omъ, de kъtъ veva ve se va uatea dobъndi de la sine insuші emirъ ku lakrъmile în okі ші-l trimiserъ sabia. Înaъ urintr'o isteqime ne bъ-gatъ de seamъ a fiu-aъъ, i o trimiserъ nu urin-

tr'ънъ omъ a kъrъia vedere l'arъ fi ъstъtъ o-ari dintr'o xotъrîre desъvîrșitъ, ci kъ ънъ konillъ. Snera kъ aveastъ imaginе a inocenцei ши a blъndeцei kontrastъndъ kъ sabia че aveste mînъșiцe fi adъvea, va rekema lъi Catone пе fiълъ sъъ, ши se va onri d'a lъsa ънъ orfelinъ пе пътънтъ.

Catone în adevъrъ zîmbi konillъlъi, пъsse sabia la kъпътii, deskise kartea, o чiti de a doa oarъ пънъ la sfъrșitъ ши anoiъ adormi liniștitъ ka ънъ omъ kare a skъпatъ în fine de o mare grije, saъ kare a gъsitъ vorba ънei marî enigme. Se deștentъ tokmai la zioъ, kemъ пе ънълъ din konfidenцii sъi ши-i komandъ sъ meargъ la nortъ sъ se asigъre daka toцi fъцitivi se aflaъ în sigъranцъ пе galere ши daka vънтърile ши valърile le eraъ пroniче.

Avestъ konfidentъ sъ-ntoarче a-i sпъne kъ toцi se-nbъrkaserъ, însъ o mare fъrtънъ rътъvea galerele ши rъпea пънzele; sъъпinъ fъrъ a zive o vorbъ, de milъ nentrъ пrimejdia ши sъfferinцele nasaцerilorъ, ши trimise de a doa oarъ ънъ altъ servъ la nortъ ka sъ vazъ de nъ se sdrobise vre o korabie de цъrmî ши daka naъvraцiaцii nъ reklama ajъtorъ.

CXCVI.

Asigъratъ kъ întoarъerea trimissъlъï de aъeastъ temere, îï zisse sъ iasъ ші sъ-nkizъ ъша, ші anoiъ bъgъndъse sъbtъ învъlitърile salle ka kъmъ arъ fi voitъ sъ kъutiŋe somnъlъ nerdъtъ, nъrea kъ adoarme.

Пasъrile înъenъse a ъirini la ridikarea soarelъï, ziъe Butas, ъellъ din ърmъ din familliarïï sъï kъrъia îi vorbise, kъndъ, kъ kanъlъ vъrîtъ în învъlitърile salle, îшï înfinse ferъlъ în inimъ; o konvъlsiъne fъrъ voe-ï îllъ îmninse din natъ josъ; amiъiï sъï kare vegia în kammera d'alъtърï alergarъ; le arънkъ o ніvire nestrъmътatъ fъrъ a le ziъe o vorbъ saъ a se nlъnŋe; doktorъlъ îï bagъ maŋile la lokъ kare eшaъ kъ sъnŋele din vъlna sa, kъsъ nielea ші-lъ aшezъ ne natъ; darъ kъmъ îшï veni în simgirï, ŋinъ la moarte kъ aъeeaшï xotърire kъ kare ш'o dъdese ші rънъndъ-шї kъ miinile sale inima, esnirъ mътъ însъ lъsъndъ ka sъ nrotesteze totъ-d'aъna tъъerea ші sъnŋele ънъï jъstъ în kontra norokъlъï ънъï tirranъ.

Îllъ îngronarъ ne marŋinea mъrіï. Se vedea akolo mъltъ timnъ statъa sa kъ kinъlъ tristъ ka ънъ omъ kare nъ sнerъ nimikъ de la virtътea ŋърrіï salle ші strъngъndъ ne înkre-

*

ɲitъrile xaĭneĭ salle navъza liberatorie ve invoka veĭ vekĭ ka nrovedinɲa invinuilorъ, ɯi ne kare moderni, maĭ reliɲioɯĭ, o arъnkъ ka instrъmentъ allъ desnerъrii, slъbivъne eroikъ, însъ slъbivъnea vellorъ nerъbdъtorĭ. Onoare avemiĭ filosofĭ a resignъrii, kare dъnъ nerderea orĭ kъrii nъtere de akɲisne, a fъkъt din sneranɲъ o ъltimъ virtъte!

CXCVII.

Cesaru nъ isnrъvise kъ libertatea. Ea renъmtea din sъmɲele eĭ. Fiĭ lъĭ Pompeĭ, în Snania addъnъndъ treĭ-zeĭĭ leɲioane de veteranĭ ɯi ne toɲĭ renъblikani din Italia de meazъ-zi, illъ amenинɲa d'a intra kъ libertatea ɯi senatъlъ în Roma. Totъ ve skъnase la Pharsale ɯi Thapsus merɲea sъ-nsoɲeaskъ avestъ mare nsme.

Catone învinsъ în Snania în toɲĭ lokotenenɲi sъĭ, aleargъ la Kordova emindъ din Utique. Se lъntъ la Munda, nъ nentrъ imneriъ, vi nentrъ vicanъ; leɲioanele salle resninse unъ momentъ de kътre veterani lъĭ Pompeĭ, illъ nъrъsemte ne kъmnulъ de bъtae, deskaleʲъ, ea o navъzъ de soldatъ, se lъntъ k'o minъ de oamenĭ în kontra leɲioanelorъ, kastъ moartea, ɯi nenstъnd'o nriimi, imĭ intoarve

sabia asɜnrʇmĭ ka sʇ m'o ia. Desarmatŭ de Galiĭ sʇĭ kare dʇ leŋioanelorŭ essemnlɜ mi timnɜlŭ d'a se addɜna, traŋe viktoria din sînɜlŭ învinŋerii.

Kadaverile a treĭ-zecĭ mii veteranĭ de aĭ lsĭ Pompeĭ mi a treĭ mii kavalerĭ, fii aĭ burgeziĭ militare din Roma, fɜrʇ legaŋĭ ɜni de alŋi nrintr'ɜnŭ lanŋŭ de sʇŋeŋĭ înnletite mi fʇkɜte ka ɜnŭ gardŭ fɜnebrɜ înjɜrɜlŭ miveĭ vetʇŋĭ Munda, înnressratʇ de Cesaru. Cesaru lɜase din Galia obivcisrile velle sʇlbativc alle galilorŭ. Renɜblikani ve maĭ rʇmaserʇ dɜnʇ bʇtae mi se aflaŭ refɜŋiaŋĭ în vetate, nɜ fɜrʇ de lokŭ înfrikomaŋĭ de avcastʇ învingʇtoare de kadavere, nreferarʇ moartea maĭ bine de kʇtŭ tirania. Dɜnʇ bʇtʇllia de la Thapsus nɜ maĭ era de kʇtŭ kʇŋĭ-va Catonĭ în Afrika, se afla ont-zecĭ de mii în Suania dɜnʇ batallia de la Munda. Libertatea era totŭ ama de desneratʇ ka mi ambiŋiɜnea.

Istoriviĭ vʇndɜŋĭ sɜkvesclorŭ mi Çesarilorŭ aŭ akɜsatŭ Renɜblika kʇ era moartʇ la Roma nʇnʇ nɜ o-ngronase Cesaru. Asta e o kalomnie a Romeĭ. Corfinium, Thapsus, Munda nrotestʇ; natrɜ armate de dɜoe sste mii oamenĭ, dɜoe flote, emigrarea kɜ grʇmada a totŭ ve konstitɜa senatslŭ, maŋistratɜrile, vetatea nolitikʇ, natrɜ annĭ de agonie konvɜlsivʇ ne treĭ konti-

nente kъndъ Italia nъ mai era nentrъ lъuptъtorĭ, în fine mase sъte de miĭ kadavere de чetъgenĭ romanĭ mi treĭ-zecĭ de sinъuideri de oamenĭ liberĭ nimiчeskъ sofismele istoriчe alle skriitorilorъ; o ast-felъ de agonie dovedemte o viaцъ înkъ în nъtere mi tare. Nъ, libertatea romanъ nъ mъri de mromria sa moarte, dъnъ kъmъ n'a-nчetatъ a o skri ka sъ skъze mi sъ lingъmeaskъ ne imitatori lъĭ Cesaru; ea a fostъ omorîtъ, mi Cesaru i a fostъ kъlîъ.

Konii lъĭ Pompeĭ se strekoarъ maĭ mъltъ singъrĭ din Munda, nъ de mъrmevie, чi de kъraцiъ; voi sъ nъstreze unъ mare nъme libertъцiĭ mi sъ kombatъ kъ-nfokare nînъ la чellъ din urmъ sъsninъ, în lokъ d'a mъri în darnъ nentrъ dъnsa. Чellъ maĭ mare Cneius Pompeĭ, fъ omorîtъ anъrъndъ intrarea într'o ne-mterъ de mъnцĭ kъliilorъ lъĭ Cesaru; чellъ de allъ doilea kъ kîцĭ-va bravĭ veteranĭ ajъnserъ în Portъgalia, armъ avi kъteva galere mi kombъtъ ka korsarъ ne anъ, fiindъ kъ nъ avea mijlokъ a se lъnta ne uskatъ în kontra lъĭ Cesaru.

Katъ sъ ne tememъ de istoriile skrise sъbtъ urmътorii uъurnatorilorъ natrieĭ lorъ. În istorie ka în resbellъ, *vaide veĭ birsiцi*. Nъ nъ-maĭ kontimnoranii sъntъ admiratorĭ a krimi-nilorъ feriчite, darъ înkъ mi viitorъlъ e totъ

aua. În ouuenirea întreagъ se aflъ вnъ felъ de înklinare mъrшavъ saъ strikatъ kare vrea sъ dea drentate чellъї kв nвtere ші sъ kondemnъ fъrъ a чerчeta ne чellъ kъzвtъ. În kontra avestiї mъrmeviї a nosteritъцiї filosofiї fъrъ natimъ ші istoriчiї чeї drenцiї aъ missiвnea d'a nrotesta kв konшtiinца ші adevъrълъ.

CXCVIII.

Cesaru se-ntoarse a triвnfa kв obrъsniчie în kontra natrieї salle la Roma. Plutarque atîtъ de indьlцentъ nentrв glorie, nв se nьtв omri d'a nв mвrmвra în kontra вneї assemenea obrъsniчiї.

„Asta fв, zisse ellъ, чellъ din вrmъ resbellъ allъ lвї Cesaru; triвnfьlъ че-шї dete nentrв kъ nimiчise чelle natrв-snre-zeчe leцioane alle fiilorъ lвї Pompeї ші toatъ jвnimea natriчianъ ші nlebee a Romeї, mîxni ne romanї maї mвltъ de kътъ orї чe lвkrв kвtezase sъ fakъ ellъ; nentrв kъ nв triвnfa kъnvinsese reцї ші цenerali streinї, чi nentrв kъ rвinase konii Romeї ші sfъrъmase rasa чellorъ maї marї nersonaце alle Romeї ші ne kare norokвlъ totъ-d'aвna le kotronise din чea maї mare treaцtъ în abisъ: toatъ lвmea era

CC.

Trei marĭ partide i se-nfrĭnima mĭ nstea sъ-mĭ înverve d'o notrivъ ţenislă, frъ a se gъsi maĭ uresssă de nsterile salle.

A restabili mĭ a reforma Renъblika împъkъndă ne nonoră mĭ senată, natrivĭĭ mĭ nlebi ncntr'o leţe elektoralъ maĭ largъ mĭ maĭ eksitabilъ; a kreea snă senată naţională în lokslă snăĭ senată aristokrată, mĭ sъ dea konsoliloră nsmiţĭ de senată sseveranĕ, astoritatea renъblikanъ, adъnostitъ de diktatsra vea skurtъ ve iară fi rъmasă, ka Washington, denssedată dsnъ reformъ. S'a vъzstă kъ esista destslă vivisms mĭ natriotisms renъblikanĕ la Roma ncntrs ka Renъblika reformatъ sъ se noatъ gsverna nrin ea înssmĭ destslă timnă demokratisъndă-mĭ gsvernslă.

A fave o revolsţisne sovialъ, adikъ sъ se ţie de indrъsneţele fъgъdsinţe în nave, darъ realisabile într'o restsrnare ţeneralъ desure kare armata sa îllă fъvea arbitrs; sъ dense ks desъvîrmire aristokraţia; sъ ridive toate koloniile, toţĭ veterani, toţĭ loksitori orameloră msnivinale, la drentslă komnlektă de vetъţeni romanĭ; sъ naţionalizeze ne liberaţĭ; sъ emanvineze milioanele de sklavĭ; vъ dis-

tribне, ıriп чса maĭ largъ ıı чса maĭ folisitoare din leɳile agrariĭ, ıъıпъпtэrile чelle sterne alle Italiсĭ ıı'a ıroviпчiilorš konkэistate, în ıroıпrietъцĭ чetъцenilorš, soldaɳilorš, mэniчinelorš, alliaɳilorš; эъ transforme kodэlš; эъ devic leɳislatorэlš jэstiɳiсĭ чivile, Solonš allš Italieĭ; эъ fakъ, într'эnš kэvъntš, din Romanĭ эnš поnorš, în lokš d'o oligarxie de tribэnĭ aĭ Romei, kaпэlš эneĭ lэme în lokš d'o чetate, ıı din senatэlš эъš mэniчinalš, senatэlš эnэĭ эniversš reıresentativš; asta arš fi fostš mare, fъrъ-ndoialъ, darъ asta пэ era maĭ mare de kъtš ɳenislš ıı atotš ıэternika astokraɳie a Romeĭ.

În fine a nimiчi în nэme Reпэblika dэпъ kэmš o nimiчise în fanтъ, эъ o transforme kэ îndrъsnealъ în monarxie eriditarie a lэmeĭ romane, dэпъ esemпlэlš monarxiilorš чellorĭ marĭ asiatiчe, ıı эъ konstitэe ast-felš ordinea monarxikъ ne sfъrъmъtэrile ordineĭ reпэblikane; o ast-felš de monarxie, institэatъ kэ matoritate de kъtre Nэma nostэmš[1] saš de эnš Karlomagnэs ıreкoчe, ıreɳэia maĭ mэltš de kъtš tirrania elektivъ ıı nersonalъ kare dэпъ dэnsэlš nэ era эъ fie altš de kъtš domnirea kasarmelorš romane ıı interemnэlš

[1] Nъskэtš dэne moartea tatъ-эъš.

tътълорѣ леџилорѣ. Daka titlъ de реџе, несъ-ферітѣ прејъдиџелорѣ попълаге, пъ-мпъка не Romanї, titlъ de *imperatorŭ* criditariѣ пъ le era несъфферітѣ; kiarѣ пъмеле lъї Cesaru пъ пътеа ајъпџе ші deveni челлѣ маї маре din titlърї?

CCI.

Чеа din тііѣ dintr'aчeastъ пъсъръ era чеа маї onestъ; чеа de a dъоъ era чеа маї ъ-маnъ; чеа de a treia era чеа маї съпerbъ.

Între aчeste treї хотърірї Cesaru пъ kъ-tezъ a aleџе ъна; нічї odatъ omѣ kare a a-јънсѣ la kълmea doriпџелорѣ omeпешті, пъ пъгъ kъ se interesezъ маї пџпіпѣ de чe se va întъmпla dъпъ dъпсълѣ kъ patria sa ші omeni-rea. Era, dъпъ kъvъптълѣ съѣ din kътъпълѣ Alпilorѣ, прітълѣ în Roma, singъгълѣ în lъme, asta era de ајънсѣ ъniversълеї. Kъ kътѣ go-лълѣ чe se va faчe dъпъ dъпсълѣ era маї mare kъ atътѣ va fi admiratѣ omълѣ kare l'a fъkътѣ singъгѣ kъ пъмele ші џenиълѣ съѣ. Asta era imnietate. Egoismълѣ e nolitika imnietъџii.

CCII

Съ vedemѣ în starea Romeї, dъпъ întoar-чerea lъї Cesaru, чe пътеа kontribъї a-lѣ vъ-

tъma, în disnosiȝiȝnile Italiceĭ, nentrъ ъna saŭ ҷelle alte din kombinъrile ҷelle marĭ nolitiiҷe ҷe se ofereaŭ alcȝerĭ lъĭ Cesaru.

În nartida oamenilorŭ onewtĭ, totъlŭ era mortŭ, esilatŭ saŭ linsea; indignarea sъrdъ ъrmasc aҷestъĭ resbellŭ de faȝъ; Cicerone mi Brutus era singъrĭ kare se-ntorseserъ în Italia mi kare maĭ avea oare-kare relaȝiъne kъ dъrъnъnъtorъlŭ nartideĭ lorŭ. Mi înkъ mi aҷemtia kъ ҷe ne-nkredere vorbeskŭ de Cesaru.

„Brutus mretinde, skrie Cicerone, kъ Cesaru addъҷe bъne disnosiȝiъnĭ nentrъ oamenĭ onestĭ. Darъ oamenĭ onestĭ ъnde sъ-ĭ gъsewtĭ? Daka nъ se va dъҷe a-ĭ kъъta în imnerilŭ morȝilorŭ ъnde ia trimisŭ ne toȝĭ! Tirrania sa s'a întъritŭ nrea mъltŭ într'aҷeastъ lъme.“

Kъ toate astea Cesaru lingъma kъ afektare aҷeste rъmъmiȝe din nartida senatъlъĭ ka sъ askъnzъ în okiĭ oninisneĭ nъbliҷe, linsa de onoare mi virtъte ҷe se fъҷea în jъgъlŭ sъŭ mi ka sъ ҷerҷe a înfъȝima nonorъlъĭ o fantomъ de institȝiъnĭ libere sъbtŭ servitъ dine. Hermitea lъĭ Cicerone sъ nъbliҷe o laŭdъ nentrъ Cesaru, mi nъblika ellŭ insъmi ne *Anti-Catone*, karte în kare lъъda nrea mъltŭ ne Cicerone, de mi-lŭ refъta ka kъmŭ nъ era vorba de kътŭ de o lъntъ filosofikъ mi litterarie între Renъblikъ mi Cesaru. Merse nъnъ

akolo ka sъ fakъ lъi Ciccrone vizitъ la kasa sa de la ɣarъ. sъ fakъ akolo bъi ui sъ se ureѕmble ne ɣъrmѕrile mъrĭ in intrevorbirĭ familliare kѕ amikѕlъ lъi Catone.

Aste mъglisirĭ ĭ dobъndea nѕ inimile, ui mъrmeviile nartideĭ renѕblikane. Se ureſъkѕ a krede, in skomѕrile salle d'a ridika Renѕblika din rѕine ui a se rekonsillia kѕ natriui, de kare akѕmѕ avea nevoe in kontra honorѕlъi. „Temerea de nѕoe table de uroskriuuiѕnĭ, ziue însѕmĭ in kommentariile salle, kare ѕrmeazъ in de obuite dѕnъ resbellele civile ui ne-ɣelleɣerile nѕterii, ingeɣa ne cetъɣenii."

CCIII

Kъtъ desure uronria sa nartidъ, Saluste, lingѕuitorѕlъ sъъ illъ deseamnъ astъ-felъ adresъndѕ-se kiarъ kътre Cesaru:

„Oameni mъnjiɣi de risinire ui rѕuine, „kare te kredea gata a le da ne minъ Re„nѕblika, aъ venitъ kѕ grъmada in lagъrѕlъ „tъъ ameninɣъndъ ne cetъɣenĭ ceĭ nasniĭ kѕ „denrъdarea, omorѕlъ ui totъ ce se noate a„zi de la niute sѕfflete strikate. Însъ kъndъ „aъ vъzѕtъ kъ nѕ-i aneri de ulata datoriilorѕ „lorѕ, kъ nѕ le dai ne minъ cetъɣenĭ ka ne

„niiute inemiчi, te aš nъrъsitš. Oиš miкš иš-
„mъrš иsmaї saš krczstš maї în sigsranцъ
„în lagъrъlš tъš de kъtš în Roma, astš-fetš
„de frikъ aveaš de kreditorilorš! Însъ e de
„nekrezstš kъцї oameni ші че felš de indi-
„vide aš desertatš kassa ta nentrs kassa lsї
„Pompeї, ші aš alesš lagъrъlš tъš ka sиš
„neatakatš asilš nentrs debitorї."

Aчeastъ nartidъ, ziчe asторъlš stъdislsї чellsї maї adъnkš assnra nolitiчeї lsї Cesaru, D. de Champagny, чerea ks stъrsinцъ table de nroskriцiзnї nsoї, leцi agrariї, desfiinцarea datoriilorš, sзmrimarea kiriilorš de kase ші a-arendзirilorš: este strigarea foameї kare se a-mestekъ uetstindinї ші totš d'asna ks strigъ-rile revolзцizniilorš ka sъ-ї striчe.

Astъ nartidъ, în liusa lsї Cesaru ks kan-naniile din Suania, dobъndise totslš de la Anto-niš ші Dolabella, чeї doї lokotenenцї aї sъї la Roma. Se afiaš dsoe lagъre în чetate, a-чella allš nronrietarilorš ші aчella allš nroletarilorš; se bъtsserъ în *Forum*, sniї nentrs nro-nrietate, alцїї nentrs denrъdare: leцioanele ro-mane fъrъ nlatъ în timnslš aчestorš tsrbsrъrї kare fъчca sъ se askznzъ asrslš, nsmъraserъ ші adъogase nedisчiнlina lorš la desordinele din ziaца nsblikъ. Antoniu ші Dolabella dsoї nebsnї de nonslaritate ks orї че ureцš ші dsoї

seizĭ a fave totš din Cesaru, n'avea nimikš a menaŋea nivĭ în avere nivĭ în onoare, aŋîŋase mi ajstase într'adinsš astъ fierbere a nlebeĭ romane.

CCIV.

Dsoe trъssrĭ deseamnъ în Cicerone orgia lsĭ Antonišš mi Dolabella, avemtiĭ dsoĭ vive reŋĭ aĭ lsĭ Cesaru, kъ nsŋinš, maĭ nainte de intrarea sa în Roma.

„Antoniŭ strikatš nrin obiveisrile de nrokonssls mi nrin esemnlsls obiveisrilorš asiative alle kъrora skandale le addъvaa în natria sa kъ tolerenŋa natronslsĭ sъš, voiaŋea din oramš, în Italia, într'snš karš trasš de leĭ. Femea sa Fulvia, vъdъva demagogšlsĭ Clodius (kare maĭ nъ srmъ avea sъ nъtrsnzъ kъ akslš din kansls eĭ limba lsĭ Cicerone) srmъrea ne Antoniŭ într'o litierъ; într'o a doa litierъ se afla amanta sa kъrtisana Cytheris; avemtiĭ kъrtisane, rъš askъnsъ sъbtš nъmele netrivianš de Volumnia, maŋistraŋi era siliŋĭ de Antoniŭ aĭ adresa omaŋe, avъndš nlъverea a mъnji resnektslš nentrъ aъforitate, batjokorindš ast-felš resnektslš ve nretindea de la vetъŋenĭ nentrъ Cesaru; komnanioni lsĭ de desfrinъrĭ mi kiarъ mъmъ-sa, mъnjitъ de

avestŭ kontaktŭ infamŭ, okъna o a treia litierъ; în fine, o bandъ de istrioni* dъnъbitori. fiastimti mi soldaŋi, kъ sabia goalъ în minъ. eskortъndŭ avestŭ korteŋiŭ, fъkъndŭ ne cetъŋeni kъndŭ sъ tremъre, kъndŭ sъ rъmaskъ.

Nivi odatъ demagoŋia modernъ n'a amestekatŭ ast-felŭ vinъlŭ kъ sъnŋele. Se simte în nrekъrsorъlŭ lъi Cesaru la Roma nresimtimentъlŭ lъi Claud mi Kaligula. Beŋi de kъnele de neste noante, snsnŭ toŋi istoriviĭ timnъlъi avellъia, se ъrka movъindŭ ne tribъnalъlŭ sъŭ în Forum, mi vъrsa în nъlnana xaïneĭ salle vinъlŭ ve neste mъsъrъ bъъse noantea. Aveste bъfonъrii fъvea sъ netreakъ nonorъlŭ.

Într'o zi kъndŭ lъsase la Roma ne femeea sa Fulvia, indignatъ de atъta adъltarii mi xotъrîtъ sъ se desnarŋъ de dъnsъlŭ, voemte sъ verve sinveritatea amorъlъi Fulvieĭ mi sъ se îmnave kъ dъnsa, daka avestŭ amorŭ îi va nъrea kъ ŋine mi dsnъ minie. Illeakъ de la Narbune îmbrъkatŭ ka kъrierŭ galŭ într'o kъrъŋъ kъ kirie. Ajъngъndŭ la norŋile Romeĭ, ajnteantъ într'o kъrvъmъ nъnъ se-nonteze ka sъ se noate strekora ne strade. Îmbrъkatŭ kъ xlamida mi kъ lsnŋile getre de

*) Bъfoni, komedianŋi.

niele de ɣъranъ gallъ, kъ kimъlъ ulinъ de uъlbere ui askunsъ în neri veĭ lunɣĭ, se a-nsuɣъ kiarъ în kasa nevestisi ka snъ mesaɣerъ sekretъ allъ lъĭ Antoniu. Îĭ dъ o skrisoare de la bъrbatъ-sъu, în kare Antoniu maĭ multъ inamoratъ de dъnsa ui kъindu-se de nekredinɣa lъĭ, îĭ jurъ o nassiune întemeiatъ urin linsa sa ui-î uromite a da drъmulъ Cytherii.

Fulvia, învelatъ de anarinɣa ʋea sъlbatikъ a trimisulъĭ, îngъlbenеute, roшeute ui ulъnɣe de tinereɣe ʋitindъ skrisoarea amoroasъ; *Antoniŭ* konvinsъ kъ înkъ e isbitъ, se arunkъ în braɣele Fulvieĭ ui o sumule de sъrutъrĭ ui lakrъme. Sgomotulъ desure renedea sosirea a viʋii-reɣelsĭ se rъspъndeute în Roma de kъtre serviĭ Fulvieĭ; noporulъ se grъmъdeute la uoarta sa, ui feriʋitulъ amantъ allъ Fulvieĭ e nevoitъ a se sui ne tribunalъ în Forum ka sъ anunɣe Romanilorъ kъ Italia e liniutitъ, kъ Cesaru e-nvingъtorъ ui kъ Antoniu a uetrekulъ o noaute feriʋitъ!

„Kъtъ desure Dolabella, ʋellъ-altъ Ephestion allъ lъĭ Cesaru, rսinatъ de jokъ, nesokotea fъrъ a se askunde averea altuia, desbrъka ne komii de mountenirea nъringilorъ lorъ, vindea averile uroskrimilorъ kъ preɣъ skъzutъ ka sъ-mĭ fakъ o stare, uroklama fъrъ

rɐшine doktrina kommɐmismɐlkï romanĕ, desfiinŋarea datoriilorĕ, sɐnrimarea kiriilorĕ de kasъ, ші împrɐmɐta soldaŋii lɐi Cesaru proletarilorĕ în kontra împrotivireï чetъŋenilorĕ."

CCV.

Ast-felĕ era nartida lɐï Cesaru la Roma, kъndĕ se-ntoarse Cesaru dъnъ omorirea kɐ grъmada a soldaŋilorĕ renъbliчeï la Munda. Legionale Gale ші Romane чe addsse din Spania înainta în ɐrma sa nɐ ka soldaŋï aï natrieï чe în bande desfrînate kare venia sъ konkɐisteze ші sъ anese Italia. Nedisчinlina, konsekɐinŋъ a indɐlчenŋeï чe ɐnĕ шefĕ de nartidъ e datorĕ nartisanilorĕ sъï, drentĕ nlata serviŋisrilor lorĕ, Iɐkra aчeste leŋioane kɐ aчellaшĕ sniritĕ kɐ kare era lɐkrate чelle *tpeï sste de mii* de lɐkrъtoriï, nleba, demagoŋiï ші proletari nemъnkaŋi din Roma. Denъda toatъ Italia întreчerea lorĕ, „fie-kare, ziчe Suetone, avea sistemele salle, чererile, nretenŋiɐnele, deferiŋi tribɐnï; Italia era amenineatъ de denosedare, lɐkrɐlĕ nɐblikĕ era nerdɐtĕ!"

Cesaru, daka nɐ voia sъ treakъ de mefɐlĕ snor tɐlxarï, trebɐia sъ-ші înfrine nartida, saĕ sъ se îngroane desenoratĕ în groana чe singɐrĕ îші sъnase. Din astъ zi îші nerdɐ no-

nălaritatea în mălțime mi în Soldați, fără a o nștea dobândi în vețăneni veĭ bănĭ. Dănă ve linsi ne Pompeeni de idolălă lorŭ, ne renăblikanălă Catone de libertate, senatălă de aătoritatea sa, natrivii de nșterea lorŭ, nlebeni de naVca, lețilerŭ imnerialăĭ lorŭ, era nevoitŭ a smălțe soldațilorŭ nrada lorŭ, mi nroletarilorŭ kimera kă kare de mălță îi lăsase să se joaVe; nă-i maĭ răminea de kătă nrestigislă birăingelorŭ salle, interasatălă devotamontă allă lokotenengilorŭ lăĭ. tesaărălă năblikă mi nrovinviile alle imnărți demagogilorŭ kare ărma dănă lagările lăĭ, aVeastă favoare a ăneĭ bărgezii însetate de renaoșă mi de mănkă kare se nrefaVe kă adoară ne tiranŭ daka tirania se faVe kă-i nroteVe în kontra anarxieĭ, în fine o nolitikă askănsă, minvinoasă mi de ekăilebră între o armie în kare se înkrede, o nonălagiăne de kare se teme mi o aristokragie Ve a atinsă la înimă.

Esaminăndă bine, sănările kontinnorane, situagiăne lăĭ Cesaru intrăndă în Roma dănă zeVe anni de komnlivitate kă demagogii, zeVe anni de glorie militară în Galia, mi vinvi anni de krimine ferivite în kontra Renăblikeĭ în resbellele vivile, iată între toate imnasălă nolitikă în kare illă înkisese morala sa ambigiăne. Nă se nștea traVe de avi de kătă nrin-

tr'o îndresnealъ sъneriorъ tetъlorъ îndrъsnelelorъ salle, mi nrintr'snъ ţenis sъneriorъ ţenislъi sъъ, saъ dakъ kъm ammъ arъtat'o deklarъndъse allъ doilea fondatorъ mi leţislatorъlъ nonъlarъ allъ Romei, saъ înkoronîndъ-se *imperatoru* eriditarъ mi absolstъ allъ sniversъlъi Romanъ.

Nъ fъkъ nimikъ; avъ o slъbiviisne de karakterъ saъ o slъbiviisne de ambiţisne. Katъ s'o rekъnnoaштemъ, saъ snre gloria moralei kare 'mi rъsbъnъ totъ-d'asna, saъ snre rsmînea lъi Cesaru, kъ totъ nrejъdiţislъ ţenislъi ve se leagъ de avestъ nsme, toatъ nsrtarea lъi Cesaru în Roma, din zioa în kare fъ stъnînъ allъ Romei, noartъ karakterslъ nexotъrirei, nelъkrъri, mi sъ zivemъ vorba ne nsme, a mediokritъţii. Ne-naintъndъ, negъsindъ înkredinţare în nimikъ, nъ nstea de kъtъ sъ kazъ în kъrъndъ, saъ nrin nestatornivia armatei, saъ nrin demtentarea mъlţimei, saъ nrin msta rъsbsnare a natriviilorъ. Ve fъkъ ellъ ka sъ-mi însemneze nsternivia sa?

CCVI.

Verъ nrivileţislъ de a nsrta o kъroanъ de laъrъ ne kanъ, ka sъ-mi askъnzъ nlemsvia; nimiknivie kare addъve aminte de favori-

tălŭ lăĭ Nicomede ŭi amantălŭ Kleopatri, *maĭ mălță de kățŭ de tiranălŭ ănivărsălăĭ.* Îmnakъ *leŋioancle nedisvinlinate* arănkъndŭ *ază kъ mîna ulinъ, fъgъdăindu-le* resbelle ka *sъ-ĭ fakъ a avea rъbdare în ănerannța năoilorŭ* denrъdărĭ; konvoakъ o ămbrъ de senatŭ kare-ĭ ridikъ *din indenendinnъ ŭi* kare nu-ĭ îmnrămătъ de *kățŭ* ănnănerea ănorŭ oamenĭ diskreditaŭi *în* Roma nrin treverea lorŭ de la Marius la Sylla, de la Sylla la Pompeĭ, de la Pompeĭ la Cesaru: se nămeute konsolŭ ŭi diktatorŭ ne zeve annĭ, lasъ a i se vota o statue *de ază din naintea* statueĭ lăĭ Jupiter „lăĭ *Cesaru* ka ŭi ănăĭ *zeă.*“ Înveneiea divinităŭii *tiranilorŭ* kare desonoreazъ zei fărъ a sanktifika servităinea; dъ fie kărăĭ lokăitorŭ din Roma zeve baniŋe de grîŭ, zeve livre ănțŭ de lemnŭ ŭ'o mînъ de *sestere.* Învetarea nlăŋii nroletarilorŭ ka sъ kămnere navea; fave sъ netreakъ ŭi korămne vetatea nrin ontzevĭ de zille de sărbărĭ kontinue kare fakŭ ne nonorŭ sъ kreazъ kъ gavernele ănțŭ fъkăte ka sъ înlesneaskъ kă orĭ ve nreŋŭ netrevereea nonorălăĭ, ŭi kare-lŭ fave sъ niarzъ găstălŭ ŭi trebăinna d'a mănvi; îĭ zidemte nortive ŭi grădini ka ănăĭ reŋe ve kastъ a-lŭ îmmlădia „Allŭ fave a velebra îngronъvîsnea fie-seĭ ka sъ-lŭ înrădeaskъ kă ellŭ nrin dolĭŭ; dedikъ

ъnъ temnlъ lъï Venus, mъma fabъloasъ a familliеï Cesaruluï; se întinde пe ъnъ karъ tîrîtъ de пatrъ kaï albï, votatъ de senatъ, imitъndъ karъlъ lъï Jupiter; faчe пonorъlъï snektakole de karmenï, lakrъmele, de пъdoarea пrisonïerilorъ чe a addъsъ în Roma ші kiarъ de пъdoarea jъneï Egiпtene Arsinoé, sora ші rivala пronrii salle amante Cleopatra; faчe a se skъlпta ші a se чionli makinile bъtъlliilorъ salle ші a oraшelorъ konkъistate, пe bronzъ, пe lemnъ, пe пietre; ridikъ la rangъlъ de чetъneanъ romanъ пe aчeшtï barbarï galï alle kъrora пavъze streine ia deskisъ drъmъlъ la Roma; îшï faчe o gъardъ streinъ ka toпï ambiпioшiï kare-шï rîde de пatriotismъ kъ armele, пъne пe Balbus, ъnъ aventъrierъ snaniolъ, la administrarea tesaъrъlъï romanъ; în fine, reformeazъ kalendarъlъ ші reformeazъ greшelï de astronomie, în lokъ d'a reforma Reпъblika.

Пъstreazъ korъmпъndъle kъte-va forme de institъпiï reпъblikane, elekпiънï, komiчiъrï, rezъrvъndъ-шï drentъlъ de a-шï rekommanda kandidaпi la tribъnъ, ъrîtъ komedie kare lasъ ъъveranitatea kъ kondiпiъne ka sъ fie o diviziъne între пonorъ ші ellъ; ъmnle senatъlъ de mînie, de liberaпi de erï, de lъпtъtorï kare aъ kombъtътъ înчerk înaintea пonorъlъï, ka sъ-ï

fakъ nlъvere; kommandъ kavalerilorъ romanї, fїї bъrgezeї velleї marї, ofiцerї aї kavalerїї romane, sъ dea eї însъшї lekцiьnї de цimnastikъ în шkoalele gladiatorilorъ ve le înmъlgeшte ka sъ fakъ пetreverea пoпorъlьї romanъ; îndoeшte îndatoririle шi onorariьlъ ka sъ-шї fakъ maї mъlte kreatъre; iartъ пe Antoniй шi Dolabella de denrъdъrile fъkъte kъ kondiцiьne d'a întoarve oare-шї ve Pompeenilorъ ve se sъппьnъ lьї „ridikъ kiarъ statъele lьї Pompeї, dъпъ kъmъ zive Cicerone, ka sъ întemeeze пe alle salle în kontra întъmпlъtoarelorъ reakцiьnї fiitoare. Nъmaї пroskrie пentrъ kъ n'a maї rъmasъ пimikъ de пroskrisъ шi пentrъ kъ vinvї sъte de miї de reпъblikani saъ пroskrisъ de sinele la Pharsale în Afrika шi în Suania, ka sъ nъ trъiaskъ sъbtъ dъrъпъпtorьlъ Reпъbliveї."

Ile de altъ пarte, iartъ пoпorьlьї шi veteranilorъ toate kaшriviile lorъ шi toate silьirile komпatibile kъ natъra autoritъцiї salle.

„Se пetrekъ mъlte lъkrъrї, skrie Cicerone пlinъ de indьlцenцъ, rъmîind în tъvere пentrъ komпlesenцъ kъtre tirranъ, se пetrekъ mъlte lъkrъrї kare nъ пlakъ lьї Cesaru, însъ, ve vreцi? Asta e soartea resbellelorъ vivile, kъ nъ nъmaї dъпъ dъnsele ъrmeazъ a se sъпiъne birъitorьlьї, însъ шi birъitorьlъ rъmîne datorъ

a se sănătate aşăkviliarelorŭ kare ia datŭ viktoria?“

CCVII

Aчeштĭ aşăkviliarĭ, eraŭ nentrŭ Cesaru, de magoцiĭ din Roma, kontinŭatorĭĭ lŭĭ Clodius nrovokatorĭ leцiĭ ograrie, a aboliцiunei datoriilorŭ, a suolierĭ uosesorilorŭ de kase nrin ridikarea kiriĭ; nleba nemъnkatъ ue ărma a fi xrъnitъ kŭ griŭ, untŭ-de-lemnŭ, sucktakole, sъnцe, kŭ gladiatorĭ, dobitoaue streine, elefanцĭ цirafe, addŭse kŭ marĭ keltŭelĭ din fundălŭ uustiilorŭ, triunfŭrĭ în kare orgoliălŭ romanŭ se desfъta kŭ lakrъmile kautivilorŭ; era armata sŭbstitŭatъ la toate, senatŭ, leцĭ, nonorŭ; în fine era oamenĭ astŭ-felŭ ka Dolabella, Antoniĭ kare, trekŭserъ din jsneцea lorŭ în lagъrele lŭĭ Cesaru, kŭ datoriile ui viuiŭrile lorŭ, kare nŭ se mai uutea restabili de kъtŭ nrin norokălŭ lŭĭ ui nŭ uutea fi salvaцĭ de kъtŭ nrin tirrania sa militarъ, ui kъrora era obligatŭ în liusa altora instrŭmente onorabile, a le încredinцa nrovinuiile, leцioanele ui kiarŭ gŭvernălŭ Romeĭ.

Astŭ-felŭ era mai kŭ osebire Antoniĭ, snŭ felŭ de Cesaru de kasarmъ ui de nonălaцiunĭ kare-lŭ serva nrin zelălŭ sъŭ komnromitъndă-lŭ

mrin esvescle salle. Cesaru nъ mъtea sъ aĭbъ instrъmente oneste în vca maĭ desonorabilъ întremrindere, avcia a tiranii; nъ se temea de Antonĭ, nentrъ kъ viŋisrile lъĭ îllъ desonora mrca mъltъ ka sъ noatъ mretinde vre o datъ sъ ajъngъ la kъrmъ. Între imneriъ mi Antoniŭ se afla dismreŋъlъ nъblikъ; Cesaru îllъ arъta kъ mlъvere Romanilorъ, ka ънъ felъ de sъlbatikъ ferove mi monstrъosъ, ne kare nъmaĭ singъrъ mtie sъ-lъ înfrîneze; îĭ mlъvea ka romani mrin kontrastъ sъ vazъ diferenŋa ve era între ънъ stъnъnъ akoneritъ kъ glorie, dslve, noleitъ, elegantъ, miserikordiosъ ka Cesaru, mi ънъ stъnъnъ grosolanъ, soldateskъ mi nonslarъ ka Antoniŭ. Ънslъ ridika ne vellъ-altъ.

CCVIII.

Ънъ singъrъ omъ da atъnvĭ lъĭ Cesaru mi nartideĭ lъĭ o reflektare de konsideraŋisne mi virtъte antikъ: era Cicerone. Însъ Cicerone atrasъ fъrъ voeĭ mrin nexotъrîrea karakterslъĭ sъъ în kъderea Renъbliveĭ, nъ maĭ era mi ellъ de kътъ o rsinъ, veneratъ mi rъъ nъssъ în senatslъ vesarienъ, în kare avъsese slъbiŋisnea de a veni ka sъ-mĭ ia lokslъ. Elskŋinŋa sa era totъ aŋa de nostъmъ ka mi vir-

tatea lăi. O întrebăinga ka să fakă arangărî frămoase însă fără nervă, în kare se kredea kăită kătre ellă însăşi kăndă da veva konsilliărî zadarnive de virtute viţiălăi ni de libertate tiranii. Amikălă onestă însă sfiivosă allă lăi Catone ni Brutus devenise anoloţistălă lăi Cesaru, omălă naneţirikălăi faţă-n faţă dăndă kă gravie ni demnitate Romaniloră tonălă ni maniera lingăuirei, ve nără stă nînălăi.

Simţea însăşi avcastă joăvorire.

„Eramă o dată (săbtă Renăblikă) la kirmă, zive ellă, ni akămă mă afla în *fundulă* korăbii statălăi. Dar ve să fakă, adaogă ellă, Cesaru e vellă mai bănă dintre oameni nartidei salle!“ Şi ne kăndă lasdă în gura mare ne mefă: „iaţi seama la averea ni vieaţa ta, skrie ellă lăi Mercellus, kăvi avcastă nartidă e nartida tălxariloră; nămai Cesaru e moderată între avemtî bandiţi!“

CCIX.

Înveneea în adevără a-nfrina kă mai măltă vigoare mălţimea, ni a se-ntoarve, kă toţi revolăţionari înăbămiţi, kătre aristokraţie kare konsolideazî ni dekorî singărî ne vellă ve ajăţe veva nrin revolăţiuni. Ka să fakă

поporъ sъ ъîte чelle чe i se lъa în konчesiънî, illъ îmbъta kъ nъoî serbъrî. Чea din ъrmъ din aчeste serbъrî, deja imnerîalъ, deskrisъ dé D. de Champaguy în kartea sa *de Cesarî* amintemte Babilonъlъ.

„Ile kъndъ Cesaru la lъmina a natrъ-zeчî lъstri nъrtatъ de elefanцî, se sъe în цenъke ne trentele Capitolului, jokъrile înчenъ în toatъ чetatea. În toate kъartierile, bъfoni debitъ toate цestъrile lorъ în toate limbile, kъtre aчeastъ mъlцime kosmopolitъ. La чerkъrî, mъrite de Cesaru, jъnimea nobilъ kondъчe karele ши kai; în Kъmпъlъ-lъî-Mars se lъuтъ atleцiî treî zille; din kolo de Tibrъ, într'ънъ lokъ sъnatъ de mînъ de omъ, lъuтъ navalъ între flota Eginetъlъî ши aчeea a Tirъlъî; la amfi-teafrъ, se lъuтъ fiarъle sъlbatiчe чinчî zille; ши în fine ka sъ nъe kauъtъ bъkъrieî noporъlъî, batallie serioasъ între чinчî miî fantasinî, чinчî sъte kavalerî, natrъ elefanцî; sъnцele kъrце, oameniî nierъ; Cesaru e ънъ bъnъ stъmînъ; a voitъ sъ-шî indemnizeze nопorъlъ kare n'a vъzътъ mъчelъria de la Thapsus ши Pharsale. — Ши în toatъ Roma se nъnъ 22000 de mese, fie kare de kъte treî natъrî; nопorъlъ ши armia, 198000 oasneцî se nъnъ la

mese; Palermъ se îmnârte kъ amfore[1] mi vinъlъ de Kios kъ bъtia.

CCX.

Hrintr'o altъ meштешъire fave a i se adresa de kътre Salluste, konfidentele sъъ, în nъmele natriviilorъ, konsilliъrĭ nъblive nentrъ reformarea obiceiъrilorъ, nentrъ demnitatea gъvernъlъĭ sъъ.

Istorikъlъ lъĭ Catilina, lъîndъ-mĭ oare kъmъ seama asъnra kredinцeĭ salle în nanaviъrile (leakъ) politive, din nъblivistъ se fave moralistъ. Nъ askъnde lъĭ Cesaru kъ nartida sa nъ e komnъsъ de oamenii veĭ maĭ onestĭ din lъme, kъ-njъrъlъ sъъ se-mningъ lъkrъrile sure konfiskare mi tiranie, kъ se kritikъ klemenца sa, kъ învingътori reklamъ nrada lorъ, mi kъ învinmĭ sъntъ vetъцenĭ.

„Însъ, zive ellъ, tъ esmĭ stъnînъ; fъ astfelъ ka nonorъlъ kare ци se sъnnъne sъ fie vellъ maĭ bъnъ kare se noate; omъlъ desonoratъ nъ e vnъ omъ sъnnъsъ. Nъ da ka barbari moarte nentrъ moarte; sъnце nentrъ sъnце; kontinъъ a fi klementъ, orĭ ve s'arъ zive; ridikъ libertatea din tъlxъrie; ridikъ, ka sъ

[1] Vrvioare kъ dъoъ mъnъmĭ la romani.

ajɜnɥĭ aʋi, libertatea risineĭ ɯi a lɜksɜlɜĭ; fɜrɜ a lɜa toate leɥile ʋelle vekĭ, regɜleazɜ keltɜelile ɯrivate; asigɜrɜ fie kɜrɜĭ natrimoniɜlɜ sɜɜ, anɜrɜndɜlɜ ɯi de xrɜnirile altora ɯi de ɯrouria sa nebɜnie. Ka sɜ salvezĭ jɜnimea din rɜinarea sa nekɜniarɜ în kare se afiɜ *(prava artes)* sɜɯremɜ ɜsɜra, ka sɜ noɥĭ sɜ skanĭ ɯi ne ponorɜ ɯi ne soldaɥĭ de sɜrɜʋie, ɯi de revoltɜ, sɜɯrimɜ darɜrile kare-ĭ korɜmne, ɯi fie kare lɜkrɜ sɜ-ɯĭ ia lokɜlɜ sɜɜ!“

CCXI

Cesaru ɜrmeazɜ avestorɜ konsilliɜrĭ.

„Esilaɥi se-ntorkɜ, skrie Cicerone; Cesaru se-nblɜnzeɯte, revine la ɯrouria sa natɜrɜ. Se ridikɜ ɜnɜ temnlɜ klemenɥĭĭ sale; se afiɜ akɜmɜ înɯresɜratɜ de Pompeenĭ; katɜ sɜ sneɾɜmɜ restabilirea Renɜbliʋeĭ. Cassus s'a reaɯezatɜ în kanɜlɜ leɥioanelorɜ sale. Sulpiccius ɯrimeste gɜvernɜlɜ Creʋieĭ, Brutus gɜverneazɜ nentrɜ Cesaru Galia ʋisalninɜ.“

Ш'anoi, ka kɜmɜ s'arɜ fi kɜitɜ de addɜʋerea aminte asɜnra trekɜtɜlɜĭ faʋe a i se da onoarele divine, nɜmele de *Jupiter-Julius* ɯi bɜtindɜ-ɯĭ jokɜ kɜ obrɜsniʋie de ɜnɜ tribɜmɜ

allŭ nonorŭlŭĭ kare vorbia kŭ mea mŭltŭ libertate din 'naintea sa:

„Tribŭnŭ, iĭ zisse ellŭ kŭ snŭ tonŭ as-„mŭ, ce voemtĭ? Viĭ oare sŭ-mĭ reveĭ Renŭ-„blika? Renŭblika nŭ e nimikŭ, e snŭ nŭme. „Sylla n'a fostŭ de kŭtŭ snŭ nerodŭ kŭndŭ a „abdikatŭ. Voiŭ ka de akŭmŭ înainte sŭ mi „se vorbeaskŭ kŭ maĭ mŭltŭ temere, ka voin-„ŋele melle toate sŭ fie leŋĭ!“ (Suetone).

Lŭsa a se mŭrmŭra înjŭrŭlŭ sŭŭ kŭ Roma vekia kanitalŭ a libertŭŋii, nŭ se kade a maĭ fi kanitala monarxikŭ a lŭmeĭ Cesariene, mi kŭ ŭrmeazŭ a o transnorta la Byzanse saŭ Troia, ne koasta Asieĭ. Senatŭlŭ deliberează sŭbtŭ insnirarea snŭia din oamenĭ sŭĭ "o leŋe kare aŭtoriseazŭ ne Cesaru sŭ ia orĭ kŭte femeĭ iĭ va nlŭvea, ka sŭ noatŭ asigŭra maĭ bine dinastia sa.“ Kiamŭ la Roma mi mriimemte în kasa sa, lŭngŭ nevastŭsa Calpurnia fata lŭĭ Pisone ne bella Eginteanka Cleopatra, a kŭria nassiŭne înkŭ illŭ îmbatŭ, mi ne fiiŭ-sŭŭ Cesarion, ka sŭ-lŭ arate Romanilorŭ.

Rŭsnŭndemte în nonorŭ kŭ Asia mi Partiaŋĭ nŭ notŭ fi sŭbjŭgaŋĭ de kŭtŭ de snŭ eroŭ kare va nŭrta titlŭ de reŋe, ka sŭ noatŭ da snŭ mretekstŭ nentrŭ skonŭlŭ dsnŭ kare aleargŭ, mi desnre kare nŭ kŭteazŭ a se da ne faŋŭ nonorŭlŭĭ. Într'o dimineaŋŭ se gŭse-

mte statъa sa în Forum kъronatъ kъ bandelete în formъ de diademъ. Tribъnî nъsserъ de kъarъ diadema mi trimiserъ la-nkisoare ne omъlъ ve se vъndъse ka sъ ajъte aveastъ insînъare mrin simbolъ. Cesaru vorbi asmrъ tribъnilorъ mi-î skoase din fokuiile lorъ, de faun nentrъ kъ i smъluea onoarea d'a fi refъsatъ, iarъ în realitate nentrъ kъ nrejъdekase refъsarea nonorъlъî.

Antoniu mi amivîî sъî rîdea de ellъ nentrъ verkъrile ve fъuea mi rezerva în kare se nъnea. Odatъ kъndъ se-ntorvea în Roma de la kasa sa de la Alba, întîlnirъ trъne de soldaţî kare-lъ salsta reue!" Nъ sъntъ reue, sъntъ „Cesaru rъsnъnse elle, ka sъ dea sъ nivîeanъ „nonorъlъî." Însъ anlaxdele nonorъlъî la aveste vorbe illъ nemъlugmî; voia sъ i se imnъiъ regatъlъ, ka sъ noatъ avea în okiî bътrinilorъ Romani frъktъlъ fъrъ imnътare.

CCXII.

Nonъlaritatea sa skъdea în nronorgiune kъ imъlgirea dorinuelorъ salle mi mъrirea nъterii lъî; lъsase sъ treakъ momentъlъ entъsiasmъlъî mi allъ terroareî kare dъ nrilejъ a fave ori ve ambiţioni; demagoţiî askъnmî ъra ne Cesaru, nonorъlъ onestъ nъ sъfferea ne ъsъr-

natorĕ, natriчiĭ ne lingъuitorъlĕ nonorъlьĭ, reпъblikaniĭ sakrileџiьlьĭ, senatъlĕ kiarĕ, ъra ne ъnъlĕ kare-lĕ nimiчise ridikъndъlĕ. Nъmaĭ avea favoare de kъtĕ în mъlџime mi în armatъ; avea în nlebъ mi în leџioane, velle dъoe forџe materiale, însъ oniniъnea, forџa moralъ, fъџea de dъnъъlĕ; sfiala sa îllĕ fъkъsse sъ se gъndeaskъ.

„Nъ se kade, ziче Machiavel, a kъџeta desmre skonъrile чelle rele!“

Kiarĕ kъraџiьlĕ sъĕ nъrea kъ-lĕ nъrъseute de odatъ kъ nonъlaritatea sa; saĕ stinџerea ъneĭ ambiџiъnĭ чe nъmaĭ avea nimikĕ de doritĕ de kitĕ чeea чe nъ e mrin nъtinџъ, saĕ obosirea akџiъneĭ într'ънĕ sъffletĕ kare lъkrase atъta, mi kare strikase nrin resbelle, nrin nolitikъ, nrin intrigъ, nrin elokъinџъ ka mi nrin volъntate resortъrile sâlle; saĕ desele atakъrĭ de enilinsie dъnъ kare ъrma o melankolie kъџetъtoare; darъ nъrea deskъraџeatĕ d'a maĭ trъi, însъ nъ mĭ de a domni. Koroana iar fi datĕ vieaџъ.

CCXIII

Astorisъ fъrъ-ndoialъ, zikĕ togi kontinoranĭ, ne Antoniй mi amiчiĭ sъĭ a maĭ faче înkъ o чerkare indirektъ kъtre nonorъlĕ romanĕ

ka sъ dobъndeaskъ, saš nrin anlaade saš nrin tъvere, vellš nъginš, diadema ne kanš, semnš de monarxie.

Nъ dobъndea nimikš; nonorъlš rъbda tirrania, însъ nš voia sъ konvedeze semnъlš. Kъndš nš maï e libertate în nonorš, maï este înkъ ssnъrarea kъ o nerdъse mi ţelosia d'a maï nъstra anarinţele eï. Nonorъlš romanš mi Cesaru nъrea nъ tъkste kъ 'mï aratъ dorinţa snslš d'a lъa, vellъ-altš de a akorda maestatea ssnremъ. Nrintr'o demertъvъne kare ansnţa în elle slъbivъnea ţenislsï, Cesaru se înfsrie d'o notrivъ mi de refssarea tiranii mi de bъnsiala d'a nretinde la dînsa. Stъnînslš lsmeï, voia înkъ sъ se arate kъ arš fi kalomniatš, kъndš illš nsmia atotš nsternikš. Kъndš se arъta kъtre senatš obrasnikš, kъndš smilitš, nenorovitš, mi într'sna mi în vee-altъ din nrefaverile salle. Într'o zi kъndš venise senatslš în mare korteţiš sъ-ï ofereze resnektš mi onoare, ameţeala de kare adesea era konrinsš fъrъ veste illš onri de a-ï nriimi; nonorslš însemnъ aveastъ neksviinţъ mi msrmsrъ în gsra mare. Se-ntoarse desneratš în kasa sa, nlъngъndse-se de aveste msrmsre, desfъkndse-mï gitslš mi rsgъndse-se de amivi sъï ka sъ-lš nъtrsnzъ kš snadele lorš, de vreme ve se gъsia atslš de nenorovitš, kъ fie-kare

din fantele salle este obiektulŭ unei rele tălmăciri de nartea nonorulŭi.

CCXIV.

Antoniŭ kare atunci se afla konsolŭ, se deuise a atrage nrin esemnulŭ sĕŭ ui nrin essemnulŭ soldaţilorŭ ui allŭ mulţimei îmbĕtatĕ de servitudine,. nonorulŭ la nromia sa mărturie.

Era în zilele Lunerkalilorŭ; unŭ felŭ de karnavalŭ romanŭ, în kare junii natriçii ui kiarŭ magistraţii ceі maі axgustĭ, alerga ne jumătate goі saŭ de totŭ desnoiaţi nrin oraşŭ, lovindŭ, în glumĕ, ne trekătorі, ne femeі kŭ kurele de niele, ka nrin aceastĕ suuerstiţiune, sĕ addukĕ norocire cellorŭ çe-ntâlnea. Cesaru, în kalitate de diktatorŭ, se afla de faţĕ la astĕ serbare într'o tribunĕ, mezĕndŭ ne unŭ skaunŭ de aurŭ ui îmbrĕkatŭ în xainele salle de triunfătorŭ. Antoniu strĕbătendŭ mulţimea çe se grămădea subtŭ tribuna diktatorulŭi, întinse kŭ îndrĕsnealĕ lŭi Cesaru o diademĕ împletitĕ k'o koroanĕ de laurі.

„La açestŭ ţestŭ, ziçe Plutarque, se auzi, maі întîі o bătătură de mîini surdĕ ui konçentratĕ într'o grupĕ amezatĕ nentru çeva, ka konsimtimentulŭ unŭi mikŭ numărŭ de

oamenĭ kŭ kare era înŋellesuĭ, ka sъ dea essemnls ҷellorŭ-alŋĭ; aҷeastъ anlasdare nenronagъndŭ-se, Cesaru re-mninse ka omŭ nolitikŭ diadema. Atsnҷĭ nonorъlŭ kŭ grъmada anlasdъ la aҷestŭ semnŭ în favoarea Renъbliҷeĭ; Antoniu stъrsi, aҷelleamĭ anlasde nlъtite îllŭ înkъraŋea; Cesaru refssъ din nsoŭ; aҷeeamĭ anrobare se manifesteazъ în forъmŭ. Astŭ dialogŭ mstŭ între ambiŋiosъlŭ kъzstŭ mi nonorъlŭ rebellŭ la semnъlŭ tiranieĭ, dovedemte lsĭ Cesaru ne-mnъkata srъ ҷe avea mslŋimea nentrъ monarxie; m'askъnde mъxnirea ne faŋъ, se nrefaҷe kъ anlasdъ ellŭ înssmĭ la strъmniҷia nonorъlsĭ romanŭ, se skoalъ dsnъ jeŋŭ mi ordonъ a se dsҷe zeilorŭ în Kamitolŭ o koroanъ ҷe nŭ e fъkstъ nentrъ frntea snsĭ ҷetъŋeanŭ."

Astъ silitъ refssare nŭ amъŋi ne nimini mi xotъrî nrin eminenŋa tiranii, ne inemiҷi lsĭ Cesaru mi ҷeĭ din srmъ amiҷi aĭ libertъŋii a nre-ntimmina diadema nrin nsmnalŭ. Msrmsra nonorъlsĭ la svena nregъtitъ în darnŭ la Lsnerkale fъkstъ se afle snŭ mikŭ nsmъrŭ de renъblikanĭ konjsraŋĭ, kъ avea Roma maĭ toatъ de komnliҷe.

CCXV.

Dintr'asta, konsniraŋișnea чea askɐnsъ mi kare nɐ se afla de kъtă în inimĭ, se ŋesɐ în konsiliabɐle mi deveni o konjɐraŋișne чe abia o maĭ nɐtea askɐnde misterɐlă. Konjɐraŋiĭ se-nkɐraŋearъ nrin asigɐrarea kъ sɐffletɐlă nonorɐlɐĭ întregă konsnirъ kɐ dъuniĭ. Ɔra nrivatъ mî ɐra nɐblikъ se-ntъlnirъ în aчeeamĭ kɐŋetare de resbɐnare, ɐniĭ voia sъ-mĭ rъsbɐne amiчiĭ, alŋi voia sъ rъsbɐne Renɐblika.

Însъ katъ sъ rekɐnnoamtemă dɐnъ slъbiчișnea krimeĭ konsniratoriloră în kontra lɐĭ Ceseru, o filosofie stoikъ, ɐnă natriotismă resbɐnъtoră, чe moderni kɐ drentate nɐmeskă astъzĭ krimine, mi ne kare чeĭ vekĭ o nɐmia virtɐte, nentrɐ kъ era maĭ nresɐsă de natɐrъ, fɐ allă treilea mi nrinчinala nъrgîe a konjɐraŋișneĭ în kontra tiranɐlɐĭ. Moartea lɐĭ Cesaru, noate singɐra konsnirare filosofikъ desnre kare istoria a dată ɐnă essemnlɐ lɐmeĭ, kъчĭ s'a armată kɐ nɐmnalɐlă nrin raŋionamentă, mi a lovită de datorie mi a asasinată de virtɐte! Eatъ nentrɐ чe aчestă mare omorɐ, deskɐlnată de ɐniĭ, blestemată de alŋiĭ, înkъ nɐ se aflъ jɐdekată de toŋĭ.

O sъ nagъmă îmnrejɐrъrile, sъ-l чerчe-

ţămŭ natura, mi sъ esusnemŭ kъ kъtŭ ne va fi urin ustingъ ne încredingarea kontinuoranilorŭ, mi astorilorŭ, kassa, karakterslŭ mi kriminalitatea.

CCXVI.

Kъndŭ nenoarele începŭ a se ssnъra în sekretŭ în kontra tiranilorŭ lorŭ, mi kъndŭ, din kontidengъ în kontidengъ tie-kare ne ssbtŭ askansŭ e oare kamŭ sigurŭ d'a avea snŭ komnlive în togĭ, se nregъtemte josŭ în kontra tiranii o esnlosisne de ouinisne nsblikъ, kare ns se vede de kъtŭ ne fisionomia vea mstъ a nonorslsĭ, mi snde ţъvurea mi okiĭ nlekagĭ askande xotъrîrea kommsnъ. Nenoarele ssntŭ firemte mivĭ la ssffletŭ, kъvĭ de mi doreskŭ ks nassisne a fi skъnagĭ, însъ nivĭ snslŭ din oameni isolagĭ kare kommsnŭ mslginea, ns este însъrvinatŭ în narte ks responsabilitatea natriei, mi ns simte în sine nevesarĭslŭ devotamentŭ de a se kompromite mi a se sakrifika în darnŭ noate, nentrs salvarea kassei salle mi a natriei. Eatъ veea ve fave kà tiranii sъ gie atъtŭ de mslŭ mi veea ve fave assemenea ka msrmsrile sъ nrevedeze asa de denarte esnlosisnea. Revolsgisnile s'aŭ mi fъkstŭ de

mîĭ de orĭ în inimĭ maĭ nainte d'a se-narma mîĭnile ka sъ isbeaskъ tirania.

Într'o sitъaţiśne assemenea avelleia ce deskriserъmъ, toate urivirile din instinktъ se atъ întreitate kъtre omъlъ ne kare konformitatea ouinisnel, qenislъ, integritatea, kъraţislъ, îllъ aratъ maĭ kъ osebire kъqerъrii usbliue, ka ne omъlъ de akţisne mi salvare; suerъ întrъnsslъ fъrъ a-lъ ti întrebatъ; illъ nsmeute înqetъ, se reazemъ în ellъ, se sкиъrъ de zъbava sa, illъ dojenemte, illъ nrovoakъ, îl face semnъ de konqelleqere; ajsngъ, nrin atъtea insinъrĭ, ka sъ fakъ a se naiute în inima avestъĭ omъ o kъqetare ce ellъ de la înqemtъ n'o avea, ka sъ-lъ însъrqineze ne tъkste kъ mînia mi salvarea kommsnъ, mi sъ-l îmnse oare kъmъ resnonsabilitatea anъrъrii sъfferite, saъ datoria lovirel de statъ a libertъqi.

Ъnъ ast-felъ de omъ esista. Era Brutus. Ka sъ se noatъ înqelleqe bine avestъ omъ, katъ sъ ne întoarqemъ nъnъ la leagъnъlъ sъъ.

CCXVII.

Din toate femeile ce isbise Cesaru în jsneqea sa, Servilia, înaintea Cleopatri, fssese nrima mi qea maĭ tъnъrъ a sa înklinare. Astъ jsnъ romanъ, de o mare famillie, d'o frs-

mъsegue maestoasъ mi k'o edъkaŋie tare se trъŋea din Servilius Aliala, kare la-nveustъlъ Romeĭ, asasinase snъ tribsnъ tsrbsrъtorъ nomrslsĭ, ka sъ înfr'odskъ ordinea mi navea în natria sa. Ka Charlota Corday, Iudita demagogulsĭ Marat, snkislъ Seviliei se devotase morŋii ka sъ skane mъlŋimea de vea maĭ rea din tiranii, tirrania instigatorilorъ krimeĭ. Avea darъ în sine sъnŋe kare mtia sъ kъrgъ nentrъ virtste.

Servilia se kъsъtorise k'snъ natriviъ în vъrstъ din illъstra kasъ a lsĭ Brutus. Avemtĭ Brutus se trъŋea mi eĭ din Brutus fъndatorslъ libertъŋii kare, dsnъ ve isgonise ne reŋĭ, îmĭ omorise ne nronrii sъĭ komĭ nentrъ kъ konsniraserъ în kontra natrieĭ lorъ, nentrъ restaurarea reŋilorъ. Jsnele Brutus, fiъ vellъ nъŋinъ kъ nsmele allъ avellsĭ Brutus, bъrbatslъ Servilieĭ, avea darъ de o datъ în tradiŋisnile salle naterne mi materne insniraŋisnile mi essemnlele komnlotsrilorъ vellorъ marĭ mi sakrifivisrilorъ vellorъ krsde nentrъ natrie. Zivemъ vellъ nъŋinъ din nsme, kъvi jsnele Brutus, nъskstъ negremitъ din adsltariъ în timnslъ amorslsĭ Servilieĭ kъ korsmnъtorslъ eĭ Cesaru, treve de fislъ diktatorslsĭ Romeĭ. Servilia se onora de faŋъ de avestъ frsktъ allъ

nassisnel sallo nentrs Cesaru; lsĭ Cesaru îl ilŧvea a vedea ne nronrislŏ sŧŏ fiŏ în Brutus.

S'a vŧzstŏ kŧ dsnŧ viktoria de la Pharsale, Cesaru n'avsse altŧ soliuitsdine mal vie, de kŧtŏ ka sŧ skane ne Brutus de fiersłŏ Galilorŏ, ne kare-lŏ miglisise ns ka ne snŏ inemikŏ ve se iartŧ, vi ka ne snŏ konillŏ ve anŧrŧ de relele konsilliarĭ alle nartidel salle, kŧ-lŏ addssese Serviliel la Roma, îl dedese gsvernarea Galiel Visalnine ka sŧ-lŏ atragŧ la dŧnssłŏ, nrin bine faverĭ ka ui nrin sŧnne.

CCXVIII.

Brutus, kare se trŧnea din dsoe ama nobile rase la kare amorsłŏ lsĭ Cesaru nentrs msmŧ-sa adŧoga o illssstrare leuitimŧ însŧ aristokratikŧ, era demnŏ nrin natsra sa a renresenta timnsłŏ nobleneĭ romane. N'avea nimikŏ niul în karakterŏ, niul in trŧssrile figsreĭ kare addsvea aminte antika feroyitate a obiveisrilorŏ strŧbsnilorŏ sŧĭ. Granià msmŧ-seĭ, elokssinna lsĭ Cesaru, se desemna în fisionomia sa; nsmaĭ gravitatea lsĭ Catone, snkis-sŧŏ, fratele Servilieĭ, adŧoga o matoritate nrekoye ui kamŏ asnrŧ, kare da ne fauŧ ne renssblikansłŏ filosofŏ în nenotslŏ marelsĭ Catone. Ssbtŏ astŏ modelŏ de obiveisrĭ, virtste ui na-

triotismъ че і se dedese mrin rъdenie, mi ne kare din natъrъ l'arъ fi alesъ, jъnele Brutus stъdiase kъ mare mrogresъ litterile greче, filosofia nlatonikъ kare ameazъ binele sъmremъ în onestate mi adevъrata glorie în virtъte, elokъinga kъ kare Cicerone, modelъlъ sъъ, îi da lekgiъnĭ mi esemnle, în fine, armele че Romani amesteka în toate, mi desmre kare lъase lekgiъnĭ de la maestrъ resbellъlъĭ, Cesaru.

Brutus era mrin ъrmare în floarea annilorъ sъĭ modelъlъ, admirarea mi invidia jъneĭ aristokragii romane; avea toate darъrile, toate talentele mi înkъ mi maĭ mъltъ toatъ axritatea vъrsteĭ salle. Kastitatea vienеĭ salle, mrivegiatъ de Catone, fъчea kontrastъ mi îmmъsta desfrinъrile lъĭ Cesaru. Catilina, Dolabella, Clodius mi Antoniu, korъmgĭ mi imnii timmъlъĭ lorъ. Ъnъ kastъ mi mъtъalъ amorъ, sъsginъtъ de avelleamĭ gъstъrĭ stъdioase mi mrin aчeeamĭ filosofie religioasъ îllъ lega de Porcia, varъsa. fala lъĭ Catone, mi ne kare Catone i o dedese de sogie. Поate kъ-n Roma nъ se afla de kътъ Porcia demhъ de Brutus mĭ Brutus demnъ de Porcia.

Astъ ъnixne strъnsese mi maĭ mъltъ legъmintele de sъnge mi de resnektъ чellъ lega de Catone ъnkix-sъъ. Totъ aveste legъminte illъ ginъserъ negremitъ de nartida lъĭ Pompeĭ

kare era aveea a renъbliveĭ. Între sovietatea Servilieĭ mъmъ-seĭ amъnitъ de Cesaru înmelъtorъlъ eĭ, mi sovietatea ънkiъ-sъъ ve i se fъkъse sokrъ, nъ se sfiise d'a alenе ne aveea a lъĭ Catone. Virtъtea sa ka aveea a stъnînъlъĭ sъъ, foarte amestekatъ de o glorie vanъ, nъ nъkъtъia de kъtъ nrin asnrimea mi esanerarea kare o fъvea nrea mъltъ sъ semene k'o mare sforнъ. Era ka o insъltъ orgolioasъ mi nernetъv, ve se fъvea slъbivъneĭ ъmane mi molivъneĭ timnъlъĭ.

Ънъ mare nenіъ ridika aveste kalitъnĭ mi aveste defekte alle natъreĭ salle. Ellъ kъltiva ne-nvetatъ kъ filosofiĭ grevi de mkoala din naintea lъĭ Platone, a kъrъia kasъ era akademia Romeĭ. Kъъta dънъ esemnlъlъ lorъ, lakonismъ sъbstannialъ, astъ îndenlinire fъrъ o nemъrninitъ întindere a deskъrsъrilorъ. Anъrъrile mi skrisorile salle kъtre nrovinvii allъ kъrora natronъ era ellъ, arangъrile salle militare kъtre lenioane, konrindea maĭ mъltъ însemnътate de kъtъ vorbe. Skъrtarea era nentrъ dînsъlъ stoivismъlъ vorbelorъ. Astъ afektare mi avea alenere de forme lakonive snre a-mĭ esnrima kънetarea, nъ fъvea sъ se niarzъ stъdiъ mi eleganna. Diskъrsъrile salle, ka avellea alle lъĭ Demosthene, simnea lamna vegerilorъ ve-lъ kostaserъ; se va vedea la sfъr-

mitălă vieţeĭ salle, prepartăndă, noleindă mi reproleindă într'ună timpă de treĭ annĭ, diskurslă ce avea să zikă înaintea poporălăĭ romană, kă pămpnalălă sănţerăndă în mînă, spre a justifika omorîrea lăĭ Cesaru. Retorika se amesteka în toate, kiară în eroismă în avelle părţĭ ande tribuna era săveranъ.

CCXIX.

În timpălă în kare Cesaru trekă Rubiconu, Brutus de mi asigurată de favoarea sa, mi poate ka momtenitoră fireskă allă kriminiloră salle, guverna Civilia ka pretoră. Nă se sfii a se pronunţa pentră Republikă în kontra tată-său. Nă essaminъ ka Cicerone, daka isbînda era sigurъ, ci essaminъ leţitimitatea kaseĭ. Se dase la Pompeĭ, la Pharsale, ka să kombatъ saŭ să moarъ kă drentatea. Prekovea sa renumire era ast-felă kъ Pompeĭ vъzăndă-lă intrăndă în kortălă săă, se skălъ dăpă jeţă, mi zităndă toate persoanele celle konsiderabile kărora le da audienţъ, aleargъ la dăpslă, îllă sărătъ mi felicitъ în gura mare Republika de venirea jonelăĭ Brutus, ka semnălă cellă maĭ sigură desure drentălă mi sanktitate kaseĭ salle. Dăpъ Pharsale armase pe Cesaru ka kantivă maĭ meltă de kătă ka fiă.

Moartea lui Pompei, nimicirea fiilor sui în Spania, batallia de la Thapsus, sinuciderile lui Catone, trisnfele fatale, daru universale, alle lui Cesaru în kontra Republicei daka nu-le atrasese, daru celle nouine ille fakusse su suffere dominarea diktatorului. Cesaru dibacie nentru a amuri ka mi nentru a învinge, ille înkredinuase în konvorbirile salle intime ku dunsele, ku n'avea alte skopuri de kute a restabili dsnu nacea imnesu nartidelor, institusionile, senatele, aristokrauia, Republika; ajusese alle face su nriimeaskus o rolu în tirania sa, ku guvernarea Galiei.

Brutus avesese slubicisnea de a konsimte mi a krede ku aceiami minu kare rustoarnu leuile le noate ridika. Se snulase ne kute nestse în okii sui desnre narticinarea sa cea nekusviincioasu la dominarea lui Cesaru, nrin justiuia mi blundeuea administrauisnei salle în Galia romanu. Aci era adorate ka snele ce kontrabalanua tirania lui Cesaru; amtenta k'o înkredere îndoitoare ka Cesaru su esekute fugudselile salle, nentru restaurea libertuii Toate skrisorile ce nriimia de kute va timne din Roma, toate cerkurile lui Antoniu, toate nassrile lui Cesaru kutre monarxie, toate sakrileuisrile în kontra konsolilore, senatelui, tribunilore, nonorelui în fine ille desamuise

desure urefъkъtъlъ renъblikanismъ allъ diktatorelъi. Se-ntorsese la Roma kъ ъrekia deskisъ la ţemetele natrieĭ, kъ inima sdrobitъ de deveneţisnile tirranъlъi; se rъua vъzъndъse amъţitъ, vъzъndъ kъ-ui nъtase virtъtea, în okii renъblikanilorъ stoivi; ъra maĭ multъ în Cesaru ne amъţitorъ, de kъtъ ne ambiţiosъ nъ i erta kъ-lъ denonъlarisase în okii Romanilorъ, kъъta o okassisne aua de mare ka ssfletъlъ sъъ. ka sъ dovedeaskъ nrin vre unъ aktъ memorabilъ nentrъ natrie, inoveneţa, renъtaţisnea, ui virtъtea, ve nrin kontaktъlъ sъъ kъ tiranъlъ, le nъtase.

CCXX.

Ponorъlъ maĭ nъtrънzъtorъ de kъtъ noate krede vineva în ssffletele eroive, nъ se amъţise desure nrefъkъta anroniere dintre Brutus ui Cesaru. Vedea unъ vъlъ ne faţa renъblikanъlъi favoritъ de Cesaru, dъnъ kumъ vъzъse maska idiotismъlъi ne kinъlъ nrimъlъi Brutus ka sъ askънzъ ъra ui moartea reţilorъ; darъ ssbtъ avestъ vъlъ, ka ssbtъ avea maskъ, ponorъlъ, Pompeĭ nresimţia ne liberatorъlъ ţъrii salle.

Brutus nъ nътea rъmînea multъ timnъ fъrъ a rekъnoaute aveste disnosiţisnī alle no-

norelei ka se-i erte tote mi se snere tote de la dsnselș. Hriimia adesea bilete anonime, nrin kare cetețeni nekenoskeți, ii addevea amînte sorțentea sențelei sășe, mi-le rșmina kș seamșnș aша de nețineș ke fraței sei. Amiчi mi rșdele salle ne'nveta de ai snene kș ne made bine enei nenotș, enei ținere allș lei Catone se fie favoritș lei Cesaru, *ke ne se kade a se lesa se înnaче ui se înuale de snș ast-felș de omș*; чi din kontra se anere de *orî че kontaktș ke graților ui mengerile nrin kare, adegaș, stenineleș Romei, kastș mai mșltș ai lega, nrin reksnowtințe ksrațieleș ui a-l adormi natriotismeleș, de kțș a-i onora rarelș seș meritș.*

CCXXI.

Ke kștș era nеblikș kreшtea din zi în zi mai mșltș în kontra lei Cesaru, aчeia kare snera în Brutus îmelțea nermerele чelle serde mi dojenirile чe-i fчea ne ssbtș askensș. Aste simtome alle enei oninieni чe se rșspșndea mi kșsta enș чentrș ka se se konчentreze, ne nstea se rșmîe ne observate de Cesaru. Ne era benseitorș; era nrea mșltș obiчinsitș a îmlșdia totș nrin nstere, ka se se mai teamș de asemenea kerse; m'anoi, de

slъbiviьnea sъffletъlъĭ îĭ nlъvea a-ш̆ĭ fave o gremitъ asigъrare nentrъ ka frika de moarte sъ nъ-ĭ tъrbъre nlъverile! „E maĭ bine sъ moarъ vineva odatъ de kъtъ sъ se teamъ în toate zilele de moarte, zivea ellъ amivilorъ sъĭ“ — „Чea maĭ bunъ ш̆i чea maĭ dъlve moarte, zivea altora, e чea maĭ neaштentatъ ш̆i чea maĭ grabnikъ.“

În lokъ d'a denъrta ne Brutus din Roma saъ a lъa mrekaвш̆ĭĭ în kontra sa, nъ kъvta a lъa mrekaвш̆ĭĭ de kъtъ în inima sa. Fъrъ a-ĭ fi zisъ vre o datъ kъ-ĭ este fiъ, neaskvnsa sa mredilekш̆ivne sivnea în destъlъ lъĭ Brutus kъ Cesaru se konsidera ka nъrintele sъъ. O îmmrejъrare intъmnlъtoare dete ne faш̆ъ avеastъ favoare, imninsъ nънъ la jъstiш̆ie, a diktatorъlъĭ nentrъ fiъlъ Servilieĭ. Pretura Urbana, vnъ felъ de mrefektъrъ a Romeĭ, era vakantъ; Cesaru avea sъ indenlineaskъ nostъlъ; vnъ jъne senatorъ d'o mare famillie ш̆i k'o-nfokatъ ambiш̆ivne vmbla dvnъ astъ nostъ ka sъ-lъ dobъndeaskъ. „Cassius are toate drentъrile zice Cesaru amivilorъ sъĭ, însъ daъ mrefektъra lъĭ Brutus.“

Astъ vorbъ fъrъ a-ĭ fave din Brutus vnъ amikъ, îi fъkъ din Cassius vnъ inemikъ de moarte; Cassius de ш̆i maĭ nvш̆inъ kъratъ de interesъ nersonálъ în onosiш̆ivnea чe fъvea lъĭ

Cesaru, era unŭ omŭ primejdiosŭ aținatŭ printr'o ast-felŭ de neutiinnţ. Din konillţrie, iuĭ dedese ne faţ antinatia sa în kontra tirranilorŭ de orĭ ce rasţ ui de orĭ ce fakţine. Fiŭlŭ lui Sylla, komnagnionŭlŭ unŭ de ukoalţ, de nietate filialţ, lţudţndŭ autoritatea absolutţ ce esercitase tatţ-sţŭ în Roma, Cesaru revoltatŭ de acestŭ nanecjirikŭ allŭ monarxii în gura unui republikanŭ, se skulţ din lokŭ ui merse de dette o nalmţ fiului lui Sylla. Kemaţĭ de kţtre Maţistraţĭ, ceĭ duoĭ junĭ se-nfţţinuarţ înaintea lui Pompeĭ, kare-i întrebţ kumŭ se înveneasce ucarta. „Aïde, Sylla, zisse ku nismţ „Cassius, rezi înaintea acestui omŭ, ceia ce „aĭ zisŭ înaintea mea, ui nentru kare amŭ ri„dikatŭ mîna în kontra ta, ka sţ te maĭ lo„veskŭ înkţ odatţ în faţ!“

Din zioa în kare Cesaru adjudikase uretura lui Brutus în nágura lui Cassius, Cassius nu se maĭ înveninţ în kontra lui Brutus, ci în kontra lui Cesaru. Nu uri nuţinŭ întrinsulŭ ne rivalulŭ sţŭ ureferatŭ, ci din kontra intr'acestŭ rivalŭ isbi ne omulŭ kare da natrieĭ salle sueranţa kţ o 'va skţna de tirranie. Înveneu a kultiva într'unŭ interesŭ de rţsbunare superiorţ, ne ferituluŭ komnetitorŭ din kare verka sţ fakţ unŭ komnlice.

CCXXII.

Пrefъra akordatъ astъ-felъ lъï Brutus ka ъnъ semnъ de favoare din partea lъï Cesaru, nъ deskъraqъ ne renъblikanï ka sъ nъ maï snere în ellъ. Astъ Maqistratъrъ kare-lъ uъnea într'ъnъ kontaktъ aua de auroane kъ cetъqeni, fъ nentrъ dъnъslъ o okasisne d'a-uï kremte nonslaritatea. Astъ nonslaritate asnrъ lъa totъ d'aъna forma de îmnъtare. Într'o zi se gъsi afiuatъ ne stilobatъ statъcï nrimslъï Brutus, aueste vorbe kare era sъ sъnqereze inima modernslъï Brutus; *„O Brutus! fakъ ce-„rslъ ka sъ trecuti în srmatorii săi?“* Într'o altъ zi, ne baza tribъnalslъï ne kare nretorislъ jъdeka: *„Ънde euti Brutus?* În altъ narte:“ *Dormi, Brutus. Ns, ts ns euti din adecъraqi Brutus!*

Lemnele ui nietrele lъa assemenea glasъ ka sъ akъze ne jъnele nretorъ de nenedensita servitъdine a Romeï. În fie-kare diminecaqъ kъndъ se ssia ne tribъnalslъ sъъ, gъsea akolo mslqime de bilete, inskrinqiъnï, blesteme, nsse neste noante. Toate astea era îndestslъ ka sъ nъmaï lase sъ doarmъ konutiinqa ъnъï omъ ce nrecentele salle filosofie nssese întrînsslъ, k'a nrimъ virtste, sakrifikarea rekъnno-

mtinţeĭ mi kiarŭ a natɜreĭ, la ɣeia ɣe-ĭ imnɜne datoria. De kɜndŭ se-nkredinţase kъ o maĭ îndelɜngatъ rъbdare nentrɜ restaɜrarea libertъţi de kъtre fъkъtorɜlŭ sъŭ de bine mi allŭ sъŭ nъrinte, era o illɜsisne mi o komnliɣitate, nɜ se maĭ sfia d'a medita rɜstɜrnarea diktatorɜlŭĭ; snera kъ alte mîĭnĭ illŭ va krɜţa ɣellŭ nɜţinŭ de ɜnŭ aktŭ kare, arŭ semъna nrea mɜltŭ a ingratitsdine mi nariɣidiŭ.

Darъ nartidele nɜ anъrъ de niɣĭ o estremitate ne omɜlŭ ɜnikŭ de kare aŭ nevoe, nentrɜ fanta lorŭ. Nimĭnĭ altɜlŭ nɜ nɜtea sъ ţie lokɜlŭ lɜĭ Brutus; kiarъ virtɜtea sa, kare-lŭ arъta între toţĭ mrin nɜmele sъŭ renɜblikanŭ, era kondamnarea sa la kriminъ. În okiĭ romanilorŭ, era o fatalitate mi o sɜnerstiţisne în aɣestŭ nɜme; dɜnъ dъnmi trebɜia saŭ sъ-mĭ tъgъdɜiaskъ rasa, saŭ sъ imiteze ne strъbnĭĭ sъĭ.

CCXXIII.

Se bъnɜi ɣeia ɣe se netreɣea în sɜfletɜlŭ lɜĭ Brutus mi îĭ nɜse kŭ atita artъ mi stъrɜinţъ nɜmnalɜlŭ în minъ, în kitŭ nɜ 'lŭ maĭ nɜtea arɜnka de kitŭ nierzîndɜ'mĭ amiɣii mi trъdîndɜ-se ne ellŭ însɜmi. Ɔnŭ mikŭ nɜmъrŭ de natriɣii renɜblikanĭ, frɜntea jɜnilorŭ

romani. Statilius. filosofŭ din sekta lŭi Epicure, Favonius disŭinolslŭ mi imitatorslŭ lŭi Catone, Labeon. Casca oamenĭ de konsillisrĭ estreme mi esekŭtsrĭ indrŭsnege. se addŭna ne fŭrimŭ in kasa lŭi Cassius ka sŭ auntente ora libertŭgĭĭ mi ka sŭ konverteze omorîrea tiranŭlsĭ. singŭra miedikŭ la reinvierea Remŭblivii. Cesaru neintokmindŭ vre o institŭgisne kare arŭ fi nŭtsŭ trŭi dŭnŭ dinsslŭ. forma singŭrŭ tirania intreagŭ. Odatŭ ellŭ mortŭ. nŭ mai rŭminea de kitŭ Roma. mi Roma se arŭta nerŭbdŭtoare mi demnŭ d'a renamte nentrŭ antika libertate.

Însŭ nivĭ ŭnslŭ dintr'avemtĭ konjŭragĭ, orĭ-kitŭ de imnortengĭ arŭ fi fostŭ in senatŭ mi in nonorŭ. n'avea atita nonslaritate mi aŭtoritate moralŭ. ka sŭ imnse nonorslsĭ resnektŭ nentrŭ moartea ve medita. Orĭ kare noate izbi ne ŭnŭ tiranŭ, noate kema ne nonolŭ la libertate: însŭ trebŭe ŭnŭ omŭ kŭ nŭme mi nredestinatŭ. ka sŭ nrefakŭ omorslŭ in revolŭgisne. Isbirea n'o jŭstifikŭ assasinslŭ, vi omslŭ de statŭ kare o sankŭioneazŭ nrin konmtiinga nŭblikŭ. ka o salvare. saŭ ka o jŭstigie. Brutus nŭmai. avea avestŭ kredetŭ in Roma. Konjŭragii de mi nŭ se inkredea într'nsslŭ. se simgia însŭ ssbalternĭ inaintea lŭi; ŭnŭ aktŭ neamrobatŭ de Brutus, arŭ fi nŭrŭtŭ

o krimine înaintea ɴoɴoʀsluĭ; ɴsmaĭ koɴɴutiiɴɢa sa aʀș fi leɢitimatș oʀĭ ɥe aktș la kare aʀș fi ɴaʀtiɥiɴatș ellș. Пътʀɔɴɴi de aɥestș simtimentș, kariĭ fĭ ɔmilia fʀъ a-i deskoraja asɔɴʀa koɴɴlotsluĭ lor, xotsʀiʀъ in ɔnanimitate ka sъ dea ɔnș mefș, ɔnș sɔfletș, o santitate în Brutus. Cassius de mi inemikș allș sъș de kîndș illș ɴreferase Cesaru, se insъrɥinъ a ɥerka slъbiɥisnea saș virtstea neɴotslĭ lsĭ Catone.

Se dɔse neaɴtentatș la Brutus; mirîndse d'o asemenea ɴreferiɴɢъ într'ɔnș omș de la kare nɔ nɔtea s'aɴtente de kitș invidiea. Dɔnъ ɥe motivъ vizita sa ɴrin neînvinsa atraɢere ɥe totș-d'aɔna simɢise nentrɔ neɴotslș lsĭ Catone, kɔ toate întimnlъrile kandidatsrĭĭ nentrɔ ɴretsrъ, îĭ zise kъ ɥirkonstanɢele Reɴɔbliɥii era foarte sɔɴreme, nentrɔ ka dsoĭ oamenĭ ka Brutus mi ellș sъ maĭ slъbeaskъ ɯsltș timnș naʀtida libertъɢii ɯ'a glorii Romii, ɴrintr'o neînsemnatъ neinɢeleɢere kare aʀș maĭ deviza Reɴɔblika, kîndș e gata a kъdea în mîinile ambiɢiomilorș. Siɢilъ kɔ akɥentslș frankeɢii mi allș kordialitъɢii ɥea maĭ tъnъre rekonɥieliare ɥe soliɥita, fʀъ a se romi de nimikș, kîndș erea vorba de Brutus. Anoĭ skimbîndș tonslș mi ka kɔm aʀș fi voitș sъ intre în ɢeneralitъɢile ɔneĭ konvorbirĭ, kare

se întinde dsnъ întîmulare, întrebъ ne Brutus dakъ avea de gîndъ sъ se atle de faцъ în seanца senatъlsĭ de la 15 martie viitor în kare„ se zice kъ se va ironъne a se adъoga la onoarele lsĭ Cesaru, titlъ de Reцe ші atribъцiile Regatъlsĭ.“

Brutus rъspъnse kъ neîngrijire kъ nъ krede a se afla în senatъ în zioa aceia. „Ші „че! strnъ Cassius veĭ nъtъsi Renъblika în „zioa în kare este a i se da чea din strnъ lo„vire? Însъ de veĭ fi kematъ sъ konsimцĭ la „snъ astfelъ de atentatъ, че veĭ face? — A„tъnчĭ rъspъnse Brutus, datoriea mea va fi „a mъ ironъnца, a vorbi, a resnine din toate „nъsterile restabilirea Regatъlsĭ în Roma ші „de a mъri în aceiaші zi kъ libertatea.“

„— Tъ sъ morĭ? strigъ Cassius înkîn„tatъ, kъ akчentъlъ neînkrederii, ші kare noa„te fi romanъlъ че te va lъsa sъ morĭ? Nъ „te kъnoшtĭ oare ne tine însъ'цĭ Brutus, ші „nъ штіĭ чeia че eштĭ nentrъ Roma? gîndeшte„te kъ aste blesteme anonime, че în toate no„цile noъ ne tribъnalsĭ tъъ, este fanta oa„menilorъ de rîndъ ші kъ nъ e voчéa miste„rioasъ avellorъ dintîiъ, чellorъ maĭ oneштĭ ші „чellorъ maĭ illъstri din чetъцenіі noшtri? Nъ „te amъцi Brutus, noporslъ aшteantъ de la „чeĭ-lalцĭ nretorĭ darъrĭ, jokъrĭ nъbliчe lъnte

„de gladiatorĭ, înse ellĕ aŭteaŭtĕ de la tine „desfaverea ŭneĭ datorĭĭ kontraktate ŭrin ne- „mele nĕrinŋilorĕ tĕĭ, ŭrin nemele ce norŋĭ: „aboliŋisnea tiranii!“

Isnĕvindĕ d'a vorbi sĕrĕtĕ ne Brutus ŭmplindĕ 'i obrajiĭ de lakremile salle de entŭsiasmŭ kare ardĕ de nasisne.

Brutus konsimŋi în fine.

CCXXIV.

Din ziŏa în kare konjŭraŋisnea se nĕtea rezema ne Brutus, înveță d'a se askŭnde la ŭmbrĕ ka o krimine; se afiŭa ka virtŭte. Fĕrĕ a avea ŋevoe a 'ŭĭ da ŭnĕ altŭia alte kŭvinte ŭi alte asigŭrĕrĭ de kĭtĕ nemele aŭestŭĭ mare omĕ onestĕ. Ŏnĕ altĕ Brutus (Decimusu Brutus,) familiari lŭĭ Cesaru, Triboniusu Cimbe, toŋĭ amiĭĭ lŭĭ Pompeĭ, toŋĭ adoratorĭĭ lŭĭ Catone, toŋĭ natriĭĭ ŭmiliŋĭ, toŋĭ kavalerĭĭ Romanĭ josoriŋi, toŋĭ veteŋenĭĭ bŭrgeziĭ kare tîngŭia sŭveranitatea reneblikanĕ absorbatĕ într'ŭnĕ omĕ; în fine toŋĭ oamenĭĭ virtŭoșĭĭ kĕrora tradiŋisnea romanĕ ŭi filosofiea greakĕ îĭ înveŋase a konfŭnda, ka Ciceron, Scipionu, Catone, virtŭtea ŭi libertatea într'o singŭrĕ vorbĕ, natrie, înĭĭ mĕrtŭrisirĕ înveță komŭna lorĕ keŋetare. Șaĭ-zeĭĭ de se-

natorĭ tĕrъ a denъne vre snъ jъrъmîntъ vanъ ne snъ nъmnalъ, jъrъmîntъ ve leagъ ne kъraţiouĭ mi kare nъ leagъ ne snionĭ mi mîrmavĭ, astorizъ ne Brutus sъ se înkreazъ în eĭ.

Cesaru singъrъ xotъrî zioa morţiĭ salle, xotъrîndъ 15 martie (Idele lŭĭ Mars) nentrъ zioa konvokъrĭĭ senatъlŭĭ, ka sъ aszъ din gъra oamenilorъ sŭĭ nronoziţiъnea d'a i se da titlŭlъ rigatŭlŭĭ, kordeaoa de nъrnъrъ ne frъnte.

Omînъnea era aua de întъritъ, xotъrîrea era aua de nestrъmъtatъ, skonъlъ nъrea atъtъ de onestъ, în kъtъ avestъ mare nъmъrъ de konjъraţiĭ kъrora nъ li se verъse de kъtъ nrъdenţъ, nъ trъdъ komnlotŭlъ nivĭ kiarъ nrin vr'o indiskreţiъne. Înkъ în kъţetarea lorъ aveasta nъ era snъ komnlotъ; era o lovire de statъ a Renъbliveĭ, ţiъstŭlъ talionъ allъ libertъţiĭ. Cesaru singъrъ avea sъ nlъteaskъ nentrъ toţĭ.

Brutus în addъnarea în kare se deliberъ daka ъrmeazъ a se omorî mi nrinvinaliĭ sŭĭ nartisanĭ, se omъse la orĭ kare altъ omorъ afarъ de avella kare nъrea kъ e maĭ de neanъratъ sъ moarъ, nentrъ libertatea tъtlorъ. Salvъ kiarъ ne Antoniu, maĭ instigatorъ de monarxie de kŭtъ Cesaru; demonstrъ kъ kъvъntъ kъ Antoniu era maĭ multъ vred-

nikъ de dismreŋъ de kъtъ de temъtъ, maĭ zadarnikъ de kъtъ ferove, kъ se bъkъra ka konsolъ, asъnra nonorъlъĭ, ni ka ŋeneralъ asъnra leŋioanelorъ, de ъnъ kredetъ kare arъ fi nътътъ ajъta ne konjъraŋĭ sъ fakъ a se nriimi omorîrea lъĭ Cesaru, de vreme ve fanta se va ni sъvîrni, ni kъ dъnъ ve a ajътatъ a se restъrna Renъblika, avestъ soldatъ desfrînatъ ni fъrъ karakterъ, va fi înbolditъ a lъa narte la gloria de a o restabili; kътъ desnre Cicerone, de ni Brutus era vellъ maĭ resnektъosъ din amivii sъĭ, legatъ din konillъrie kъ avestъ mare omъ, nrin filosofie, elokъinŋъ, littere, onoare, stъrsi la konjъraŋĭ ka sъ nъ-i înkredinŋeze skonъlъ lorъ. Nъ se-ndoia de oninъnea, vi de kъraŋislъ sъъ.

Nъ se nътea îndoi, în adevъrъ de oninъnea lъĭ Cicerone, kare skria kъ nъŋine zille maĭ în ъrmъ: „Nъ se notъ lъъda îndestolъ veĭ „dъoĭ Brutus ve ne a skъnatъ de tiranĭ. Se „anъrъmъ întrînnii ne liberatori nomtri, ni sъ „ne konsolъmъ de toate, gъndindъ-ne la 15 Martie (zioa în kare mъrise Cesaru). Darъ se nътeaъ îndoi de konstanŋa ni nestrъmъtarea omъlъĭ, kare dъnъ ve ъrmase ne Pompeĭ ni nlъnsese ne Catone, trъia în familliaritate kъ omorîtorъlъ avestorъ dъoe viktime.

CCXXV.

O soliqitъdine maĭ tъnъrъ omri ne Brutus d'a mъrtъrisi konjъraqiъnea nevestesi Porcia, nъ de temere kъ s'arъ fi nomritъ de aveastъ femee eroikъ de la unъ skonъ qe-lъ kredea magnanimъ nentrъ natria sa, qi ka sъ o anere de grija mi terroarea qe vine dintr'o lungъ amtentare, înaintea xotъrîrilorъ qellorъ marĭ.

Însъ silingele sniritъlъĭ lъĭ Brutus de neste zi, insomniile salle de noante, neobiqnъita sa aqъqnare în somnъlъ sъъ, nъ trevea ne bъgate în seamъ de jъna femee. Bъnъi kъ bъrbatъ-sъъ are în kanъ vre o kuqetare grea mi kъ aveastъ grestate kassa tsrbъrътoarea fierbere a simqirilorъ lъĭ; maĭ nainte de a-lъ întreba desnre sekretъlъ sъъ, voi sъ se qerve în sekretъ ne sine însumĭ ka sъ afle de era în stare sъ învingъ dъrerea mi snnliqiъ, ka sъ qie nъnъ la moarte misterislъ qe s'arъ fi vъrsatъ în inima eĭ.

Dъne qe se skulъ Brutus din natъ, zisse sklavelorъ salle s'o lase singurъ; mi-narmъndusse k'o nercke de foarfecĭ miqĭ mi askuqite, kъ kare se servia bъrberi romanĭ ka sъ tae ungiile, le înfiunse adinkъ în karnea sa mi rъ-

mase fъrъ a striga, пе jътътate moartъ, skъldatъ în sъnцele eї. Brutus la mtirea desnre boala nevestesi alergъ, fъrъ a kъnnoamte nivї ellъ, nivї oameni din kasъ kavsa serbezieї m'a frigъrilorъ eї. Porcia la anronierea lъї, чerъndъ sъ iasъ toцї afarъ, s'arътъ kъ are sъ-i vorbeaskъ fъrъ martorї.

Brutus! îї zisse ea într'o konvorbire пъstratъ întokmaї mrin Memoriile fiьlъї eї.“ Bru„tus, sъntъ fata lъї Catone, mi цi amъ fostъ „datъ de ellъ, nъ nътmaї ka sъ-цї fiъ kom„nania natъlъї tъъ mi komeseanъ a vineї talle, „ka konkъbinele, vi ka sъ îmпътътъmeskъ în „toate bъnъrile mi relele telle; din nartea ta, „nъ mi aї datъ чea maї misъ okasiъne d'a „mъ плъпцe de вniвnea mea kъ tine; darъ din „nartea mea чe dovadъ-цї почiъ da desnre a„morьlъ mi rekъnoмtinцa mea, daka nъ sъntъ „în stare nivї a îmпътътъmї kъ tine o estremi„tate grea mi askъnsъ, nivї de a sъfferi пen„trъ tine, ka чea maї skъmпъ a ta konfidentъ, „nrimejdiosьlъ sekretъ allъ вneї întrenrinderi „kare чere fidelitate mi statornivie? Mtiъ nrea „bine kъ-n цeneralъ se konsiderъ karakterьlъ „femeilorъ ka foarte slabъ, ka sъ nъstreze k'o „assigъranцъ nerfektъ, вnъ misterъ чe li se-nkre„dincazъ. Însъ, Brutus! bъna edskaцiъne mi „relaцiъnea kъ oameni înцelleццi mi virtъomi

„aĭ oare kare mĭere aĭ oare-kare inflĭnge „aszura obĭnĭnzilorĭ: fara bĭ Cesme. sogia „bĭ Bonne. zate dzse nĭdzĭ mĭ kommandă a „ĭ demna de dsumĭ ka noate astea ne mĭamĭ „inkrezĭ in deatsĭ in aneste garangĭĭ alle „dzorĭĭ melle. mars te. mai naĭnte de aĭ „tere ka es mĭ inkredingezĭ sekretsĭ. mĭamĭ „inmerĭare es fakĭ aszurami serkarea desure „konstanga mea: akamĭ szunĭ sigura. mĭ amĭ „aflatĭ arĭn nouria mea mĭne. ka dzarea ne „noate nimikĭ aszura mea."

La aneste vorbe rĭdika Isbitzile in kare se afla inveslits mĭ arsa bschatsĭ-se vrĭna din kare kaupea evangele Bonne. earasiatĭ de mirare. rĭdika mĭinile in szusĭ. strigă mĭ maĭ ne zicĭ ka esĭ inamira deatsĭa konstangĭa mĭ vitsine in inkredĭndzerea ta. ka es te deklaratĭ iuraĭ zĭ demnă ka a avutĭ de sogie pe o femea ka Evrica! Marzĭnĭ nu zicĭ femeĭ kare nime es mĭ zulire ĕĭ inzum szusĭnzĭ kare infrezura de mai szaute. nime mĭ te-rĭdĭ kalĭstĭ.

CXXVI.

Ka toate astea dzse Isbitzile ka Mare se amerdie. mĭ nemaĭ dsĭnzemĭa Bonne înaintea familĭarilorĭ lui Cesare ar mĭă se nes-

singure ne dedeáia de o neturinsa nimejdie. ansesoare ka atmosfera zuei mari furtune. I se dete konsilliuri ce se ieau de katre sai katare jeai nastriñi. Indrasnegi in vecia mi kiar de zai din amiñi anvecinati esi. ka Lamia mi Dalahella.

„Na. na. zise ella. aresse kinzi grae „mi hine nieamnate. ni aselle kinzi slabe mi „galbene (arsámiñi ka pesnzi ne Bersa mi „Alexia) sznt in stare de a ka zaharii nimej„dinase mi kare sznt de temuti.“ Ines avea ce se ieau in acea de mare nsrgile. mia kare se nvroka in kontra viegii salle. in kari zaharisse ce nu se mai ieau de nimika: viegia-i era o greaiae. nemaisinesa kuei ella ansapa daus kau ansapeame ne nigi avea ne kare-i nigheame: akeasemile kuei salle minale se-ntemeiasa mi-ei skimbe ka o sau skelbe.

Lucia si ne kiamá i se spuse kuo ce se ieau de Bersa: „A! rispunse ella desperatu-mi nieamia mi kuerde salle skimbe de grije numerinsi: acuma krede ka Bersa „mi va aiea rsbdarea ce zaharisse ka aceasta „kuvinta nimika ce kare de sise in mine?“

Inca ne-adunase zaharisse cuvinta ei. I se umse in daruri ce mai multe o zaharisse ka regina, kare se adunga vera mizeri

lui mi *kare-i luториса in kontrъ ne nonorulŭ romanŭ; pinea la aveastъ titlu, nentru kъ ogurii zbiera kъ e nenecesariŭ la-nvinpereа Hargilorŭ mi kъ voia reshellulŭ ka sъ fakъ a mi mai ălta Roma de tiranie; o dorea nsemnea ka sucranga kъ aktivitatea lagъrilorŭ ii va restabili stъmъtatea, din ce in ce mai movъindъ in neaktivitatea din Roma.*

Zioa de 15 Martie rъmase xotъrîtъ nentra deliberarea senatului asupra titlului ce urma sъ se dea lui Cesaru.

CCXXVII.

Cassius, ka sъ motiveze addъnarea din zioa aveia in kasa sa a tъtalorŭ konjъragilorŭ mi a tъtalorŭ senatorilorŭ kъrora li se-nkredinqase komulotslŭ, xotъri ka totŭ in avea zi sъ se fakъ ceremonia nentrъ xaina virilъ ce ke solemnitate o imbrъka fiŭ-sъŭ. Unŭ numerosŭ korteqiŭ de amiqi, klienqi, liberagi din celle mai mari familii din Roma nstea sъ-lŭ, insoqeaskъ in forъmъ mi nъnъ la galeria Pompei fъrъ a da vre o bъnsialъ. Galeria Pompei, aleasъ ka o fatalitate de Cesaru nentrъ aveastъ numeroasъ addъnare a senatulŭi, la 15 Martie, era unŭ intinsŭ edifiqiŭ imnressratŭ ke galerii mi vestibule, unde se grъmъdea mulqi-

mea în jurulŭ tribunalelorŭ pretorilorŭ. O sală cirkulară numiţă, în jurulŭ căria sa află banchele senatorilorŭ, okruna centrulŭ avestorŭ galeriĭ. Statua de marmuru a lui Pompeĭ, kă subia de generalŭ în mînă, ka kumŭ arĕ fi datŭ semnalŭ rĕsboiuluĭ sallе amiculorŭ lui, se ridika în mijlokulŭ sălii. Se arată înkă mi astă-zi la Roma avcastă statue rătată la nivoare de o rană ce nu se noate întinde mi kare, dună tradiţiunea se zice, kă este ţînnitura sъngelui lui Cesaru.

CCXXVIII.

În dimineaţa zilleĭ idelorŭ, Brutus askunse sunŭ numnalŭ sabtŭ tunika sa mi însoţi sabtŭ nortive grăna de konjuraţĭ asemenea armaţĭ, mi koriolŭ lui Cassius. Kă faţa neskimbată de turburarea kaletărilorŭ lorŭ, ceĭ două pretorĭ, autentăndŭ sosirea lui Cesaru, se urkară ne tribunalele lorŭ mi se okupară a askulta plângerĭ mi a face drentate. Senatori konfidenţĭ aĭ drameĭ sunlea kă grămada vestibulele, fără a da alte semne de fierbere de kătŭ grămădirea lorŭ la sunĭ mi sunblarea lorŭ dintr'unŭ lokŭ în altulŭ.

Cesaru zăbovea maĭ multŭ de kătŭ altă datŭ; zioa înainta; sunĭ murmura în kontra o-

brъsnivĭĭ salle mrin kare-mĭ bъtea jokъ de a-mĭentarea snsĭ kornъ awa de asgъstъ ka senatъlъ; alŋi înkredinŋa kъ reŋinъstъ de boala sa, saъ de sfiala ve-lъ konrindea, kinzzise a amînà xotъrîrea ve lsase mi a konŋedia senatъlъ nentrъ altъ zi.

Astъ întъrziere nsnea în mirare ne veĭ indiferenŋĭ mi îngrijea ne konjъraŋiĭ. Casca, snslъ din eĭ, se întъlnise ne drsmъ kъ snъ nesokotitъ, kare anlekъndъ-se la srekia sa îĭ zissese: „În darnъ, Casca, mi aĭ askъnsъ sekretъlъ tъ! Brutus mi a snssъ totъ!“ Nsŋinъ a linsitъ ka sъ nъ se trъdea Casca mrin tsrbsrarea sa, darъ întrebъndъ ne avestъ nesokotitъ, deskoneri din norovire kъ era vorba de o nimiknivie ve nъ avea nivĭ snъ ranortъ kъ konjъraŋisnea.

De altъ narte, snslъ din senatorĭ, vellъ maĭ iniviatъ în sekretele nolitivei înalte, ansme Popilius Lenas, se anronïase, trekъndъ mrin nortive, de Brutus mi Cassius. — „Ajste-vъ „zei în ŋeneroasele skonsrĭ ve meditaŋĭ, le zi-„sese ellъ invetъ; însъ grъbiŋi-vъ, kъvĭ nroek-„telъ vostrъ nъ maĭ e snъ misterъ, nentrъ ni-„minĭ!“ Popilius Lenas îĭ nъrъseute fъrъ ka mslŋinea mi ora sъ lase timnъ vellorъ dsoĭ konjъraŋĭ a-ĭ vere esnlikarea avestorъ vorbe.

Krezъrъ ъnъ momentъ kъ konjъraţiъnea s'a datъ ne faţъ.

Porcia, soţia lъi Brutus, vъzъndъ kъ treve ast-felъ timnъlъ fъrъ ka sъ soseaskъ vre ъnъ trimisъ ka sъ-i addъkъ ştiri de la senatъ, învene a se teme kъ o aşa de lъngъ zъbavъ sъ nъ fie ka o ъrmare a deskoneriri komnlotъlъi, a salvъrii lъi Cesarŭ m'a nerderi soţъlъi eĭ. Maĭ nъţinъ stoĭkъ în kontra îngrijireĭ sъffletъlъi eĭ, de kъtъ în kontra sъfferinţeĭ kornъlъi, nъ înveta d'a se dъve m'a se-ntoarve din vestibъla kaseĭ ne stradъ, mi dъnъ stradъ în anartamentele salle.

„Ve fave Brutus? "Întreabъ ne toţi trekъtorĭ ve se-ntorvea de la addъnare. La vellъ maĭ mikъ sgomotъ ve din întъmnlare se fъvea în oraşъ, i se nъrea kъ rekъnnoamte în aklamъrile saŭ în blestemele mъlţimeĭ, nъmele lъi Brutus; trimitea konfidentъ neste konfidentъ anroape de senatъ, ka sъ afle maĭ kъrъndъ desnre soartea sa „în fine ne maĭ nъtъndъ-mi stъmîni îngrijirea, kъzъ la noarta kaseĭ salle, înaintea trekъtorilorъ, kare o addъserъ în kasъ leminatъ mi krezъnd'o moartъ."

Sgomotъlъ desnre avestъ lemînъ în nъblikъ saŭ desnre moartea nevesteĭ salle, ajъnse renede din gъrъ în gъrъ la Brutus. De temere ka sъ nъ linseaskъ de la salvarea natrieĭ, în frinse

de faŋъ temerea че avea desnre leminarea Porciei. Amtenta ne Cesaru ші libertatea amtenta mina sa. Rъmase nemішkatъ ne je ŋъlъ sъъ în senatъ.

CCXXIX

Însъ Cesaru bolnavъ, ingrijatъ de frika ші visъrile nevesteї salle Calpurnia, че ma ї tinъrъ ші че ma ї sigъrъ din ogъrъ, se lъsase în adevъrъ d'a ma ї merŋe la senatъ ші da kontra ordine korteŋiъlъї sъъ.

Darъ în momentъlъ în kare че da konsilliъrilorъ ші viselorъ Calpurnii, ші kъndъ amina nentrъ altъ zi чеea че de atъtea orї aminase, ънъlъ din чеї ma ї ılъkъŋї familliarї aї sъї. Decimus Brutus, ırenъmitъ Albinus, rъdъ mefъlъї konjъraŋilorъ, ші ellъ între konjъraŋї. ші чellъ ma ї nekredinчosъ din toŋї, intrъ ші-lъ fъkъ sъ se rъmineze desnre sfiala sa. Dъnъ че-ші rise de visъrile femeilorъ ші de nrofeŋiile ъgъrilorъ ılъtiŋї ka sъ miŋŋъ, ші miŋŋъndъ ka sъ fie ılъtiŋї, vorbi lъї Cesaru intr'ънъ limbaŋiъ de faŋъ ma ї seriosъ. Însъrчinatъ d'alъ imninŋe în kъrsa în kare illъ amtenta amiчii sъї. Decimus Brutus îї arъtъ kъ ırin aчeastъ linsъ, are sъ dea ънъ nъoъ

nreteksță mărmură senatălăi mi nopolăi în kontra sa.

„Senatori, îi zisse ellă, nu s'ață addunată „de kătă dănă konvokarea ta, ka să te de- „klare monarkă allă întregălăi imneriu romanu „afară de Italia; mi ka să-ți akoarde nrivi- „leţislă d'a nărta banda mi diadema; akămă „kăndă fie-kare m'a lsată lokălă în nortika „Pompei, daka va merţe vine-va să le snse „a se retraţe ka să aștepte ka Calpurnia să „aibă vre unu vissă mai favorabilă, ce obiektă „de plănţere nu veï da invidiomiloră? Mi în „ce kinu amivii tăi kiară orï să mai noată „askăndе în ominisme, o servitădine mai obras- „nikă mi o tiranie mai nrimejdioasă? Daka „kă orï ce kinu voeștï să lamï nentră altă „dată deliberarea, merţi vellă năţinu însămi „mi fă senatălăi onoarea de a-lă kondeţia kă „kiară găra ta!“

Vorbindă astă-felă trăţea ne Cesaru de mînă silindu-lă ată kă ţestările, kătă mi kă vorba; Cesaru, fără a bănăi veva desnre isbirea mi sinveritatea lui Albinus, în a kăria amivie kredea-astă-felă, în kătă îllă nămise allă doilea mountenitoră allă săă în testamentă. Se lasă a se traţe afară din nalată, mi lă drămălă kătre nertika lui Pompei.

Abia emise ne stradă, mi unu filosofă

grekă intimă kă Brutus, mi kare vorbise ceva desure konjuragiune, alergă k'o xirtie în mînă mi ridekănde-se kătre litieră, îi zisse la ureche: "Citeute singură mi îngrabă; e vorba de lukruri grave mi ereyente! "Cesaru luă xirtia ka să o citeaskă; dară fiindă întrerumtă în fie kare momentă de mulgimea solicitoriloră ce-l arunka reklamaţii ne litiera, saă kare-l adresa salutări mi urări, nu mută citi xirtia lui Artemidon mi ajunse la norgile senatului giind'o înkă în mînă nedeskisă

CCXXX

Două-zeci mi trei dintre nrimvinali konjuraţi amtenta subtă nortikă, ka kumă să-l fakă kortegiă, iară în realitate ka să-lă împresoare de ună kortegiă îngesuită de omoritori. L'ară fi mutută isbi în această amestekătură kare umulusse norgile, dară voia să-lă omoare în mijlokulă senatului, ka nomorîlă să nu vază în omorîtoră ună omuridă, ci o judekată de moarte komandată saă aklamată kiară de kătre însuşi senatulă. Ilentru ka kăderea tiranului să fie sfărmitulă tiranii, trebuia, două nărerea lui Brutus, ka lovirea usmanului să fie o lovire de stată.

Cesaru intră în mijlokulă asasiniloră săi.

La vederea sa senatɤlȣ întregȣ se skɤlъ: se dɤse se ıuazъ în faŋa banvelorȣ senatorilorȣ, ne ɤnȣ jeŋȣ isolatȣ, lъngъ statɤa lɤi Pompeï deosebitȣ de senatȣ urin snaŋiɤlȣ dintre lokɤlȣ sъȣ ıui virkonferenŋa avemtiï sъlï. În timnɤlȣ sgomotɤlɤï ıui a konfɤsii ve se fave kъndȣ intrъ omɤlȣ urinvinalȣ, ıui kare nrevedcazъ deliberaŋiɤnca, Popilius Senas, avellȣ senatorȣ kare întreakъtȣ zissese lɤï Brutus o vorbъ enigmatikъ, se anronic de Cesaru; resnektɤlȣ ıui diskreŋiɤnca denъrtъ kɤ kъŋï-va ıamï ne amivii diktatorɤlɤï, ka sъ nɤ aszъ konvorbirea konfidenŋialъ între dɤoï oamenï aıia de însemnaŋï.

Întrevorbirea, vie ıui kɤ vorbe grabnive ne bɤze, fъkɤ sъ se teamъ ɤnȣ momentȣ konjɤraŋï ve vegia a nɤ li se da ne faŋъ komplotɤlȣ bъnɤitȣ, kare însъ nɤ era înkredinŋatȣ avestɤï senatorȣ. Deja Brutus kъsta kɤ mîna nɤmnalɤlȣ sъȣ, sɤbtȣ xaïnъ, ka sъ se isbeaskъ ne sine însɤıï, de kъtȣ sъ aıtente sɤnlivizlȣ, kъndȣ stъrɤinŋa ıui ŋestɤrile velle rɤgъtoare alle lɤï Populius Senas îi fъkɤrъ a nresɤnɤne kъ asta nɤ era o trъdare, vi o rɤgъminte ve senatorɤlȣ fъvea diktatorɤlɤï. Brutus nrivi ne Cassius, k'ɤnȣ kinȣ reasigɤratȣ ıui Senas sъrɤtɤndȣ mîna lɤï Cesaru, se trase ıui se sɤi ne banka sa.

CCXXXI.

Abia mezsse Cesaru mi Trebonius, snslș din konfidenqiĭ komnlotslsĭ, însrvinatș de a demrta frț afektare ne anțrștoriĭ tiransls̆ĭ, atraqe ne Antonu afarț din sallț mi-lș reqine în vestinsle. ssbtș nretekstș de aĭ înkredinqa nimte trebĭ grabnive. Îndatț ve Trebonius, krsia Cicerone ĭĭ imnstț maĭ trzișș în sna din arangsrile salle, ka o krimine kț anrase ast-felș de moarte ne Antoniu, emi, toqĭ konjsraqiĭ se koborirț ks grțmada din lokșrile lorș, mi se grțmdirț, ssbtș nretekstș snsĭ resnektsosș konksrsș, în jsrslș lsĭ Cesaru ka sț-lș desnarqț ast-felș de toqĭ amiviĭ sșĭ. Nrefțkțndș-se ks toqiĭ kț aș aĭ adresa felivitșrĭ saș aĭ mresenta netiqisnĭ, formarț în jsrslș jeqslsĭ sșș o grțmdire mi o ingiessialț nrefțkstț, kare ns-lș lșsa maĭ nivĭ sț vazț, nivĭ sț aszț, nivĭ sț deosebeaskț veea ve fie-kare din tr'inmiĭ avea sț-ĭ zikț.

Cimber era însțrvinatș a da semnalslș, a lovi nrintr'snș qestș desnre kare se-nqellesese ks amivĭi sșĭ. Se arsnkase la nivoarele diktatorslsĭ, le sțrsta versndș ks stșrsinqț rekemarea fratelsĭ sșș nroskrisș, frț a se deskșrajea de nemiimirea ve-l fțvea, mi ka

kъmъ fokъlъ rъgъminteĭ iarъ fi rъtъvitъ mĭ-nile tъrbъrate, anъkъ de odatъ mъrţinile de ъъъ alle xaĭneĭ lъĭ Cesaru, ші dъndъle rene-de în josъ, deskoneri gîtъlъ ші ъnatele vikti-meĭ. La avestъ semnalъ, Casca dete ne din anoĭ o lovitъrъ nesigъrъ în kanъlъ lъĭ Cesaru; Cesaru se-ntoarse, ші anъkъndъ kъ mîna dreaptъ, mînerъlъ nъmnalъlъĭ kare-lъ vъlnerase: *Sueleratsle Casca*, strigъ ellъ, *ue faŭĭ*?

„*Sъriŭĭ, fraŭĭi meĭ*! strigъ Casca în limba greakъ, nevoindъ-se sъ svъkneaskъ arma din mîna lъĭ Cesaru. La avеastъ strigare, la avestъ sъnţe, toţĭ konjъraţĭi de o datъ, skoţъndъ nъmnalele din sînъlъ lorъ, nъvъlirъ asъnra diktatorъlъĭ ve sta înkъ în nivioare, ші în a-stъ amestekъtъrъ de braţe ші de fierъ, negъ-sindъ destъlъ lokъ nentrъ lovitъrile lorъ, se vъlneraръ însъmĭ imningъndъ kъ sete korъmъlъ lъĭ Cesaru.

Cesaru lovitъ de atъtea navъze, kъsta ne sъbtъ avеastъ boltъ de oţelъrĭ, ridikъndъ-se în virfъlъ nivioarelorъ, daka nъ gъsea vre o kalle de fъgъ saъ vre ънъ ajъtorъ de la a-mivĭ, kъndъ, nentrъ ънikъlъ salvatorъ, zъri ne assasinъlъ sъъ Brutus! Brutus vъlneratъ la mînъ de fierъlъ ънъia din konjъraţĭ, în ame-stekъtъra nrimelorъ lovirĭ, ridika înkъ în mîna

sa sângerîndu vărîndu nemulțumi ce kăsta i-nima lui Cesaru.

La vederea lui Brutus, saŭ de groazu d'a rekunoaște ne fiu-său între assasini, saŭ konvikțiunea kă nu mai era nimiku de sueratŭ de la o konjurațione ka aveia în kare saŭ omŭ ama de xotărîtŭ ka Brutus însu amestekase, fericitŭ mi mina: *„Illi ts asemenea Brutus!“* Strigă kă saŭ tomŭ de imnstare Cesaru. Illi îndată învețîndu d'a se mai aspra, lăsîndu josŭ nemulțumitŭ lui Casca ce-inkă ținea în mînă, ni'akoneri fața kă nălucana xaini în semnŭ de vălŭ; anoi notrivindu-ni kă miinile înkreținsrile manteleі ne niționre ka să moară kă kăviința, saŭ ka să se îngroape ellŭ însuși kă demnitate, kăzu mi esniră ka Pompeі nrintr'unŭ singurŭ mi lungŭ sesaninŭ. La nițioarele lui Brutus.

Ast-felŭ fîse resbunată o krimine nrintr'o krimine, narițidată natriel nrin narițidată natrel. Omoritorulŭ mi omoritul imi disnsta groaza avestui omorŭ mi aveutil morțl.

CCXXXII.

Tiranule e morte, moare Urania! striga konjurații ridikîndu în susŭ nemulele lorŭ mînjite în sîngele lui Cesaru mi arătîndu

ɥelle doъ-zeɥĭ mi treĭ de vъlne în kare fie kare din trъnmiĭ voise sъ-nsemneze în sъnge salvarea Romeĭ mi renamterea Reпъblĭɥeĭ. Se amtenta ka senatъlъ, rъmînndъ nemimkatъ mi snъĭmînntatъ în timnъlъ sъvîrmireĭ omorъlъĭ, avea sъ rъsnsnzъ nrintr'o snanimъ strigare de libertate nentrъ Roma mi de glorie nentrъ rъsbъnъtoriĭ eĭ.

Nrimъlъ lorъ sъnlĭɥĭъ fъ vъzъndъ kъ rъsbъnaserъ de tiranie ne snъ senatъ kare nъ kъteza sъ nriveaskъ, nĭɥĭ kiarъ kadaverъlъ snъĭ tiranъ. Brutus mirîndъ-se de aɥeastъ tъɥere mi aɥeastъ snaĭmъ, înaintъ în mijlokъlъ sъlĭĭ; voi sъ nronъnge înaintea koleɣilorъ sъĭ, arangarea ɥe nreɣъtise, arangare înfokatъ de invokъrĭ la libertate ka sъ esnliɥe senatъlъĭ astъ moarte. Niminĭ nъ maĭ rъmъsese aɥi ka sъ-lъ askъlte. Îmъrmъrirea, frika, temerea d'a nъ se komnromite nrin aflarea de faɣъ într'snъ omorъ allъ kъria efektъ asъnra nonorъlъĭ era nekъnnoskътъ, fъkъse ne toɣĭ senatori sъ deserteze din sallъ, ka kъmъ arъ fi kъstatъ sъ fъgъ de vъrsarea aɥestъĭ sъnge.

La ɥea din tiъ mtire desnre moarte, Antoniu însъmĭ, krezъndъ kъ fierъlъ illъ srmъremte mi ne dъnsslъ, se strekorase mi fъɣise în xalne de ɣъrranъ sabineanъ, mi kъstase asiliъ în kasa snъĭ liberatъ. Brutus mi kom-

nliuĭ sъĭ se gъsirъ singurĭ în faŋa viktimeĭ lorŭ. Nu mai rъmъsese altŭ uine-va ka sъ nroteste, nimini ka sъ nriimeaskъ krimineа: fъkъse lokŭ Renъbliueĭ, ui Renъblika se retrъŋea de snaimъ.

CCXXXIII

Dъnъ ue deliberarъ unŭ momentŭ între dъnuuĭ în singurъtate, xotъrirъ, tristĭ ui abътъŋĭ, sъ nrovoaue de la nonorŭ astъ anrobare a morŋii ui astъ isbъndъ a libertъŋi, ue n'o nъtъse smъlue de la senatŭ. Euirъ în grъnъ, Brutus în kanъlŭ lorŭ, din galeria Pompeĭ ui se-ndrentarъ sure Capitoliu kŭ nъmnalele în mînъ romîĭ de sъŋele lŭĭ Cesaru ui kemъndŭ ne nonorŭ la libertate.

Se bĭta la dъnuuĭ trekъndŭ kŭ kuriositate, însъ în tъuere, ka niute oamenĭ rътъuiŋĭ, kare vorbeskŭ o limbъ streinъ ŋъrrĭĭ lorŭ. Abia vre o dъoĭ saŭ treĭ senatorĭ, nrea ne-ndrъsneŋĭ ka sъ fi nartiuinatŭ la auestŭ aktŭ, foarte inemiuĭ aĭ tiranъlŭĭ ka sъ nu anrobeze ne omoritorii lŭĭ, se buirъ kŭ eĭ în mersъlŭ lorŭ la Capitoliu. Uellъ-altŭ nonorŭ, bogaŋi, sъravi, uetъŋeni, nroletari, maŋistraŋi, nleba, alerga fъrъ skonŭ, dintr'o kasъ într'alta, ka niute oamenĭ ameniŋĭ, întrebъndu-se bnii ne alŋii, fъrъ

ka sъ fi îndrъsnitъ vre unul a lua iniţiativa d'a se bucura saŭ a se-ntrista, mai nainte d'a isbucni imuresiunea ţeneralъ nrin întristarea saŭ bucuria tuturor.

Ku toate astea Brutus însoţitŭ de amiĭĭ sъi ajunseserъ la Capitoliŭ. Capitoliulŭ era unŭ felŭ de citadelъ închisъ nrintr'unŭ zidŭ neste kare nonorulŭ, nu nutea sъri. Se nutea însъ vorbi dunъ tribunъ mulţimei ne niaţъ, la nivoarele zidului. Nonorulŭ akъrzia sgomotoasъ addunare unui sse niaţa, ne urmele lui Brutus ui konjuraţiilorŭ, amtenta ka Brutus sъ-i esuliye întъmularea. Auestŭ diskursŭ, meditatŭ, skrisŭ, dresŭ, învъţatŭ ne din afarъ, de mai multe luni, era toatъ vieaţa lui Brutus; nu zitase nimikŭ din ueea ue aru fi nututŭ, nrin înălţimea massimelorŭ, nrin maestatea strъbuniilorŭ, nrin filosofia virtuţei, nrin mountenirea eroismului, nrin mimkarea natriei, sъ-i justifiye mîna, sъ-i glorifiye aktului, sъ esalteze nonorulŭ la kulmea distinsului ue-i deskisese.

Auestŭ diskursŭ urea lungŭ ui urea studiatŭ uentru asemenea îmurejurare în kare ori ue nu arde sufletele le ruueute, fu askultatŭ fъrъ anlaude ui fъrъ murmurъ. Se resnekta omului, fъrъ a i se înturi aktului. Astъ reue stimъ a mulţimei nentru usmele ui virtutea lui Brutus, îlŭ anъrъ de zetului ui skîrba au-

dinvitură. Dîs tsaa sa se dea josă țara ka mancată să l omulue omgnus neksnoskstu nivi lsi tsaami desure dismosiqisnile salle: asta era o kadere dejo, kaol în aste extremitagi de simgiri alle malgimei, ori se omă n'o atrage în delureș krăminei saă a virtagei, ns mai e bană nivi de virtate nivi de krimine. Ori se morțeante mosare în omogisnile dsnu niaga nabliku.

Dară altă oară, Cinna, voi să aurimea kargvarea se diskarcă vellă urea mală littvară allă lsi Brutus lsaase în malgime; se ară la tribuna, mi varsa eloksinte invektive în kontra lsi Cesaru; dară aveste invektive, kare în ajuns ară fi fostă aklamate de katre nimină, kandă trăia Cesaru, dară lsate dreptă ană sakrilegiă în kontra kadaverslsi lsi Cesaru morță mi înekată în sangele ană. Mila, asta rasleanare nelinsită se asasinarea nregătente margiloră, lsase loklă srel. Malgimea se așnară în kontra lsi Cinna, mi adresandsi blesteme mi infamii, sili ne konjsragi a mi afla salvarea în tsvere mi în retragerea la Capitoliă. Besnektslă nersonnallă nentru Brutus amară avoastă adanostire mi ouri malgimea d'a ns mavelari ne konjsragi.

CCXXXIV.

În astъ ługrijire a omorîtorilorъ mi astъ sfatъ a uetaţii între bakxrie mi mihъ desure moartea lui Cesarŭ, noaptea ţuvdise oramъlъ. Nelъkrarea konjsraţilorъ lъsa astъ noapte în favoralъ amiţilorъ lui Cesaru, senatъlui, konsolilorъ ka sъ dobъndeaskъ iarъmъ stъpele vellъ reue ue le linsise, mi usterea ue înnuresъ ks vieaţa le skъnasers din mina tiranslui. În urima tsrbsrare kassatъ urin urima untire desure moartea diktatorslui, se auteuta sъ isbsknease o revolsţisne, totъ auna de întinsъ ue kutъ se nъsrea de mare mi groasnikъ konjsraţisnea, se kredea kъ konjsraţii, mai totъ auna de nsmerouъ ka mi kiarъ senatslъ, avea sъ omoare, sъ uroskrie, sъ dea fokъ kaselorъ nartisanilorъ viktimei lorъ, sъ ridive vine untie ue ustere arestokratikъ ne rsinele tiranii mi sъ re-nveaun în mare domnirea vea sangsinarie a lui Sylla.

Însъ kъndъ vъzsrъ kъ senatori, mirindsse ka mi nouorslъ, fsţiserъ de snaimъ în kasele lorъ, fъrъ a ti nъvelъriţi ue drsmъ; kъ nivi o leţisne, nivi nouorъ, nivi maţistraţi se deklara neutrs omoritori; kъ konjsraţii în grsun, fъrъ ustere urin voyea mi ţestsrile

lorĕ, se refŗia în Capetoliŭ, ka într'unŭ asiliŭ, mărturisea singură nexotărirea în kare se afla nemtiindŭ de vorŭ fi kondemnaţi saŭ amrobaţi de mălgime; kă în fine diskărsălŭ lăi Brutus nu făkuse de kătŭ o mătă mirare în ponorŭ ui avella allŭ lăi Cinna o aţiţare de mînie; atunci oameni eserditaţi a jădeka inimile dsnă simtome, se reasigurară, se amroniară, se konvertară în timnălŭ nonţii, konvokară îndată senatălŭ în fantălŭ zilleĭ, ka să kibzuiaskă asupra kadaverălăi lăi Cesaru, să-ndenlineaskă ne Cesaru saŭ nrin libertatea antikă saŭ nrintr'o nsoe tiranie.

CCXXXV.

Antoniu, askunsŭ în nrimălŭ momentŭ la sunŭ liberatŭ, în xaĭnă de nroletarŭ, nrofită k'o rară insniraţiune de dibăcie, de timnălŭ ui nsterile ce-ĭ lăsa konjuraţi ka lokoteninte allŭ lăi Cesaru ui ka konsolŭ, fiindŭ kă se ranorta în ellŭ amăndoă aceste titlări. Lukră de o dată noaptea, ka ŋeneralŭ ui ka maŋistratŭ, alergă la lagărŭ afară din cetate, arangă leŋioanele, îĭ mişkă de milă, asupra soarteĭ lăi Cesaru, îĭ konjură, kă toate astea, să auteute săntŭ arme voinţa nonorălăi ui dekretele senatălăi; apoĭ întorkăndu-se în o-

raшš, deklarъ sвnnвnerea sa kв desъvirmîre la ordinile senatвlвĭ, soliчitвdinea sa ka sъ întъmnine în Roma вnš resbellš чivilš, doringa sa nentrв o naчifikare ŋeneralъ a nartidelorš rekonчiliate în sъnŋele lвĭ Cesaru, ші îmnresвrъndв-se de чeĭ maĭ bвnĭ чetъŋenĭ, lвъ, ka sъ zikš aша, diktatвra konkordieĭ.

Cicerone, вmilitš, însъ feriчe kъ nв fвsese lвatš de konjвraŋĭ în konfidenga lorš de omorš, nronвse o amnistie ŋeneralъ, ші nentrв чeĭ чe lвase narte la moartea tiranii, ші nentrв чeĭ чe-lš omorîse. Antoniu mtiв la-nчenвtš sъ-mĭ stъnъneaskъ în destвlš mînia, ka sъ trimiŋъ lвĭ Brutus la Capetoliш vorbe de naче, ші ka sъ-i dea ne nronrвlš sъš fiš ka ostaŋiš ші ka sъ meargъ ellš însв-mĭ a konvorbi kв ellš într'o чinъ kare într'вni ne omorîtorвlš ші ne resbвnъtorвlš lвĭ Cesaru. Antoniu kв toatъ dвrerea sa nв se nвtв askвnde kъ întъmnlarea îlš lъsa arbitrв, ші noate îĭ da diktatвra din kare nвmnalвlš konjвraŋilorš rъstвrnase ne natronвlš sъš în astъ noante sвnremъ; meritъ d'a fi ші fв în adevъrš salvatorвlš ordineĭ ші îndatъ deveni ші arbitrвlš amiчilorš ші inemiчilorš lвĭ Cesaru. Niчĭ o datъ kiarъ însвmĭ Cesaru, stъnînвlš sъš, nв konчenвse, nв lвkrase, nв vorbise, nв negoŋiase k'o nътrвndere maĭ renede ші în-

tr'ənš kinš mai statornikš mi mai delikatš. Aveștš interemnš fs kandidatəra ləi Antoniu la imnerislš ləmei: daka risina sa nə-i kovərmise mai la ərmъ nolitika. Antoniu arš fi invinsš ne Oktave în intrine mi în gəvernš de nartide.

CCXXXVI.

Irin intrevederea sa kə Brutus, asigərъndəse de slъbiviəsnea mi neləkrarea renəblikanilorš. nroteneatš akəmš nrin sine insəmï. Antoniu se dəse la senatš. Senatəlš nə mtia daka se kade a trata ne Cesaru mortš, ka ənš tiranš restərnatš din tiranie, saš ka o viktimъ məvelərits kriminalivemte de kътre asasinï: mai nainte d'a se nronənna, aveștš kornš ne-ndrəsnegš. inkъ legatš de groazele mi nedensele ləi Cesaru. voi sъ verve adevərata impressione a nonorəlšL Amъninds-se, se esnənea la disnregəlš renəblikanilorš saš la minia məlnimei.

Antoniu. konsomatš în ləkrъrï grabnive. verš ka mai nainte de toate sъ se viteaskъ in nəblikš inaintea nonorəlši, testamentəlš ləi Cesaru. Ilitia kъ aveștš testamentš era nlinš de darərï fəkəte vetъnenilorš de kътre diktatorš mi kъ rekənnoutinna mi interesəlš vorš

ıleda în inima Romanilorŭ kaʁʁa testatorʁlʁi. Stʁrʁi assemenea ıentrʁ o îngronare ıʁblikъ, a kʁrʁia snektakolŭ ıi emoıiʁne nʁ ıʁtea de kъtŭ sъ fakъ o esnlosiʁne de îndʁrare ıi de fanatismŭ, în favoarea viktimeĭ. Tirania moartъ ʁrma fъrъ îndoialъ sъ renaskъ din avestŭ rʁgŭ. Brutus ellŭ însʁıĭ de faıъ în senatŭ, fъkʁ gremala sa de ıenerositate, saŭ de frikъ, saŭ de nismъ, sъ sʁsıie moıiʁnea lʁĭ Antoniu. Rъsbʁnъtorʁlŭ se-nfъıiıa nekʁlnabilŭ înaintea avellora ıe kare-ĭ salvase. Sinıele lʁĭ Cesaru ameıea ıe omorîtorʁlŭ lʁĭ.

Ceea ce ırevъzʁse Antoniu, ceea ce ʁrma sъ ırevazъ Brutus, se-ntъmnlъ. Antoniu abia se sʁise ıe tribʁna din Forumŭ, ıʁindŭ sъ se viteaskъ testamentʁlŭ ırin kare Cesaru da fie-kʁrʁĭ. cetъıeanŭ o sʁmъ de mante-zeci ıi vinĭ draxme în sʁvenirea sa ıi ıonorʁlʁĭ romanŭ mъreıele grъdinĭ ce avea ıe marıinea Tibrʁlʁĭ, ıi laʁda ıi nъrerile de rъŭ desnre Cesarŭ isbʁkni în toate gʁrile: trata ıe ıonorŭ dʁnъ kʁmŭ arŭ fi fъkʁtŭ kʁ fislŭ sъŭ; cetъıeanʁ se simıia înrʁdiıi kʁ avestŭ mare omŭ.

CCXXXVII.

Antoniu kare nъndea simtimentʁlŭ ıʁblikŭ

nase kornelĕ ne ară ragă ridikatĕ din naintea tribunei. Mourtea are cloksinna sa ne-vinată asupra ommenilorĕ addunaţĭ; ară strigatĕ cuia ka sunţele avellorĕ dsoc-zeŭ ni trei de valne deskise urin kare se skarsese viaţa lui Cesaru. Se zitase tirania sa, nu'nĭ mai addusea aminte de kătĕ de gloria sa. Antonia deskizîndă xainn lui Cesaru din naintea nonorelui, uitîndu de celle dsoc-zeŭ ni trei lovirĭ de nemnalĕ kare mărturisia făria atătorĕ asasinĭ în kontra unei singure inimi, ni urefăkăndse kă dsrerea îlĕ duce mai departe de kătĕ kredea ellĕ, adresă mulţimei ară diskursă de celle mai natetive urin akventĕ, urin susţine, urin ţestĕ, ce s'a pronunţatĕ vre o dată. Daka Brutus arĕ fi lukratĕ ni arĕ fi vorbitĕ ast-felĕ în ajunĕ la Capitolu, republika era salvată ni kornelĕ tiranelei arĕ fi fostĕ trăntitĕ în mangerĭ.

Astă xaină sunţeratĕ, avelle akvente, avelle lakreme, avelle ţestelĭ, după ce făkă ne nonorĕ su susţine, nreskimbă în furie mila sá; o revoltă de dsrere ni furie se formă în jurelĕ kadaverelei sută; nonelaţiunea ni soldaţimea indiferentă la libertate, adora ne Cesaru kare da soldaţilorĕ livenna, armatelorĕ imperielĕ, ambiţionilorĕ lumea, proletarilorĕ mîne, mulţimei spektakole, serbărĭ, jokurĭ. De

o kandatъ în mirare, akъmъ fъrioasъ, se rъsvrъndi blestemъndŭ ne konjъrapĭ; invokъ rъsbъnarea în kontra omorîtorilorŭ idolalsĭ sъŭ; alergъ la lokъinţele lorŭ kъ fokarĭ în mînъ ka sъ le aprinzъ; anoĭ dъrъmîndŭ mъvъliile, norţile temnъrilorŭ dъnъ piaţъ, maĭ fъkîndŭ din toate aste sfъrъmъturĭ unŭ mare rъgŭ, arse avĭ kornalsĭ lsĭ Cesaru într'unŭ invendiŭ allă Romeĭ, maĭ mallĭ de kъlŭ într'unŭ rъgŭ funebrъ. Dapĭ darъ libertatea nonorslsĭ ka sъ fakъ anoteosalsĭ tiranilĭ!

Fъria nonorslsĭ în kontra vellorŭ ve kredea kъ-lsĭ salvase era astŭ-felă, kъ unŭ senatorŭ, amikŭ lsĭ Cesaru, nsmitŭ Cinna, kare se afla bolnavŭ, voindŭ sъ fie de faţъ la înmormîntarea diktatorslsĭ, fu mъvelъritŭ mi tъrtŭ în bъkъţĭ ne stradele Romeĭ, ventrъ kъ dsnъ o fatalъ asemъnare de nsme, nonorslsĭ îllŭ lsase de Cinna, amikslsĭ mi komnlivele lsĭ Brutus.

Kiarŭ Brutus de mi resnektatŭ înkъ de kътre nonorŭ kare nu nstea sъ înnste ka o kriminъ gremeala snel virtsĭ atътŭ de rare, emi din Roma, nroskriindsse elţŭ înssmĭ, mi meditъndŭ kъ amarŭ assura demertъvisnil asasinatelorŭ. Se aţînga, aţînga ellŭ înssmĭ în konmtiinţa sa, drentslŭ saŭ krimina d'a omorî ne tiranŭ. Se omoarъ totŭ-d'asna în darnŭ. Fantoma ve se ridikъ din naintea lsĭ Brutus,

în ajunșŭ bătăliei din Philipes, nu era altŭ de cît mustrarea de căpetŭ. Urîmșŭ sunliciŭ altŭ crimineș, este de a fi totŭ-d'auna amăgitŭ.

CCXXXVIII.

Pare-mi-se-ală, Cesaru meritase urea bine voile dsee-zeul mi treĭ lovituri de cuțitŭ kare-lŭ loșe fără viagă la nișioarele statuei lui Pompeĭ m'a senatulŭi ssunssŭ de ellŭ. O meritase, reskulăndŭ demogogiia romanŭ în mîinĭ sĭŭ annĭ, în kontra libertăgiĭ regulate, ka să o arunce ku skonŭ în liuoguă, kare totŭ-d'auna reklamă strada diktatorulŭi, avcastă nivelă de fierŭ ssbtŭ kare totulŭ e mikŭ.

O meritase făkîndŭ-mĭ din armata sa în Galia o miliție nersonnală mi soldăgeaskă, din leționele ce-ĭ încredințase Rensblika ka să o mărească mi să anere Roma.

O meritase nessferindŭ vre'unŭ altŭ egalŭ în ustere nĭ glorie, mi reskulăndŭ ominișnea mi angĭ mi armatele în kontra bine făcătorulŭi mi ținerele sŭă, marele Pompeĭ, kare nu era mare de kătŭ mîn leționitimatea mărirĭ salle.

O meritase făkăndŭ să treakă Rubikonu nu numaĭ leționanele romane, ci mi leționanele

barbare din Galia mi Suania, ne kare ellš dintîi le învinge kallea Romei.

O meritase trațăndš natria sa ka o garrъ konksistarъ, violsndš senatulš, onorulš, tesaurulš, temulurile, mi silindš ne konsoli mi vetъgeni la o întinsъ uroskringie kš grămada kare nš lasa în Italia, de kătš nonslagisnea, ne Galî, uretorî, Suanioli mi ne ellš.

O meritase nrigoninds din kontinentš în kontinentš, din bătallia în bătellie, astъ Rensblikъ rătъvindъ; sforgîndš ne Pompei sъ moarъ, ne Catone sъ se sinsvidъ, ne Cicerone la mărmevie, ne Brutus kiarъ, ne fišlš sъš la nrefekătorie mi asasinare.

O meritase sumlšndš Corfinium în Italia, Pharsale în Grevia, Alessandria în Egipetš, Thapsus în Afrika, Munda în Suania kš mante sste de mii kadavere de Romanî omorîgî de kătre Romanî, la vovea sa.

O meritase korsmărndš Roma nšnъ la mădsvъ ka sъ o-nădsmeaskъ la servitsdine, ne dăndsi drentš institsgii de kătš jokurî, trisnfurî, gladiatorî, orgii, obivisrî alle nonoarelorš ce voemte nemtine sъ desarmeze.

O meritase, în fine, ne-ndrăsnindš sъ îndenlineaskъ ceea ce visase nrin atitea krimine: sъ nše măna ne manarxia eriditarie,

servitъdine vellъ nъginъ navnikъ a vetъgenilorъ degradanї de ellъ.

O meritase atrъgъndъ totъ la ellъ însъmї, la ellъ singъrъ, lъndъ sniversълъ romanъ ne viaцъ, ne kanълъ sъъ, nenregъtindъ-mї alцї momtenitorї de kътъ anarxia!

Eraъ destъle krimine ka sъ merite velle doъ-zevї mi treї de lovitъrї de nъmnalъ alle konjъraцilorъ renъblikanї?

Nъ este o konmtiinцъ renъblikanъ saъ monarxikъ, nъginъ ne nasъ, însъ nъmaї fie onestъ, kare nъ kondamnъ la moarte ne omoritorълъ natrieї; ve noate fi darъ kъndъ aveastъ natrie e sniversълъ, mi kъndъ avestъ omoritъ este favoritълъ sniversълъї?

CCXXXIX.

Însъ aveste konsiderъrї sъntъ de natъrъ ka sъ legitimeze aktълъ lъї Brutus mi sъ jъstifive kiarъ asasinълъ snъї tiranъ?

Antikitatea în moralitatea sa nedesъvъrmitъ o kredea, kare jъdeka aktele nrin natriotismъ, in lokъ d'ale jъdeka nrin konmtiinцъ. Noї n'o kredemъ, nentrъ kъ interesълъ natrieї nъ este nentrъ noї tinълъ jъstiцieї.

Tinълъ jъstiцii moderne este maї mare mi maї largъ de kътъ natria: este datoria·

Regъlile datorii nъ sъntъ skrise ɲentrъ noi kъ miinile ɲatrioɲilorъ, ci kъ miinile lъi Dъmnezeъ. Aceste regъli nъ esnъne viaɲa nimъlъi, nici kiarъ aveea a ъsurpatorъlъi, a tiranъlъi, a omoritorъlъi, a fanatismъlъi kare krede kъ rъsbъnъ libertatea, ɲatria, neamъlъ omeneskъ. Elle o esnъnъ nъmai leɲilorъ, esuresisnea konstiinɲei sъverane si liɲitime a ɲatriei.

Roma avea drentъlъ de revolъɲisne; Brutus isolatъ, n'avea drentъlъ de moarte. Nъ-lъ avea ka ɲatriotъ, illъ avea si mai nъɲinъ ka fiъ, ɲoate nъ-lъ avea ka ɲolitikъ. Nъ lsoase mandatъlъ dekътъ de la fanatismъlъ sъъ ɲentrъ libertatea ɲърrii salle, dar fanatismъlъ nъ e de kътъ mandatъlъ snei oninisni, mandatъlъ srei, sne-ori allъ nebsnieI, si daka Brutus avea vre o îndoialъ assura leɲimitъɲi asasinatъlъi sъъ, n'avea de kътъ sъ-si întrebe konstiinɲa assura moralitъɲi mijloaceloru ce era sъ întrebsinɲeze ka sъ-lъ sъvъrsascъ: aceste mijloace eraъ misterъlъ, kare nrin ellъ însssi akszъ aktъlъ ce are nevoe a se askende; se konsnirъ la smbrъ, se salvcazъ ɲarra si oninisnea sa în zioa mare; si'anoi era ssurnarea assura voinɲei legale a ɲърrii, ellъ n'o stia nici voia s'o nresssnse; nъ se omoarъ sn omъ ne nъreri si inotesъ; asta

barbarĭ, nu Spanioliĭ, ші Galiĭ veni sъ o sъgrъme în leagъnъlъ eĭ, la Roma?

Че sъntъ oare aceĭ mulţi sъnt de miĭ de cetăţenĭ romanĭ, ші aceştia naţiunea legioane de la Pharsale, ші aceştia naţiunea legioane din Egipetъ, ші cei dzeci-şi-zece legioane din Africa, ші aceştia dzeci-şi-zece legioane din Spania, care kombatъ neîntrъ dînsa până la cea din urmă nikъtъrĭ de sъnge? Че sъntъ oare Pompeĭ, Bibulus, Scipioni, Cassius, Brutus Catoni, burgezia ші nobleţea întreagă a Romeĭ, care maĭ bine fъgъ din Italia, lasъ lokaşurile, averile, temnlъrile, stъrile, de kъtъ sъ konsimţă la sъgrъmarea Republiceĭ ші kare kombatъ ші morъ întru'nъ timpъ de mulţi anĭ, ka sъ meargă în toate părţile unde unъ părmъ în Africa, în Europa, în Asia le lasъ destъlъ lokъ ka sъ se lupte ші sъ moară? O Republikъ kare se apropiă astъ-felъ ші kare afară de Cicerone, nu lasă libertatea de kătъ kъ cellъ din urmă sъsninъ, dupъ o aşa de eroikъ agonie ші după atîtea solemnele sinъpide, era oare o republikъ че murise, o republikъ fără voinţă d'a trăi, fără energie ші fără virtute? Kasisti tiranii o zikъ, dară sînţele aveştorъ millioane de cetăţenĭ aĭ Romeĭ ші ceĭ din tîĭ ші ceĭ maĭ bunĭ cetăţenĭ, protestează. Sapă la Pharsale, Thapsus, Munda ші veĭ

gъsi în oasele aveștorъ millioane de republikanї romanї, istoria adevъratъ a vitalitъдї celleї statorniче a republiceї. Cesaru nu a îngronat'o, numaї a sъgrumat'o, iatъ adevъrulъ.

Fъrъ-ndoialъ, ea se afla în dekadenцъ, dar чine поate spune чeea че nimte oamenї ka Cesarц, Labienus, Pompeї, Catone, Brutus, Scipione, Cicerone, daka s'arъ fi unitъ ka sъ o reformeze, sъ o ridiче, s'o sъsцie, arъ fi fъkutъ пentru salvarea libertъдї? Daka Cesaru în lokъ d'a'шї înkina цenixlъ a o sfъrъma ш'arъ fi konчentratъ ambiцixnea ka sъ o deriцe? Oamenї ka Cesaru aъ maї multъ пutere de kъtъ se krede asupra цъri lorъ; sunтъ timuxї în kare o цarъ trъemte într'unъ omъ. Че s'arъ fi fъkutъ Amerika daka Washington n'arъ fi fostъ virtuosъ? Era maї lesne d'a nu anпъsa Roma, de kъtъ a fonda Amerika liberъ.

CCXLI.

Era darъ maї multъ virtute, vitalitate шi enerцie în Republika romanъ kъndъ o korumpse Cesaru шi o omorî, de kъtъ a avea nevoe unъ omъ de цeniъ, ka sъ reцenereze libertatea. Roma se umilea шi se desgusta re пede de Cesaru, kъndъ Brutus re-nvie din ne-

norocire nemulțiamirea sa despre moartea lui Irin grozaviciului assasinat de Irin nemărginita milă a tatălui său. Mortă în patului Irin în decadența sa. ară fi fostă moarte mai mărginită primejdiosă norocului romană. Norocul a-mintește mulți umbra sa. Irin leșioanele turburate voiă mai că osebire să-l resbune în Octave. nenorocul său; imperiului eși din funeraliile lui Cesaru: astă imperiă dete totă d'auna ne fapă originea sa. Născută dintr'o ligă între nobilațiune Irin soldați. aminți Irin josnori până la sfârșitul său.

Ast-felă fă mouștenirea lui Cesaru, nemărginită penită întrebuințată a apipa. a korupne, a-Irin lega parta. mare generală, dibaciă demagogă. nesățirită vetățeană, strălucitoră bivită centru ori kare moralitate Irin libertate ne pământă, illosiune a istoriei, esemplu ambițiomiloră, nume că atâtă mai primejdiosă lumei, că kută tiranii Irin ellă se skazu, soldați imi fakă din ellă ană idolă, Irin norocul o strălucire kare sobtă glorie le askunde servitudinea, Irin sobtă trufă ii faue a vita virtutea.

FINE.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE